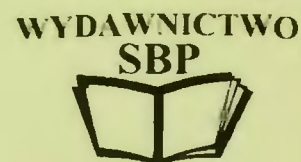

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przegląd biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	75
zeszyt	3

Warszawa 2007

RADA REDAKCYJNA

Elżbieta Barbara Zybert – przewodnicząca, Sabina Cisek, Jerzy Franke,
Ewa Głowacka, Elżbieta Gondek, Henryk Hollender, Artur Jazdon,
Maria Lenartowicz, Marek Nahotko, Alina Nowińska,
Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Jadwiga Sadowska, Marta Skalska-Zlat,
Elżbieta Stefańczyk, Jolanta Stępiak, Jacek Wojciechowski

REDAKCJA

Barbara SOSIŃSKA-KALATA – redaktor naczelny
Marianna BANACKA – z-ca red. naczelnego
Ewa CHUCHRO – sekretarz redakcji
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski
Anna LIS – redakcja techniczna i korekta

Stali współpracownicy: Barbara KORYŚ – *Przegląd piśmiennictwa krajowego*
Jacek WOJCIECHOWSKI – *Z lektur zagranicznych*
Zdzisław GĘBOŁYŚ – *Kronika*

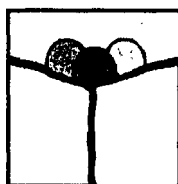
Stały dodatek do „Przeglądu Bibliotecznego”

BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOSNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

Opracowanie: Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktor: Alina NOWIŃSKA

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl

Zrealizowano w ramach Programu Operacyjnego Promocja Czytelnictwa
ogłoszonego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library Information Science and Technology Abstracts”

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 75

2007

zeszyt 3

TREŚĆ

Artykuły

MAŁGORZATA KORCZYŃSKA-DERKACZ: Państwowy Instytut Książki po 60 latach – stan badań, problemy, pytania	341
BOŻENA JASKOWSKA, ADAM DUDCZAK: Library 2.0 – rewolucja i przełom, czy kolejny etap rozwoju współczesnego bibliotekarstwa?	354
IWONA SWOBODA: Rola stowarzyszeń bibliotekarskich w kształtowaniu działalności informacyjnej w zakresie medycyny	366
IWONA PUGACEWICZ: Kobiety w IFLA	383
MAŁGORZATA FEDOROWICZ: Projektowanie uniwersalne. Implementacja w obszarze edukacji i bibliotekarstwa szkolnego	399

Doniesienia. Komunikaty

Bibliotekarze bibliotek akademickich w krajach Unii Europejskiej. Suplement (<i>Anna Chadał, Maria Garczyńska, Ewa Szaflarska</i>)	409
--	-----

Sprawozdania

Przenikanie i rozpowszechnianie idei oraz doświadczeń: Zagadnienia międzynarodowego bibliotekoznawstwa porównawczego. XIII Międzynarodowa Naukowa i Środowiskowa. Konferencja Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ (Kraków, 4-5.06.2007) (<i>Remigiusz Sapa</i>)	413
Kultura organizacyjna w bibliotece. Konferencja naukowa (Białystok, 4-6 czerwca 2007 r.) (<i>Halina Brzezińska-Stec</i>)	416
Informacja mobilna w nauce i biznesie. II Ogólnopolska Konferencja Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego (Warszawa, 12 czerwca 2007 r.) (<i>Teresa Święćkowska</i>)	419

Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

Ryszard Nowicki: <i>Działalność Aleksandra Birkenmajera na rzecz ochrony zbiorów bibliotecznych. Ziemie zachodniej i północnej Polski w latach 1945-1947</i> . Poznań 2006 (<i>Barbara Bieńkowska</i>)	423
Maria Dembowska. <i>W kręgu bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej. Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej</i> . Red. J. Sadowska. Warszawa 2007 (<i>Bożenna Bojar</i>)	427
Jacek Puchalski: <i>Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947</i> . Warszawa 2007 (<i>Agnieszka Chamera-Nowak</i>)	431
Jan Grzenia: <i>Komunikacja językowa w Internecie</i> . Warszawa 2006 (<i>Ewa Chuchro</i>)	435
Ewa Bałtajewska-Miglus, Rainer Berg: <i>Polnisch Wörterbuch für Bibliotheken. Deutsch-Polnisch. Polnisch-Deutsch</i> (Wiesbaden 2006) (<i>Zdzisław Gębołyś</i>)	437
Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Barbara Koryś</i>)	441
Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	445

Z życia SBP

Uroczystości Jubileuszowe z okazji 90-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i 80-lecia „Przeglądu Bibliotecznego”	452
--	-----

Z żałobnej karty

Profesor Janusz Dunin-Horkawicz (1931- 2007) (<i>Hanna Tadeusiewicz</i>)	455
--	-----

Kronika (<i>Zdzisław Gębołyś</i>)	459
---	-----

Wydawnictwa otrzymane	469
-----------------------------	-----

Wskazówki dla autorów	470
-----------------------------	-----

TABLE OF CONTENTS

Articles

MAŁGORZATA KORCZYŃSKA-DERKACZ: Państwowy Instytut Książki (the State Institute of the Book) After 60 Years – Evolution of Research, Problems, Questions	341
BOŻENA JASKOWSKA, ADAM DUDCZAK: Library 2.0 – Revolution and Breakthrough or a Next Stage in the Development of Contemporary Librarianship?	354
IWONA SWOBODA: The Role of Library Associations in Shaping Information Services in the Field of Medicine	366
IWONA PUGACEWICZ: Women in IFLA. <i>Women's Studies</i> in Activities of the Units of the International Federation of Library Associations and Institutions in the Years 1990-2005	383
MAŁGORZATA FEDOROWICZ: Universal Design and its Implementation in the Field of Education and School Librarianship	399

Reports. Messages

Academic librarians in the countries of the European Union. A supplement (<i>Anna Chadaj, Maria Garczyńska, Ewa Szaflarska</i>)	409
---	-----

Reports

Diffusion and dissemination of ideas and experiences: issues of international comparative library science. Thirteenth international conference of the Institute of Information and Library Science of the Jagiellonian University (Kraków, June 4-5, 2007) (<i>Remigiusz Sapa</i>)	413
Organizational culture in libraries. Scientific conference (Białystok, June 4-6, 2007) (<i>Halina Brzezińska-Stec</i>)	416
Mobile information in science and business. Second national conference of the Institute of Information and Book Studies of Warsaw University (Warszawa, June 12, 2007) (<i>Teresa Święćkowska</i>)	419

Reviews and literature surveys

Ryszard Nowicki: <i>Działalność Aleksandra Birkenmajera na rzecz ochrony zbiorów bibliotecznych. Ziemie zachodniej i północnej Polski w latach 1945-1947</i> (<i>Aleksander Birkenmajer's Activity for the Protection of Library Collections. Western and Northern Poland in the Years 1945-1947</i>). Poznań 2006 (<i>Barbara Bieńkowska</i>)	423
<i>Maria Dembowska. W kręgu bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej</i> (<i>Maria Dembowska. Bibliography, Librarianship and Scientific Information</i>). Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej (Essays presented to Maria Dembowska on the 70th anniversary of her professional activity). Red. J. Sadowska. Warszawa 2007 (<i>Bożenna Bojar</i>)	427

Jacek Puchalski: <i>Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947</i> (<i>Sources for the History of Polish Libraries in the Years 1918-1947</i>). Warszawa 2007 (Agnieszka Chamera-Nowak)	431
Jan Grzenia: <i>Komunikacja językowa w Internecie</i> (<i>Verbal Communication on Internet</i>). Warszawa 2006 (Ewa Chuchro)	435
Ewa Bałajewska-Miglus, Rainer Berg: <i>Polnisch Wörterbuch für Bibliotheken. Deutsch-Polnisch. Polnisch-Deutsch</i> . Wiesbaden 2006 (Zdzisław Gębołyś) . . .	437
Polish literature survey (<i>Barbara Koryś</i>)	441
Foreign publications (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	445
 News from SBP (Polish Librarians Association)	
Celebrations of the 90th anniversary of SBP and 80th anniversary of „Przegląd Biblioteczny”	452
 Obituaries	
Professor Janusz Dunin-Horkawicz (1931-2007) (<i>Hanna Tadeusiewicz</i>)	455
Chronicle (<i>Zdzisław Gębołyś</i>)	459
Publications received	469
Guidelines for Authors	470

MAŁGORZATA KORCZYŃSKA-DERKACZ

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Wrocławskiego
e-mail: mderkacz@liber.ibi.uni.wroc.pl

PAŃSTWOWY INSTYTUT KSIĄŻKI PO 60 LATACH. STAN BADAŃ, PROBLEMY, PYTANIA

Małgorzata Korczyńska-Derkacz jest pracownikiem Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Interesuje się prasoznawstwem (czasopisma naukowe, jednodniówki), działalnością wydawniczą towarzystw naukowych, współczesnym rynkiem wydawniczym publikacji naukowych. Przykładowe publikacje: Problematyka badań nad czasopiśmiennictwem naukowym (*Roczniki Biblioteczne* 1987, z. 2, s. 281-303); Czasopiśmiennictwo naukowe XIX wieku – definicje i typologia (*Roczniki Biblioteczne* 1992 z.1-2, s. 209-218); „Roczniki Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk” (1802-1831) źródłem informacji o nauce (*Acta Universitatis Wratislaviensis. Bibliotekoznawstwo* 2000, nr 23, s.111-125);

Informacja o nauce na łamach czasopisma Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie (1828-1869) (*Acta Universitatis Wratislaviensis. Bibliotekoznawstwo* 2006, t. 26, s.111-130); Tendencje rozwojowe polskiego czasopiśmiennictwa naukowego w latach 1991-2005 (*Zagadnienia Informacji Naukowej* 2006, nr 1 (87), s. 75-92); Książka naukowa w Polsce w latach 1991-2005 – tendencje rozwojowe (*Zagadnienia Informacji Naukowej* 2006, nr 2, s. 91-112).

SŁOWA KLUCZOWE: Państwowy Instytut Książki. Adam Łysakowski. Bibliotekarstwo polskie. Historia bibliotekarstwa polskiego. Bibliologia w Polsce.

ABSTRAKT: W artykule przedstawiono program i zadania Państwowego Instytutu Książki (PIK) w zakresie bibliologii, bibliografii, dokumentacji i prac stosowanych w bibliotekarstwie autorstwa jego dyrektora – Adama Łysakowskiego. Scharakteryzowano piśmiennictwo oraz przeprowadzono analizę aktualnego stanu wiedzy na temat Instytutu. Wskazano najważniejsze zagadnienia wymagające pogłębionych studiów, do których zaliczono: ocenę działalności naukowo-badawczej PIK w kontekście koncepcji nauki o książce Adama Łysakowskiego i prac teoretycznych powstających w europejskim środowisku naukowym; relacje PIK z innymi organizacjami i instytucjami (rządowymi, naukowymi i społecznymi); genezę i okoliczności likwidacji PIK; analizę działalności instytucji kontynuujących zadania PIK; zawodowe losy ludzi związanych z PIK po jego likwidacji.

Bibliotekarstwo polskie wyszło z II wojny światowej ze znacznymi stratami osobowymi i rzeczowymi. Straty wojenne księgozbiorów bibliotek powszechnych, szkolnych i naukowych szacowane były na blisko 15 milionów

tomów¹. W tej sytuacji, najpilniejszą sprawą stało się zorganizowanie prac nad zabezpieczeniem ocalałych księgozbiorów. Do akcji włączyły się czynniki rządowe. W listopadzie 1944 r. resort oświaty rządu lubelskiego polecił inspektorom szkolnym roztoczenie opieki nad bibliotekami i księgozbiorami poprzez zwiezenie ich i umieszczenie w nadających się do tego celu lokalach. Ustawa z 6 maja 1945 r. (Dz. U. RP Nr 17. poz. 97) o majątkach opuszczonych i porzuconych dała podstawę Ministerstwu Oświaty do wydania 4 sierpnia tego roku zarządzenia w sprawie zabezpieczania i użytkowania księgozbiorów opuszczonych lub porzuconych – w grudniu powołano specjalnego delegata Ministerstwa Oświaty do tych spraw. Akcja objęła także zbiory rozproszone i zbiory poniemieckie z terenu Ziem Odzyskanych².

W zakresie spraw organizacyjnych, w lutym 1945 r. w Ministerstwie Oświaty powołano do życia Wydział Bibliotek, który dzielił się na cztery referaty: a) ogólnoorganizacyjny, w którym pracowali: Józef Grycz, Janina Czerniatowicz, W. Ładniewska, b) bibliotek szkolnych, który prowadziła Emilia Markiewicz-Białkowska, c) bibliotek powszechnych, w którym pracowała Zofia Hryniewicz, d) bibliotek naukowych, w którym zatrudniony był Adam Łysakowski. Na mocy zarządzenia Ministra Oświaty przy Wydziale powołany został również Oddział Dawnej Książki, w którym pracowała Alodia Gryczowa i Kazimierz Budzyk, oraz Centralna Zbiornica Książek, w której zatrudniony był Czesław Gutry³. W marcu 1946 r. Wydział został podniesiony do stopnia departamentu pod nazwą Naczelnej Dyrekcji Bibliotek (NDB) z wydziałami: bibliotek szkolnych i powszechnych, bibliotek naukowych i wydawniczo-księgarskim⁴. Przy ministrze oświaty powołano Radę Książki jako czynnik społeczny i opiniodawczo-doradczy (Dz. Urz. Min. Ośw. nr 5, poz. 209). Do jej zadań należało m.in. opiniowanie projektów dotyczących wyrównywania szkód spowodowanych wojną w zakresie książki i bibliotek, opracowanie podstaw ich odbudowy i dalszego rozwoju. Rada miała opiniować również sprawy związane z ustrojem i rozmieszczeniem bibliotek oraz innych instytucji książki (wydawnictw, księgarń, czytelń), kształceniem kadr dla tych instytucji, koordynacją interesów twórców, producentów, księgarzy, bibliotek i czytelnictwa oraz opiniować i oceniać plany dotyczące czytelnictwa i popularyzacji (propagandy) książki. We wszystkich tych sprawach miała składać ministrowi oświaty stosowne wnioski.

Rok 1946 rozpoczął się dla polskiego bibliotekarstwa pomyślnie. Po wielu latach starań środowiska bibliotekarskiego, 31 stycznia Rada Ministrów uchwaliła Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi, ostatecznie zatwierdzony przez Prezydium KRN 16 kwietnia (Dz. U. RP. Nr 1, poz. 1)⁵. Poza tym, obok czynnika władzy (NDB) i czynnika opinii społecznej (Rada Książki), Dekretem Prezydium Krajowej Rady Narodowej z 22 marca 1946 r. (Dz. U. RP. Nr 12, poz. 78) powołano do życia Państwowy Instytut Książki, podległy Ministrowi Oświaty działającemu w porozumieniu z Ministrem Kultury i Sztuki oraz Ministrem Informacji i Propagandy. Miał on stać się ośrodkiem prac teoretycznych i planowania w zakresie spraw związanych z książką. Jak pisał Józef Janiczek „Punktem wyjścia jego działalności

¹ Na temat strat wojennych zob. m. in.: Wodzinowska, 1947b; Janiczek, 1946; Baumgart, 1970.

² O tzw. akcji bibliotecznej najpełniejsza jest wypowiedź J. Grycza (Grycz, 1961).

³ Szerzej na temat działalności poszczególnych referatów i oddziałów zob. Janiczek, 1946, s. 12-13.

⁴ Dokumenty dotyczące powołania i zakresu działań Naczelnej Dyrekcji Bibliotek, Rady Książki i Państwowego Instytutu Książki zob.: *Polskie prawo biblioteczne...*, 1947.

⁵ Pełny tekst Dekretu zob.: *Polskie prawo biblioteczne...*, 1947, s. 9-18; druk także: *Bibliotekarz* R.14: 1947, nr 3-4, s. 56-59.

byłyby prace badawcze, dotyczące systematyki, historii i socjologii książek i księgozbiorów, następnie prace bibliograficzne, a nadto udoskonalenie książki, jako narzędzia akcji kulturalnej, przystosowanie jej do potrzeb czytelnika i ustalenia metod wychowawczego działania na społeczeństwo za pośrednictwem słowa drukowanego. Potrzeba osobnego Instytutu do prowadzenia prac tego rodzaju jest uzasadniona dwoma względami:

a) Instytut zatrudni pracowników naukowych, którzy będą mogli całą swą siłę twórczą, poświęcić omówionym zagadnieniom,

b) Instytut stanie się punktem ośrodkowym, który będzie programowo inicjował i koordynował badania na terenie całego kraju.

Ośrodek badawczy – pisał dalej Janiczek – stanie się zarazem ogólnokrajowym ośrodkiem informacji bibliograficznej, informującym ludzi nauki o tym, jakie istnieją materiały piśmiennicze i gdzie są one do znalezienia.

W stosunku do władz byłby Instytut generalnym biurem planowania w zakresie spraw książki. Wobec bibliotek oraz instytucji wydawniczo-księgarskich byłby poradnią, która niesie pomoc praktyczną w zakresie ich organizacji, wpływa na program wydawniczy, przygotowuje i wykonywa centralnie urządzenia i pomoce techniczne, przez co ułatwia ich służbę dla czytelnika” (Janiczek, 1946, s. 11).

Powołanie Państwowego Instytutu Książki było ważnym aktem prawnym dotyczącym spraw książki i bibliotek po II wojnie światowej. Obok tak szeroko zakrojonych zadań wobec ludzi nauki, czytelników, wobec władzy i całego bibliotekarstwa, Instytut miał także przyjąć jako swoją część składową Oddział Dawnej Książki (Janiczek, 1946, s. 11). Pomyślany był jako placówka naukowo-badawcza, ogólnokrajowy ośrodek dokumentacji i badań, ale także instytucja mająca planować i prowadzić poradnictwo w zakresie szeroko pojętych spraw książki i zagadnień pokrewnych. Wobec ogromnych trudności ze znalezieniem odpowiedniej siedziby w Warszawie, PIK rozpoczął działalność we wrześniu 1946 r. w Łodzi, w lokalu użyczonym przez Rektora Uniwersytetu, w sąsiedztwie Biblioteki Uniwersyteckiej i Zakładu Księgoznawczego Uniwersytetu Łódzkiego.

Szczegółowy program prac PIK-u, autorstwa Adama Łysakowskiego mianowanego na stanowisko dyrektora Instytutu, został ogłoszony jako „Komunikat PIK” nr 1 (6.11.1946 r.) i opublikowany w nr 11/12 „Bibliotekarza” z 1946 r. w artykule pt. *Pierwsze wieści o Państwowym Instytucie Książki*. Był także rozesłany do ok. 1000 instytucji i osób w kraju i za granicą. Program PIK-u przedstawiał się następująco:

„1. Dokumentacja bibliologiczna; utworzenie centralnej biblioteki księgoznawczej oraz muzeum książki i bibliotekarstwa; opracowanie katalogu zbiorowego dzieł bibliologicznych posiadanych przez biblioteki polskie.

2. Podejmowanie, inicjowanie oraz ogłaszanie zbiorowych i jednostkowych prac badawczych we wszystkich dziedzinach nauki o książce, a w szczególności studia nad życiem społecznym książki i organizacją czytelnictwa.

3. Stosowanie wyników wiedzy bibliologicznej dla potrzeb praktycznych celem udoskonalenia książki jako czynnika kultury umysłowej przez planowanie zasad ustroju i działalności bibliotek, pracowni bibliograficznych i zakładów wydawniczo-księgarskich; poradnictwo wydawnicze w zakresie planu, typów i struktury publikacji; udzielanie porad instrukcyjnych bibliotekom każdego rodzaju; rozwijanie zawodowej działalności dydaktycznej (programy i pomoce nauczania, kształcenie pracowników).

4. Udzielanie informacji bibliograficznych we wszystkich dziedzinach piśmiennictwa; sporządzanie i gromadzenie w tym celu źródłowych kartotek; opieka nad zbiorami zabytkowymi i specjalnymi w bibliotekach polskich (pracownia konserwatorska i fotograficzna); wreszcie – utrzymanie łączności z zagranicą w zakresie bibliografii i dokumentacji” (Łysakowski, 1946, s. 227).

Adam Łysakowski podkreślał, że powyższe zadania są odmienne od tych, jakie mają do spełnienia Naczelna Dyrekcja Bibliotek (czynnik władzy) i Rada Książki (czynnik społeczny). Poza współpracą z wymienionymi instytucjami, wskazano także na konieczność podjęcia współdziałania z instytucjami pokrewnymi, tj. Zakładem Księgoznawstwa i Bibliotekarstwa Uniwersytetu Łódzkiego, Instytutem Bibliograficznym Biblioteki Narodowej, Związkiem Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, Naczelną Radą Księgarską, Wydziałem Książki i Czytelnictwa Ludowego Instytutu Oświaty i Kultury (L.I.O.K), Instytutem Badania Czytelnictwa w wydawnictwie „Czytelnik”. Łysakowski stwierdzał także, że celem PIK-u jest „nie tylko wykonywać wymienione zadania bezpośrednio własnymi siłami, ale również – planować i ogniskować, uzgadniać i popierać zamierzenia i prace bibliologiczne i bibliograficzne, podejmowane w bibliotekach, pracowniach bibliograficznych, zakładach naukowych i społecznych na obszarze całego państwa, a nadto powierzać wykonanie oznaczonych prac poszczególnym osobom jako współpracownikom Instytutu i tworzyć w razie potrzeby komisje dla opracowania określonych zagadnień” (Łysakowski, 1946, s. 228).

Tak nakreślonym zadaniom PIK-u odpowiadała struktura organizacyjna Instytutu składającego się z czterech wydziałów, których kolejność, jak się wydaje, odpowiadała wyznaczonym priorytetom działalności (Dembowska, red., 1993, s. 86-87):

- I. Dokumentacji – kierowany przez mgr Marię Dembowską
- II. Prac Badawczych – kierowany przez dr Helenę Hleb-Koszańską
- III. Prac Stosowanych – kierowany przez mgr. Witolda Nowodworskiego
- IV. Wydawnictw – kierowany przez mgr Janinę Gruszecką.

Prace wydziału pierwszego⁶ miały na celu zbudowanie warsztatu naukowego dla prac badawczych i stosowanych w zakresie nauki o książce. Warsztat ten miały tworzyć:

- 1. Centralna Biblioteka Księgoznawcza.
- 2. Zespół tek i kartotek dokumentacyjnych, który obejmował: wycinki prasowe dotyczące książki i bibliotek oraz recenzje dzieł literatury współczesnej; teki dokumentacyjne dotyczące organizacji i działalności bibliotek i instytucji związanych z książką; kartoteki współczesnych bibliotek, wydawców, księgarzy, drukarni; materiały biobibliograficzne dotyczące współczesnych bibliotekarzy i archiwistów; materiały do słownika historycznego pracowników książki; zestawienie źródeł i piśmiennictwa znajdującego się w bibliotekach i archiwach polskich z zakresu wybranych dyscyplin naukowych (rozpoczęto od historii).

3. Centralny katalog dzieł bibliologicznych, który zawierał karty dzieł znajdujących się w 56 bibliotekach.

4. Kartoteki bibliograficzne, zawierające materiały z zakresu bibliografii bibliografii i nauki o książce, zestawienie polskich wydawnictw powojennych

⁶ Szczegółowo prace wszystkich wydziałów omawia w swoim artykule M. Dembowska (Dembowska, 1971).

(książek i czasopism) wykonywane dla potrzeb planowania wydawniczego na zlecenie NDB oraz wykaz polskich bibliografii specjalnych.

5. *Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce* jako kontynuacja przedwojennej *Bibliografii Bibliografii, Bibliotekarstwa i Bibliofilstwa*.

6. Muzeum Książki i Bibliotekarstwa.

Wydział Prac Badawczych koncentrował się przede wszystkim wokół problematyki czytelniczej, ale reprezentowana była także problematyka bibliologiczna, teoria i metodyka bibliografii specjalnych, zagadnienia związane ze szkolnictwem bibliotekarskim i księgarskim. Oprócz prac badawczych własnych PIK dążył do organizowania badań zespołowych, czego wyrazem może być m. in. Komunikat 15. *Komisje w zakresie nauki o książce* (z 11.12.1948 r.).

Wydział Prac Stosowanych zajmował się głównie pracami normalizacyjnymi w zakresie bibliotekarstwa i bibliografii oraz organizacji sieci bibliotek naukowych i ośrodków dokumentacji. Organizował także konferencje i kursy doszkalające dla bibliotekarzy i księgarzy, udzielał porad w zakresie organizacji pracy bibliotecznej, pełnił funkcje ośrodka informacji bibliograficznej, współpracując z wieloma instytucjami w kraju i za granicą.

Państwowy Instytut Książki zatrudniał 17 osób, korzystał z niezbyt wysokiego budżetu, borykał się z brakiem odpowiednich pomieszczeń. Nie miał też statutu, którego mimo istniejących projektów i stałych zabiegów dyrektora Łysakowskiego nie udało się zatwierdzić. Działalność PIK-u została zawieszona w połowie września 1949 r., a rozporządzenie Rady Ministrów „w sprawie zniesienia Państwowego Instytutu Książki” ukazało się w połowie marca 1950 r.⁷ Przekazywało ono zadania PIK-u Instytutowi Badań Literackich, Bibliotece Narodowej oraz Ministerstwu Oświaty (Naczelna Dyrekcja Bibliotek).

Działalność PIK-u znajdowała odzwierciedlenie w prasie fachowej lat 1945-1949. W „Bibliotekarzu” (1946, nr 11/12) Adam Łysakowski opublikował wspomniany już artykuł *Pierwsze wieści o Państwowym Instytucie Książki* (Łysakowski, 1946), w którym przedstawił dokładnie drogi prawne zmierzające do powołania Instytutu, jego podstawowe założenia, działalność oraz plany na przyszłość. Podobny charakter miał artykuł *Tok i wyniki prac Instytutu 1946/1947* zamieszczony w „Biuletynie Państwowego Instytutu Książki” (t. 1 nr 1 1947, s. 1-6). Artykuły autorstwa pracowników PIK, przede wszystkim Łysakowskiego i M. Dembowskiej [Wodzinowskiej] ukazywały się na łamach czasopism naukowych, takich jak: „Nauka Polska” (Wodzinowska, 1947a), „Życie Nauki” (Dembowska, 1947). Były też pisane przez innych autorów w czasopismach społeczno-kulturalnych, jak: „Prasa Polska” (Poznański, 1948), „Oświata i Kultura” (*Prace Państwowego...*, 1948), „Ziemia Pomorska” (*Współpraca bibliotek...*, 1947).

Po 1949 r. w piśmiennictwie fachowym nie znajdujemy informacji o PIK-u. Pewne, niewielkie wzmianki znaleźć można w opracowaniach ogólnych dotyczących bibliotekarstwa, bibliografii lub czytelnictwa okresu pierwszych lat powojennych. Wymienić tu należy m.in. artykuły Jana Baumgarta (Baumgart, 1970), Marka Skwarnickiego (Skwarnicki, 1961), Aliny Wajdy (Wajda, 1983) oraz opracowanie Stanisława Kondka (Kondek, 1999) zajmujące się obiegiem książki w Polsce w latach 1948-1955. Wzmianki o PIK-u znajdujemy także w kontekście omawiania działalności bibliograficznej

⁷ Dz. U. Nr 7, poz. 65.

w okresie powojennym. Zamieszczali je w swoich opracowaniach m.in. Józef Korpała (Korpała, 1969), Marta Skalska-Zlat (Skalska-Zlat, 2002), Jadwiga Sadowska (Sadowska, 2003).

Najpełniejsze informacje o PIK-u znaleźć można w monograficznym wydaniu „Przeglądu Bibliotecznego” z 1971 r. (z. 1-4) poświęconym pamięci Adama Łysakowskiego w 20. rocznicę śmierci. Na szczególną uwagę zasługuje artykuł Marii Dembowskiej (Dembowska, 1971), w którym przedstawiła genezę Instytutu i jego działalność. Zwróciła także uwagę na instytucje, które przejęły spuściznę PIK-u. Jest to najpełniejsze do tej pory opracowanie dotyczące Instytutu. Uzupełnieniem tego artykułu jest *Sprawozdanie Państwowego Instytutu Książki (1946-1949)* autorstwa Adama Łysakowskiego, przygotowane do druku także przez M. Dembowską w 1993 r. (Dembowska, red., 1993).

Interesującym materiałem źródłowym jest korespondencja Adama Łysakowskiego z Marianem Łodyńskim i Heleną Hleb-Koszańską oraz listy Józefa Grycza do Łysakowskiego (Dembowska, red., 1995). We wszystkich opracowaniach i dokumentach wiele uwagi poświęca się zadaniom PIK-u. Brak jednak wyjaśnienia powodów likwidacji Instytutu, charakterystyki relacji PIK-u z innymi instytucjami w kraju (zwłaszcza z NDB) i za granicą (np. z FID, którego PIK był członkiem). Dokumenty wskazują wręcz na pewne świadome niedomówienia.

O PIK-u mówi się najczęściej przy okazji historii Instytutu Bibliograficznego. Przypomnijmy, że nie było jednomyślności co do koncepcji i zadań Instytutu Bibliograficznego, jeszcze przed jego powstaniem. I tak, Stefan Vrtel-Wierczyński zakładał oddzielenie urzędowej rejestracji bibliograficznej od Biblioteki Narodowej. Uważał, że powinna się tym zająć instytucja państwowa, która potrafiłaby stworzyć własną sieć biur bibliograficznych i która podlegałaby Ministerstwu Oświaty. Inaczej zakres działań Instytutu Bibliograficznego widział Stefan Demby, który w 1919 r. jako naczelnik Wydziału Bibliotek Państwowych zmierzał do „zespolenia bibliografii narodowej z przyszłą Biblioteką Narodową” (Cybulski, 1978, s. 80). Rozporządzenie prezydenta Rzeczypospolitej z 24 lutego 1928 r., powołujące Bibliotekę Narodową połączyło z nią Instytut Bibliograficzny, który miał inicjować i prowadzić prace nad urzędową bibliografią narodową opartą na egzemplarzu obowiązkowym. Na pograniczu tych koncepcji, jak przypomina Radosław Cybulski, pojawiła się myśl oddzielenia teorii od praktyki bibliograficznej. „W pierwszym etapie rozwoju bibliografii w Polsce Ludowej nastąpił rozdział pól zainteresowań między Instytut Bibliograficzny, któremu wyznaczono zadanie rejestracji i wydawania spisów bibliograficznych, a Państwowy Instytut Książki, działający w Łodzi w latach 1946-1949, który zorganizował warsztat naukowo-badawczy w zakresie bibliografii i zajmował się problemami metodycznymi oraz koordynacją prac bibliograficznych w skali krajowej” (Cybulski, 1978, s. 81).

Elżbieta Słodkowska, autorka obszernego opracowania na temat Instytutu Bibliograficznego⁸, również nawiązuje do PIK-u. Stwierdza, że placówka ta „pomyślana jako zakład naukowy w zakresie prac bibliologicznych, miała

⁸ Zob. Słodkowska, 1964. Należy uznać, że opinia wyrażona przez Słodkowską była również opinią Heleny Hleb-Koszańskiej i Marii Dembowskiej, które były pracowniczkami PIK-u, a następnie Instytutu Bibliograficznego, a także redaktorkami tekstu Słodkowskiej zamieszczonego w ostatnim numerze „Biuletynu Instytutu Bibliograficznego”. Wiadomo, że tekst ten był gruntownie dyskutowany z H. Hleb-Koszańską i zaakceptowany przez nią.

też zająć się w określonym stopniu zagadnieniami bibliograficznymi”, ale że unikać powinna „[...] wkraczania w kompetencje istniejącego nadal IB BN” (Słodkowska, 1964, s. 302). W efekcie porozumienia z Dyrekcją Biblioteki Narodowej ustalono, że PIK będzie zajmował się sprawami związanymi z zagadnieniami bibliologicznymi i koordynacją prac bibliograficznych, a IB będzie prowadził ogólnopolską bibliografię bieżącą i retrospektywną. Autorka zauważa, że „prace bibliograficzne PIK, obejmujące badania teoretyczne, sporządzanie bibliografii księgoznawczych i koordynację bibliografii specjalnych nie zostały wydzielone organizacyjnie, ale były prowadzone przez wszystkie jego wydziały [...]” (Słodkowska, 1964, s. 306). Autorka potwierdza ważność działań prowadzonych w PIK-u: „Prace PIK w zakresie koordynacji bibliografii specjalnej, prac teoretyczno-metodycznych i dokumentacyjnych miały ogromne znaczenie ze względu na panującą ówczesnie dowolność w metodach bibliograficznych, a niekiedy i ze względu na zupełną nieporadność w opracowaniu wszelkiego rodzaju spisów bibliograficznych. Specjalne znaczenie mają prace PIK w zakresie ustalania pojęć i terminów bibliograficznych, a zwłaszcza prace dotyczące klasyfikacji typów bibliografii i zasad poprawnej kompozycji spisu bibliograficznego” (Słodkowska, 1964, s. 309).

Podsumowując działalność Państwowego Instytutu Książki, E. Słodkowska do najważniejszych zaliczyła (Słodkowska, 1964, s. 306-309): założenie Centralnego Katalogu Dzieł Bibliologicznych; założenie rejestracyjnej Kartoteki Bibliografii i Nauki o Książce; przystąpienie do opracowywania i wydawania *Bibliografii Bibliografii i Nauki o Książce*; roztoczenie opieki nad pracami bibliograficznymi; podjęcie prac nad koordynacją i normalizacją prac bibliograficznych; prace w zakresie metodyki bibliograficznej; prace dokumentacyjne, do których w szczególności należeć miało: gromadzenie i opracowanie wycinków prasowych w zakresie bibliologii, prowadzenie tek dokumentacyjnych z materiałami dotyczącymi bibliotek i instytucji księgoznawczych, stworzenie specjalistycznego księgozbioru bibliologicznego, zwłaszcza katalogów księgarskich i wydawniczych.

Celowe wydaje się zatem ponowne przeanalizowanie wszystkich dokumentów, które pozostały po działalności PIK-u. Są to wydawane przez PIK „Komunikaty” oraz artykuły publikowane na łamach „Biuletynu Państwowego Instytutu Książki”. Dodatkowo, wobec stwierdzenia Słodkowskiej, że działalność PIK spotykała się z „brakiem zrozumienia w społeczeństwie”, konieczne byłyby badania zmierzające do wyjaśnienia tej kwestii. Być może odpowiedzi należy szukać na łamach prasy fachowej z lat 1946-1952, w korespondencji, w materiałach archiwalnych pozostałych po działalności urzędów i organizacji związanych z PIK-iem (np. Naczelnej Dyrekcji Bibliotek).

Niewątpliwie badanie spraw PIK-u musi być połączone z badaniem działalności osób z nim związanych. Najpełniejszego opracowania, choć ciągle jeszcze niekompletnego, doczekał się Adam Łysakowski (*Adam Łysakowski...*, 2003). Z całą pewnością był on głównym „budowniczym” koncepcji PIK-u jako naukowej placówki bibliologicznej. Interesującym problemem badawczym byłoby więc spojrzenie na działalność naukowo-badawczą PIK-u, w szczególności na bibliologię, bibliografię, czytelnictwo i bibliotekarstwo, przez pryzmat zainteresowań Łysakowskiego teoretycznymi pracami Paula Otleta i Ladislava Živnego, którego pracę przetłumaczył i wydał pod tytułem *Bibliografja i bibliologja. Pojęcie, przedmiot, rozwój. Przekład z czeskiego przerobił i uzupełnił [...]*. Wiele wskazuje na to, że poglądy obydwu bibliologów były bliskie Łysakowskiemu, a zatem można sądzić, że PIK reali-

zował koncepcję nauki o książce przyjętą w europejskim środowisku naukowym. Łysakowski uzupełnił książkę Żivnego o informacje dotyczące bibliografii w Polsce, a także dokonał w pewnym stopniu swojej interpretacji tekstu czeskiego autora. Marian Łodyński w liście do Łysakowskiego pisał o niej z uznaniem: „Niezmierznie jestem Panu zobowiązany za egzemplarz Żivnego. Jak z przejrzenia można wnioskować, trudno rozeznaczyć, gdzie się kończy dzieło Żivnego, a zaczyna Pańska praca. Musiał się Pan diabłu przy tym namozolić” (Dembowska, red., 1995, s. 110). Dalsze dociekania badawcze Łysakowskiego, o których szerzej pisze Krzysztof Migoń (Migoń, 2003, s. 43-52), skryształizowały się właśnie w okresie prowadzenia przez niego Państwowego Instytutu Książki. Autor stwierdza: „Wskazuje na to kształtowany przezeń [Łysakowskiego] program działań Instytutu i rzeczywisty dorobek praktyczny i badawczy tej placówki. W wydany przez Marię Dembowską w 1993 r. sprawozdaniu PIK obejmującym całość jego działalności w latach 1946-1949 znajdujemy wprawdzie zaledwie wzmiankę *explicite* o pracach teoretycznych [...], ale przecież cały ten Instytut powstał z ducha integracji wiedzy o książce w jednej placówce naukowej, i zarówno jego struktura, jak i funkcjonowanie były głęboko umotywowane teoretycznymi koncepcjami bibliologii” (Migoń, 2003, s. 46-47). Trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem autora: „Osobowość i stanowisko teoretyczne Łysakowskiego tak dominowały w PIK, że nie pomylimy się chyba, przypisując jemu właśnie ogłaszane przez Instytut projekty i schematy [...].” (Migoń, 2003, s. 47). Analiza działalności PIK z tego punktu widzenia wydaje się być niezwykle ważna.

Bezpośredni związek PIK z koncepcją bibliologii w ujęciu Łysakowskiego każe poszukiwać genezy Instytutu w dyskusjach nad kształtem bibliotekarstwa polskiego okresu międzywojennego, jak również w dyskusjach nad nauką o książce. Wskazuje na to Zofia Gaca-Dąbrowska w pracy *Bibliotekarstwo II Rzeczypospolitej. Zarys problemów organizacyjnych i badawczych* (Wrocław 1983). W rozdziale zatytułowanym *Nauka o bibliotece* autorka pisze o nowych podówczas kierunkach badań i metodach badawczych oraz o organizacji działalności naukowej. Wśród wielu niezwykle ważnych kwestii stwierdza także: „Jeszcze na III Zjeździe Bibliotekarzy Polskich [Wilno, 26-28.06.1932 r.] zapadła uchwała (na wniosek Radlińskiej) założenia przy Związku Bibliotekarzy Polskich instytutu badań czytelnictwa [...]. Do projektu wrócono dopiero w 1938 r. z inicjatywy Wandy Dąbrowskiej na konferencji poświęconej sprawie utworzenia Społecznego Funduszu Wydawniczego. Postanowiono wówczas, że zostanie zorganizowany samodzielny Instytut Książki i Czytelnictwa, a program jego działania miał być następujący: «Działalność instytucji rozwijać się winna w 3 kierunkach: 1. wydawniczym (podejmowanie nowych wydawnictw, koordynacja zamierzeń wydawniczych, popieranie wydawnictw nadających się do masowego rozpowszechniania za pośrednictwem bibliotek oświatowych); 2. instruktorskim (szkolenie bibliotekarzy, akcja poradnictwa, rozbudowa akcji dotychczasowej Poradni ZBP); 3. naukowo-badawczym w zakresie czytelnictwa i bibliologii». Rozpoczęte prace nad organizacją tej placówki przerwały działania wojenne. Po wojnie jej koncepcja znalazła wyraz w Państwowym Instytucie Książki” (Gaca-Dąbrowska, 1983, s. 236). Adam Łysakowski w cytowanym już artykule *Pierwsze wieści o Państwowym Instytucie Książki* (Łysakowski, 1946, s. 226-229) wskazuje, że idea Instytutu wyrosła z dyskusji, która toczyła się na kolejnych Zjazdach Bibliotekarzy Polskich wokół koncepcji Instytutu Bibliograficznego i zakładu naukowego, w którym prace z zakresu teorii książki

przybrałyby formy organizacyjne. „Później (1936) – pisał – wysunięto w piśmiennictwie projekt zorganizowania ogólnopolskiej centrali bibliotekarskiej, a w niej niektóre sekcje – jak naukowo-badawcza, informacyjna, wydawnicza – miały charakter odpowiadający idei Instytutu Książki. Wreszcie Związek Bibliotekarzy Polskich powziął w r. 1938 myśl zorganizowania Instytutu Książki i Czytelnictwa, zamierzając przekształcić działającą od roku 1929 Poradnię Biblioteczną, która faktycznie wykonywała pewne czynności bibliograficzne i instrukcyjne, należące do zakresu badań zakładu bibliologicznego” (Łysakowski, 1946, s. 226).

Zmierzając do monograficznego opracowania działalności PIK-u, należy dążyć do wskazania wszystkich wątków mogących wyjaśnić rodowód Instytutu, wszystkich problemów organizacyjnych i koncepcyjnych jeszcze z okresu międzywojennego, które wskazywały na potrzebę powołania do życia instytucji typu PIK. Najwybitniejsi bibliotekarze polscy dyskutowali te kwestie, widząc dla Instytutu różną lokalizację – przy Instytucie Bibliograficznym lub obok niego – ale sama idea pozostawała bezsporna (zob. Dembowska, red., 1995). Baczne przyjrzenie się tym dyskusjom na forum Związku Bibliotekarzy Polskich, w piśmiennictwie fachowym i w prywatnej korespondencji jest nieodzowne dla wyjaśnienia wszystkich problemów związanych z PIK. Należy także podjąć próbę zobaczenia PIK na tle instytutów naukowych za granicą zajmujących się książką. Jaki wpływ na koncepcję PIK-u miała działalność Międzynarodowego Instytutu Bibliograficznego w Brukseli?

Działalność PIK została zawieszona w połowie września 1949 r., a w marcu 1950 r. w Dzienniku Ustaw Nr 7, poz. 65 ukazało się rozporządzenie Rady Ministrów „w sprawie zniesienia Państwowego Instytutu Książki”. Chronologicznie poprzedziła je konferencja bibliograficzna, która odbyła się w Bibliotece Narodowej 18 czerwca 1949 r. i w znacznym stopniu poświęcona była reorganizacji Instytutu Bibliograficznego. Zarówno referat J. Baumgarta *Obecny stan bibliografii i zagadnienia bibliograficzne w Polsce (organizacja, metody, tematyka i zasięg zagadnienia) oraz przewidywane drogi rozwoju tego zagadnienia w najbliższej przyszłości* (Baumgart, 1974), jak też koreferat S. Vrtela-Wierczyńskiego, wystąpienie Witolda Nowodworskiego (*Wszechzwiązkowa Izba Książki*) i Wandy Michalskiej (*O katalogu centralnym w ZSRR*) mogą być dziś odczytywane jako sygnały nadchodzących zmian w ogólnej polityce państwa, a co za tym idzie – również w polityce bibliotecznej. Dziś wydaje się rzeczą konieczną ponowne przeanalizowanie tych tekstów i ich interpretacja w kontekście dostępnych źródeł. Zanim się to jednak stanie, bez większego błędu powiedzieć przecież można, że konferencja czerwcową była początkiem końca PIK i „zasadniczej reorganizacji Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej, która rozpoczęła się na większą skalę w chwili przeniesienia części personelu i prac Państwowego Instytutu Książki do Warszawy oraz objęcia stanowiska dyrektora Instytutu Bibliograficznego BN przez Adama Łysakowskiego [...]” (Baumgart, 1974, s. 109). Dyrektorem Biblioteki Narodowej był wówczas Władysław Bieńkowski. Jego osoba budzi wiele sprzecznych opinii (Migoń, 2003, s. 49; Chamerska, 1995, s. 135, 138, 155; Muszyńska, 1995, s. 100-101; Piętka, 1995, s. 213). Wyjaśnienie jego roli w likwidacji PIK-u i reorganizacji IB BN, którą powierzył przecież byłemu już dyrektorowi PIK – wydaje się być sprawą niezmiernie ważną.

O likwidacji PIK-u dwie były pracownice Instytutu i wieloletnie współpracowniczki Łysakowskiego wypowiedziały się dość zdawkowo. Helena Hleb-Koszańska stwierdziła: „Przedwczesne byłoby badanie, jakie dyskusje toczy-

ły się około jego [PIK-u] losów” (Hleb-Koszańska, 1971, s. 39), a M. Dembowska stawiała pytanie: „Jakie były motywy i przyczyny tej decyzji przerywającej istnienie Instytutu?” i odpowiadała na nie w podobnym tonie: „Wydaje się, że za wcześniej jeszcze na pełne i obiektywne wyjaśnienie tej sprawy” (Dembowska, 1971, s. 96).

W 1990 r. Andrzej Mężyński w publikacji na temat białych plam w powojennej historii polskiego bibliotekarstwa (Mężyński, 1990) napisał: „Najwięcej zagadek niesie ze sobą okres nazwany umownie stalinowskim [...]” i dalej w odniesieniu do bibliotekarstwa „[...] spróbujmy postawić pytania o jego genezę, zakres i czas trwania”. Stwierdził także: „Nie było dziełem przypadku, że podobne kłopoty [mowa o Naczelnej Dyrekcji Bibliotek, którą 31.10.1951 roku zastąpił Centralny Zarząd Bibliotek] zaczęła przeżywać w tym okresie instytucja powstała również z ducha Dekretu – Państwowy Instytut Książki [...]”. Zapoczątkowana w latach dziewięćdziesiątych nowa rzeczywistość polityczna, otwarcie dla badaczy wielu archiwów, w tym dostęp do dokumentów znajdujących się w Archiwum Akt Nowych, daje nadzieje na rozwiązanie i tej sprawy. Na wyjaśnienie czeka także ocena konferencji krynickiej z 1951 r., której przebieg i postanowienia końcowe mogą przynieść ważne i interesujące ustalenia także w kwestii likwidacji Państwowego Instytutu Książki. Jeszcze raz przytoczmy słowa Mężyńskiego: „Zarysowane wyżej pole stalinowskich deformacji w polskim bibliotekarstwie można prawdopodobnie rozszerzyć i pogłębić, a także wskazać i inne godne analizy obszary. Na odpowiedź czeka zasadnicze pytanie o skutki, jakie wywarły wspomniane operacje ideologiczne na «żywym ciele bibliotek». Inaczej – jakie rzeczywiste koszty poniosło wtedy polskie bibliotekarstwo” (Mężyński, 1990, s. 23). Należy żywić nadzieję, że podjęte badania dotyczące działalności PIK wpisują się w tak określone pole dociekań.

W kręgu problematyki badawczej pozostają jeszcze dwie sprawy. Pierwszą z nich jest zagadnienie kontynuacji dokonań PIK. Zarządzenie „w sprawie zniesienia Państwowego Instytutu Książki” przekazywało jego zadania Instytutowi Badań Literackich w zakresie „prowadzenia badań naukowych dotyczących książki, bibliotekarstwa i czytelnictwa; gromadzenia, opracowania, udostępniania i ogłaszania materiałów naukowych” (Dembowska, 1971, s. 97). Bibliotece Narodowej w zakresie „zbierania i udzielania źródłowych informacji bibliograficznych we wszystkich dziedzinach piśmiennictwa i w zakresie polskich zbiorów bibliotecznych” (Dembowska, 1971, s. 97) oraz Ministerstwu Oświaty w zakresie kształcenia sił fachowych jak też planowania, uzgadniania i popierania prac dotyczących szeroko rozumianej nauki o książce. Najpełniej powierzone zadania były realizowane w Bibliotece Narodowej, a w szczególności w IB, do którego przeszły zbiory, kartoteki, a przede wszystkim wybitni specjaliści. W ocenie R. Cybulskiego fakt ten umożliwił „stworzenie silnego ośrodka skupiającego wysoko wykwalifikowanych bibliografów. Pod kierownictwem Adama Łysakowskiego, a później Heleny Hleb-Koszańskiej Instytut Bibliograficzny rozwinął szeroką działalność, zyskując powszechne uznanie użytkowników” (Cybulski, 1978, s. 82). Dokonania i zamierzenia PIK oraz sposób ich realizacji, po jego zlikwidowaniu, przez wszystkie wyznaczone do tego instytucje, oczekuje na pełną weryfikację.

Warto więc dokładniej przeanalizować, jak, przez kogo i w jakim stopniu realizowane były i są zadania wytyczone lub zainicjowane przez PIK. Na pewno mieści się tu działalność takich instytucji, jak: Instytut Bibliograficzny,

Instytut Książki i Czytelnictwa, Instytut Badań Literackich, Pracownia Słownika Pracowników Książki Polskiej. Warto też zastanowić się nad losami specjalizacji bibliotek, koordynacji prac bibliograficznych, badań czytelnich, szkolnictwa bibliotekarskiego – bowiem wszystkie te sprawy były przedmiotem planów badawczych PIK-u, pomyślanego jako bibliologiczny zakład naukowo-badawczy, w którego centrum znajdowała się książka.

I jeszcze jedna kwestia. Mowa o ludziach związanych z Państwowym Instytutem Książki. Interesujące byłoby prześledzenie, w jakim stopniu wizja roli książki i bibliotekarstwa nakreślone w PIK oraz przyjęte tam metody badawcze zostały przeniesione przez ludzi PIK do bibliotek, w których przyszło im pracować. W wyniku likwidacji PIK do Biblioteki Narodowej przeszli: Adam Łysakowski, Helena Hleb-Koszańska, Maria Dembowska, Janina Czerniatowicz i Janina Gruszecka, nieco później także Pelagia Girwiczówna. Jak już wspomniano, Adam Łysakowski, wybitny bibliotekarz, bibliograf i bibliolog, twórca i dyrektor PIK, doczekał się wielu opracowań (*Adam Łysakowski...*, 2003). Helena Hleb-Koszańska nieoficjalnie pełniła obowiązki zastępcy dyrektora PIK, była kierownikiem Wydziału Prac Badawczych, prowadziła sprawy związane ze współpracą zagraniczną PIK-u oraz przy współpracy Kseni Kostenicz, sprawy Bibliotekarskiej Komisji Normalizacyjnej. O jej działalności w PIK mamy pełniejszy obraz dzięki artykułowi M. Dembowskiej pt. *Helena Hleb-Koszańska w Państwowym Instytucie Książki i jej niepublikowana praca o rękopisach w bibliografii* (Dembowska, 1988). Dalsze losy, działalność na stanowisku kierownika IB oraz jej dokonania naukowe zostały przybliżone czytelnikom dzięki materiałom z sesji zorganizowanej w Bibliotece Narodowej w setną rocznicę urodzin (*Helena Hleb-Koszańska...*, 2003).

Sporo wiemy o Marii Dembowskiej, której praca zawodowa, naukowa i dydaktyczna, w tym także w zespole PIK, została uhonorowana księgą jubileuszową (Sadowska, red., 2007). O pozostałych pracownikach PIK-u wiemy stosunkowo niewiele, a przecież „ludzie PIK-u” przenieśli w świat bibliotekarski swoją działalnością zawodową, doświadczenie pracy w Instytucie. Janina Czerniatowicz – kustosz w Bibliotece Narodowej, organizowała katalog centralny piśmiennictwa zagranicznego; Witold Nowodworski, autor znakomitej pracy *Bibliograficznych ksiąg dwoje Joachima Lelewela. Studium historyczno-bibliograficzne na tle epoki* (Wrocław 1959) pracował w Bibliotece KUL; Janina Gruszecka – zajmowała się w BN zagadnieniami instrukcyjno-metodycznymi w IKiCz; Pelagia Girwiczówna pracowała w Zakładzie „Przewodnika Bibliograficznego”, Krystyna Pieńkowska pozostała w Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi, Wiesław Mincer pracował w bibliotekach Torunia. O innych: Kseni Kostenicz, Krystynie Suffczyńskiej, Zofii Makowickiej, Marii Michaleckiej, Halinie Spiszównie – nie wiemy nic. Co działo się z pracownikami Państwowego Instytutu Książki po wrześniu 1949 r.? Także i to pytanie czeka na odpowiedź.

BIBLIOGRAFIA

- Adam Łysakowski – bibliotekarz, bibliograf, bibliolog. Materiały z Sesji Jubileuszowej. Warszawa, 10 września 2002. (2003). Warszawa: BN.
- Baumgart, Jan (1970). Bibliotekarstwo polskie w 25-leciu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. *Roczniki Biblioteczne*, z. 1-2, s. 365-397.
- Baumgart, Jan (1974). Z dziejów Instytutu Bibliograficznego. U progu reorganizacji prac w r. 1949. *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, s. 107-128.

- Chamerska, Halina (1995). Z moich wspomnień o Bibliotece Narodowej. W: *Wspomnienia o Bibliotece Narodowej*. Opieka edytorska i przedmowa Andrzej Kłossowski. Warszawa: BN, s. 108-159.
- Cybulski, Radosław (1978). Instytut Bibliograficzny jako narodowa centrala bibliograficzna. *Rocznik Biblioteki Narodowej*, t. 14, s. 77-85.
- Dembowska, Maria (1947). Rok działalności Państwowego Instytutu Książki. *Życie Nauki*, nr 23/24, s. 323-327.
- Dembowska, Maria (1971). Państwowy Instytut Książki 1946-1949. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1-4, s. 86-97.
- Dembowska, Maria (1988). Helena Hleb-Koszańska w Państwowym Instytucie Książki i jej niepublikowana praca o rękopisach w bibliografii. *Rocznik Biblioteki Narodowej*, T. 20, s. 29-39.
- Dembowska, Maria, red. (1993). Karta z historii polskiej bibliologii. Sprawozdanie Państwowego Instytutu Książki (1946-1949). Opracowane przez Adama Łysakowskiego. Do druku przygotowała i wstępem opatrzyła Maria Dembowska. *Rocznik Biblioteki Narodowej*, R. 26, s. 73-108.
- Dembowska, Maria, red. (1995). *Bibliotekarstwo polskie 1925-1951 w świetle korespondencji jego współtwórców*. Wyboru z listów Adama Łysakowskiego, Mariana Łodyńskiego, Józefa Grycza i Heleny Hleb-Koszańskiej dokonała, wstępem, przypisami i indeksem opatrzyła Maria Dembowska. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Gaca-Dąbrowska, Zofia (1983). *Bibliotekarstwo II Rzeczypospolitej. Zarys problemów organizacyjnych i badawczych*. Wrocław: Wydaw. UWr.
- Grycz, Józef (1961). Polska polityka biblioteczna w latach powojennych. W: *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej. Studia poświęcone pamięci Józefa Grycza*. Wrocław: Wydaw. Ossolineum, s. 71-88.
- Hleb-Koszańska, Helena (1971). Adam Łysakowski. Życie i działalność. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1-4, s. 5-52.
- Janiczek, Józef (1946). Sprawy biblioteczne w ramach Ministerstwa Oświaty. *Bibliotekarz*, nr 1/2, s. 1-13.
- Knot, Antoni (1947). *Polskie prawo biblioteczne. Zbiór przepisów prawnych dotyczących biblioteki*. Zebrał i wydał dr Antoni Knot [...]. Wrocław-Warszawa: Książnica Atlas.
- Kondek, Stanisław Adam (1999). *Papierowa rewolucja. Oficjalny obieg książek w Polsce w latach 1948-1955*. Warszawa: BN.
- Korpała, Józef (1969). *Dzieje bibliografii w Polsce*. Warszawa: SBP.
- Łysakowski, Adam (1946). Pierwsze wieści o Państwowym Instytucie Książki. *Bibliotekarz*, nr 11/12, s. 226-229.
- Mężyński, Andrzej (1990). Bibliotekarstwo polskie 1948-1956. Kłopoty historyków. *Poradnik Bibliotekarza*, z. 1-3, s. 19-23.
- Migoń, Krzysztof (2003). Centralne kategorie bibliologii Adama Łysakowskiego. W: *Adam Łysakowski – bibliotekarz, bibliograf, bibliolog*. Materiały z Sesji Jubileuszowej. Warszawa, 10 września 2002. Warszawa: BN, s. 43-52.
- Muszyńska, Krystyna (1995). Z pierwszych lat mojej pracy w Bibliotece Narodowej (1945-1949). W: *Wspomnienia o Bibliotece Narodowej*. Opieka edytorska i przedmowa Andrzej Kłossowski. Warszawa: BN, s. 62-107.
- Piętka, Anna (1995). Od stalówki do komputera. W: *Wspomnienia o Bibliotece Narodowej*. Opieka edytorska i przedmowa Andrzej Kłossowski. Warszawa: BN, s. 196-251.
- Polskie prawo biblioteczne. Zbiór przepisów prawnych dotyczących bibliotek* (1947). Zebrał i wydał dr Antoni Knot dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Wrocław-Warszawa, s. 26-33.
- Poznański, Marcei (1948). Sprawy prasy w Państwowym Instytucie Książki. *Prasa Polska*, nr 12/13, s. 3-5.
- Prace Państwowego Instytutu Książki w r. 1946/1947 (1948). *Oświata i Kultura*, nr 1/2, s. 67-68.
- Sadowska, Jadwiga (2003). Adam Łysakowski – bibliograf i organizator narodowej centrali bibliograficznej. W: *Adam Łysakowski – bibliotekarz, bibliograf, bibliolog*. Materiały z Sesji Jubileuszowej. Warszawa, 10 września 2002. Warszawa: BN, s. 27-31.
- Sadowska, Jadwiga, red. (2007). *Maria Dembowska. W kręgu bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej. Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej*. Warszawa: BN.
- Skalska-Zlat, Marta (2002). *Bibliografia w Polsce 1945-1996. Naukoznawcza analiza dyscypliny*. Wrocław: Wydaw. UWr.

- Skwarnicki, Marek (1961). Zarys rozwoju koncepcji i organizacji biblioteki narodowej w Warszawie (1918-1954). W: *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej. Studia poświęcone pamięci Józefa Grycza*. Wrocław: Wydaw. Ossolineum, s. 89-130.
- Słodkowska, Elżbieta (1964). Instytut Bibliograficzny w Polsce. *Biuletyn Instytutu Bibliograficznego*, T. 7, nr 4, s. 257-328.
- Wajda, Alina (1983). *Metodyka i organizacja czytelnictwa*. Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe.
- Wodzinowska, Maria (1947a). Państwowy Instytut Książki. *Nauka Polska*, s. 352-355.
- Wodzinowska, Maria (1947b). Stan bibliotek polskich. *Przegląd Biblioteczny*, s. 12-23.
- Współpraca bibliotek toruńskich z PIK (1947). *Ziemia Pomorska*, nr 51, s. 3.

MAŁGORZATA KORCZYŃSKA-DERKACZ

Institute of Library and Information Science

Wrocław University

e-mail: mderkacz@liber.ibi.uni.wroc.pl

PAŃSTWOWY INSTYTUT KSIĄŻKI (THE STATE INSTITUTE OF THE BOOK)
AFTER 60 YEARS – EVOLUTION OF RESEARCH, PROBLEMS, QUESTIONS

KEYWORDS: Państwowy Instytut Książki. Adam Łysakowski. Polish librarianship. History of Polish librarianship. Book studies in Poland.

ABSTRACT: The author discusses the program and mission of Państwowy Instytut Książki (PIK) concerning book studies, bibliography, documentary activities and works about tasks performed in the field of librarianship authored by the director of the Institute – Adam Łysakowski. She describes the literature of the subject and analyzes current state of knowledge about the Institute. Finally, she points to most important issues requiring further detailed studies: the evaluation of scientific and research activity of the Institute within the context of the idea of book studies developed by Adam Łysakowski and theoretical studies run by European scientific community; the relationships of the Institute with other governmental, scientific and social organizations and institutions; the origin and circumstances for the dissolution of the Institute; the analysis of the activity of institutions continuing the tasks of the Institute; professional history of people related to the Institute after its dissolution.

Artykuł wpłynął do redakcji 13 czerwca 2007 r.

BOŻENA JASKOWSKA

Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego
bjasko@univ.rzeszow.pl

ADAM DUDCZAK

Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe
maneo@man.poznan.pl

LIBRARY 2.0 – REWOLUCJA I PRZEŁOM, CZY KOLEJNY ETAP ROZWOJU WSPÓŁCZESNEGO BIBLIOTEKARSTWA?

Bożena Jaskowska jest absolwentką Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pracuje w Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz przygotowuje się do obrony pracy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. UJ dr hab. Wandy Pindlowej. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół problematyki zarządzania zasobami ludzkimi oraz kapitałem intelektualnym w służbach informacyjnych i bibliotekach akademickich, a także wokół najnowszych trendów w rozwoju komunikacji naukowej i bibliotekarstwa cyfrowego. Ważniejsze publikacje: *Kultura organizacyjna wspierająca procesy uczenia się biblioteki akademickiej* *Przegląd Biblioteczny* 2005, R. 73, z. 2, s. 176-185; *Dzielenie się władzą i partnerstwo – czy to możliwe w bibliotece akademickiej? W: Biblioteki XXI w. Czy przetrwamy? Materiały konferencyjne*. Łódź 2006, s. 143-156; *Ukryty Internet – jakie korzyści mogą mieć z niego naukowcy i praktycy? Zarządzanie Zasobami Ludzkimi* 2007, nr 1, s. 79-87.

Adam Dudczak jest absolwentem Politechniki Poznańskiej – kierunku: Informatyka, specjalność: Technologie wytwarzania, oprogramowanie. Od lipca 2005 r. pracuje jako programista w Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym przy tworzeniu oprogramowania do budowy bibliotek cyfrowych dLibra.

SŁOWA KLUCZOWE: Web 2.0. Internet drugiej generacji. Konwergencja. Kultura uczestnictwa. Komunikacja. Library 2.0. Biblioteki. Biblioteki drugiej generacji. Użytkownicy.

ABSTRAKT: W artykule zaprezentowano koncepcję rozwoju usług informacyjno-bibliotecznych w oparciu o paradygmat Web 2.0. Scharakteryzowano najważniejsze cechy biblioteki drugiej generacji (Library 2.0), przedstawiono idee dotyczące przyszłości tego zjawiska. Koncepcja Library 2.0 opiera się na kilku podstawowych zasadach, w tym przede wszystkim na wykorzystaniu narzędzi Web 2.0 i innych nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, szerokim włączeniu użytkowników w kształtowanie usług oraz

filozofii stałej i permanentnej zmiany. W artykule podjęto próbę nakreślenia rozwoju koncepcji Library 2.0 w polskim bibliotekarstwie. Scharakteryzowano projekt rozproszonej platformy bibliotek cyfrowych, działających w oparciu o oprogramowanie dLibra, opisano zaimplementowane w nim narzędzia Web 2.0, zaproponowano działania, których podjęcie pozwoli polskim bibliotekom na realizację koncepcji Library 2.0.

WPROWADZENIE

Współczesną rzeczywistość komunikacyjną kształtują nowe technologie. Ich ingerencja w sferę społeczną, kulturalną, naukową, także gospodarczą i polityczną, jest coraz bardziej widoczna. Działania człowieka na tak wielu płaszczyznach stymulowane są przez trzy przenikające się wzajemnie zjawiska: konwergencję, kulturę uczestnictwa oraz zbiorową inteligencję (Jenkins, 2006, s. 9).

Konwergencja to przepływ treści i informacji pomiędzy różnymi platformami medialnymi. Docierają one do odbiorcy, gdy tylko ten wyrazi taką gotowość. Konwergencja to również proces zachodzący w umysłach członków społeczeństwa informacyjnego. Swoją wiedzę, mającą nadać sens ich życiu, budują oni z fragmentów informacji płynących z niezliczonej liczby źródeł.

Kultura uczestnictwa, charakteryzująca współczesny układ sił społecznych i kulturowych, oznacza aktywny udział członków określonej grupy społecznej w procesie komunikacji masowej. Dziś nie obowiązuje już klasyczny podział na nadawcę oraz odbiorcę informacji. Prawie każdy może być zarówno autorem, jak i adresatem komunikatów. Choć dostęp do nowych technologii jest jeszcze niekiedy utrudniony, to jednak ich rozwój niesie ze sobą e-wykluczenie, przyczyniając się tym samym do podziałów w społeczeństwie: rodzą się nowe, sieciowe grupy społeczne, np. konsumtariat i netokracja (Bard i Soderqvist, 2006).

Zbiorowa inteligencja dotyczy kolektywnego wykorzystywania informacji i wiedzy, jakimi dysponują poszczególne jednostki. Dzięki synergii umiejętności intelektualne i wiedza członków danej społeczności są czymś więcej niżli tylko ich sumą. To przede wszystkim dzięki zdobyczom technologii, zespołowe szukanie rozwiązań i tworzenie nowych znaczeń staje się powszechne i dostępne w zasadzie dla wszystkich.

Zauważyć można, iż triangulacja opisanych trzech koncepcji dokonuje się w zjawisku zwanym Web 2.0. Web 2.0 łączy w sobie konwergencję komunikacji (w zakresie technologicznym, kulturowym i społecznym), kulturę uczestnictwa (dającą wolność wyrażania swych opinii i kształtowania rzeczywistości, głównie rzeczywistości medialnej i wirtualnej) oraz zbiorową inteligencję i mądrość (sieciowe społeczności wymieniają swe myśli, opinie, dzielą się doświadczeniem, szukają nowej filozofii życia).

WEB 2.0

Filozofia Web 2.0 (termin wprowadzony przez Tima O'Reillya i Johna Battelle'a) zrodziła się na początku obecnego stulecia, zyskała popularność po serii konferencji na temat nowych technik internetowych organizowanych przez firmę O'Reilly w 2004 i 2005 r. (O'Reilly 2005). W miarę rozwoju technologii internetowych zjawisko Internetu drugiej generacji doczekało się wielu definicji i interpretacji. Dziś najczęściej rozumie się je jako zbiór założeń doty-

czących tworzenia aplikacji zarówno tych bardziej tradycyjnych, które mogą działać bez dostępu do Internetu, jak i stron WWW. Opiera się ono na interakcji i uczestnictwie użytkowników.

W 2001 r. Web 2.0 zaczął zastępować tradycyjne dot-comy firm oferujących różnego rodzaju usługi w sieci. Zamknięte i statyczne składowiska informacji ustępowały miejsca nowym, interaktywnym, demokratycznym i otwartym platformom cyfrowym, współtworzonym przez skupione wokół nich społeczności internetowe (tzw. społeczności fanowskie).

W Wikipedii, sztandarowym produkcie Web 2.0, zwrócono uwagę, iż sieć drugiej generacji charakteryzuje:

- sposób jej tworzenia (wykorzystanie dobrze zdefiniowanych, często bezpłatnych i sprawdzonych standardów),
- szybkość działania i sprzężenia zwrotne,
- architektura partycypacji (wzbudzanie i zwiększanie zaangażowania użytkowników),
- treść tworzona przez całą społeczność,
- decentralizacja władzy,
- otwartość (każdy ma dostęp do treści i może ją dowolnie przetwarzać),
- łatwość użytkowania (Web 2.0, 2007).

W tabeli 1 zestawiono zaproponowane przez Tima O'Reillyego podstawowe cechy różniące sieć pierwszej generacji od drugiej (O'Reilly, 2005).

Tabela 1

Różnice między Internetem pierwszej i drugiej generacji

Web 1.0	Web 2.0
DoubleClick	Google AdSense (reklama kontekstowa)
mp3.com	Napster
evite	upgoing.com (idziemy.net, wkrotce.pl)
page views (łączna liczba odsłon wszystkich stron serwisu)	cost per click (koszt nakłonienia internauty do kliknięcia w baner reklamowy)
screen scraping (technika, za pomocą której program komputerowy wydobywa dane z wyjścia innego programu)	web service (usługa sieciowa)
Britannica Online	Wikipedia
prywatne strony WWW	blogi
katalogi stron (taksonomia)	tagowanie (folksonomia)
uwaga przykładana do nazwy domeny	uwaga przykładana do optymalizacji wyszukiwarek
publikowanie, udostępnianie	partycypacja i uczestnictwo
systemy zarządzania zawartością strony	wiki (oprogramowania umożliwiające wspólną pracę wielu użytkowników przy tworzeniu zawartości strony)
treść „przywiązana” do strony (utrudnione użycie zasobów przez inne usługi)	syndication (abonowanie pewnych treści np. w formacie RSS)

Zwięźle i trafnie różnice pomiędzy Web 1.0 a Web 2.0 ujął Paul Miller, cytując jednego ze swoich współpracowników Iana Davisa: „Web 1.0 gromadzi ludzi, aby dać im informacje, Web 2.0 gromadzi informacje, by dać je ludziom” (Miller, 2007).

Odwołując się do informacji zawartych w blogu Diona Hinchcliffe’a poświęconym fenomenowi Web 2.0, można ustalić cechy produktów powstających według filozofii Internetu drugiej generacji. Należą do nich:

- zachęcanie użytkowników do aktywnego uczestnictwa w tworzeniu serwisu i wspólnego dzielenia się informacją i wiedzą (*none of us is as smart as all of us*);

- dążenie do tego, aby użytkownik mógł wszystko edytować;

- treść strony powinna być udostępniana w formie przyjaznej dla maszyn i łatwej w korzystaniu przez użytkowników (np. RSS, RDF, OAI-PMH, OpenURL); w jej tworzeniu trzeba wykorzystywać istniejące komponenty w jak najszerszym zakresie;

- szybkie ładowanie się strony;

- reputacja: użytkownicy powinni mieć możliwość budowania swojej reputacji oraz oceniania innych (ludzie zachowują się o wiele rozsądniej, gdy nie występują w sieci anonimowo);

- tworzenie ułatwień dla użytkowników (możliwość zamieszczania zarówno treści długich, jak i proponowanie prostszych metod uczestnictwa, np. w postaci tagowania, oceniania i komentowania);

- możliwość dostosowywania oferowanych treści do indywidualnych potrzeb użytkowników (Hinchcliffe, 2006).

Angielskojęzyczny Internet jest pełen serwisów odnoszących się do filozofii Web 2.0. Symbolami Web 2.0 można nazwać takie serwisy, jak: Del.icio.us (<http://del.icio.us/>; serwis oferuje m.in. gromadzenie na zdalnym serwerze zakładek stron internetowych, możliwość przydzielania każdej stronie dowolnej liczby etykiet oraz udostępnianie innym ulubionych przez siebie stron), Digg.com (<http://www.digg.com/>; daje możliwość oceniania stron), Youtube.com (<http://www.youtube.com/>; można umieszczać w nim własne materiały audiowizualne), Wikipedia (<http://www.wikipedia.org>; zawiera ponad 7 mln haseł w 200 wersjach językowych).

Również i w polskiej wirtualnej przestrzeni można odnaleźć kilka ciekawych inicjatyw Web 2.0, np.: LinkBox.pl, pytamy.pl, spych.pl, abytaniej.pl. Aktualna oferta polskiego Web 2.0 jest dostępna m.in. w blogu AntyWeb (<http://www.antyweb.pl>).

Środowisko bibliotekarskie nie może lekceważyć zjawiska Web 2.0, będącego już nie tylko przejawem pasji czy hobby rozwijanego przez grupę miłośników nowoczesnych technologii. Internet drugiej generacji, obok wielkiej popularności w sferach komunikacji fanowskiej, zmienia oblicze gospodarki, polityki oraz – co nas, bibliotekarzy i pracowników informacji, interesuje najbardziej – także nauki i kultury. Prestiżowy tygodnik „Time” (2006 Vol. 176, No. 51, Dec. 25) na człowieka 2006 r. wybrał... internautę. Na okładce czasopisma umieszczono ilustrację przedstawiającą człowieka przeglądającego się w lustrze i czytającego słowa: „Yes, you. You control the information age. Welcome to your word”.

LIBRARY 2.0 – TEORIA I WIZJA

Nie ma zgodności w środowisku bibliotekarzy i pracowników informacji co do definicji terminu Library 2.0. Przez jednych rozumiany jest on jako model lub paradygmat; autorzy niniejszego artykułu bardziej przychylają się do opinii tych, którzy traktują go kompleksowo i wieloaspektowo – jako filozofię. Nie wdając się w głębsze rozważania terminologiczne, podkreślić należy, iż najważniejsze przesłanki koncepcji Library 2.0 nie są pomysłami nowymi w bibliotekoznawstwie i informacji naukowej. Przeciwnie – takie postulaty, jak eksponowanie roli użytkownika i ukierunkowanie działań na zaspokajanie jego potrzeb czytelniczych i informacyjnych formułowane są od dawna. Jednak dopiero dziś, dzięki zaawansowanej technologii informatycznej mogą one być tak twórczo realizowane.

Walt Crawford, który dokonał analizy i charakterystyki porównawczej najczęściej występujących opinii i teorii na temat Library 2.0, w jej wyniku wyróżnił aż 62 punkty widzenia i 7 definicji tego terminu (Crawford, 2006). Trudno zatem przyjąć, że Library 2.0 oznacza jakiś spójny program działania, należy więc raczej mówić o filozofii Library 2.0, tj. o zespole założeń, opinii i hipotez dotyczących przyszłości biblioteki w przestrzeni wirtualnej, działającej m.in. w oparciu o wzorce i standardy wypracowane w ramach Web 2.0 oraz partycypację użytkowników. Library 2.0 to filozofia, której wnikliwa analiza być może pozwoli bibliotekarzom realizować swą misję w świecie dynamicznych transformacji i zmieniających się potrzeb użytkowników. To filozofia ciągłych i zaplanowanych zmian, elastycznych struktur organizacyjnych, wykorzystywania narzędzi Web 2.0 oraz partycypacji i współuczestnictwa użytkowników w działalności informacyjno-bibliotecznej (Casey, Savastinuk, 2006). Rdzeń idei Library 2.0 stanowi przekonanie, że efektywnie wykorzystując technologie komputerowe użytkownikom należy zapewnić stały dostęp do informacji, likwidując bariery geograficzne (przestrzenne), czasowe i formalne (prawo, polityka itp.) (Stephens, 2006). Michael Casey twierdzi: „Library 2.0 – rzecz jest wciąż o użytkownikach: jak zatrzymać tych, których mamy, i jak równocześnie aktywnie poszukiwać tych, którzy aktualnie nie korzystają z naszego serwisu” (Casey, 2006). Library 2.0 to zorientowana na użytkownika idea oparta na wiedzy, doświadczeniu, współpracy, tworzeniu nowych treści oraz budowaniu zaangażowania i motywacji w podejmowanych działaniach (Casey, 2007).

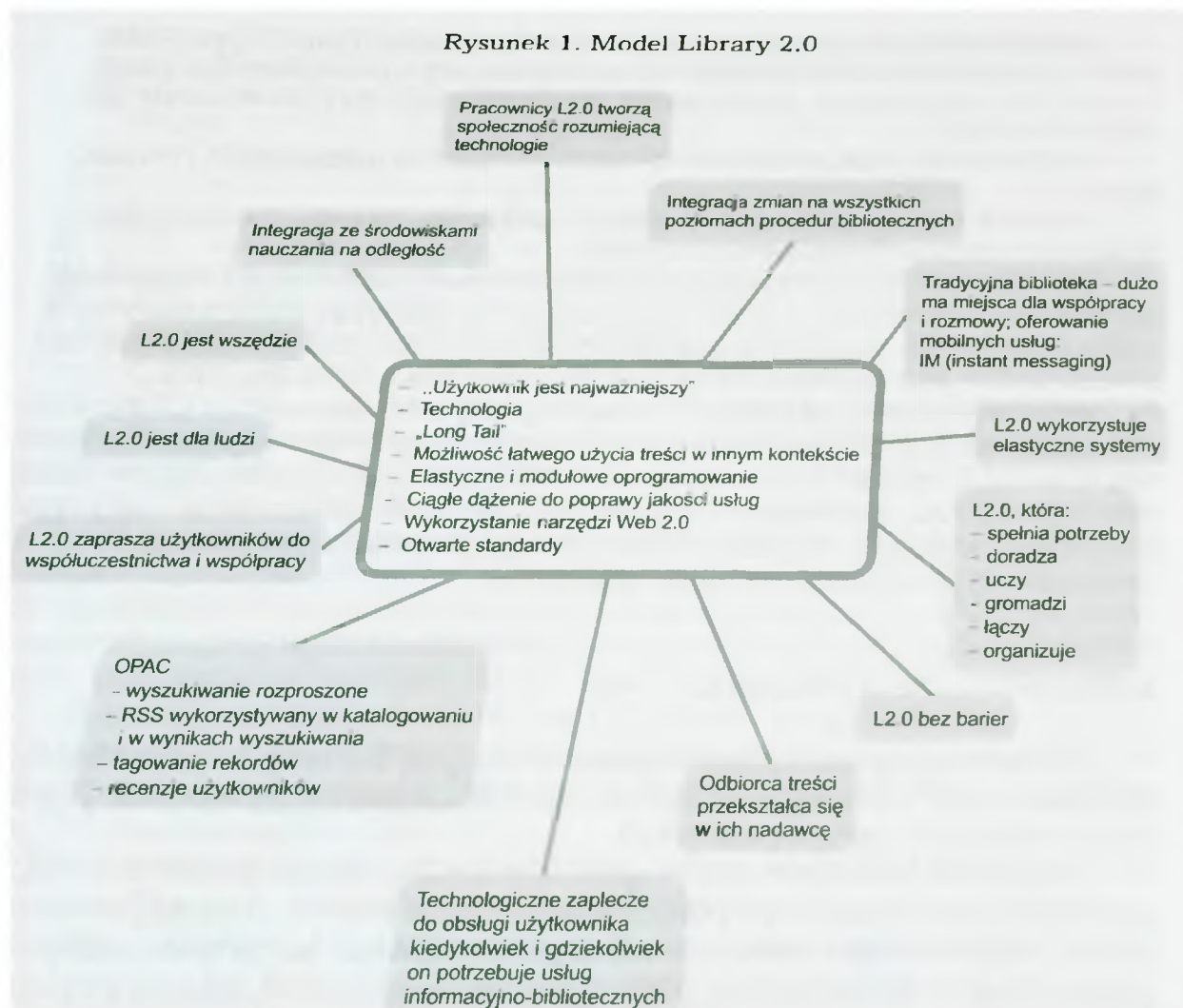
Kształt Library 2.0 tworzą cztery podstawowe elementy:

- stała i zaplanowana zmiana,
- partycypacja użytkowników i współpraca z nimi,
- koncepcja Long Tail (tzw. długiego ogona),
- wdrażanie nowych technologii (Casey, 2006).

W Internecie cały czas toczy się dyskusja (nie tylko bibliotekarze biorą w niej udział) dotycząca Library 2.0: jej przyszłości i sposobów implementacji założeń do codziennej działalności informacyjno-bibliotecznej¹. Podkreśla się znaczenie koncepcji Long Tail, tj. pewnej statystycznej prawidłowości polegającej na tym, że w danej kategorii rynku sumaryczna wartość rynków nisz-

¹ Głos w dyskusjach zabierają m. in. M. Stephens, M. Casey, P. Miller, M. Gorlick, J. Levine, L. B. Cohen i in. Zob. m.in.: blogi tych autorów: Michael Stephens <http://tametheweb.com/>, Michael Casey <http://www.librarycrunch.com/>, John Blyberg <http://www.blyberg.net/>, Thomas Brevik <http://lib1point5.wordpress.com/>, Meredith Farkas <http://meredith.wolfwater.com/wordpress/index.php>, Laura B. Cohen <http://libblogs.albany.edu/library20> oraz dyskusje toczone na <http://www.techsource.ala.org/blog>.

Rysunek 1. Model Library 2.0

Źródło: B. Biancu, 2006.

wych jest większa od dominującego rynku masowego. W sferze działań bibliotekarskich należy dążyć do zaspokojenia nie tylko najpopularniejszych potrzeb informacyjnych naszych czytelników, ale również (a może i przede wszystkim) próbować zaoferować swe usługi tym, którzy nigdy z bibliotek nie korzystali i nawet nie przyszłoby im do głowy, aby potrzebnych źródeł poszukiwać właśnie w tych placówkach i ich zasobach (Mossman, 2006). Stephen Abram zwraca uwagę na integrację oraz zdolność do współpracy, a także na zadania i podstawowe umiejętności bibliotekarza drugiej generacji, wśród których można wymienić m. in.:

- znajomość podstawowych narzędzi Web 2.0,
- łączenie zasobów cyfrowych i tradycyjnych,
- integrowanie ludzi, technologii i informacji w odpowiednim kontekście,
- szukanie sposobów efektywnego wykorzystania techniki tagowania, folksonomii, komentarzy użytkowników i rankingów,
- wzbogacanie zawartości tekstowej dokumentów elementami obrazów, animacji, dźwięków itp.,
- zrozumienie koncepcji Long Tail,
- partycypację, tj. wykorzystywanie często unikalnej i eksperckiej wiedzy użytkowników,

- wykorzystywanie najnowszych sposobów komunikacji (np. Skype, SMS, e-mail, *virtual reference service* – z możliwością wyboru najdogodniejszego kanału) do integrowania, opiniowania, szkolenia zarówno bibliotekarzy, jak i użytkowników,
- zachęcanie użytkowników do tworzenia własnych metadanych i komentarzy,
- uświadomienie sobie roli i wartości, jaką niesie ze sobą wiedza społeczności wirtualnych (blogosfera, wikisfera).

Bibliotekarz 2.0 musi posiadać umiejętność wszechstronnego i dogłębnego rozumienia użytkownika, jego celów i aspiracji, pracy, potrzeb społecznych i informacyjnych: za pomocą zaawansowanych technologii powinien być tam i wtedy, gdzie jest użytkownik i potrzebuje jego usług (Abram, 2006).

Sumarycznego zestawienia cech najczęściej utożsamianych z Library 2.0 dokonała Bonaria Biancu (rys. 1). W zestawieniu tym zauważyć można m.in. współudział Library 2.0 w nauczaniu na odległość, konieczność zmiany formy katalogu OPAC, transformację organizacji struktur i procedur w tradycyjnej bibliotece, wspominaną już wielokrotnie implementację narzędzi Web 2.0 oraz partycypację użytkowników placówki.

LIBRARY 2.0 PO POLSKU

Jak skutecznie zaimplementować koncepcję Library 2.0 do polskiego bibliotekarstwa? Od czego zacząć lub które działania kontynuować? Jak umiejętnie połączyć teorię z praktyką?

Tworzenie biblioteki nowej generacji trzeba zacząć przede wszystkim od uświadomienia sobie i współpracownikom potrzeby, a raczej konieczności zmian, należy także kontynuować zapoczątkowane inicjatywy podjęte w celu podwyższania jakości usług. Rozwijanie umiejętności działania pracowników biblioteki w obliczu zmian, tworzenie organizacyjnej kultury znacznej tolerancji niepewności oraz zmniejszonego dystansu władzy, a także preferowanie pracy zespołowej wydaje się być kluczem do efektywnego przekształcania bibliotek w zorientowane na użytkownika i zaawansowane technologicznie instytucje demokratyzacji i „uwalniania” informacji oraz wiedzy. Stała i zaplanowana zmiana, użytkownik w centrum uwagi oraz biegłość w posługiwaniu się technologiami powinny zostać na stałe wpisane do codziennej filozofii prowadzenia usług informacyjno-bibliotecznych.

Implementacja założeń Library 2.0 przez polskie biblioteki przebiega równolegle na dwóch płaszczyznach. Z jednej strony twórcy serwisów informacyjnych bibliotek podejmują indywidualne próby wdrażania narzędzi Web 2.0: coraz częściej pojawia się protokół RSS², działają (wprawdzie nieliczne i nie zawsze powszechnie wykorzystywane) fora dyskusyjne³, wirtualna informa-

² Np. Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej (<http://www.ml.put.poznan.pl/pl/>), Biblioteka Główna Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie (<http://www.bg.ajd.czyst.pl/>), Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego (<http://bur.univ.rzeszow.pl/>), Biblioteka Główna i Centrum Informacji Naukowej Akademii Rolniczej w Poznaniu (<http://bg.au.poznan.pl/>), Miejska Biblioteka Publiczna im. Marii Kozaczkowej w Dąbrowie Górniczej (<http://www.mbp.dt.pl/rss.php>), Miejska Biblioteka Publiczna w Rumi im. Floriana Ceynowy (<http://www.mbprumia.org/index.php>), Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu (<http://www.bg.ae.wroc.pl/>) i in.

³ Np. Forum czytelników i bibliotekarzy Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego (<http://forum-bur.univ.rzeszow.pl/>), Miejska Biblioteka Publiczna im. J. Słowackiego w Tarnowie (<http://www.biblioteka.tarman.pl/forum/>), Biblioteka Publiczna Warszawa-Wesoła (<http://www.wesola.e-bp.pl/wesola/forum.php>), Miejska biblioteka Publiczna w Jaworznie (<http://www.biblioteka.jaw.pl/forum/index.php>), Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego (<http://bg.univ.szczecin.pl/>).

cja w czasie rzeczywistym⁴ oraz stosowana jest powszechnie e-mailowa komunikacja z czytelnikami za pomocą specjalnego formularza „zapytaj bibliotekarza” lub newslettera.

Drugim torem idą procesy dygitalizacyjne, tworzenie zasobów cyfrowych oraz rozbudowa rozproszonej platformy bibliotek cyfrowych. Najszerzej stosowanym obecnie w Polsce oprogramowaniem do budowy bibliotek cyfrowych jest dLibra. System ten powstał w wyniku prac badawczych, prowadzonych od 1996 r. w Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym (PCSS). W obecnie istniejącej wersji dLibra realizuje już częściowo postulaty Web 2.0. W oparciu o dobrze określony standard OAI-PMH udało się stworzyć rozproszoną sieć bibliotek cyfrowych. Biblioteki wymieniają między sobą dane dotyczące gromadzonych zasobów, co zwiększa ich „widzialność” w sieci i ułatwia dostęp użytkownikom. Interesujące użytkownika informacje mogą być zaagregowane do jednej bądź wielu dynamicznych kolekcji. Tak stworzoną kolekcję użytkownik może udostępnić innym zainteresowanym osobom poprzez publikację odnośnika, np. na swojej stronie domowej. W kontekście Web 2.0 ważna jest tożsamość użytkowników. System dLibra jest w stanie wyświetlić spersonalizowaną treść dopiero, gdy rozpozna użytkownika. Dużym ułatwieniem dla użytkowników jest integracja bibliotek cyfrowych z portalami instytucjonalnymi na poziomie systemu autentykacji użytkowników – dLibra, wspierając mechanizm Single Sign On, pozwala na takie połączenie.

Na trzecich warsztatach „Biblioteki Cyfrowe” zorganizowanych przez PCSS w grudniu 2006 r. twórcy dLibry zaprezentowali kilka pomysłów na praktyczną aplikację narzędzi Web 2.0 i Library 2.0 w bibliotekach cyfrowych. Oto najważniejsze z nich:

1. Stworzenie osobnego opisu, którego autorami byłiby użytkownicy. Funkcjonowałby on obok tradycyjnych opisów bibliograficznych w bibliotece. Taki zabieg umożliwiłby wyszukiwanie w obu rodzajach opisów przy jednoczesnym zachowaniu zalet standardowego opisu bibliograficznego oraz opisu odzwierciedlającego różne sposoby myślenia użytkowników o danym zasobie.

2. Stworzenie otwartych kolekcji, których zasoby tworzyliby sami użytkownicy. Tak dodane zasoby mogłyby, po zatwierdzeniu przez bibliotekarzy, wzbogacać zbiory biblioteki. Użytkownik mógłby również zapoznać się z fachową opinią bibliotekarza (oraz innych użytkowników) na temat zamieszczonego przez siebie zasobu.

3. Stworzenie forów dyskusyjnych wokół poszczególnych kolekcji oraz udostępnienie takiej funkcjonalności dla całej biblioteki.

4. Rozbudowanie profilu użytkownika (profil stworzony w jednej bibliotece byłby dostępny również w innych, logowanie odbywałoby się tylko raz), a także udostępnienie następujących rozszerzeń:

- a) „Moja cyfrowa półka”, która pozwalałaby na zapamiętywanie ulubionych/wartościowych publikacji; taką cyfrową półką można by się dzielić z innymi użytkownikami;

- b) „Moje dynamiczne kolekcje”, tj. lista dynamicznych kolekcji danego użytkownika.

5. Zwiększanie widoczności zasobów cyfrowych poprzez umieszczanie na stronach biblioteki odnośników pozwalających na korzystanie z innych narzędzi Web 2.0, np. digg.com („digg it”) czy del.icio.us („dodaj zakładkę”).

⁴ Np. Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego (<http://bur.univ.rzeszow.pl>) stosuje w tym celu program Gadu-gadu.

6. Integracja z aplikacjami zarządzającymi subskrypcją wątków RSS na poziomie zasobów biblioteki cyfrowej.

Omówione postulaty mają charakter propozycji, a ich przyszła implementacja wymaga szerszej dyskusji. Warto jednak podkreślić, że tego typu zmiany mogą doprowadzić do zwiększenia dostępności zasobów cyfrowych oferowanych przez biblioteki cyfrowe, pozwolą też poprawić interakcję między użytkownikami a bibliotekarzami. Dyskusja na temat „Otwartych bibliotek cyfrowych”, rozpoczęta na stronach forum dyskusyjnego dLibry⁵ oraz kontynuowana na utworzonym w lutym 2007 r. specjalistycznym forum Biblioteka 2.0 (<http://forum.biblioteka20.pl>), pozwala mieć nadzieję, iż realizacja wspomnianych postulatów jest realna i pożądana. Lektura Blogu Społeczności Czytelników i Bibliotekarzy Cyfrowych Biblioteka 2.0 (<http://blog.biblioteka20.pl>) udowadnia ponadto, iż w polskim środowisku zawodowym koncepcja Library 2.0 jest coraz lepiej znana, a dzięki zaangażowaniu autorów i pomysłodawców dwuzerowego serwisu bibliotekarskiego <http://biblioteka20.pl> (m. in. Remigiuszowi Lisowi, Agnieszce Koszowskiej, Agacie Dudzie, Tomaszowi Kalocie i in.) zainteresowanie biblioteką drugiej generacji stale wzrasta.

Owocem dyskusji między polskimi propagatorami idei Library 2.0 było uruchomienie pod koniec czerwca bieżącego roku portalu Federacji Bibliotek Cyfrowych (<http://fbc.pionier.net.pl>). Głównym zadaniem FBC jest udostępnienie użytkownikom nowych, zaawansowanych usług wykorzystujących zbiory polskich bibliotek cyfrowych. FBC oferuje zarówno możliwość wyszukiwania w tradycyjnych obiektach cyfrowych, jak i w publikacjach, których dygitalizacja jest planowana w najbliższej przyszłości. Formuła FBC jest otwarta, każde repozytorium OAI może bezpłatnie udostępnić swoje zbiory za pośrednictwem portalu dzięki czemu widzialność zgromadzonych obiektów wzrasta.

Podsumowując niniejsze rozważania, wskazać można kilka priorytetów, których efektywne zastosowanie zbliżyć może nasze placówki do idei bibliotek drugiej generacji. Wszelkim podejmowanym działaniom powinien przede wszystkim przyświecać jeden cel: stworzenie wokół bibliotecznego portalu pewnej społeczności, która, dzieląc się swoją wiedzą z innymi użytkownikami oraz korzystając z potencjału wiedzy bibliotekarzy i pracowników informacji, będzie tworzyć nowe jej zasoby. Należy dążyć do optymalnej integracji serwisów informacyjnych bibliotek tradycyjnych oraz pręźnie rozwijających się rozproszonych platform bibliotek cyfrowych (połączone biblioteki cyfrowe pozwolą na bardziej kompleksową realizację idei Library 2.0).

Autorzy niniejszego tekstu sugerują, aby podjąć działania w kilku podstawowych zakresach:

1. „Otwierania” bibliotek i promowania idei partycypacji użytkowników przez:

a) dostarczanie użytkownikom narzędzi do komunikacji zapewniających kontakt z bibliotekarzem w czasie rzeczywistym, np. za pomocą bezpłatnych i powszechnie dostępnych komunikatorów internetowych (Skype, GG lub profesjonalnych narzędzi typu Web Contact Center) oraz umiejętnie promowanie tej usługi przez wyznaczoną w bibliotece osobę (zespół osób) odpowiedzialną za zdalny kontakt z użytkownikami (por. Derfert-Wolf, 2006),

b) uruchamianie forów dyskusyjnych, na których użytkownicy mogliby wymieniać się opiniami i komentarzami na temat książek (pisać recenzje,

⁵ *Forum dyskusyjne...*, b.d. Dyskutanci m.in.: Marcin Werla, Remigiusz Lis, Tomasz Kalota.

tworzyć rankingi oceniać) i faktyczne uwzględnianie tych opinii w procesie podejmowania decyzji bibliotecznych,

c) umożliwianie wymiany opinii z członkami społeczności innych bibliotek (sieci, regionu).

2. Personalizacji wirtualnej biblioteki oraz zapewnienia możliwości dostosowywania wyglądu i treści strony do własnych potrzeb i przyzwyczajęń przez:

a) tworzenie tematycznych serwisów bibliotecznych umożliwiających wymianę informacji pomiędzy użytkownikami oraz bibliotekarzami,

b) personalizację strony (dodawanie do „Ulubionych”, tworzenie indywidualnych bądź usuwanie niewykorzystywanych zakładek),

c) wprowadzenie procedury jednorazowego logowania i innych ułatwień korzystania ze strony.

3. Współtworzenia platformy oraz rozbudowania usług informacyjno-bibliotecznych i bibliograficznych razem z użytkownikami przez:

a) stworzenie możliwości tagowania (etykietowania), oceniania i tworzenia rankingów dokumentów (zarówno posiadanych, jak i wytypowanych do selekcji) przez użytkowników,

b) umożliwienie składania propozycji kupna konkretnych tytułów,

c) rozbudowę katalogów OPAC przez mi.in.: umożliwienie tworzenia opisów i metadanych dokumentów przez użytkowników, zapewnienie wyszukiwalności książek rejestrowanych w katalogu OPAC z poziomu wyszukiwarek, wzbogacenie tradycyjnych opisów bibliograficznych o opcję komentarzy dodawanych przez użytkowników, bezpośrednia integracja katalogu z katalogami innych bibliotek lub nawet katalogami księgarni internetowych, w których czytelnicy biblioteki mogliby mieć zniżki na zakupy,

d) włączenie użytkowników do tworzenia warstwy tekstowej cyfrowych publikacji (stworzenie możliwości edytowania, poprawiania, uzupełniania niepełnego lub błędnego tekstu OCR) (por. np. <http://www.pgdp.net/c/>).

4. Dbałości zarówno o bezpieczeństwo danych osobowych użytkowników, jak i o wysoki poziom wiarygodności ich wypowiedzi (preferowane logowanie, a nie występowanie w wirtualnej przestrzeni bibliotecznej jako gość/anonim).

5. Wzbogacania oferty przez:

a) prowadzenie bibliotecznego blogu,

b) organizowanie wirtualnych imprez kulturalno-naukowych (np. czaty z pisarzami, ludźmi nauki),

c) oferowanie dodatkowych usług, np. udostępniania własnych zdjęć, filmów, tekstów przez użytkowników i popularyzacja w związku z tym idei Creative Commons (zasady zastrzegania pewnych praw autorskich tj. udzielania licencji CC) oraz promowanie innych narzędzi Web 2.0.

Zaproponowane działania są jedynie przykładami inicjatyw, nad których wdrożeniem warto się zastanowić w procesach przekształcania naszych placówek w biblioteki drugiej generacji. Niewątpliwie ich liczba i różnorodność jest większa, a sposób wykorzystania zależy od możliwości organizacyjnych, technologicznych i finansowych biblioteki, a także – a może i przede wszystkim – od kreatywności i kapitału intelektualnego jej pracowników oraz dyrekcji. Ważna jest nie tylko współpraca bibliotekarzy i dzielenie się wiedzą, ale także tolerancja zmian i aktywne ich inicjowanie, brak obaw przed procesami organizacyjnego uczenia się i poznawania nowych technologii oraz przebudowa całej filozofii istnienia placówki. I choć to niewątpliwie trudne zadanie, autorzy niniejszego artykułu są przekonani o słuszności podjęcia działań zbli-

zających nasze biblioteki do koncepcji Library 2.0. Polskiemu środowisku bibliotekarskim jest potrzebna dyskusja poświęcona bibliotece drugiej generacji oraz wypracowanie pewnych wspólnych wzorców działania, aby jeszcze lepiej i skuteczniej służyć Użytkownikom 2.0 i kreowanej przez nich rzeczywistości.

W tytule niniejszego artykułu postawione zostało pytanie, czy Library 2.0 to rewolucja, która nada usługom informacyjno-bibliotecznym całkiem nowy kształt. Autorzy są zdania, że to raczej kolejny, ewolucyjny i naturalny etap rozwoju współczesnego bibliotekarstwa. Idee przyświecające bibliotekarstwu drugiej generacji, tj. pierwszoplanowa rola użytkownika i dbałość o efektywne zaspokojenie jego indywidualnych potrzeb, istnieją w bibliotekoznawstwie i informacji naukowej od dawna. Zdobyte technologie i narzędzia wypracowane w ramach Web 2.0 stwarzają jedynie nowe środki, którymi posłużyć się można w wypełnianiu bibliotekarskiej misji. A ostateczna satysfakcja użytkownika była, jest i nadal będzie nadrzędnym celem, do osiągnięcia którego bibliotekarze powinni zmierzać bez względu na to, czy pracują w placówce pierwszej, drugiej czy czwartej generacji.

BIBLIOGRAFIA

- Abram, Stephen (2006). Web 2.0, Library 2.0, and Librarian 2.0: preparing for the 2.0 World. *One Source Sirsi Dynix* [online], Vol. 2, Iss. 1; [dostęp: 06.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.imakenews.com/sirsi/e_article000-505688.cfm?-x=b6yRqLJ,b_2rpQhRM>
- Bard, Alexander; Soderqvist, Jan (2006). *Netokracja: nowa elita władzy i życie po kapitalizmie*. Tłum. Piotr Cypriański. Warszawa: WAiP, 259 s.
- Biancu, Bonaria (2006). *Library 2.0 meme map – version 2.0* [online]. Flickr [dostęp: 6.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.flickr.com/photos/bonaria/113222147>>
- Blyberg, John (2006). *Blyberg.net* [online]; [dostęp: 06.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.blyberg.net/>>
- Brevik, Thomas (2006). *Librarian 1.5: Library 2.0 from a Scandinavian perspective* [online]; [dostęp: 07.01.2007] Dostępny w World Wide Web: <<http://lib1point5.wordpress.com/>>
- Casey, Michael; Savastinuk, Laura C. (2006). Library 2.0: service of the next generation library. *LibraryJournal.com* [online], September 1 [dostęp: 07.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.libraryjournal.com/article/CA6365200.html>>
- Casey, Michael (2006). *Library Crunch. The service for the next generation library: a Library 2.0 perspective by Michael Casey*. [online]; [dostęp: 06.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.librarycrunch.com/Presentations/>>
- Cohen, Laura B. (2006). *Library 2.0: an academic's perspective* [online]; [dostęp: 09.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://liblogs.albany.edu/library20>>
- Crawford, Walt (2006). Library 2.0 and "Library 2.0". *Cites and Insight*. [online.], vol. 6, No 2, p. 1-32; [dostęp: 05.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://cites.boisestate.edu/civ6i2.pdf>>
- Derfert-Wolf, Lidia (2006). Elektroniczne usługi informacyjne typu pytanie-odpowiedź - światowe trendy i doświadczenia bibliotek. *Biuletyn EBIB* [online], nr 71; [dostęp: 06.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/2006/71/derfert.php>>
- Farksas, Meredith. *Information wants to be free* [online] [b.d.]. [dostęp: 07.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://meredith.wolfwater.com/wordpress/index.php>>
- Forum dyskusyjne dLibra. Otwarte-osobiste biblioteki cyfrowe [online] (b.d.). [dostęp: 06.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://dlibra.psnc.pl>>
- Hinchcliffe, Dion (2006). *Web 2.0 Blog. The state of Web 2.0* [online]; [dostęp: 05.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://web2.wsj2.com/>>
- Jenkins, Henry (2006). *Kultura konwergencji*. Tłum. Małgorzata Bernatowicz, Mirosław Filiciak. Warszawa: WAiP, 283 s.

- Miller, Paul (2005). Web 2.0: building the new library. *Ariadne* [online], Iss. 45; [dostęp: 05.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ariadne.ac.uk/issue45/miller>>
- Mossman, Katherine (2006). Serving the niche: viewing libraries through Chris Anderson's long tail lens. *LibraryJournal.com* [online], No 7, Issue 15; [dostęp: 05.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.libraryjournal.com/article/CA6349032.html>>
- O'Reilly, Tim [2005]. *What is Web 2.0: design patterns and business models for the next generation of Software*. [online]; [dostęp 05.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html>>
- Portal społeczności Biblioteka 2.0 [online] [b.d.]. [dostęp: 02.03.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.biblioteka20.pl>>
- Stephens, Michael. *Tame the Web: libraries and technology* [online] [b.d.]. [dostęp: 06.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://tametheweb.com/>>
- Stephens, Michael (2006). Into a new word of librarianship. *Next Space* [online], No 2; [dostęp: 06.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.oclc.org/nextspace/002/3.htm>>
- Web 2.0 (2007). *Wikipedia* [online]; dostęp [07.07.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Web_2.0> oraz <http://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0>

BOŻENA JASKOWSKA

Rzeszów University Library

e-mail: bjasko@univ.rzeszow.pl

ADAM DUDCZAK

Poznań Supercomputing and Networking Center

e-mail: maneo@man.poznan.pl

LIBRARY 2.0 – REVOLUTION AND BREAKTHROUGH OR A NEXT STAGE IN THE DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY LIBRARIANSHIP?

KEYWORDS: Web 2.0. Second generation of Internet. Convergence. Culture of participation. Communication. Library 2.0. Libraries. Second generation of libraries. Users.

ABSTRACT: The authors discuss the development of library and information services based on the Web 2.0 paradigm. They specify most important features of second-generation libraries (Library 2.0) and present predictions concerning evolution of this phenomenon. The idea of Library 2.0 rests on the following principles: the use of Web 2.0 tools and other modern information and communication technologies, broad participation of Internet users in the creation and development of information services and the philosophy of constant and permanent change. Second part of the paper is an attempt to present the Polish distributed platform of digital libraries based on software dLibra and Web 2.0 tools implemented there. Finally, the authors propose a wide range of activities which may enhance interest of Polish libraries in the idea of Library 2.0.

Artykuł wpłynął do redakcji w wersji poprawionej 14 sierpnia 2007 r.

IZABELA SWOBODA

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski
e-mail: iswoboda@us.edu.pl

ROLA STOWARZYSZEŃ BIBLIOTEKARSKICH W KSZTAŁTOWANIU DZIAŁALNOŚCI INFORMACYJNEJ W ZAKRESIE MEDYCyny

Izabela Swoboda jest absolwentką Uniwersytetu Śląskiego, kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa. W 2005 r. obroniła pracę doktorską dotyczącą organizacji działalności międzynarodowej w zakresie naukowej informacji medycznej. Obecnie pracuje na stanowisku adiunkta w Zakładzie Bibliografii i Informacji Naukowej IBiIN UŚ. Jej zainteresowania naukowe związane są z problematyką informacji naukowej i bibliotekarstwa współczesnego, zwłaszcza komputeryzacji procesów bibliotecznych. Od 2001 r. uczestniczy w pracach nad tworzeniem bibliograficznej bazy cytowań CYTBIN (Cytowania w Bibliotekoznawstwie i Informacji Naukowej). Opublikowała m. in.: *Retrokonwersja katalogów bibliotecznych w bibliotekach Górnego Śląska*, Nowa Biblioteka, 2000; *Współpraca międzynarodowa w zakresie retrospektywnej konwersji katalogów bibliotecznych*, Praktyka i Teoria Inf. Nauk.-Tech., 2001; *Polskie indeksy cytowań – potrzeba tworzenia, dotychczasowe doświadczenia* (wspólnie z prof. Barbarą Stefaniak). W: *Piąta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa 11-13 czerwca 2003: referaty i dyskusja*. Warszawa, 2004; *Źródła naukowej informacji medycznej*. W: *Studia z informacji naukowej i dyscyplin pokrewnych: prace dedykowane Profesor Barbarze Stefaniak*. Katowice, 2007).

SŁOWA KLUCZOWE: Międzynarodowe stowarzyszenia biblioteczne. Biblioteki medyczne. Naukowa informacja medyczna. Międzynarodowe Kongresy Bibliotekarstwa Medycznego. Sekcja Bibliotek Nauk Biologicznych i Medycznych IFLA. Europejskie Stowarzyszenie Informacji Medycznej i Bibliotek EAHIL. Stowarzyszenie Informacji Medycznej i Bibliotek w Afryce AHILA. Sekcja Współpracy Międzynarodowej Stowarzyszenia Bibliotek Medycznych MLA.

ABSTRAKT: W artykule przedstawiono rolę, jaką stowarzyszenia zawodowe bibliotekarzy i pracowników informacji medycznej odgrywają w kształtowaniu działalności informacyjnej w zakresie medycyny. Zostały omówione organizacje tego typu działające na forum krajowym. Scharakteryzowano tematykę Międzynarodowych Kongresów Bibliotekarstwa Medycznego. Zaprezentowano działalność międzynarodowych bibliotekarskich stowarzyszeń zawodowych: Sekcji Bibliotek Nauk Biologicznych i Medycznych Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarskich (IFLA), Europejskiego Stowarzyszenia Informacji Medycznej i Bibliotek (EAHIL), Stowarzyszenia Informacji Medycznej i Bibliotek w Afryce (AHILA) oraz Sekcji Współpracy Międzynarodowej amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotek Medycznych (MLA).

WPROWADZENIE

Organizacje skupiające w swych szeregach biblioteki i bibliotekarzy medycznych zaczęły się pojawiać na arenie międzynarodowej wraz ze wzrostem liczby placówek bibliotecznych, ich rozwojem i coraz większą dojrzałością praktyki informacyjnej w zakresie medycyny. Pierwsza z nich, Medical Library Association (MLA) została założona w Stanach Zjednoczonych w 1898 r. MLA powstała jako wspólne przedsięwzięcie amerykańsko-kanadyjskie, otwarte dla bibliotekarzy na całym świecie, jednak przewaga członków z USA spowodowała, że Stowarzyszenie zogniskowało swoje zainteresowania głównie na problemach amerykańskich i w 1934 r. zostało zarejestrowane w USA, w Baltimore jako korporacja stanu Maryland. Obecnie zrzesza ponad 1200 instytucji i 3800 członków indywidualnych, którzy pracują w 23 sekcjach i kilkunastu grupach nieformalnych. Oficjalnym organem MLA jest wydawany od 1911 r. kwartalnik „Bulletin of the Medical Library Association” – obecnie „Journal of the Medical Library Association” – jedno z najważniejszych czasopism z tej dziedziny na świecie. Poza nim działalność wydawnicza Stowarzyszenia obejmuje wiele publikacji ważnych dla rozwoju bibliotekarstwa i informacji naukowej. Do cenionych należą wydawnictwa ukazujące się w seriach: „A Handbook of Medical Library Practice” (1982-1988) oraz „Current Practice in Health Sciences Libraries” (1994-). MLA od początku swego istnienia odgrywała istotną rolę w rozwoju teorii i praktyki naukowej informacji medycznej na całym świecie, a powołanie w jej ramach oddzielnej jednostki – International Cooperation Section – można potraktować jako formalne potwierdzenie międzynarodowej działalności Stowarzyszenia (Medical..., 2003; Hodges, 1999).

Obecnie niewiele państw posiada w pełni ukształtowane, samodzielne i niezależne organizacje tego typu. Należą do nich: Japonia z utworzonym w 1927 r. Japan Medical Library Association (Japan..., 2006), Niemcy z działającym od 1970 r. Arbeitsgemeinschaft für Medizinisches Bibliothekswesen (Arbeitsgemeinschaft..., 2006), Kanada z założonym w 1976 r. Canadian Health Library Association (Canadian..., 2006), Finlandia z założonym w 1980 r. Bibliothecarii Medicinae Fenniae (Bibliothecarii..., 2006), Włochy z działającym od 1985 r. Associazione Bibliotecari Documentalisti Sanita (Associazione..., 2006), Portugalia z ukonstytuowanym w 1991 r. Associação Portuguesa de Documentação e Informação de Saúde (Associação..., 2006) oraz Węgry z działającym od 2000 r. Magyar Orvosi Köntvtárak Szövetsége (Magyar..., 2006). W Wielkiej Brytanii swoje niezależne organizacje założyli Szkoci, którzy w 1975 r. powołali Association of Scottish Health Librarians – obecnie Scottish Health Information Network oraz Walijczycy, którzy sześć lat później utworzyli Association of Welch Health Librarians (Scottish..., 2006; Hodges, 2000; Poland, ed., 1988). Brytyjscy i irlandzcy bibliotekarze podejmują wspólne działania w ramach University Medical School Library Group (UMSLG) (University..., 2006).

W wielu krajach profesjonaliści informacji medycznej działają w ramach sekcji ogólnych stowarzyszeń bibliotekarskich. Przykładem może być działalność Health Libraries Group (HLG) brytyjskiego stowarzyszenia Library Association – obecnie Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP). HLG pełni funkcję narodowej organizacji bibliotekarzy medycznych i odgrywa ważną rolę we wspieraniu bibliotekarstwa medycznego na świecie; m.in. wydaje (we współpracy z Blackwell Scientific) znane w śro-

dowisku czasopismo – „Health Information and Libraries Journal” (wcześniej „Health Libraries Review”) (Health Libraries..., 2006). We Francji pracownicy informacji medycznej wykazują swoją aktywność w zespołach (np. Santé publique, Information médicale) tworzonych w sektorze nauk medycznych, biologicznych i zdrowia w ramach L’association des professionnels de l’information et de la documentation, organizacji, która gromadzi bibliotekarzy, dokumentalistów, inżynierów informacji i ludzi związanych z przemysłem informacyjnym (L’association..., 2006). Podobne rozwiązania znajdziemy w Danii, Norwegii, Holandii, Szwecji, Irlandii, Australii i Nowej Zelandii. W Polsce specjaliści informacji medycznej spotykają się na dorocznych – organizowanych od 1981 r. – konferencjach problemowych bibliotek medycznych, jednak nie tworzą formalnej struktury stowarzyszenia (Birska i Sławińska, 2006). Również w ramach Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich nie działają jako oddzielna sekcja tematyczna.

Poza stowarzyszeniami na poziomie narodowym prężnie działają międzynarodowe organizacje regionalne. W 1984 r. zostało powołane Association for Health Information and Libraries in Africa (AHILA), służące pomocą krajom kontynentu afrykańskiego. W 1987 r. powstało European Association for Health Information Libraries (EAHIL), którego jednym z głównych zadań stało się zacieśnienie współpracy bibliotek Wspólnoty Europejskiej i krajów Europy Środkowo-Wschodniej. W 1999 r. ukonstytuowała się Nordic-Baltic Association for Medical and Health Information, organizacja złożona ze stowarzyszeń bibliotek medycznych krajów nordyckich: Danii, Finlandii, Islandii, Norwegii i Szwecji (współpracujących od 1993 r. jako Nordic Association for Medical and Health Information, NAMHI) i Baltic Association for Medical Libraries, zrzeszającego biblioteki Litwy, Łotwy i Estonii (Nordic-Baltic..., 2006).

Profesjonaliści informacji medycznej działają również w ramach międzynarodowych stowarzyszeń skupiających specjalistów informacji różnych dziedzin nauki. Na forum światowym swoją aktywnością wyróżniają się: ASLIB Biosciences Group i Medical Section powstała w strukturze Special Libraries Association (SLA) (Association for information..., 2006; Special..., 2005).

Niestety środowisko związane z nauką informacją medyczną nie posiada samodzielnej organizacji zawodowej o zasięgu ogólnoswiatowym, tak jak np. bibliotekarze muzyczni (International Association of Music Libraries) czy pracownicy bibliotek prawnych (International Association of Law Libraries). Funkcję ogólnoswiatowego forum wymiany doświadczeń i koordynatora działań międzynarodowych spełniają: powstała w 1978 r. Health and Biosciences Libraries Section, działająca w ramach IFLA oraz International Congresses of Medical Librarianship (ICML). Kongresy nie są organizacją w pełnym tego słowa znaczeniu, ale ich wartość i znaczenie trudno przecenić.

MIĘDZYNARODOWE KONGRESY BIBLIOTEKARSTWA MEDYCZNEGO

ICML – organizowane przez IFLA, WHO i stowarzyszenia bibliotekarzy medycznych – stanowią największe ogólnoswiatowe forum wymiany nowych idei i tym samym najlepszą okazję do zapoznania z najważniejszymi osiągnięciami naukowej informacji medycznej. Na Kongresach zainicjowano wiele

działań fundamentalnych dla rozwoju bibliotekarstwa medycznego: promowano organizowanie narodowych i regionalnych sieci informacji medycznej, zwrócono uwagę na bardzo trudną sytuację bibliotek medycznych w krajach Trzeciego Świata, dyskutowano nad nowymi możliwościami, jakie daje zastosowanie nowoczesnych technologii w działalności informacyjnej oraz wyzwaniami, jakie niesie era społeczeństwa informacyjnego. Obrady zjazdów skupiały się zawsze wokół najważniejszych w danym czasie problemów nurtujących środowisko pracowników naukowej informacji medycznej.

Pierwszy Kongres został zainicjowany przez liderów bibliotekarstwa medycznego krótko po II wojnie światowej. W lipcu 1953 r., w Londynie, zebrało się blisko 300 osób z 37 krajów. Spotkanie podkreślało fakt, że bibliotekarstwo medyczne osiągnęło tę krytyczną masę, która pozwala na wyodrębnienie go jako specjalności wśród bibliotekarzy. Zgodnie z tematem konferencji „Znaczenie i działalność bibliotek medycznych na świecie z uwzględnieniem genezy i ich osiągnięć”, referaty skupiały się na bieżącej sytuacji bibliotek i najbliższej przyszłości bibliotekarstwa medycznego. Omawiano problematykę administrowania bibliotekami i organizacji działalności informacyjnej, wymiany publikacji naukowych, wysokiego kosztu czasopism oraz kształcenia bibliotekarzy medycznych. Poruszano także kwestie związane z pomocą krajom zniszczonym w wyniku działań wojennych i zasygnalizowano bardzo trudną sytuację bibliotek w Azji, Afryce, Australii i Ameryce Łacińskiej. Opowiedziano się za rozwojem nieformalnej, spontanicznej międzynarodowej współpracy, ale rozważano także potrzebę utworzenia międzynarodowej organizacji bibliotekarzy medycznych (Poynter, ed., 1954).

II Międzynarodowy Kongres Bibliotekarstwa Medycznego odbył się latem 1963 r w Waszyngtonie pod hasłem „Wspieranie rozwoju i doskonalenie usług bibliotek medycznych na świecie”. Referaty zostały zgrupowane wokół sześciu głównych tematów: organizacja bibliotek, zasoby biblioteczne i współpraca międzybiblioteczna, bibliografia medyczna, kształcenie i szkolenie pracowników oraz zastosowanie maszyn w bibliografii. Przedstawiciele National Library of Medicine (NLM) przedstawili obszerny raport o projekcie MEDLARS (Taine et al., eds, 1964).

Po raz trzeci bibliotekarze medyczni z całego świata spotkali się w 1969 r. w Amsterdamie. Konferencję zatytułowano „Światowy postęp w bibliotekarstwie medycznym” Sesje tematyczne dotyczące planowania i administracji instytucji, opracowywania i przechowywania zbiorów, wyszukiwania informacji, kształcenia i szkolenia pracowników i użytkowników bibliotek oraz narodowych i regionalnych systemów informacyjnych w krajach rozwijających się – pozwalały na kontynuację dyskusji nad zagadnieniami poruszonymi na poprzednich spotkaniach. Kongres był pierwszym w historii, na którym wnikliwie przeanalizowano sytuację w krajach Azji Wschodniej, Ameryki Łacińskiej, Środkowego Wschodu i Afryki. Raporty z wielu państw wskazywały na dotkliwy niedobór wykwalifikowanych bibliotekarzy, funduszy na zorganizowaną działalność informacyjną i brak jakiejkolwiek współpracy między krajami uboższej części świata. UNESCO została zobowiązana do udzielenia pomocy w wyposażeniu placówek, szkoleniu pracowników oraz powołania regionalnych ekspertów. Zarzucono WHO, że co prawda przeznacza ogromne środki na eliminację chorób i zdrowie publiczne, jednak zupełnie zapominała o bibliotekach i znaczeniu informacji medycznej w rozwoju systemów opieki zdrowotnej. Zasugerowano, że mogłaby odegrać podobną rolę w rozwoju bibliotek medycznych, jak UNESCO w rozwoju szkolnictwa i bi-

bliotek publicznych (Davis i Sweeney, 1970). Na odbywającym się w Belgradzie w 1980 r. IV ICML obrady toczyły się wokół tematu „Informacja o zdrowiu dla krajów rozwijających się”. Jedna trzecia wszystkich uczestników pochodziła z krajów Południowej Azji, Ameryki Łacińskiej, Środkowego Wschodu i Afryki. W większości wystąpień podkreślano konieczność współpracy i rozwoju sieci informacyjnych w zakresie medycyny i nauk pokrewnych. Uczestnicy zapoznali się z funkcjonowaniem centralnych ośrodków naukowej informacji medycznej w krajach rozwijających się: Latin American and Caribbean Center on Health Sciences Information (BIREME) i Southeast Asian Medical Information Center. Przedstawiono propozycje zorganizowania podobnych placówek w pozostałych regionach. Kongres rekomendował wsparcie dla rozwoju narodowych systemów informacji medycznej, które w przyszłości powinny stać się załącznikiem systemów regionalnych. WHO na czas trwania Kongresu przeniosła swoje biura regionalne do Belgradu; obecność przedstawicieli bibliotek regionalnych WHO umożliwiła bezpośrednią wymianę poglądów dotyczących wdrażanego programu „Health Literature Service”. Program, koordynowany przez Bibliotekę Kwatery Głównej WHO w Genewie, był pierwszym długofalowym projektem WHO skierowanym do bibliotekarzy i pracowników innych placówek informacji medycznej (Pizer, 2000).

Uczestnicy V Kongresu zatytułowanego „Biblioteki medyczne – jeden świat: zasoby, współpraca, usługi” spotkali się jesienią 1985 r. w Tokio. Przedstawiciele 64 krajów w swoich wystąpieniach zajęli się głównie problematyką przekazywania informacji w kontekście nowych technologii, kontroli bibliograficznej oraz szeroko rozumianej współpracy. Dyskutowano nad infrastrukturą narodowych, regionalnych i międzynarodowych systemów informacji. NLM przedstawiła nowy program „Integrated Advanced Information Management Systems (IAIMS)”, stanowiący ramę pojęciową dla planowania i wdrażania systemów informacyjnych w akademickich centrach medycznych (Crawford, 2000; Pizer, 2000).

Spotkanie w New Delhi, które odbyło się pięć lat później, zostało zdominowane przez wystąpienia delegatów z krajów rozwijających się. Ponad 50% wszystkich uczestników stanowili przedstawiciele krajów Trzeciego Świata (na I Kongresie jedna osoba reprezentowała całą Afrykę). W konsekwencji tematyka VI Kongresu ujęta w hasło „Biblioteki medyczne – klucz do informacji o zdrowiu” dotyczyła głównie lokalnych problemów związanych z budową narodowych systemów informacji medycznej w krajach arabskich, Indiach, Afryce i Ameryce Łacińskiej, gdzie tylko duże ośrodki akademickie były w stanie podjąć nowe wyzwania, jakie niesie rozwój technologii. Poruszano również problem słabej kontroli bibliograficznej na tych obszarach i związany z tym brak w międzynarodowych bazach danych informacji o literaturze omawiającej problemy zdrowotne lokalnych społeczności (Crawford, 2000).

VII Kongres, który odbył się w Waszyngtonie latem 1995 r. zorganizowano równocześnie z 95. dorocznym mityngiem MLA. Łącznie w tych dwóch spotkaniach uczestniczyło ponad 1500 przedstawicieli z USA i ok. 240 gości ze wszystkich kontynentów. Reprezentowani byli bibliotekarze, naukowcy, dydaktycy i lekarze. W Kongresie brali również udział wydawcy, instytucje medyczne, organizacje i producenci nowoczesnych technologii biblioteczno-informacyjnych. Temat główny „Informacja o zdrowiu dla globalnej wioski” wyznaczył rozległy zakres zagadnień omawianych na spotkaniu. Na licznych

sesjach, seminariach i dyskusjach panelowych były poruszane aktualne problemy, z jakimi w dobie społeczeństwa informacyjnego spotyka się medycyna i związana z nią informacja naukowa. Najważniejsze wątki tematyczne obrad dotyczyły: rozwoju nowoczesnych technologii informacyjnych, doskonalenia serwisów informacyjnych; wykorzystania sieci, w tym Internetu w informacji medycznej; międzynarodowej współpracy w zakresie informacji medycznej oraz roli rządów w rozwoju systemów informacyjnych i polityce informacyjnej. Podejmowano również próby oceny efektywności informacji medycznej. Wiele uwagi poświęcono informacji dla wybranych działów medycyny. Poruszano również kwestie oddziaływania informacji medycznej w regionach słabo zaludnionych oraz wpływu nowych technologii na psychikę odbiorców informacji (Lacroix, ed., 1995).

Zorganizowany w Londynie w 2000 r. kongres „Milenijny” zgromadził ponad 1400 uczestników z 70 krajów. Towarzyszyły mu odrębne konferencje regionalnych stowarzyszeń bibliotekarskich i narodowych korporacji bibliotek, m.in.: EAHIL, AHILA, Animal Health Information Specialists, Latin American and Caribbean Virtual Health Library. Zorganizowano także warsztaty szkoleniowe. Na sesjach plenarnych obrady toczyły się wokół zagadnień globalnej komunikacji naukowej w dziedzinie medycyny i ochrony zdrowia oraz roli, jaką spełniają w środowisku pracowników służby zdrowia wysokiej jakości serwisy informacyjne. Poruszano również problematykę przygotowania zawodowego pracowników naukowej informacji medycznej. Tematyczne spotkania na sesjach paralelnych zorganizowano we współpracy z zainteresowanymi sekcjami MLA, CILIP, EAHIL, NAMHI oraz centrami dokumentacyjnymi WHO. Dyskutowano o nowych formach współpracy bibliotek w ramach systemów informacyjnych, budowie bibliotek wirtualnych, wykorzystaniu Internetu do rozszerzania dostępu do baz danych, rozpowszechnianiu wydawnictw elektronicznych, ochronie informacji i własności intelektualnej. Sesje posterowe zostały zdominowane przez problematykę współpracy bibliotek szpitalnych i ich obecności w Internecie oraz prezentacje bibliotek wirtualnych (ICML, 2000).

IX Kongres, pod zmienioną nazwą World Congress on Health Information and Libraries, odbył się we wrześniu 2005 r. w Santiago w Brazylii. Podobnie jak w poprzednich spotkaniach, uczestniczyli w nim przedstawiciele wszystkich środowisk zainteresowanych działalnością informacyjną w zakresie medycyny i zdrowia publicznego. Tradycyjnie zorganizowano również kilka równoległych konferencji organizacji regionalnych, a wspólnym sesjom towarzyszyły warsztaty i prezentacje posterowe. Tematyka obrad została zogniskowana wokół zagadnień równego dostępu do informacji i wiedzy. W referatach poruszano problematykę: zarządzania informacją i wiedzą, zmian zachodzących w komunikacji naukowej w dobie Internetu, organizacji bibliotek wirtualnych, elektronicznej działalności wydawniczej, otwartego dostępu do publikacji elektronicznych oraz otwartych archiwów. Dyskutowano nad postępami we współpracy na rzecz wyrównania szans w dostępie do informacji w krajach rozwijających się. Zastanawiano się jak przezwyciężać bariery ekonomiczne w dostępie do światowych zasobów informacji naukowej. Sporo uwagi poświęcono również przyszłości bibliotek medycznych, szczególnie nowym wyzwaniom, jakie stawia przed bibliotekarzami paradygmat medycyny opartej na faktach (*Evidence-Based Medicine*), zagadnienie promocji zdrowia oraz stałe poszerzanie kręgu odbiorców usług informacyjnych o pacjentów i inne osoby zainteresowane swoją kondycją zdrowotną (ICML,

2005). Dopełnieniem obrad stało się – zorganizowane przez WHO, PAHO i BIRENE – seminarium „Open Access for Developing” poświęcone problematyce otwartego dostępu do wiedzy i informacji w krajach rozwijających się. Uczestnicy spotkania, zgadzając się z tezą, że dostęp do wiedzy i informacji warunkuje rozwój społeczeństw i umożliwia przezwyciężenie nierówności społecznych w zakresie ochrony zdrowia, wystosowali deklarację do rządów, domagając się uczynienia z Open Access najwyższego priorytetu w ich polityce naukowej (International Seminar..., 2005).

MIĘDZYNARODOWA FEDERACJA STOWARZYSZEŃ I INSTYTUCJI BIBLIOTEKARSKICH. SEKCJA BIBLIOTEK NAUK BIOLOGICZNYCH I MEDYCZNYCH

IFLA została założona w 1927 r. i bardzo szybko stała się najważniejszym reprezentantem bibliotekarzy na arenie międzynarodowej. Obecnie liczy ponad 1700 członków z 155 krajów całego świata. Oprócz narodowych i międzynarodowych stowarzyszeń bibliotekarzy i specjalistów służb informacyjnych, zrzesza stowarzyszenia bibliotek i ośrodków informacji, szkół bibliotekarskich, instytutów bibliograficznych oraz biblioteki i ośrodki informacji działające w sektorze publicznym i prywatnym. Członkiem stowarzyszoną mogą zostać instytucje zainteresowane usługami bibliotecznymi i informacyjnymi oraz osoby prywatne (International Federation..., 2005).

Sekcja Nauk Biologicznych i Medycznych (Section Biological and Medical Sciences), obecnie Sekcja Bibliotek Zdrowia i Nauk Biologicznych (Health and Biosciences Libraries Section), została utworzona w 1977 r. Geneza jej powstania jest związana z dyskusjami prowadzonymi na Międzynarodowych Kongresach Bibliotekarstwa Medycznego. Ich uczestnicy zwracali uwagę na brak ogólnoświatowej organizacji koordynującej działania w zakresie informacji medycznej i akcentowali potrzebę zbudowania struktur zapewniających ciągłość pracy między Kongresami (Pizer, 2000). Członkiem sekcji może zostać każdy członek IFLA, którego zainteresowania pokrywają się z jej zakresem tematycznym. Niestety, Health and Biosciences Libraries Section jest jedną z najmniejszych wśród wszystkich sekcji IFLA, w 2004 r. liczyła 65 członków (Health..., 2004).

Głównymi celami Sekcji są:

- propagowanie współpracy między bibliotekami medycznymi i placówkami o podobnym profilu działalności, narodowymi i międzynarodowymi stowarzyszeniami bibliotekarskimi, WHO i innymi pokrewnymi organizacjami zainteresowanymi rozwojem informacji biomedycznej;
- umacnianie w środowisku przekonania o konieczności zmian technologicznych oraz ułatwianie rozwoju i stosowania nowych technologii w procesach informacyjnych;
- promocja i pomoc w rozwoju narzędzi służących dostarczaniu dobrej jakości informacji związanej z opieką zdrowotną dla wszystkich pracowników służby zdrowia, pacjentów i innych zainteresowanych osób;
- reprezentowanie na arenie międzynarodowej interesów pracowników bibliotek i innych placówek informacyjnych z zakresu biomedycyny i ochrony zdrowia.

Realizacja tych celów odbywa się poprzez aktywną pracę członków, często w ramach powoływanych grup roboczych. Wybierana co dwa lata Stała

Komisja, składająca się z 5-20 członków, w tym reprezentantów m.in. WHO i NLM, jest odpowiedzialna za formułowanie, rozwój i monitorowanie strategicznych zadań. Do jej głównych obowiązków należy także wybór miejsca ICML i uczestnictwo w pracach organizacyjnych. Regularna działalność sekcji obejmuje również przygotowanie programu otwartej sesji i warsztatów na doroczne Konferencje Generalne IFLA. Od 1980 r. członkowie Sekcji wydają biuletyn „Newsletter of the IFLA Section of Biological and Medical Sciences Libraries” – obecnie „Global Connections. Newsletter of the IFLA Section of Health and Biosciences Libraries”, na którego łamach zamieszczane są m.in. sprawozdania z bieżącej działalności sekcji.

W 1979 r. zrodził się projekt budowy „Światowego Katalogu Bibliotek Nauk Medycznych i Biologicznych”. Gromadzenie danych rozpoczęto trzy lata później i w 1988 r. ukazało się pierwsze (i ostatnie) wydanie katalogu (Poland, ed., 1988). Projekt, zakładał jego stałą aktualizację i powstanie w przyszłości katalogu w postaci bazy danych online. Trudności w kompletowaniu danych, a także pojawienie się nowych rozwiązań technicznych ułatwiających ich gromadzenie spowodowało, że zrezygnowano z przyjętej formy pracy i skoncentrowano się na pomocy w przygotowywaniu regionalnych i narodowych katalogów bibliotek w tym zakresie.

Wśród zadań strategicznych Sekcji znalazły się również projekty dotyczące przygotowania materiałów szkoleniowych dla bibliotekarzy w krajach rozwijających się, w tym wydanie podręcznika z tego zakresu oraz udział w pracach nad ewaluacją programu MLA „Sister Libraries Initiative”. Projekty ostatnich lat są związane z zagadnieniem dobrej jakości informacji dostarczanej konsumentom opieki zdrowotnej i obejmują m. in. przygotowanie listy drukowanych i elektronicznych wielojęzycznych materiałów dla tej kategorii użytkowników. Członkowie angażują się również w organizację otwartych sesji i warsztatów związanych z wdrażaniem nowych rozwiązań technologicznych w działalności informacyjnej. Przedstawiciel Stałego Komitetu uczestniczy w pracach International Committee of the Blue Shield (ICBS) (Section..., 1996; Health and Biosciences..., 2004; Health and Biosciences..., 2006).

EUROPEJSKIE STOWARZYSZENIE INFORMACJI MEDYCZNEJ I BIBLIOTEK

Historia powstania European Association for Health Information and Libraries sięga 1984 r., kiedy wśród europejskich bibliotekarzy zrodziła się inicjatywa współpracy między europejskimi bibliotekami medycznymi. Rok później, podczas V ICML w Tokio, uznano potrzebę zorganizowania konferencji służb informacyjnych i bibliotekarzy medycznych z krajów europejskich. W ten sposób jesienią 1986 r. w Brukseli, przy wsparciu finansowym Komisji Wspólnoty Europejskiej i Europejskiego Regionalnego Biura WHO, odbyła się pierwsza konferencja bibliotek medycznych. Spotkanie potwierdziło potrzebę stałej współpracy, a jego owocem stała się decyzja powołania, pod auspicjami Rady Europy, Europejskiego Stowarzyszenia Informacji Medycznej i Bibliotek, które ukonstytuowało się 18 sierpnia 1987 r. w Brighton w Wielkiej Brytanii. Pierwszymi członkami zostało 74 bibliotekarzy z 13 państw europejskich; obecnie organizacja ta skupia ponad 1000 osób zawodowo związanych z informacją medyczną, pochodzących z 30 krajów. W ramach

EAHIL działają dwie sekcje: bibliotek weterynaryjnych – European Veterinary Libraries Group oraz farmaceutyczna – Pharmaceutical Information Group. Od kilku lat są podejmowane działania w celu utworzenia sekcji związanej z informacją dla pielęgniarek i innych związanych z ochroną zdrowia grup zawodowych – Nursing and Allied Health Group (European..., 2006).

Główne cele i zadania EAHIL zostały określone w Statucie. Należą do nich:

- integracja bibliotekarzy i innych pracowników informacji medycznej w Europie poprzez działania na rzecz aktywnej wymiany informacji;

- promocja szkoleń zawodowych, edukacji i wszelkiej aktywności bibliotekarzy i innych pracowników informacji medycznej, przygotowanie programów wspierających współpracę ośrodków informacji medycznej, wzmocnienie więzi z bibliotekami medycznymi z krajów Europy Środkowo-Wschodniej;

- promocja jakości i standaryzacji w zakresie naukowej informacji medycznej;

- podejmowanie – we współpracy z międzynarodowymi i narodowymi stowarzyszeniami, organizacjami i instytucjami – wysiłków na rzecz zdefiniowania potrzeb środowiska, inicjowanie działalności przynoszącej korzyści bibliotekom i szeroko rozumianej informacji medycznej w Europie;

- reprezentowanie członków EAHIL na forum międzynarodowym przede wszystkim w instytucjach europejskich i WHO (European..., 2001).

Od 1987 r. EAHIL wydaje kwartalnik „Newsletter to European Health Librarians”, gdzie oprócz informacji dotyczących bieżącej działalności stowarzyszenia i innych pokrewnych organizacji, omawiana jest sytuacja środowisk związanych z informacją medyczną w poszczególnych krajach europejskich. Prezentowane są nowości wydawnicze oraz sprawozdania i opinie o konferencjach, seminariach, warsztatach bibliotek medycznych i innych przedsięwzięciach podejmowanych w środowisku. Elektronicznym forum dyskusyjnym wśród członków EAHIL jest, założona 1997 r., lista dyskusyjna (European..., 2006).

EAHIL organizuje regularnie międzynarodowe konferencje bibliotek medycznych. Pierwsza, na której powołano do życia stowarzyszenie, była poświęcona problematyce współpracy i wykorzystaniu pojawiających się nowych technologii informacyjnych (Deschamps i Walckiers, eds., 1987). Zagadnienia współpracy były również głównym tematem drugiej konferencji, która odbyła się w Bolonii w 1988 r. (Steward i Wright, eds., 1989). Dwa następne spotkania – w Montpellier (1992) i Oslo (1994) – zdominowała szeroko rozumiana problematyka wykorzystania nowych technologii w działalności informacyjnej: techniczne, etyczne i prawne aspekty przekazywania informacji; koszty i korzyści zastosowania technologii telekomunikacyjnych; kształcenie i szkolenie pracowników i użytkowników systemów informacji medycznej (Bakker i Cleland, eds., 1993; McSéan, Van Loo, Coutinho, eds., 1995). W 1995 r. w stolicy Czech, pod patronatem EAHIL odbyło się Międzynarodowe Sympozjum poświęcone współpracy bibliotek medycznych w zakresie gromadzenia zbiorów, pozyskiwania dokumentów, współuczestnictwa w katalogowaniu i tworzeniu katalogów centralnych (Drbálek i Pinkas, eds., 1995). Rok później uczestnicy V Konferencji w Coimbrze w Portugalii szukali odpowiedzi na pytanie zawarte w jej temacie *Jakie przyjąć strategie w zarządzaniu informacją medyczną?* (Bakker, ed., 1997). Biblioteka elektroniczna, publikacje elektroniczne, problematyka prawa autorskiego oraz elektroniczne

systemy dostarczania dokumentów zdominowały tematykę VI Konferencji, która odbyła się dwa lata później w Utrechcie (Bakker, ed., 1999). Kolejna Europejska Konferencja Bibliotek Medycznych została zorganizowana razem z VIII ICML w Londynie w 2000 r. Na sesji poświęconej zagadnieniom informacji o zdrowiu w Europie skupiono się głównie na współpracy między bibliotekami w poszczególnych krajach, informacji farmaceutycznej i organizowaniu elektronicznych bibliotek (ICML, 2000). Przewodnim tematem spotkania, które odbyło się w Kolonii w Niemczech (2002), były zagadnienia związane z obecnością informacji medycznej w Internecie. Wymieniano doświadczenia w ewaluacji stron WWW, oceniano jakość informacji w sieci, portale medyczne, poruszano kwestie dotyczące publikacji elektronicznych, zarządzania biblioteką elektroniczną i wirtualną (Deutschen..., 2002). W Santander w Hiszpanii (2004) dyskutowano m.in. nad przyszłością bibliotek medycznych, poruszano zagadnienia związane z tworzeniem bibliotek cyfrowych i hybrydowych oraz związaną z tym integracją zasobów informacyjnych: światowych, regionalnych i lokalnych. Kontynuowano również wiele tematów z poprzednich konferencji, jedna z sesji poświęcona była relacji informacja – odbiorca informacji. Konferencja została poprzedzona cyklem wykładów i warsztatów pozwalających doskonalić umiejętności zawodowe bibliotekarzy medycznych (European..., 2005).

EAHIL zapewnia pomoc w organizowaniu kursów kształcenia podyplomowego. Poza tym, dla swoich członków i pracowników bibliotek z krajów pozaeuropejskich organizuje kilkudniowe spotkania warsztatowe. Do tej pory odbyło się pięć tego typu spotkań: w Brukseli (1990), Barcelonie (1993), Tartu (daw. Dorpat) w Estonii (1999), Alghero na Sardynii (2001) i Palermo (2005). We wrześniu 2007 r. zaplanowano spotkanie w Krakowie.

Jednym z ważnych zadań EAHIL jest ustanawianie umów bilateralnych o współpracy między bibliotekami medycznymi i stowarzyszeniami zawodowymi. W kształtowaniu wzajemnej współpracy znaczną rolę odgrywa również pomoc finansowa (stypendia, opłacanie kosztów podróży i uczestnictwa w konferencjach czy seminariach) udzielana pracownikom informacji medycznej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej.

EAHIL ściśle współpracuje z MLA, z Health and Biosciences Libraries Section IFLA oraz WHO. Jest reprezentowana w wielu organizacjach międzynarodowych, m.in. w Stałym Komitecie Szpitalnym Unii Europejskiej (HOPE), który zajmuje się tworzeniem sieci ośrodków dokumentacyjnych w dziedzinie zarządzania opieką zdrowotną, w Grupie Roboczej ds. Zdrowia Rady Europy, która pracuje m. in. nad zakresem wymiany informacji farmaceutycznej i biotycznej dla pacjentów i ich rodzin (DCBI) oraz z Międzynarodowym Stowarzyszeniem Oceny Technologii Medycznych w Opiece Zdrowotnej (ISTAHC). EAHIL współpracuje również z przedstawicielami przemysłu informacyjnego (European..., 2006).

STOWARZYSZENIE INFORMACJI MEDYCZNEJ I BIBLIOTEK W AFRYCE

Association for Health Information and Libraries in Africa powstało w 1984 r. na 50. Generalnej Konferencji IFLA w Nairobi, dzięki wsparciu finansowemu Biblioteki Kwatery Głównej WHO i Biura Regionalnego dla Afryki (AFRO). Obecnie liczy 46 krajowych członków oraz wielu partnerów

i współpracowników na całym świecie. Zgodnie z Konstytucją jej najwyższym organem zarządzającym jest Zgromadzenie Generalne, które aprobuje kierunki rozwoju i nowe zadania stowarzyszenia.

Wszystkie działania podejmowane przez tę organizację zogniskowane są wokół nadrzędnego celu, jakim jest zapewnienie wszystkim pracownikom nauki i służby zdrowia w regionie dostępu do aktualnej i wiarygodnej informacji. Obejmują one:

- upowszechnianie wysokiej jakości usług bibliotecznych;
- zachęcanie do rozwoju zawodu bibliotekarza medycznego;
- promowanie efektywnego wykorzystania wspólnych zasobów poprzez wymianę informacji i doświadczeń między pracownikami informacji medycznej;
- propagowanie rozwoju, standaryzacji i wymiany narodowych baz danych z zakresu medycyny i nauk pokrewnych, produkowanych w krajach afrykańskich w formie „African Index Medicus”;
- współpracę z Biurem Regionalnym Światowej Organizacji Zdrowia dla Afryki oraz innymi organizacjami narodowymi i międzynarodowymi w zakresie realizacji wspólnych celów;
- udział w międzynarodowych przedsięwzięciach wspierających rozwój naukowej informacji medycznej (Association..., 2006).

AHILA jest miejscem wymiany doświadczeń, także między przedstawicielami innych organizacji zainteresowanych rozpowszechnianiem informacji z zakresu biomedycyny i zdrowia publicznego w regionie. Takie współdziałanie różnych podmiotów przyczynia się do efektywniejszego wykorzystania, zazwyczaj niewystarczających w tym regionie, zasobów. Wydarzeniem o trudnym do przecenienia znaczeniu są Biennial Congresses of AHILA, na których porusza się najważniejsze problemy nurtujące środowisko i podejmuje decyzje przyczyniające się do osiągnięcia wyznaczonych celów. Międzynarodowe gremium, w tym obecność gości spoza kontynentu afrykańskiego, umożliwia szeroką wymianę doświadczeń, nowych idei i nawiązanie współpracy. Warsztaty szkoleniowe towarzyszące spotkaniom umożliwiają uczestnikom doskonalenie swoich umiejętności zawodowych. Każdy – z dziewięciu do tej pory zorganizowanych kongresów – przyniósł środowisku wymierne korzyści.

W 1993 r. AHILA swoim aktywnym zaangażowaniem przyczyniła się do wznowienia prac nad budową „African Index Medicus”. Obecnie, razem z AFRO, pełni rolę koordynatora działań (AFRO..., 2006). Kongresy są miejscem regularnych spotkań wszystkich uczestników przedsięwzięcia, okazją do wymiany doświadczeń i podejmowania nowych wyzwań oraz oceny dokonań. Do strategicznych zadań stowarzyszenia, oprócz uczestnictwa w budowie „African Index Medicus”, należy przygotowanie katalogu bibliotek medycznych w krajach Afryki.

Wymianę informacji między członkami towarzystwa ułatwia, publikowany w języku angielskim i francuskim, kwartalny biuletyn „AHILA News”. Dzięki wsparciu Biblioteki Kwatery Głównej WHO, stowarzyszenie od kwietnia 1996 r. udostępnia także elektroniczną listę dyskusyjną AHILA-Net.

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEK MEDYCZNYCH. SEKCJA WSPÓŁPRACY MIĘDZYNARODOWEJ

Medical Library Association, wspólne stowarzyszenie amerykańsko-kanadyjskie, zostało co prawda zarejestrowane jako organizacja krajowa, ale rola, jaką od początku swego istnienia odgrywa na arenie międzynarodowej usprawiedliwia fakt szerszej prezentacji niektórych aspektów jego działalności w tym miejscu.

Zainteresowanie MLA sprawami międzynarodowymi jest widoczne od początku jej istnienia. Założony w 1899 r. serwis wymiany literatury medycznej – Exchange Service – wywarł znaczący wpływ na rozwój zbiorów medycznych nie tylko w bibliotekach amerykańskich i kanadyjskich, ale także poza kontynentem północnoamerykańskim. W latach dwudziestych ubiegłego wieku MLA aktywnie włączyła się w międzynarodowy protest przeciwko wysokim cenom czasopism niemieckich, a jej członkowie w ramach pomocy bibliotekom niemieckim oferowali duplikaty czasopism i sponsorowali subskrypcje. Kilkanaście lat później podobną pomocą służyli bibliotekom w krajach dotkniętych kataklizmem II wojny światowej. W 1946 r. Eileen Cunningham i Janet Doe z dużym sukcesem uczestniczyły w Międzynarodowej Konferencji UNESCO, gdzie przedstawiały amerykańskie osiągnięcia w zakresie indeksowania literatury medycznej. W drugiej połowie lat czterdziestych aktywność MLA na arenie międzynarodowej zaowocowała działaniami programowymi. W 1947 r. w celu zharmonizowania współpracy międzynarodowej powołano International Cooperation Committee (ICC). Do głównych zadań Komisji należała koordynacja działań obejmujących kształcenie i szkolenie zagranicznych bibliotekarzy medycznych oraz dystrybucję dubletów czasopism medycznych do bibliotek w krajach rozwijających się i zniszczonych wojną (Hodges, 1999). W 1947 r., dzięki wsparciu Fundacji Rockefellera, rozpoczęto systematyczne szkolenia bibliotekarzy z zagranicy. Uczestnicy programu mogli podjąć naukę i odbyć praktykę w bibliotekach Stanów Zjednoczonych oraz Kanady i w ten sposób zapoznać się z najlepszymi wzorami bibliotekarstwa medycznego. Działalność szkoleniową prowadzono także poza granicami USA, w państwach Ameryki Łacińskiej, Azji i innych, gdzie bibliotekarze amerykańscy, uwzględniając lokalne warunki ekonomiczne i kulturowe, organizowali kursy i warsztaty, służyli pomocą w przygotowywaniu programów edukacyjnych, aktywnie wspierali zakładanie szkół bibliotekarskich (Hodges, 2000).

W 1948 r., wspólnie z Exchange Service i U. S. Book Exchange, rozpoczęto wieloletni program pomocy bibliotekom zagranicznym, w ramach którego do wielu krajów świata wysłano dziesiątki tysięcy książek i czasopism medycznych.

ICC odegrała znaczącą rolę w zorganizowaniu pierwszego Międzynarodowego Kongresu Bibliotekarstwa Medycznego w 1953 r. w Londynie; była jednym z inicjatorów spotkania, a przygotowania do następnych zostały włączone do jej stałych zadań (Hodges, 1999).

W 1967 r. został ustanowiony Międzynarodowy Fundusz im. Eileen Cunningham, przeznaczony na pomoc w kształceniu i szkoleniu bibliotekarzy medycznych spoza Stanów Zjednoczonych i Kanady. Fundusz umożliwił kontynuowanie wcześniejszych przedsięwzięć w tym zakresie. Pozwala on każdego roku, dla jednej osoby z zagranicy, sfinansować czteromiesięczny program nauki i praktyki w najlepszych bibliotekach medycznych Stanów Zjednoczo-

nych i Kanady. Realizację programu rozpoczęto w 1972 r. i do tej pory uczestniczyło w nim 34 bibliotekarzy m. in. z Nigerii, Tajlandii, Indii, Rosji, Rumunii (Medical..., 2006).

W 1989 r. w miejsce ICC powołano International Cooperation Section (ICS). Trwała struktura organizacyjna pozwoliła na sprawniejszą koordynację realizowanych przedsięwzięć i osiąganie celów, którymi stały się: dalszy wzrost zainteresowania sprawami międzynarodowymi w działalności MLA i zwiększenie aktywnej obecności jej członków na arenie światowej. Sekcja aktywizuje środowisko, stwarzając okazje do szerokiego uczestnictwa w międzynarodowych projektach. Jeszcze w 1989 r. ICS rozpoczęła wydawanie swojego biuletynu „International Cooperation Section Newsletter”, w którym – oprócz informacji o bieżącej działalności sekcji – regularnie zamieszcza przeglądy inicjatyw międzynarodowych, raporty i relacje z realizowanych programów, informacje o zasobach sieciowych oraz praktyczne wskazówki dotyczące ich wykorzystania, recenzje nowości wydawniczych. W ramach MLANET zarządza własnym serwisem WWW, a wymianę nowych pomysłów i doświadczeń między członkami Sekcji ułatwia lista dyskusyjna.

W 1999 r. ICS zainicjowała nowy program wspierający biblioteki za granicą „Sister Libraries Initiative”. W ramach projektu pilotażowego objęto pomocą dwie biblioteki: Medical Research Library of Latvia w Rydze i Holberton Hospital Medical Library w Saint John's (Małe Antyle). Pomoc dotyczyła: wyposażenia w sprzęt komputerowy i stosowne oprogramowanie, poprawy stanu zbiorów (głównie przez zapewnienie prenumeraty najważniejszych czasopism medycznych), dostępu do serwisów informacyjnych i serwisów dostarczania dokumentów, ułatwienia wypożyczeń międzybibliotecznych, zapewnienia profesjonalnych szkoleń oraz wzmocnienia pozycji biblioteki w strukturze instytucji macierzystej. Wybranym placówkom wsparcie było udzielane przez cały zespół instytucji zgłaszających udział w programie. Każda z nich współpracowała z jedną z bibliotek, udzielając pomocy w określonym zakresie. Oprócz bibliotek amerykańskich i kanadyjskich w programie uczestniczyli komercyjni dostawcy informacji i usług bibliotecznych. Prace koordynował międzynarodowy Komitet, on też określał potrzeby bibliotek, sporządzał raporty, zabiegał o jak największą liczbę donatorów. Program miał dostarczyć modelowych rozwiązań w zakresie międzynarodowej współpracy bibliotek medycznych. Zgodnie z założeniami, współpraca między podmiotami jest kontynuowana także po jego zakończeniu (2003) i przynosi wielostronne korzyści (Sister..., 2006). W 2004 r. rozpoczęto prace nad założeniami programowymi projektu „Health Sciences Library Partnership”, który stanowi kontynuację poprzedniego przedsięwzięcia. Działania podejmowane w jego ramach mają służyć m.in. dalszemu doskonaleniu mechanizmów współpracy w gromadzeniu i udostępnianiu informacji między bibliotekami i innymi zainteresowanymi placówkami (Health..., 2006).

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione stowarzyszenia zawodowe bibliotekarzy i pracowników naukowej informacji medycznej stanowią ważną formę działania środowisk związanych z usługami bibliotecznymi i informacyjnymi w zakresie szeroko pojętej medycyny. Organizacje te pomagają w określeniu tożsamości zawodowej członków i reprezentują interesy środowiska na forum krajowym i mię-

dzynarodowym. W realizacji wspólnych celów współpracują z innymi organizacjami oraz agendami rządowymi, m.in. poprzez podejmowanie roli doradczej i budowanie globalnej sieci współpracy. Przez swoją aktywność często wywierają naciski na kształtowanie i uwiarygodnienie polityki rządów. Spełniają również ważną rolę w procesie kształcenia zawodowego; pod ich auspicjami powstają programy szkoleń, do nich należy tworzenie komisji opiniujących, wydawanie certyfikatów itp. Opracowują standardy, opiniują akty prawne, biorą udział w procesach legislacyjnych. Organizują badania w obszarze swojego działania, prowadzą działalność wydawniczą, przygotowują konferencje, seminaria, warsztaty szkoleniowe. Tym samym stanowią ważne forum wymiany doświadczeń, poglądów i nowych idei.

W artykule została omówiona działalność organizacji międzynarodowych, mających za założenia koordynować współpracę na arenie światowej. Należy jednak pamiętać, że również organizacje narodowe realizują wiele przedsięwzięć o charakterze międzynarodowym. Poza przedstawioną szerzej MLA, prym w tym zakresie wiodą przede wszystkim stowarzyszenia brytyjskie.

Stowarzyszenia zawodowe profesjonalistów naukowej informacji medycznej nie są oczywiście jedynymi organizacjami wspierającymi rozwój teorii i praktyki naukowej informacji medycznej. Wśród innych organizacji pozarządowych, istotny wkład w kształtowanie działalności informacyjnej wnosi między innymi International Council of Science (ICSU). Jego program „International Network for the Availability of Scientific Publications – Health (INASP-Health)”, jednoczący we wspólnych działaniach zespoły naukowców, wydawców i dostawców informacji, umożliwia koordynację działań na rzecz poprawy dostępu do wiarygodnej informacji medycznej w krajach rozwijających się i przechodzących transformację ustrojową. Natomiast, wśród organizacji międzyrządowych niewątpliwie wyróżnia się WHO, która w swojej długiej historii realizowała i nadal realizuje wiele programów mających na celu rozwój działalności informacyjnej w krajach członkowskich i ułatwienie (także ekonomiczne) naukowcom i praktykom zawodowym służby zdrowia dostępu do aktualnej i wiarygodnej informacji z zakresu szeroko pojętej medycyny i opieki zdrowotnej.

BIBLIOGRAFIA

- AFRO Library and Documentation Centre (2006). *African Index Medicus : access to African health information* [online]. World Health Organization, Regional Office for Africa; [dostęp: 20.07.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://indexmedicus.afro.who.int/>>
- Arbeitsgemeinschaft für Medizinisches Bibliothekswesen (2006). *Wir über uns* [online]; [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.agmb.de/>> [tekst w jęz. niemieckim].
- Associação Portuguesa de Documentação e Informação de Saúde (2006). *Sorbe a APDIS* [online]; [dostęp: 30.06.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.apdis.org/index.html>> [tekst w jęz. portugalskim].
- Association for Health Information and Libraries in Africa (2006). *The AHILA Constitution* [online]. AHILA, AIBSA; [dostęp: 20.07.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ahila.org/documents.php>>
- Association for Information Management (2006). *Aslib Biosciences Group* [online]; [dostęp: 20.07.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.aslib.co.uk/members/biosciences/index.htm>>
- Associazione Bibliotecari Documentalisti Sanita (2006). *BDS* [online]; [dostęp: 20.07.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://biblio.area.cs.cnr.it/bibliotecario/bibliossn/>> [tekst w jęz. włoskim].

- Bakker, Suzanne, ed. (1997). *Health information management : what strategies? : proceedings of the 5th European Conference of Medical and Health Libraries, Coimbra, Portugal, September 18-21, 1996*. Dordrecht; Boston: Kluwer Academic, 360 p.
- Bakker, Suzanne, ed. (1999). *Libraries without limits: changing needs – changing roles : proceedings of the 6th European Conference of Medical and Health Libraries, Utrecht, 22-27 June 1998*. Dordrecht; Boston: Kluwer, 326 p.
- Bakker, Suzanne; Cleland, Monique C., eds. (1993). *Information transfer, new age – new way : proceedings of the Third European Conference of Medical Libraries, Montpellier, France, September 23-26, 1992*. Dordrecht; Boston : Kluwer Academic, 468 p.
- Bibliothecarii Medicinae Fenniae (2006). *Bibliothecarii Medicinae Fenniae* [online]; [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.terkko.helsinki.fi/bmf/english.htm>>
- Birska, Renata; Sławińska, Renata (2006). 25 lat spotkań bibliotekarzy medycznych: referat jubileuszowy. W: *25 Jubileuszowa Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia*. Lublin – Kazimierz Dolny, 12-14 czerwca 2006 [online]. [Warszawa]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych]. (EBIB. Materiały konferencyjne; 14); [dostęp: 30.08.2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/birska_slawinska.php>
- Canadian Health Library Association (2006). *What is CHLA?* [online]; [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.chla-absc.ca/assoc/chla-what.html>>
- Crawford, Susan Y. (2000). *The International Congresses on Medical Librarianship, 1953-1995 : goals and achievements* [online]. International Congress on Medical Librarianship [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.icml9.org/archives/crawf.htm>>
- Davis, Ellison K.; Sweeney W. D. (1970). *Proceedings of the Third International Congress on Medical Librarianship, Amsterdam, 5-9 May 1969*. Amsterdam: Excerpta medica, 541 p.
- Deschamps, Christine; Walckiers, Marc, eds. (1987). *Medical libraries: cooperation and new technologies : First European Conference of Medical Libraries, Brussels Belgium, 22-25 October 1986*. Amsterdam; New York: North-Holland; New York, N.Y., USA: Elsevier Science Pub. Co., 508 p.
- Deutschen Zentralbibliothek für Medizin (2002). *8th European Conference of Medical and Health Libraries : thinking globally – acting locally : medical libraries at the turn an era* [online]; [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.zbmed.de/eahil2002.html>>
- Drbálek, Jiří; Pinkas, Otakar, eds. (1995). *EAHIL Symposium on Cooperation of medical libraries : proceedings*. Prague: National Medical Library, 159 p.
- European Association for Health Information and Libraries (2001). *Deed of amendment to the Statutes of European Association for Health Information and Libraries* [online]; [dostęp: 30.06.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.eahil.net/English.pdf>>
- European Association for Health Information and Libraries (2005). *9th European Conference of Medical and Health Libraries: Santander, September 20th-25th 2004* [online]; [dostęp: 20.07.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<https://193.146.74.81/eahil/>>
- European Association for Health Information and Libraries (2006). *About EAHIL* [online]; [dostęp: 20.07.2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.eahil.net/about_eahil.htm>
- Health and Biosciences Libraries Section (2004). *Annual report 2003-2004* [online]. International Federation of Library Associations and Institutions; [dostęp: 30.06.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s28/annual/s28-AnnualReport2004.pdf>>
- Health and Biosciences Libraries Section (2006). *Strategic Plan 2006-2007* [online]. International Federation of Library Associations and Institutions; [dostęp: 30.06.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s28/annual/sp28.htm>>
- Health Libraries Group (2006). *Health Libraries* [online]. Chartered Institute of Library and Information Professionals [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.cilip.org.uk/groups/hlg/index.html>>

- Health Sciences Library Partnership Committee (2006). *Tips for Becoming a Sister Library*. [online] MLANET, ICS [dostęp: 20.07.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ics.mlanet.org/tips.htm>>
- Hodges, Mark T. (1999). *International Cooperation Section History* [online]. MLANET; [dostęp: 20.07.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.mlanet.org/about/history/unit-history/international.html#ref>>
- Hodges, Mark T. (2000). *National networks to global group. The world's sciences library community in Y2K* [online]. International Congress on Medical Librarianship [dostęp: 13.06.2002]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.icml.org/tuesday/future/hodges.htm>>
- ICML (2000). *8ICML conference proceedings* [online]. 8th International Congress on Medical Librarianship [dostęp: 15.06.2003]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.icml.org/confproc/sunday.htm>>; <<http://www.icml.org/confproc/monday.htm>>; <<http://www.icml.org/confproc/tuesday.htm>>; <<http://www.icml.org/confproc/wednesday.htm>>; <<http://www.icml.org/posters/>>
- ICML (2005). *Commitment to Equity* [online]. 9th World Congress on Health Information and Libraries [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.icml.org/program/program.php?lang=en>>
- International Federation of Library Associations and Institutions (2005). *More about IFLA* [online]; [dostęp: 30.06.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/III/intro00.htm>>
- International Seminar Open Access for Developing Countries (2005). *Salvador Declaration on Open Access : The Developing World Perspective* [online]. 9th World Congress on Health Information and Libraries [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.icml9.org/meetings/openaccess/public/documents/declaration.htm>>
- Japan Medical Library Association (2006). *NPO The Japan Medical Library Association* [online]; [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www-soc.nii.ac.jp/jmla/>> [tekst w jęz. japońskim].
- L'association des professionnels de l'information et de la documentation (2006). *Groupes sectoriels. Santé – Medicine – Pharmacie – Biologie* [online]; [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.adbs.fr/site/qui/secteurs/18.php#>>
- Lacroix Eve-Marie, ed. (1995). *Health information for the global village: proceedings of the 7th International Congress on Medical Librarianship, Washington, D.C., May 10-12, 1995*. Washington, D. C.: Local Organizing Committee, 7th International Congress on Medical Librarianship, 427 p.
- Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége (2006). *Archivum. Bemutakozás, vezetőségi hírek* [online]; [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.clib.dote.hu/moksz/bemutakozas_arch.htm>
- McSéan, Tony; Van Loo, John; Coutinho, Euphemia, eds. (1995). *Health information – new possibilities*. Dordrecht; Boston: Kluwer Academic, 296 p.
- Medical Library Association (2003). *Overview of the Medical Library Association* [online]. MLANET [dostęp: 20.07.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.mlanet.org/about/overview.html>>
- Medical Library Association (2006). *Cunningham Memorial International Fellowship : fact sheet* [online]. MLANET [dostęp: 20.07.2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.mlanet.org/pdf/grants/cun_fact_20050712.pdf>
- Nordic-Baltic Association for Medical and Health Information (2006). *Articles* [online]; [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nordbalt.no/index.php?c=4&kat=Articles>>
- Pizer, Irvin H. (2000). *The International Congresses on Medical Librarianship: thirty years of evolutionary change* [online]. 8th International Congress on Medical Librarianship [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w Word Wide Web: <<http://www.icml9.org/archives/pizer.htm>>
- Poland, Ursula H., ed. (1988). *World directory of biological and medical sciences libraries*. München, New York: K.G. Saur, 214 p.
- Poynter, F. N. L., ed. (1954). *Proceedings of First International Congress on Medical Librarianship, London, July 20-25, 1953. Libri*, vol 3, 451 p.
- Scottish Health Information Network (2006). *Welcome to the SHINE website* [online]; [dostęp: 30.06.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.shinelib.org.uk/>>
- Section of Biological and Medical Sciences Libraries (1996). *Annual report 1994-1995* [online]. International Federation of Library Associations and Institutions [dostęp:

- 30.06.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s28/annual/ann95.htm>>
- Sister Libraries (2006). *Sister Libraries Initiative*. MLANET, ICS [dostęp: 20.07.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ics.mlanet.org/sister.htm>>
- Special Libraries Association (2005). *Medical Section Biomedical and Life Sciences Division* [online]; [dostęp: 30.05.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://units.sla.org/division/dbio/medicalsection/index.html>>
- Stewart, David W. C.; Wright, Derek J., eds. (1989). *Health information for all : a common goal: proceedings of the Second European Conference of Medical Libraries, Bologna, Italy, November 2-6, 1988*. München; New York: K. G. Saur, 584 p.
- Taine, Seymour I. [et al.], eds. (1964). Proceedings of the Second International Congress on Medical Librarianship, Washington, D. C., June 16-22, 1963. *Bulletin of The Medical Library Association*, vol. 52 (1), 354 p.
- University Medical School Library Group (2006). *About the Group* [online]; [dostęp: 09.06.2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.umslg.ac.uk/about_the_group.htm>
- Uryga, Anna (2000). Programy wspierające działalność bibliotek medycznych: analiza trendów w Polsce i na świecie. EBIB [online], nr 5 [dostęp: 30.04.2006]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib13/uryga.html>>

IZABELA SWOBODA

Institute of Library and Information Science
Silesia University
e-mail: iswoboda@us.edu.pl

THE ROLE OF LIBRARY ASSOCIATIONS IN SHAPING INFORMATION SERVICES IN THE FIELD OF MEDICINE

KEYWORDS: International library associations. Medical libraries. Medical information. International Congresses on Medical Librarianship. IFLA Section of Health and Biosciences Libraries. The European Association on Health Information and Libraries (EAHIL). The Association for Health Information and Libraries in Africa (AHILA). International Cooperation Section of the Medical Library Association (MLA).

ABSTRACT: The author presents the role of library and medical information professional associations in shaping information services in the field of medicine. She discusses such organizations operating in Poland and explores the activities of international professional librarian associations: IFLA Section of Health and Biosciences Libraries, the European Association on Health Information and Libraries (EAHIL), the Association for Health Information and Libraries in Africa (AHILA), the International Cooperation Section of the Medical Library Association (MLA). She also presents topics discussed at International Congresses on Medical Librarianship.

Artykuł wpłynął do redakcji 2 grudnia 2006 r., w wersji poprawionej 14 maja 2007 r.

IWONA H. PUGACEWICZ

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski
e-mail: ipugacewicz@uw.edu.pl

KOBIETY W IFLA. PROBLEMATYKA WOMEN'S STUDIES W DZIAŁALNOŚCI AGEND MIĘDZYNARODOWEJ FEDERACJI STOWARZYSZEŃ I INSTYTUCJI BIBLIOTECZNYCH W LATACH 1990-2005

Iwona H. Pugacewicz, doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, jest adiunktem w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Jej zainteresowania skupiają się wokół zagadnień dotyczących funkcjonowania różnorodnych instytucji kultury europejskiej, na czele z bibliotekami i centrami informacyjnymi, a także wokół polskich i polonijnych instytucji kultury działających poza granicami. Z uwagi na francuską ścieżkę jej kariery zawodowej (jest absolwentką prestiżowej École des Hautes Etudes en Sciences Sociales w Paryżu, w l. 1997-2005 pełniła funkcję dyrektora Zespołu Szkół przy Ambasadzie RP w Paryżu). Szczególnie bliska jest jej historia i kultura krajów romańskich, a także problematyka feministyczna. Jest autorką licznych artykułów na temat historii społeczno-obyczajowej, m.in. Nowożytny pojedynek przez Anglików odrzucony, *Mówią Wieki*, nr 8/

411, 1993, s. 26-28; „Viva España con Honra”, *Mówią Wieki*, nr 6 /433, 1994, s. 51-53; Polscy jakobini a rodzina królewska w I połowie powstania kościuszkowskiego, *Studia Podlaskie*, t.VI, 1996, s. 15-31; Moderatorzy rządów absolutnych we Francji. W: *Rzeczpospolita-Europa XVI-XVIII wiek. Próba konfrontacji*, pod red. M. Kopczyńskiego, W. Tygielskiego, Instytut Historyczny UW, 1999, s. 41-49; Paryski polonez, *Wspólnota Polska*, nr 1, 2000, s. 7-11; O zwadkach sarmackich i dualistach, *Białostocki Magazyn Historyczny GRYFITA*, nr 26, 2006, s. 32-35; Kłopotliwy jeniec, *Mówią Wieki*, nr 560, 2006, s. 22-26; Zjazd szlachecki w XVI-XVIII w., *Białostockie Teki Historyczne* 4/2006, s. 64-78.

SŁOWA KLUCZOWE: Bibliotekarstwo. Kobiety. Równouprawnienie. Feminizm. Women's Studies. Gender Studies. Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotecznych. IFLA. Round Table on Women's Issues. Women Issues Section.

ABSTRAKT: Do powstania oficjalnej Sekcji Kobiet w 2003 r. w ramach IFLA wiodła długa droga. Poniższy artykuł przedstawia historię rozwoju ruchu kobiecego w ramach IFLA, szczególnie koncentruje się wokół problematyki kobiecej ważnej zarówno dla pracowników bibliotek, jak i ich użytkowniczek. Przedstawia metody pracy: wybrane badania, publikacje i formy szerzenia informacji potrzebnych kobietom. Podkreśla ich potencjał i siłę w szerokim społeczno-kulturowym kontekście. Jednym z najważniejszych problemów dla wszystkich ruchów kobiecych jest identyfikacja wszelkich przejawów dyskryminacji i nierówności dotyczących kobiet w bibliotekarstwie, co tutaj zostało zaledwie wstępnie zasygnalizowane.

WPROWADZENIE

Historia walki kobiet o równouprawnienie ściśle wiąże się z narodzinami feminizmu jako późnooświeceniowego ruchu intelektualnego o w miarę jasno zdefiniowanych zasadach i wytyczonych celach. Pojęcie *feminizm* po raz pierwszy zostało użyte w XIX w. i odtąd nieustannie towarzyszy innemu terminowi, wywodzącemu swój rodowód z epoki cesarstwa rzymskiego – emancypacji. Od czasów ukazania się w Europie *Drugiej płci* Simone de Beauvoir (1949), a w Ameryce *Feminine Mystique* Betty Friedan (1963) możemy mówić o kształtowaniu się nowego, spokojniejszego i dojrzałego tzw. feminizmu drugiej fali, którego rozkwit przypada na lata siedemdziesiąte XX w. (Bator, 2001, s. 8).

W tym samym okresie, tj. na przełomie lat sześćdziesiątych i w latach siedemdziesiątych, pojawiły się na światowych uniwersytetach tzw. *women's studies* – studia nad kobietą i o kobiecie – jako odrębna dziedzina badawcza. Jedną z pierwszych uczelni, gdzie podjęto badania naukowe w tym zakresie był Uniwersytet Stanowy Illinois w Urbanie, na którym w 1970 r. rozpoczęto zajęcia na kierunku *Women's Studies*, pomyślanym jako kurs interdyscyplinarny o kobietach i dla kobiet. Dzisiaj tego typu kształcenie zwane powszechnie WS (skrót od nazwy *Women's Studies*) jest prowadzone na 6 kontynentach, a tylko w USA uczelnie w jego ramach oferują do wyboru ponad 500 programów.

Równolegle do zainteresowań o charakterze naukowo-badawczym rozwijały się „niewieście” pola działań empirycznych, które wynikały z praktycznych potrzeb poszczególnych środowisk i organizacji społecznych. Począwszy od wojny krymskiej (1853-1856), kiedy to po raz pierwszy kobiety, obok tradycyjnie przypisywanych im ról charytatywnych, wystąpiły jako profesjonalne pielęgniarki ze słynną Florence Nightingale na czele (w rocznicę jej urodzin, 12 maja, obchodzony jest Międzynarodowy Dzień Pielęgniarek), systematycznie poszerzały się możliwości ich działań i otwierały nowe pola aktywności zawodowej¹.

Celem niniejszego artykułu nie jest przedstawienie historii walki o równouprawnienie kobiet na rynku pracy czy też opis możliwości otwieranych przed paniami i przez nie na przestrzeni wieków (wymagałoby to zapewne wieloletnich i szeroko zakrojonych studiów prowadzonych przez cały zespół badaczy z różnych nauk), ale jedynie wprowadzenie do rozważań nad rzadko dotychczas poruszaną w polskiej literaturze kwestią kobiet w świecie biblioteki i informacji oraz przedstawienie miejsca, jakie problematyka ta zajmuje dziś w działalności Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotecznych (IFLA). Z jednej strony mamy do czynienia z dyscypliną naukową, a zwłaszcza zawodem niezwykle sfeminizowanym, bo na całym świecie biblioteka i obsługa biblioteczna zdominowana jest przez kobiety, a z drugiej wraz z nieuniknionym i coraz powszechniejszym wdrażaniem komputeryzacji i związanych z nią technik IT w działalności bibliotecznej zderzamy się nadal z bardzo zmaskulinizowanym światem nauk ścisłych. Już takie ogólne zestawienie może być dobrym przyczynkiem do refleksji nad faktycznym i postulowanym miejscem kobiety w świecie odbioru, obiegu i tworzenia informacji oraz związanych z tym wyzwań dla bibliotek i bibliotekarstwa na różnych szerokościach geograficznych.

¹ Więcej na temat F. Nightingale i innych kobiet, dzięki którym rozwinął się ruch feministyczny zob. Gillian, 2004.

GENEZA POWSTANIA RTWI

Obecnie większość liczących się organizacji europejskich i ogólnosiato- wych na czele z ONZ i Unią Europejską posiada struktury i agendy wyspe- cjalizowane w różnorodnej problematyce kobiecej². Jeśli idzie o międzynaro- dowe stowarzyszenia bibliotekarskie, wygenerowanie w ich ramach „żeńskiej komórki”, zajmującej się typową dla swej płci problematyką, nastąpiło sto- sunkowo późno, bo dopiero na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. Nie- kwestionowana aktywność kobiet w różnorodnych oddziałach (dywizjach), sekcjach i tzw. okrągłych stołach w ramach IFLA od początku jej założenia w Edynburgu w 1927 r. wyznaczała podstawowe kierunki rozwoju tej organi- zacji. Szczególnie na styku takich dziedzin jak szeroko pojęta edukacja, w tym alfabetyzacja, profilaktyka zdrowotna i prokreacja a polityka socjalna państw w różnych regionach świata, działalność informacyjna kobiet i dla kobiet była i jest nie do przecenienia. W zasadzie większość sekcji IFLA, a szczególnie Sekcja Bibliotek Publicznych (*The Public Libraries Section*), Sekcja Bibliotek Szkolnych (*The School Libraries and Resource Centres Section*), Sekcja Kształcenia i Doskonalenia (*The Education and Training Section*), Sekcja Usług Bibliotecznych dla Populacji Wielokulturowej (*The Library Service to Multicultural Populations Section*) czy Sekcja Bibliotek dla Niepełnosprawnych (*The Libraries Serving Disadvantaged Persons Sec- tion*), od dawna zajmuje się na co dzień taką tematyką, jakkolwiek wtopioną lub wypływającą okazjonalnie z szeregu innych zagadnień. Poruszanie się przez żeńskie gremium IFLA w problematyce typowo kobiecej nie jest więc niczym nowym, natomiast dojrzałość do utworzenia z niej odrębnej dziedziny działalności Federacji narastała przez całe lata, towarzysząc bardziej lub mniej świadomie rozwojowi nowej fali feminizmu, którą jako pierwsze zostały bezpośrednio dotknięte biblioteki amerykańskie. Pionierskie prace Joan Marshall doprowadziły do interesujących reform w samej Bibliotece Kongre- su (za którą poszły inne), takich chociażby, jak zmiany terminologiczne oraz modyfikacje taktyczne części haseł katalogowych, uznanych przez feministki za obraźliwe lub naruszające równowagę płci³.

Rozszerzający się na różne dziedziny życia rozwój badań nad kobietami, postępująca emancypacja wyrażająca się m.in. tworzeniem najczęściej przy studiach WS feministycznych centrów informacji i bibliotek, a co za tym idzie, coraz bardziej klarowne definiowanie sfer dyskryminacji z jednej strony, z drugiej ilość i waga spraw kobiecych poruszanych „przy okazji” bądź „na marginesie” obrad różnorodnych sekcji, w połączeniu ze stałym rozwojem sfeminizowanych struktur organizacyjnych IFLA – to wszystko przyczyniło się do powołania na początku lat dziewięćdziesiątych pierwszej namiastki własnej organizacji.

W 1990 r., w Sztokholmie, z inicjatywy Suzanne Hildenbrand z Nowojor- skiego Uniwersytetu Stanowego w Buffalo, doszło do założenia tzw. Okrągłego Stołu Kobiet (Round Table on Women's Issues – RTWI) w ramach organiza- cyjnych Oddziału VI IFLA: Zarządzanie i Technologia (Division VI: Mana- gement and Technology). Kilkunastoosobowa grupa pań, inicjując na konfe- rencji sztokholmskiej skromną dyskusję nad statusem i wizerunkiem bibliote- karki, a następnie nad rolą kobiet w strukturach IFLA, wprowadziła po raz

² Przykłady tego typu organizacji opisane są na stronie internetowej Federacji na Rzecz Kobiet i Plano- wania Rodziny pod adresem <<http://www.federa.org.pl/publikacje/biuletyn/ue/spis.htm>>

³ Więcej na temat jej reform zob. J. Marshall, 1972.

pierwszy oficjalnie problematykę *Women's Studies* do międzynarodowej działalności bibliotecznej (Siitonen, red., 2003, p. XI). W pierwszych latach istnienia nowej agendy IFLA największym jej sojusznikiem na polu naukowo-badawczym były uniwersytety amerykańskie, oferujące w ramach *Gender Studies* lub *Women's Studies* możliwości szczegółowego potraktowania feministycznych zagadnień ze świata biblioteki. Przyjrzyjmy się zakresowi i metodom działania RTWI poprzez pryzmat oficjalnych dokumentów i podjętych akcji.

PROGRAM, CELE, METODY

Pierwszy szkic definiujący pola zainteresowań RTWI został przedstawiony do ogólnej dyskusji w 1996 r. Jego treści wynikały ze wspomnianych wieloletnich doświadczeń wyniesionych z pracy w innych sekcjach, z praktycznej obserwacji życia codziennego bibliotek i bibliotekarek w różnych zakątkach świata, jak również nawiązywały do zatwierdzonej na IV Światowej Konferencji w Sprawach Kobiet tzw. Platformy Działania, identyfikującej dwanaście obszarów mających kluczowe znaczenie dla podniesienia statusu kobiety we współczesnym świecie⁴.

W wyniku trwającej prawie dwa lata debaty oraz w ramach przygotowań do konferencji IFLA w Amsterdamie (1998 r.) pierwszy oficjalny dokument systematyzujący zamiary RTWI pod znamienym tytułem *Na skrzyżowaniach informacji i kultur. Role kobiet w różnorodności i dynamice współczesnego świata* (*On Crossroads of Information and Culture: Women's Roles in a Diverse and Dynamic World*)⁵ został wydany, a następnie zatwierdzony przez Komitet Wykonawczy, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom Biura Centralnego IFLA.

We wstępie odnajdujemy informacje ogólne. RTWI będzie koncentrować swoją działalność wokół zagadnień i problemów szczególnie bliskich kobietom pracującym w bibliotekarstwie i informacji, jak i wokół społeczności żeńskiej z nimi związanej. Rozwój programów podnoszących kwalifikacje zawodowe ma usprawniać i doskonalić usługi oraz przyczynić się do rozszerzenia spektrum oddziaływania bibliotek i informacji na różne sfery życia kobiecego. Kreowanie pozytywnego wizerunku bibliotekarki w społeczeństwie, wzajemna interakcja kobiet pracujących w sektorze biblioteczno-informacyjnym zarówno w ramach współpracy zawodowej, jak i z czytelniczkami, klientkami poszukującymi stosownej informacji niezależnie od szerokości geograficznej – to wyzwania, które powinny być realizowane za pomocą nowych technologii, pozwalających docierać jak najdalej z aktualną wiedzą. Badania naukowe i prace statystyczno-sondazowe oraz dostarczanie rzetelnej informacji na temat pozycji kobiety w bibliotekarstwie mają wspierać rozwój i zmieniać obraz całego bibliotekarstwa nie wykluczając takich jego dziedzin, jak m.in. polityka gromadzenia, udostępniania i opracowania zbiorów, która powinna być prowadzona również pod kątem potrzeb i oczekiwań kobiet.

Już na wstępie prac statutowo-legislacyjnych nacisk został położony na stosowne zapisy odnoszące się do identyfikacji i zwalczania wszelkich form

⁴ Więcej o konferencji pekińskiej 1994 r. i wytycznych Platformy Działania zob. *Konferencje w sprawach kobiet*. Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, <http://www.unic.un.org.pl/rownouprawnienie/konf_pekin+5.php>

⁵ *Women and Librarianship*, 1998.

dyskryminacji i dysproporcji w dostępie do różnorodnych źródeł informacji. Możliwość wolnego dostępu i wykorzystywania przez kobiety potrzebnych im informacji nie powinna być w żadnym razie ograniczana, cenzurowana czy zabraniana. W tym celu RTWI zadeklarował szczególnie ścisłą współpracę ze wszystkimi pozostałymi sekcjami, grupami dyskusyjnymi w ramach i poza IFLA, uznając to za priorytet swoich działań na najbliższe lata.

Poza ogólnym, wyżej streszczonym, programem sformułowano też podstawowe wytyczne, co do celów i metod działania:

- prowadzenie forum dyskusyjnego poświęconego tematyce kobiety w bibliotece i w bibliotekarstwie,
- wspieranie badań dotyczących jej roli w sektorze biblioteczno-informacyjnym,
- rozwijanie komunikacji i wzajemnej informacji w ramach bibliotekarstwa i działalności z nim związanej,
- promocja działań edukacyjnych i podniesienie statusu zawodowego pracowniczek bibliotek i instytucji z nimi związanych,
- inicjowanie i zachęcanie do rozwijania serwisów edukacyjnych i informacyjnych dotyczących problematyki szczegółowej,
- promocja umiejętności czytania i pisanie, zdrowego trybu życia i kształcenia ustawicznego kobiet niezależnie od wieku, statusu społecznego i regionu,
- podniesienie świadomości i wagi przedsięwziętych działań feministycznych na forum międzynarodowym w ramach uznanych struktur IFLA⁶.

Okazją do systematycznego podsumowywania działalności RTWI i kreślenia nowych perspektyw były coroczne konferencje ogólne IFLA. Od powstania nowego okrągłego stołu jego kierownictwo ustalało problematykę własnych narad ściśle wiążąc ją z główną tematyką kongresów IFLA. Warto zwrócić uwagę na najciekawsze pomysły i propozycje.

DZIAŁALNOŚĆ MERYTORYCZNO-ORGANIZACYJNA

W ramach 62. Generalnej Konferencji IFLA w Pekinie (25-31-sierpnia 1996 r.) zatytułowanej *Zmiany jako wyzwanie: biblioteki a rozwój ekonomiczny* (*The Challenge of Change: Libraries and Economic Development*), RTWI zaproponował rozważania nad wzrastającą siłą kobiet w ich tradycyjnej – zarówno domowej, jak i zawodowej – przestrzeni (*The Emerging Power of Women: Traditional and Professional Roles*)⁷. Już rok wcześniej, w Istambule, na otwartej sesji RTWI dotyczącej miejsca kobiety w świecie informacji, zapowiadającej chińską konferencję, po raz pierwszy został przedstawiony status i problemy jakże odległej nam kulturowo azjatyckiej bibliotekarki⁸. Przedstawione zostały wówczas wyniki pierwszych tego typu badań zainicjowanych w Chinach (na potrzeby i w przededniu światowej konferencji). Wyniki raportu Dong Xiaoying i Zhang Shuhua, sporządzonego po przebadaniu ponad sześćdziesięciu bibliotek i zatrudnionych tam ponad trzystu bibliotekarek, ukazały ich faktyczny status i pozycję w ujęciu statystycznym (struktura obsady kadrowej w zależności od płci, wykształcenie, doświadczenie zawodowe, struktura zajmowanych stanowisk, awans). Wniosków do dyskusji i dal-

⁶ Zob. *Women and Librarianship*, 1998.

⁷ Program 62. Konferencji Ogólnej IFLA jest dostępny pod adresem <<http://listserv.uh.edu/cgi-bin/wa?A2=ind9601c&L=pacs-l&D=0&F=P&T=0&P=3296&F=>>

⁸ Zob. *Round Table...*, 1995.

szych studiów komparatystycznych nie zabrakło⁹. I co ciekawe, problemy kobiecego środowiska bibliotekarzy chińskich były w większości przypadków doskonale znane ich interlokutorom z Europy czy Stanów Zjednoczonych. Dyskusyjna okazała się natomiast skala i głębokość opisanych zjawisk.

Wbrew ogólnemu przekonaniu zawód bibliotekarza w Chinach nie jest wyłączną domeną kobiet, gdyż prawie 50 % personelu to mężczyźni. Zaskakujące są natomiast dane dotyczące bibliotek uniwersyteckich, bo jeśli dopatrywać się w jakiegokolwiek sferze męskiej dominacji – to właśnie tutaj. Tymczasem według badań Huang Xin prowadzonych w największej chińskiej prowincji Guangdong w 40 zlokalizowanych tam szkołach wyższych znajduje zatrudnienie ponad 73% kobiet, które są lepiej wykształcone niż mężczyźni (65% ukończyło wyższe studia) i częściej sprawują funkcje kierownicze (w 64 przypadkach kobiety zajmowały stanowiska kierownicze, co stanowi 82% pracowników zatrudnionych na takich stanowiskach w badanych bibliotekach). (Siitonen, 2003; Xin, 1996, pp. 48-54). Natomiast istotnymi problemami, na które zwraca uwagę w swoich badaniach Zhang Lixin są: zdecydowanie niższe zarobki, niski odsetek zatrudnienia w sektorze prywatnym, problemy dotyczące standardów kształcenia bibliotecznego, przymusowe wysyłanie kobiet na emeryturę (Siitonen, 2003; Lixin, Zhang, 1997, pp. 176-183).

Feminizacja bibliotek w Azji wygląda różnie w różnych krajach. W Kazachstanie w 100% biblioteki są opanowane przez płęć piękną, która ma głębokie przekonanie o misyjności swego zawodu i uznaje pracę w bibliotece za swego rodzaju awans społeczny (Siitonen, 2003; Berdigaliewa i Shaimardanowa, 2000, pp. 226-230). W Indiach sytuacja jest diametralnie inna. Pierwsze kobiety na studiach bibliotekoznawstwa pojawiły się tam w latach czterdziestych XX w. Mimo to obecnie proporcje płci na tego rodzaju studiach są wysoce niezadowolające i wynoszą 3:1 na korzyść mężczyzn (Dasgupta, 1998, pp. 245-249).

Zupełnie inne problemy trapią z kolei japońskie środowisko. Tam dyskryminacja płci przejawia się nie tylko w dużych różnicach w płacy realnej (dochodzących do 33%), dominacji mężczyzn na wyższych stanowiskach (w 1992 r. w bibliotekach publicznych sprawowało je tylko 7 kobiet, tj. 6% bibliotek publicznych było kierowanych przez kobiety pomimo ich sześćdziesięcioprocentowej reprezentacji w środowisku bibliotekarzy japońskich), ale również w specyficznej polityce zatrudnienia. Kobiety są często angażowane na czas określony lub na część etatu, zwłaszcza po powrocie z urlopu wychowawczego, tuż po ukończeniu studiów, z powodu obowiązków domowych, wychowywania dzieci. Efekt jest taki, że 76% „bibliotecznych pracowników sezonowych” to płęć żeńska. Badania prowadzone przez Stowarzyszenie Bibliotek Publicznych w Osace wskazały na tendencję rosnącą, jeśli idzie o zatrudnianie kobiet na niepełnym etacie. Średnia ich wieku to 40-44 lata (z czego 4% kobiet miało powyżej 60 lat, ale 73% było w pełni sił zawodowych, między 25-54 rokiem życia). Średnia wieku mężczyzn zatrudnianych na czas określony to 60 lat; a więc podjęcie owej pracy w ich przypadku wiązać należy najczęściej tylko z dorabianiem na emeryturze (Siitonen, 2003; Taguchi, 1994, pp. 35-40).

⁹ Za kontynuację pracy Chinek należy uznać badania prowadzone przez związaną z Uniwersytetem w Tennessee prof. Sarla R. Murgę, *Motivation to manage: A comparative study of male and female library & information science students in the United States of America, India, Singapore, and Japan*. In: Siitonen, ed., 2003, s. 62-86.

Analizując badania grupy brytyjskich naukowców z Uniwersytetu Northumbria w Newcastle, warto zwrócić uwagę na występowanie podobnego typu problemów w Anglii (czasowe wykluczenie kobiet z życia zawodowego, niemożność ukończenia nauki z powodu obowiązków rodzinnych) oraz wypracowanie przez wyspecjalizowane agendy rządowe metod ich rozwiązania. Wychodząc z założenia, że kształcenie ustawiczne poza miejscem pracy czy uczelnią jest jak najbardziej możliwe, a praktyka zawodowa i umiejętności często cenniejsze niż tytuły akademickie zaproponowano tzw. National Vocational Qualifications – NVQS. Jest to ustrukturalizowany system pomiarów umiejętności i wiedzy dla wszystkich, którzy pragną podnieść lub zdobyć formalne kwalifikacje, a z różnych przyczyn nie są lub nie byli w stanie podjąć instytucjonalnego kształcenia. Wśród korzystających z tego systemu oceny kwalifikacji zawodowych 90% stanowią kobiety różnych profesji, domagające się rzetelnej ewaluacji swojego potencjału. Zawody związane z informacją i bibliotekarstwem są tu szczególnie mocno reprezentowane (Siitonen, 2003; Parker i in., 2000, pp.170-175).

Wiele napisano już na temat trzech najpowszechniejszych bolączek współczesnego światowego bibliotekarstwa: feminizacji placówek, nierówności świadczeń placowo-socjalnych w zależności od płci oraz monopolizacji wyższych stanowisk przez mężczyzn. Warto przyjrzeć się teraz temu, jak te kwestie wyglądają w najważniejszej międzynarodowej organizacji świata bibliotecznego – samej IFLA. W zasadzie nie ma sensu dociekać nierówności placowych w IFLA, bo regulacje odgórne do niej nie dopuszczają. Bezdyskusyjna wydaje się być również przewaga kobiet w ogólnej liczbie członków. Ażeby się o tym przekonać wystarczy przejrzeć jakiejkolwiek sprawozdanie z obrad sekcji, okrągłego stołu czy grupy dyskusyjnej, gdzie umieszczane są listy obecnych lub wziąć udział w jakiegokolwiek konferencji IFLA. Natomiast wcale nie jest oczywiste rozstrzygnięcie trzeciej kwestii – monopolizacji wyższych stanowisk przez płęć męską. Podstawę do podanych niżej szacunków stanowią dane zawarte w corocznie wydawanych, w formie książkowej, kompendiach informacyjnych dotyczących składu osobowego władz i głównych kierunków działalności IFLA w danym roku – tzw. *IFLA Directory* za okres 1970/71-2005 oraz, jako uzupełnienie, informacje zawarte na stronach internetowych IFLA (szczególnie, jeśli idzie o lata 1927-1970 i 2003-2007). Oto jak przedstawia się w świetle powyższych źródeł rozkład płci na najważniejszych stanowiskach w IFLA.

Tylko w jednym przypadku, w dotychczasowej historii IFLA, funkcja Sekretarza Generalnego przypadła kobiecie. O trafności wyboru Holenderki Margreet Wijnstroom na to stanowisko świadczy nie tylko jej nieprzerwana siedemnastoletnia kadencja (1971-1987), ale też ustanowienie fundacji jej imienia, której zadaniem jest wspieranie rozwoju bibliotek regionalnych i lokalnych. Warto dodać, że 85-letnia Margreet Wijnstroom, obecnie honorowy członek IFLA, jest również znana w Niderlandach jako autorka licznych powieści i opowiadań kryminalnych¹⁰.

Obsada prezydencji Zarządu Generalnego nie przedstawia się też lepiej. Wśród piętnastu przewodniczących sprawujących tę funkcję w latach 1927-2007 odnajdujemy dwie kobiety: Else Granheim (1979-1985) oraz Kay Raseroka (2003-2005). Pierwsza z nich zainicjowała do dziś aktualną i nadal

¹⁰ Zob. np. notę biograficzną M. Wijnstroom w witrynie Crime.pl pod adresem <<http://www.crime.nl/auteurs/wijnstroom.html>>

toczoną debatę dotyczącą pozycji kobiety w bibliotekarstwie¹¹, druga od ponad dwudziestu lat zabiega o należyte miejsce dla bibliotek i o wolny dostęp do informacji w Botswanie¹². Od sierpnia bieżącego roku na najbliższe dwa lata prezydencję IFLA obejmie kolejna kobieta – Niemka Klaudia Lux.

Trzecią ważną funkcją w IFLA jest kierowanie Komitetem Programowym (Professional Committee), w którego skład, zgodnie z zapisami statutowymi, wchodzi przewodniczący oraz ośmiu członków – szefów (sporadycznie sekretarzy) ośmiu oddziałów (dywizji). W okresie osiemdziesięcioletniej historii organizacji stanowisko Przewodniczącego Komisji Programowej (kadencja wynosi dwa lata) sprawowało pięć kobiet, łącznie przez dziesięć lat.

I wreszcie na zakończenie tego specyficznego przeglądu kadr przyjrzymy się kierownictwu najpoważniejszych jednostek organizacyjnych IFLA – ośmiu jej Divisions. Tutaj męska dominacja została wyraźnie zachwiana, a raczej symbolicznie zrównoważona, dopiero w 1988 r., kiedy to po raz pierwszy wśród szefów owej ósemki znalazły się cztery kobiety. Początek XXI w., a zwłaszcza ostatnie cztery lata wskazują na wyraźne odwrócenie proporcji płci – dzisiaj na czele aż siedmiu dywizji IFLA stoją kobiety.

Tak więc reasumując niespełna osiemdziesięcioletnią historię IFLA: stanowisko Sekretarza Generalnego – przez 63 lata, prezesa – przez 72 lata, Przewodniczącego Komitetu Programowego przez 70 lat sprawowali mężczyźni.

Nie ulega wątpliwości, kto dotychczas w IFLA dzierżył władzę, ale wystarczy przeanalizować skład chociażby biura Sekretarza Generalnego, ażeby odwrócić ów obraz prawie o 180°, gdyż przez cały okres istnienia organizacji odsetek stanowisk zajmowanych przez kobiety wahał się w granicach 80-100%. Tak więc i tutaj, w najpoważniejszej światowej organizacji bibliotekarskiej, dominuje przywództwo męskie i niewieścia siła robocza.

Wcześniej wspomniana 64. Ogólna Konferencja IFLA z 1998 r. przebiegała pod wspólnym hasłem: *Na skrzyżowaniu dróg informacji i kultury* (*On Crossroads of Information and Culture*). W kontekście problematyki *Women's Studies* RTWI doprecyzował ten temat reinterpretując go jako: *Rola kobiet w różnorodności i zmienności świata* (*Women's Roles in a Diverse and Dynamic World*). Poza szerokim spektrum geograficznym i merytorycznym poruszanych kwestii, organizatorki ustaliły, że tym razem zaproszą do dyskusji i poproszą o zabranie głosu mężczyzn – profesjonalnych bibliotekarzy¹³.

Celem tego przedsięwzięcia było nie tylko zaprezentowanie męskiego punktu widzenia na rolę kobiety w różnorodności i dynamice świata informacji, ale też potrzeba odpowiedzi na pytanie, jak mężczyźni postrzegają i oceniają celowość i zakres działalności RTWI, jakie widzą dla niego perspektywy i zagrożenia¹⁴.

Rok 1998 obfitował w wyjątkowo ważne przedsięwzięcia dla kobiet związanych z bibliotekarstwem. Tuż po zakończeniu Ogólnej Konferencji IFLA rozpoczął swe obrady pierwszy zakrojony na światową skalę zjazd kobiet związanych z wszelkiego typu działalnością na polu informacyjnym¹⁵. Ponad

¹¹ Zob. *Word from an IFLA fox: an interview with Else Granheim*, [abstract] <http://idv.sagepub.com/cgi/content/abstract/7/1/12>

¹² Zob. notę biograficzną K. Raseroka pod adresem <http://www.salzburgseminar.org/2005faculty.cfm?IDEvent=687&IDBBS_People=110564>

¹³ Zob. *Women and Librarianship*, 1998.

¹⁴ Zob. P. Layzell Ward, 1998.

¹⁵ Więcej na temat skali przedsięwzięcia, organizacji, zawartości merytorycznej, aktywnego udziału przedstawicielek RTWI w: *Declaration of...*, 1998.

300 specjalistów z 80 krajów prezentowało swoje osiągnięcia i projekty, zwłaszcza związane z komputeryzacją i Internetem. Najważniejszym efektem amsterdamskiego kongresu było uruchomienie online przez głównego organizatora *The International Information Centre and Archives for the Women's Movement* Światowego Serwisu Informacyjnego Kobiet – przewodnika zbierającego i udostępniającego wszelkie dane na temat kobiecych organizacji, począwszy od tych rządowych, a na grupach nieformalnych kończąc. Przejrzyście zorganizowany, na bieżąco aktualizowany portal internetowy z łatwością pozwala odnaleźć żądane informacje w zależności od regionu geograficznego, z wykorzystaniem wyszukiwarki alfabetycznej, tworząc swego rodzaju *mapping* światowej działalności feministycznej¹⁶.

Skoro w tym miejscu dotknęliśmy tematyki cyberprzestrzeni warto, w ślad za badaniami i dyskusją prowadzoną w ramach RTWI zwrócić uwagę na tzw. koncepcję cyberfeminizmu (Siitonen, 2003; Goulding i Spacey, 2002, pp. 231-241). Generalnie uważa się Internet za narzędzie przyjazne kobietom, całkowicie zdemokratyzowane i wyemancypowane. Ale przyjazne wcale nie musi oznaczać neutralne. Badania relacji kulturowych typu *gender*, wskazują dotychczas na męską dominację w tej dziedzinie. Nadal większość użytkowników Internetu to panowie, chociaż to płeć piękna w przedziale wiekowym 15-25 lat częściej zasiada przed ekranem. Społeczny stereotyp stwarza wrażenie, że komputer nie jest dla grzecznych dziewczynek. Dla większości kobiet ciemne strony internetowej kultury, obok powszechnie dyskutowanej pornografii i różnorodnych form przemocy, to zmonopolizowanie przez mężczyzn wszelkich list dyskusyjnych, forów, broszur internetowych w tematycznym, jak i lingwistycznym sensie. Badania pokazały, że jakkolwiek wolny dostęp, nawet do stron typowo feministycznych, był w latach dziewięćdziesiątych natychmiast monopolizowany, co najmniej w 80%, przez mężczyzn (Goulding i Spacey, 2002, p. 234). Wynika z nich, że męska dominacja jest większa w cyberprzestrzeni niż w realnym świecie, niemniej Anna Goulding i Rachela Spacey podkreślają też wielki potencjał Internetu dla rozwoju ruchów kobiecych, a w cyberfeminizmie upatrują sporą szansę na przywrócenie równowagi płci.

Przedstawione wyżej przykłady badań, dyskusji, konferencji to subiektywnie wybrana próbka aktywności RTWI w ramach IFLA. Nie należy tracić z pola widzenia jego bardziej pragmatycznych działań, które, widziane z krótkiej perspektywy, nie zawsze odnoszą sukcesy: starań o właściwą informację medyczną, alfabetyzację, walkę z przesadami.

DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNO-PUBLICYSTYCZNA

Poza niewątpliwie pasjonującą pracą merytoryczno-organizacyjną niezwykle istotna wydaje się być działalność RTWI na polu informacyjno-publicystycznym. Szczególnie warta odnotowania jest aktywność wydawnicza i troska o jak najszerszą społeczną informację, będąca z jednej strony następstwem zaangażowania naukowo-konferencyjnego, z drugiej – formą propagowania i rozszerzania wiedzy niezbędnej kobietom.

Od 1994 r. wychodzą coroczne raporty RTWI (również w formie elektronicznej), opisujące dokonania, bieżące problemy i projekty na dalsze lata.

¹⁶ Angielska nazwa serwisu: *Mapping the Word of Women's Information*, więcej zob.: *Mapping...*, 1998.

Owa minigazeta początkowo była wydawana raz do roku przy okazji Generalnych Konferencji. Od 2002 r. ukazuje się co sześć miesięcy, w trzech językach urzędowych obowiązujących w ramach IFLA. Zawarte w niej informacje dotyczą nie tylko aktualnej działalności RTWI, ale też wartych odnotowania książkowych nowości wydawniczych, najciekawszych inicjatyw i wydarzeń z udziałem kobiet i dla kobiet, czy też pojawiających się nowych internetowych forów dyskusyjnych bliskich ich tematyce. Tutaj prezentowane są wyciągi z protokołów obrad RTWI i sygnalizowane wszelkie zmiany kadrowe. Tę światową broszurkę kobiet związanych z bibliotekarstwem, pełniącą funkcję przekaznika najważniejszych informacji, wspierają pozostałe wydawnictwa IFLA, na czele ze sztandarowym „IFLA Review”.

Warta uwagi jest też forma przekazu treści w raportach RTWI – niezwykle kobieca i bezpośrednia, pomimo przestrzegania wszelkich formalnych reguł redakcyjnych, czasem troszkę intymna. Na łamach broszury znajdziemy nieukrywaną radość redakcji i powinszowania skierowane do tych spośród pań, które awansowały w swojej karierze zawodowej obok sprawozdania z posiedzenia zarządu i ważnych konferencji, kronikarskie zapiski wewnętrznych kłopotów i trosk, zdjęcia z miłych sercu uroczystości, przestrogi, na co zwracać uwagę wybierając się na konferencje do odległych zakątków świata, etc.

Wraz ze wzrostem liczbowym, a przede wszystkim narodowościowym członków RTWI (w 2002 r. członkinie wywodziły się z 17 różnych państw) stale wzrastała oferta informacyjno-wydawnicza. W 2003 r. został wydany w formie książkowej, w ramach publikacji ciągłych IFLA, zbiór najważniejszych dokumentów pokonferencyjnych z l. 1993-2002 (Siitonen, ed., 2003). Prawie trzydzieści referatów pogrupowanych w siedmiu sprecyzowanych tematycznie rozdziałach ukazało różnorodność problematyki badawczej i jej rzeczywisty, światowy zasięg. Książka ta, zredagowana i opatrzona wstępem przez długoletnią działaczkę i przewodniczącą RTWI Leenę Siitonen, stanowiła niejako podsumowanie pierwszego etapu działalności organizacyjnej kobiet w ramach IFLA i zapowiadała zmiany.

PRZEKSZTAŁCENIE RTWI W WIS

Wróćmy jednak na moment do końca XX stulecia. W Nowym Jorku, w lipcu, odbyła się XXIII Sesja Specjalna Zgromadzenia Ogólnego ONZ, zatytułowana *Kobiety 2000: równość płci, rozwój i pokój na XXI wiek*. Celem konferencji nazywanej w skrócie „Pekin + 5”, było dokonanie oceny postępu we wdrażaniu postanowień wspomnianej wcześniej *Platformy Działania* oraz przyjęcie programu dalszych prac i inicjatyw odnośnie podniesienia statusu kobiet na szczeblu lokalnym, narodowym, regionalnym i międzynarodowym¹⁷.

W sierpniu, ramach 66. Konferencji Generalnej IFLA odbywającej się w Jerozolimie pod tytułem „Informacja podstawą współpracy. Tworzenie globalnej biblioteki przyszłości” (*Information for Cooperation: Creating the Global Library of the Future*), RTWI doprecyzował swój własny profil: *Serwis biblioteczny kobiet w służbie większości* (*Women Library Leaders Serving the Majority*). Najciekawsze referaty w ramach powyższego tematu dotyczy-

¹⁷ Więcej na temat organizacji i działań: *Women Action*, 2000.

ły m.in. sposobów poprawy wizerunku i statusu kobiety w bibliotece, swobodnego jej dostępu do informacji, przeniesienia feminizmu do codzienności, jaką są wszelkiego typu biblioteki publiczne¹⁸. W trakcie tejże konferencji świętowano co najmniej dwa ważne jubileusze: dwudziestą rocznicę ustanowienia na Uniwersytecie Illinois Biura ds. Kobiet w Rozwoju Międzynarodowym (*Office of Women in International Development*)¹⁹ od lat wspierającego wszelkie działania RTWI oraz dziesięciolecie istnienia Okrągłego Stołu ds. Kobiet w ramach IFLA. Podsumowanie wypadło na tyle imponująco (w 2000 r. prawie połowa wszystkich członków statutowych IFLA była w jakiś sposób, bardziej lub mniej formalny, związana z pracami RTWI), że nowo wybrana przewodnicząca Leena Siitonen, w liście otwartym z życzeniami na nowe milenium, uroczystie zapowiedziała rozpoczęcie prac nad przekształceniem Okrągłego Stołu w sekcję²⁰. Do poważniejszej, merytorycznej dyskusji i do ustalenia niezbędnego harmonogramu prac doszło na sierpniowym spotkaniu w Jerozolimie. Protokół z powyższego zebrania umieszczony w 17 numerze internetowego biuletynu RTWI „Women and Librarianship” pokazuje, jakie trudności formalne należało pokonać na drodze przekształceń, jakie sektory działalności wzmocnić i dopracować, a także, w jaki sposób sensownie ma procedować całe przedsięwzięcie²¹.

Zarówno na 67. (Boston 2001) i na 68. (Glasgow 2003) Generalnej Konferencji IFLA, jeszcze nie jako autonomiczna sekcja, ale nadal RTWI obradowało nad następującymi podtematami: *Potrzeby informacyjne kobiet (Information Needs of Women)* oraz *Kobiety, demokracja i ich udział w społeczeństwie informacyjnym (Women, Democracy and Participation in the Information Society)*.

W 1. 2001-2002 rozpoczęto tłumaczenie wydawanych dotąd tylko po angielsku najważniejszych dokumentów RTWI na pozostałe urzędowe języki IFLA, zadbano o nową formę graficzną internetowego biuletynu RTWI i nadano mu nowy tytuł: „Women and Librarianship. Newsletter of the IFLA Round Table for Women Issues”. Zainicjowano akcję powoływania krajowych koordynatorów. Głównym ich zadaniem miało być informowanie rodzimego środowiska o pracach podejmowanych w RTWI (w przyszłości sekcji), a także dostarczanie zwrotnych informacji, identyfikujących sukcesy i problemy środowisk kobiecych w wymiarze regionalnym czy narodowym.

Po dwóch latach przygotowań do przekształcania Okrągłego Stołu w sekcję IFLA, w 2003 r. w berlińskim centrum bibliotecznym *Gender Studies* na Uniwersytecie Humboldta dokonano jej symbolicznego otwarcia. Uroczystości zbiegły się z 75. rocznicą działalności IFLA. Stąd też na pierwszej stronie dwudziestego numeru „Women and Librarianship. Newsletter of the IFLA Round Table for Women Issues” znalazły się szczególne gratulacje z okazji tak nobliwych urodzin, ale też podziękowania wszystkim, którzy się do tego przyczynili²².

¹⁸ Zob. *Women and Librarianship...*, 1999.

¹⁹ Zob. *Women and Librarianship...*, 2000a.

²⁰ Zob. *Women and Librarianship...*, 1999.

²¹ Zob. *Women and Librarianship...*, 2000b.

²² Zob. *Women and Librarianship...*, 2002.

NOWE PERSPEKTYWY I PROPOZYCJE PROGRAMOWE

Czego należało spodziewać się po nowej formule organizacyjnej? Przede wszystkim zwiększenia zasięgu oddziaływania. W tym celu zapowiedziano efektywniejsze wykorzystywanie nośników informacyjnych IFLA i całej stworzonej wokół nich infrastruktury z siecią IFLANET na czele. Działająca formalnie od 1 września 2002 r. *Women's Issues Section* (dalej WIS) stanowi nowe wyzwanie na nowej drodze działalności organizacyjno-prawnej. Oczekiwana większa skuteczność podejmowanych akcji powinna wynikać nie tylko z poważniejszego wsparcia finansowo-organizacyjnego, ale i ze ściślejszej współpracy merytorycznej z innymi, bardziej doświadczonymi w tej mierze jednostkami, a także, jak czytamy w zapowiedziach, zobowiązywać do jeszcze bardziej efektywnej pracy na rzecz kobiet związanych z bibliotekarstwem i informacją²³.

Jedną z pierwszych trosk zarządu nowo powstałej sekcji było zwiększenie liczby jej aktywnych członków. Stąd też prośba o promocję i wsparcie skierowana do bardziej doświadczonych kolegów. Przejściowy okres organizacyjny (do wyboru nowych władz i dopełnienia formalności administracyjno-biurowych) został zakończony wspomnianą wyżej konferencją berlińską w 2003 r., w trakcie której, po dokonaniu uroczystego otwarcia, przyjęto nowy plan strategicznego rozwoju na l. 2004-2005.

W porównaniu z wytycznymi z 1998 r. większy nacisk położono na zdecydowanie na promocję kontaktów zawodowych kobiet w ramach i poza IFLA oraz na usprawnienie komunikacji poprzez:

- bieżące publikowanie wszystkich oficjalnych dokumentów WIS w sieci IFLANET,
- promocję forum dyskusyjnego WOMENISS listserv,
- prace translacyjne zmierzające do wydawania całości dokumentacji we wszystkich urzędowych językach IFLA,
- zabezpieczenie tłumaczeń symultanicznych konferencji i najważniejszych spotkań,
- zwiększenie częstotliwości wydawania biuletynu „Women and Librarianship. Newsletter of ...”²⁴.

Pozostałe cele, zawarte w zapisie programowym z 1998 r. zostały, co najwyżej, w niektórych punktach nieco rozszerzone i włączone do nowego planu działań.

Jak w okresie wcześniejszym, tak i teraz momentem najważniejszym w pracy wszystkich agend IFLA były jej generalne konferencje. Całoroczny wysiłek skupiał się na wyborze stosownych referatów oraz przygotowaniu całości sesji. Problematyka obrad sekcji powinna być spójna z tematem głównej konferencji, gdyż stanowi niejako jej integralną część. Jedynie konferencje towarzyszące Kongresom, które nie stanowią ich bezpośrednich składników, mogą pozwolić sobie na pewną autonomię programową, tak jak to miało miejsce z debiutem *Women's Issues Section* przy okazji berlińskiego spotkania bibliotekarzy w 2003 r.²⁵ W dniach 30 lipca – 1 sierpnia (prawie w przededniu rozpoczęcia głównych obrad Kongresu) odbyła się pierwsza satelicka kon-

²³ Zob. *Women and Librarianship...*, 2002.

²⁴ Zob. *Women and Librarianship...*, 2003.

²⁵ 69. Światowa Konferencja IFLA pod zmienionym tytułem jako Światowy Kongres Bibliotek i Informacji obradujący w Berlinie w dniach 1-9 sierpnia 2003 r., był zatytułowany: *Biblioteka jako portal: media-informacja-kultura* (*Access Point Library: Media-Information-Culture*), więcej na ten temat zob.: Zybert, 2003, z. 4, s. 407-415.

ferencja towarzysząca, zorganizowana przez WIS we współpracy z Sekcją Bibliotek Publicznych (*Public Libraries Section*) oraz Sekcją Czasopism Bibliotekoznawczych i Informacji Naukowej (*Library and Information Science Journals Section*). Najważniejsza problematyka występująca w większości z trzynastu referatów, wynikała z blisko dziesięcioletniego doświadczenia i dotyczyła szerokiego problemu globalizacji oraz związanych z nią zagrożeń i nowych perspektyw dla kobiet (*Globalizacja: wzmocnienie pozycji kobiet przez informację. Wpływ dostępności informacji i jej wykorzystania w społeczeństwie na kobiety. Globalization: Empowering Women Through Information. The Impact of Information Availability and Use in Society on Women*). Zasięg geograficzny prezentowanych badań świetnie współgrał z hasłem przewodnim konferencji: poczynawszy od kwestii hinduskiego braku dostępu do kobiecej informacji, poprzez dalece zindustrializowane i sfeminizowane społeczeństwa europejskie i ich kłopoty selekcyjne, migracyjne i adaptacyjne, różnorodne metody komunikacji w ramach *Gender Studies* prowadzonych na amerykańskich uniwersytetach, na problematyce docierania do informacji na przykładzie wybranych prowincji afrykańskich kończąc. Spotkaniom naukowym towarzyszyły robocze posiedzenia zarządów poszczególnych sekcji, interesujące wizyty studyjne w bibliotekach i niemieckich centrach edukacyjno-informacyjnych oraz mniej formalne spotkania, na których często rodziły się najbardziej interesujące pomysły do dalszej współpracy.

Podsumowując ów debiut WIS na arenie międzynarodowej, należy podkreślić, że udało się organizatorom, tak jak to zresztą zapowiadały, odnowić tradycyjnego ducha działań z wczesnego okresu RTWI, doprowadzić do wzrostu liczby członków sekcji, nawiązać nowe kontakty międzynarodowe i zapoczątkować stałą współpracę z wybranymi odpowiednikami w IFLA, wreszcie poszerzyć znacznie geograficzny zasięg oddziaływania i podejmowanych problemów. Wobec tego „*Gratulacje IFLA-WIS*” zamieszczone w 23. numerze biuletynu WIS są jak najbardziej uzasadnione²⁶.

Szkoda tylko, że centralna i wschodnia Europa jest dotychczas tak słabo reprezentowana i zaangażowana w działalność organizacji kobiecych w ramach IFLA.

Lata 2004-2005 zaowocowały kolejnymi przedsięwzięciami na rzecz pracowników i użytkowników bibliotek płci żeńskiej i wzbudziły spore zainteresowanie, czego najlepszym dowodem była olbrzymia liczba zgłaszanych referatów, komunikatów i wzrastająca liczba ich potencjalnych odbiorców-uczestników konferencji²⁷.

Kongres w Buenos Aires (2004 r.) pod hasłem *Biblioteki narzędziem edukacji i rozwoju* (*Libraries: Tools for Education and Development*), w ramach którego WIS poprowadziła obrady zatytułowane *Kobiety, biblioteki i rozwój gospodarczy* (*Women, Libraries and Economic Development*), pokazała, jak wiele należy jeszcze uczynić, ażeby zrównać status zawodowy płci w bibliotekarstwie, jakich informacji ekonomiczno-społecznych oczekują kobiety z różnych stron świata, czego spodziewają się po coraz bardziej otwartym rynku pracy i jakie potrzeby edukacyjno-informacyjne towarzyszą temu zjawisku.

Problematykę kolejnego 71. Kongresu IFLA narzuciło samo miejsce. I trudno było o bardziej trafny temat niż „Kobiety i pokój na świecie” (*Women and Word Peace*) skoro spotkanie odbywało się w ojczyźnie Pokojowej Nagrody Nobla. Norweskie obrady w Oslo były okazją do przeglądu niekon-

²⁶ *Congratulations...*, 2003.

²⁷ *Women and Librarianship...*, 2004, s. 2, 4, 7.

wencjonalnych metod pracy kobiet na rzecz pokoju i podniesienia roli, jaką odgrywają w tym procesie informacja i biblioteki.

ZAKOŃCZENIE

Trudno przewidzieć, jaka będzie przyszłość sekcji. Nie można też zaprzeczyć, że jej dotychczasowy wkład w rozpoznawanie i rozpowszechnianie kobiecej tematyki badawczej w ramach i wokół biblioteki zainspirował wielu specjalistów bibliotekoznawstwa do głębszej refleksji i poszukiwań. Dzięki coraz skuteczniejszym sposobom komunikacji, idee WIS będą zapewne docierać coraz dalej, niosąc z sobą informację zwrotną o problemach kobiecych z najróżniejszych części świata. W dzisiejszych czasach rozprzestrzenianie wiadomości ponad granicami geograficznymi nie stanowi większego problemu. Trudniejsze do pokonania są bariery kulturowe i mentalne.

Inga Iwasiów w swojej ostatniej książce zatytułowanej *Rewindykacje* trafnie podkreśliła pewnego rodzaju zapomnienie, zatracenie polskiej „tradycji kobiecej” na przestrzeni ostatnich dwóch wieków. Bo, jak pisze: „w XIX w. walka o niepodległość wydawała się ważniejsza od emancypacji, po roku 1945 wspólnota doświadczenia historycznego mężczyzn i kobiet przysłoniła tematy i wątki feministyczne (...) komunistyczny mit równouprawnienia niwelował poczucie odrębności tematów, kamuflował specyfikę kobiecego doświadczenia...” (Iwasiów, 2002, s. 18). Z dzisiejszej perspektywy zdecydowanie prościej jest mówić o pospiesznie nadrabianych przez polskie kobiety, począwszy od końca lat osiemdziesiątych, zapóźnieniach literackich. Zdecydowanie gorzej wygląda kwestia ich organizacji i samoświadomości grupowej w ramach, na przykład, sektorów zawodowych, co stanowi warunek *sine qua non* do ich branżowej emancypacji²⁸. Wydaje się, że dzisiaj istotne jest wytworzenie pewnej przestrzeni wspólnotowej między kobietami, szczególnie tych, które piszą, czytają, udostępniają i promują nową kobiecą literaturę. I może z taką propozycją badawczą warto wejść w szeregi kobiet działających w międzynarodowych strukturach IFLA.

BIBLIOGRAFIA

- Bator, Joanna (2001). *Feminizm, postmodernizm, psychoanaliza. Filozoficzne dylematy feministek „drugiej fali”*, Gdańsk: Wydaw. Słowo/obraz terytoria, 296 s.
- Berdigaliewa, Rosa A.; Shaimardanowa, Zarema D. (2000). The Women of Kazakstan: The Source of Cultural Development. In: *Women's Issues at IFLA: Equality, Gender and Information on Agenda. Papers from the Programs of the Round Table on Women's Issues at IFLA Annual Conferences 1993-2002*, Ed. by L. Siitonen. IFLA Publications 106, München: K.G.Saur, pp. 226-230.
- Bogucka, Maria (2005). *Gorsza płeć. Kobieta w dziejach Europy od antyku po wiek XX*, Warszawa: Wydaw. Trio, 380 s.
- Congratulations IFLA-WIS! (2003). *Women and Librarianship. Newsletter for the IFLA Women's Issues Section* [online] no. 23 November/December 2003, pp. 9-10.
- Gillian, Gill (2004). *Nightingales: The Extraordinary Upbringing and Curious Life Miss Florence Nightingale*, Ballantine Books, 560 p.

²⁸ Na temat zmiany miejsca i roli kobiet w społeczeństwie Maria Bogucka napisała, że jest bardzo trudna do przeprowadzenia, gdyż wymaga odrzucenia wielowiekowego bagażu przesądów i uprzedzeń i to nie tylko przez mężczyzn, ale i przez kobiety. Kobiety nigdy nie stanowiły i nie stanowią jednolitej grupy w socjologicznym tego słowa rozumieniu i owe różnice kulturowo-socjalne są najważniejszym powodem uniemożliwiającym działanie oparte na wspólnocie płci (Bogucka, 2005, s. 347).

- Goulding, Anne; Spacey, Rachel (2002). Women and the Information Society: Barriers and Participation. In: *Women's Issues at IFLA: Equality, Gender and Information on Agenda. Papers from the Programs of the Round Table on Women's Issues at IFLA Annual Conferences 1993-2002*, Ed. by L. Siitonen. IFLA Publications 106, München: K.G.Saur, pp. 231-241.
- Dasgupta, Kalpana (1998). Women as Managers of Libraries: A Developmental Process in India. *IFLA Journal*, vol. 24, no. 4, pp. 245-249.
- Declaration of the Know How Conference on the World of Women's Information* (1998). International Information Centre and Archives for the Women's Movement [online] [dostęp: 14.02.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.knowhowcommunity.org/htdocs/1998/knowhow_declaration98.html>
- IFLA Directory* (1970-2003). Hague: IFLA Headquarters Staff, 21 vol. Iwasiów, Inga (2002). *Rewindykacje. Kobieta czytająca dzisiaj*, Kraków: Universitas, 260 s.
- International Federation of Library Associations and Institutions (1994-2004). *The official website of IFLA* [online]; [dostęp: 14.02.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org>>
- Lixin, Zhang (1997). Women's Issues in Contemporary China: The Case of Female University Librarians in Beijing. In: *Women's Issues at IFLA: Equality, Gender and Information on Agenda. Papers from the Programs of the Round Table on Women's Issues at IFLA Annual Conferences 1993-2002*, Ed. by L. Siitonen. IFLA Publications 106, München: K. G. Saur, pp. 176-183.
- Layzell Ward, Patricia (1998). Review of the Management Literature 1997 [online]. *IFLA Journal* 24, No. 3, p. 176-183, [dostęp: 14.02.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org.sg/V/iflaj/jour2403.pdf>>
- Marshall, Joan (1972). LC Labelling: an indictment. In: *Revolting Librarians*. Ed. by. Celeste West, Elizabeth Katz et al. San Francisco: Booklegger Press; dostępny online pod adresem: <<http://owen.massey.net/libraries/revolting/lclabel.html>>
- Mapping the Word of Women's Information* (1998). [online]; [dostęp: 14.02.2007]. Dostępny w World Wide Web: <www.iiav.nl/eng/databases/mapping/index.html>
- Murgi, Sarla R. (1999). Motivation to Manage: A Comparative Study of Male and Female Library and Information Science Students in the United States of America, India, Singapore, and Japan. In: *Women's Issues at IFLA: Equality, Gender and Information on Agenda. Papers from the Programs of the Round Table on Women's Issues at IFLA Annual Conferences 1993-2002*, Ed. by L. Siitonen. IFLA Publications 106, München: K. G. Saur, pp. 62-86.
- Parker, Sandra; Hare, Catherine; Gannon-Leary, Pat (2000). *National Vocation Qualifications (NVQs): One Route to Improve the Status of Women in Libraries?* In: *Women's Issues at IFLA: Equality, Gender and Information on Agenda. Papers from the Programs of the Round Table on Women's Issues at IFLA Annual Conferences 1993-2002*, Ed. by L. Siitonen. IFLA Publications 106, München: K.G.Saur, pp. 170-175.
- Siitonen, Leena, ed. (2003). *Women's Issues at IFLA: Equality, Gender and Information on Agenda. Papers from the Programs of the Round Table on Women's Issues at IFLA Annual Conferences 1993-2002*, IFLA Publications 106, München: K. G. Saur, 244 p.
- Taguchi, Yoko (1994). *Status of the Library Women in Japan*. In: *Women's Issues at IFLA: Equality, Gender and Information on Agenda. Papers from the Programs of the Round Table on Women's Issues at IFLA Annual Conferences 1993-2002*, Ed. by L. Siitonen. IFLA Publications 106, München: K. G. Saur, pp. 35-40.
- Women Action Front Door (2000). [online]; [dostęp: 14.02.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.womenaction.org>>
- Women and Librarianship* (1999). Round Table on Women's Issues [online], no. 16; [dostęp: 14.02.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s41/news/16-99.htm>>
- Women and Librarianship* (2000a). Round Table on Women's Issues [online], no. 17, August; [dostęp: 14.02.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s41/news/17-00.htm>>
- Women and Librarianship* (2000b). Round Table on Women's Issues [online], no. 17, November/December; [dostęp: 14.02.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s41/news/17-00.htm>>
- Women and Librarianship. Newsletter of the IFLA Round Table on Women's Issues* (2002). [online], No. 20, May/June; [dostęp: 14.02.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s41/news/20-02.pdf>>

- Women and Librarianship. Newsletter of the IFLA Women's Issues Section (2003). Women's Issues Section [online], No. 23, November/December; [dostęp: 14.02.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s41/news/23-03.pdf>>
- Women and Librarianship. Newsletter of the IFLA Women's Issues Section (2004). Women's Issues Section [online], No. 25, November/December; [dostęp: 14.02.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s41/news/s41newsletter-dec04.pdf>>
- Zybert, Elżbieta B. (2003). Światowy Kongres Bibliotek i Informacji (Berlin, 1-9 sierpnia 2003 r.). *Przegląd Biblioteczny*, z. 4, s. 407-415.
- Xin, Huang (1996). *Propping Up „Half of the Sky” in the Library: Present Situation and Prospects of Chinese Female Librarians*. In: *Women's Issues at IFLA: Equality, Gender and Information on Agenda. Papers from the Programs of the Round Table on Women's Issues at IFLA Annual Conferences 1993-2002*, Ed. by L. Siitonen. IFLA Publications 106, München: K.G.Saur, pp. 48-54.

IWONA H. PUGACEWICZ

Institute of Information and Book Studies
Warsaw University
e-mail: ipugacewicz@uw.edu.pl

WOMEN IN IFLA.
WOMEN'S STUDIES IN ACTIVITIES OF THE UNITS OF THE
INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY ASSOCIATIONS
AND INSTITUTIONS IN THE YEARS 1990-2005

KEYWORDS: Librarianship. Women. Equal rights. Feminism. Women's Studies. Gender Studies. International Federation of Library Associations and Institutions. IFLA. Round Table on Women's Issues. Women's Issues Section.

ABSTRACT: The establishment of official Women's Section of IFLA in 2003 took a long time. The author discusses the development of women's movement within IFLA, focusing on women's issues of particular importance to library female staff and female users. She presents a methodology of work (selected research issues, publications and forms of disseminating information needed by women) and emphasizes women's potential and power within a broad socio-cultural context. Finally, she attempts to provide some preliminary discussion on one of most important issues for all women's movements, i.e. the identification of discrimination and inequalities concerning women in librarianship.

Artykuł wpłynął do redakcji 9 maja 2007 r.

MAŁGORZATA FEDOROWICZ
Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
e-mail: fema@uni.torun.pl

PROJEKTOWANIE UNIWERSALNE. IMPLEMENTACJA W OBSZARZE EDUKACJI I BIBLIOTEKARSTWA SZKOLNEGO

Małgorzata Fedorowicz jest adiunktem w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Interesuje się bibliotekarstwem przede wszystkim w aspekcie usług bibliotecznych dla użytkowników niepełnosprawnych, wykorzystania idei *universal design* w projektowaniu bibliotek różnych typów oraz materiałów bibliotecznych i technologii wspomagających dla osób niepełnosprawnych. Najważniejsze publikacje to m.in. *Specjalne materiały czytelnicze dla osób niepełnosprawnych: zarys dziejów – formy – obieg społeczny*. Toruń 2002; *Biblioterapia: z zagadnień pomocy niepełnosprawnym użytkownikom książki* (red.). Toruń 2005.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki szkolne. Użytkownicy niepełnosprawni. Projektowanie uniwersalne w edukacji. Wyposażenie bibliotek. Materiały biblioteczne. Metody pracy.

ABSTRAKT: Projektowanie uniwersalne jest takim konstruowaniem produktów i otoczenia, które umożliwi ich wykorzystanie przez jak największą grupę ludzi bez względu na ich wiek i możliwości. Pojęcie to na początku lat dziewięćdziesiątych minionego wieku zostało przeszczepione na grunt edukacji. Projektowaniu uniwersalnemu w nauczaniu przyświecają zasady: przedstawiania treści w różny sposób, wykorzystywania rozmaitych form wyrazu przez uczniów oraz przeprowadzania zajęć w różnoraki sposób. Znajdują one również zastosowanie w bibliotece szkolnej, mającej stanowić centrum informacyjne szkoły. Zasady te można odnieść zarówno do właściwego zaprojektowania przestrzeni bibliotecznej, odpowiedniego zestawienia zbiorów, zaopatrzenia w najnowsze technologie wspomagające, jak i do kompetencji w zakresie komunikacji z uczniami niepełnosprawnymi.

WPROWADZENIE

Coraz częściej zarówno w publicznych debatach, ale też rodzimych opracowaniach naukowych dotyczących funkcjonowania osób niepełnosprawnych pojawiają się głosy piętnujące zjawisko ich segregacji i izolacji od reszty społeczeństwa (zob. Gorajewska, red., 2005; Sadowska, 2005). Jednym z przejawów podejmowania działań zmierzających do zacierania granic pomiędzy światem niepełnosprawnych i pełnosprawnych jest implementowanie zasad projektowania uniwersalnego w różnych aspektach życia społecznego. Idea ta nabiera szczególnego znaczenia w odniesieniu do szkolnictwa publicznego, w którym przecież integracja społeczna jest ważna zarówno z punktu widzenia

kształcenia w duchu tolerancji, jak i – tak często dziś głoszonej – maksymalizacji narodowego potencjału intelektualnego.

Koncepcja projektowania uniwersalnego narodziła się w Stanach Zjednoczonych na gruncie architektury. Idea owa propaguje pogląd, iż zarówno otoczenie, jak i produkty można od samego początku zaprojektować w taki sposób, aby mogło z nich korzystać jak najszerse grono osób. Zapobiega to tworzeniu dwóch równoległych światów: dla zdrowej większości i niepełnosprawnej mniejszości na rzecz jednego uwzględniającego różnicowanie korzystających z niego ludzi. Wkrótce termin ten zadomowił się również w edukacji (zob. Acrey, Johnstone, Milligan, 2005; Howard, 2004; Rose [et al.], 2002), a ostatnio zaczął pojawiać się w piśmiennictwie z zakresu bibliotekarstwa, w tym bibliotekarstwa szkolnego (zob. Bezzi, 2001; Norman, 2003).

Założeniem niniejszego tekstu jest krótka charakterystyka idei projektowania uniwersalnego oraz wskazanie możliwości jej wdrażania w bibliotekach szkolnych w naszym kraju.

PROJEKTOWANIE UNIWERSALNE – TERMINOLOGIA

Zacząć wypada od wyjaśnień terminologicznych. Projektowanie uniwersalne (ang. *universal design*, *universal access*, *design for all*) to projektowanie produktów i otoczenia w taki sposób, aby były wykorzystywane przez jak największą grupę ludzi bez względu na wiek, możliwości i sytuację (Neumann, 2003, p. 17). Podkreślany jest fakt, iż taki projekt nie wymaga późniejszych adaptacji i jest jednocześnie estetyczny. Jak wspomniałam pojęcie to pojawiło się po raz pierwszy w obszarze architektury, a jego twórcą jest Ronald L. Mace – architekt poruszający się na wózku inwalidzkim¹. Proponował on pojmować projektowanie w sposób globalny. Sugerował, że zaplanowanie otoczenia od samego początku jak najbardziej dostępnego, wyjdzie naprzeciw potrzebom maksymalnej liczby użytkowników (Acrey i in., 2005, p. 23).

Zasady przyświecające projektowaniu uniwersalnemu zostały opracowane w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku w Centrum Projektowania Uniwersalnego (The Center for Universal Design) na Uniwersytecie Stanowym Północnej Karoliny w Raleigh² przez zespół architektów, inżynierów, projektantów i badaczy. Oto one:

- równy dostęp: projekt jest użyteczny dla osób z różnymi możliwościami, np. witryny internetowe są tak zaprojektowane, aby były dostępne dla wszystkich, również dla użytkowników niewidomych,
- elastyczność: projekt wychodzi naprzeciw szerokiemu spektrum indywidualnych preferencji i zdolności, np. w muzeum zwiedzający może zdecydować, czy chce samodzielnie przeczytać lub wysłuchać opisów znajdujących się przy eksponatach z wystawy,
- prostota i niewyszukiwanie: użycie projektu jest łatwe do zrozumienia bez względu na doświadczenia, wiedzę, kompetencje językowe czy poziom koncentracji użytkownika,

¹ Ronald L. Mace (1941-1998), architekt, założyciel i wieloletni dyrektor Centrum Projektowania Uniwersalnego (The Center for Universal Design) przy Szkole Projektowania (the School of Design) na Uniwersytecie Stanowym Północnej Karoliny w Raleigh; twórca i propagator idei projektowania uniwersalnego, zob. szerzej Center for Universal Design, 2006.

² Więcej informacji na temat założeń projektowania uniwersalnego można znaleźć w witrynie internetowej Centrum Projektowania Uniwersalnego, zob. Center for Universal Design, 2006.

- zrozumiałe informacje: projekt komunikuje niezbędne informacje w sposób zadowalający użytkownika bez względu na panujące warunki czy możliwości sensoryczne klientów, np. istotną informację należy przedstawić w formie dotykowej, słuchowej i wzrokowej,
- tolerancja dla błędu: projekt minimalizuje ryzyko i niekorzystne konsekwencje przypadkowego lub niezamierzonego działania,
- niewielki wysiłek fizyczny: projekt może być używany efektywnie i wygodnie przy minimalnym wysiłku, np. łatwe otwieranie drzwi przez osoby w różnym stanie fizycznym,
- odpowiednie środowisko: projekt umożliwia dojazd do różnych miejsc oraz użytkowanie składowych otoczenia bez względu na wzrost, posturę oraz możliwość poruszania się użytkownika (Acree i in., 2005, s. 23; Burgstahler, 2005).

Takie podejście do aranżowania otoczenia zyskało uznanie w środowisku amerykańskich architektów, gdyż szybko okazało się, iż projektowanie zgodne z założeniami *universal design* jest tańsze, atrakcyjniejsze, nie etykietuje niepełnosprawnych oraz cieszy się większym popytem na rynku (Center for Universal Design, 2006). Owo przekonanie podziela w Polsce Ewa Kuryłowicz, pisząc: „Nie sposób podzielić świata na sprawnych i niepełnosprawnych. Na przestrzeni życia każdego człowieka zmieniają się możliwości fizyczne organizmu. Inne są możliwości ciała małego dziecka, postrzegającego otoczenie z innego poziomu i w innej skali, niż osoby dorosłej. Utrata słuchu, obniżenie siły i wytrzymałości są naturalnym i typowym efektem procesu starzenia. Nawet w okresie, gdy nasza kondycja fizyczna jest szczytowa, zdarzają się wypadki, choroby, rekonwalescencje (...). Optymalne kształtowanie środowiska dla tak postrzeganego człowieka będzie więc polegać bardziej na poszukiwaniu wspólnych zbiorów spośród różnorodnych, wyodrębnionych grup możliwości ludzi, niż na stosowaniu sztywno określonych standardowych wytycznych, które mogłyby zadowolić wszystkich” (Kuryłowicz, 1996, s. 14).

PROJEKTOWANIE UNIWERSALNE W NAUCZANIU

Pojęcie projektowania uniwersalnego zostało przeszczepione na płaszczyznę edukacji między innymi za sprawą amerykańskiego Centrum Zastosowania Specjalnych Technologii (Center for Applied Special Technology – CAST). Mając wsparcie w prawodawstwie amerykańskim w zakresie szkolnictwa specjalnego, nakazującego respektowanie prawa dostępu do nauczania wszystkim uczniom, CAST na początku lat dziewięćdziesiątych minionego wieku stworzyło termin: projektowanie uniwersalne w nauczaniu (ang. *universal design for learning*) (Neumann, 2003, p. 17). Chodziło w nim przede wszystkim o takie przygotowanie procesu dydaktycznego, które zaspokajałoby potrzeby uczniów z różnymi możliwościami i predyspozycjami percepcyjnymi.

Jak natomiast projektowanie uniwersalne rysuje się w odniesieniu do programu nauczania? Oznacza ono takie przygotowanie materiałów i zajęć dydaktycznych, które umożliwi zdobycie wiedzy na dany temat osobom ze zróżnicowanymi możliwościami w zakresie widzenia, słyszenia, mówienia, poruszania się, czytania, pisanie, rozumienia języka czy zapamiętywania. Pozwala to uniknąć powtórnego przygotowania zajęć pod kątem uczniów ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi (Orkwis, 1999). Założenie to koresponduje z zasadami projektowania uniwersalnego w architekturze, gdzie

przyjmuje się zasadę, iż lepiej od razu wznieść budynek, który będzie przystosowany do potrzeb wszystkich użytkowników, aniżeli później adaptować go do wymogów np. niepełnosprawnych, co jest droższe i praktycznie zawsze prowadzi do mniej estetycznych rezultatów.

Ponieważ w naszym kraju podstawowe cechy projektowania uniwersalnego w nauczaniu są mało znane, warto je przytoczyć za sformułowaniami przyjętymi przez CAST. Wymienia ono trzy zasady (Orkwis, 1999):

- program nauczania umożliwia przekazywanie treści w różny sposób – należy wykorzystywać materiały zarówno oglądowe, jak i słuchowe. Bardzo przydatnym narzędziem staje się wówczas komputer, jego oprogramowanie i urządzenia peryferyjne umożliwiające zaspokajanie różnorodnych potrzeb edukacyjnych,

- program nauczania pozwala na wykorzystanie przez ucznia rozmaitych form wyrazu – tu również z pomocą przychodzi komputer i inne nowoczesne technologie. Podopieczny nie musi prezentować swojej wiedzy jedynie w formie pisemnej, ale może ją wzbogacić fotografiami, muzyką, filmami wideo czy pracami plastycznymi. Osoby nie mogące tradycyjnie pisać czy rysować, mają możliwość wykorzystania różnorodnych technologii wspomagających³,

- program nauczania umożliwia prowadzenie zajęć na różne sposoby. Nauczyciel musi opracować takie formy prowadzenia lekcji, aby pobudzić uczniów do aktywności (pomocne są wówczas metody aktywizujące, jak np. drama – przyp. M. F.). Zainteresowanie przekazywanymi treściami i motywowanie do nauki jest dużym wyzwaniem, na co wskazują choćby relacje pedagogów, ale widzą to również sami rodzice. I znowu pomocne mogą okazać się nowoczesne technologie. Wiele multimedialnych programów edukacyjnych, w tym dla dzieci z niepełnosprawnościami zostało szerzej omówionych w literaturze, dzięki czemu ich wybór jest obecnie dużo prostszy (zob. np. Dzierzgowska, 2004, Kruszewski, 2005).

PROJEKTOWANIE UNIWERSALNE W BIBLIOTECIE SZKOLNEJ

Przejdźmy teraz do omówienia stosowania zasad projektowania uniwersalnego w edukacji w organizacji i funkcjonowaniu biblioteki szkolnej.

Przede wszystkim zasady te trzeba odnieść do odpowiedniego przygotowania materiałów bibliotecznych wykorzystywanych w przyszłości przez uczniów. Na przykład, uczeń z uszkodzonym wzrokiem czy z trudnościami w czytaniu nie jest w stanie samodzielnie uzyskać informacji za pośrednictwem czarnodrukowych podręczników, słowników czy encyklopedii. Alternatywą wówczas stają się teksty w wersji cyfrowej. Przy wykorzystaniu programu odczytu ekranu (ang. *screen reader*) i syntezy mowy (ang. *speech synthesizer*) można „odsłuchać” poszukiwane wiadomości. W skromnych polskich warunkach znaczącym udogodnieniem jest zgromadzenie analogowych bądź cyfrowych nagrań lektur szkolnych. Wyposażenie biblioteki w zaopatrzone w podpisy filmy VHS czy DVD jest ważną pomocą dla uczniów z uszkodzonym słuchem. Podręczniki z graficznym przedstawieniem

³ Autorka proponuje termin „technologie wspomagające” na określenie technologii pozwalających osobom niepełnosprawnym być samowystarczalnymi. W bibliotece oznaczają one wszystkie urządzenia i programy komputerowe, które pozwalają na samodzielną pracę i dostęp do informacji, np. syntezy mowy, alternatywne klawiatury, linijki brajlowskie, programy powiększające znaki na ekranie. Pojęcie to jest kalką językową dwóch wyrażen w jęz. angielskim stosowanych w takim kontekście, a mianowicie: *adaptive technologies* oraz *assistive technologies*.

związków pomiędzy nowymi partiami materiału przydadzą się osobom z problemami w myśleniu syntetycznym, natomiast prezentacje multimedialne na CD-ROM-ach zapewne będą pomocne uczniom z trudnościami w rozumieniu danego języka (Neumann, 2003, s. 17). Niewątpliwym ułatwieniem dla uczniów niedowidzących są publikacje tłoczone powiększoną czcionką (ang. *large print books*), mogące też z powodzeniem służyć wszystkim pozostałym użytkownikom biblioteki. Idea wykorzystania tego samego opracowania lub źródła przez uczniów z różnymi potrzebami edukacyjnymi jest wiernym odbiciem jednej z zasad projektowania uniwersalnego, a mianowicie zasady równego dostępu.

Zgromadzenie różnorodnej kolekcji odpowiadającej wymogom wszystkich uczniów staje się niezwykle istotne w kontekście biblioteki szkolnej. Jeśli jej działalność ma być skuteczna, to pracujący w niej bibliotekarze muszą zdać sobie sprawę, że nie pracują z klasami tylko jednostkami, na nie się składającymi, a zatem uczniami o rozmaitych potrzebach i możliwościach edukacyjnych (por. Drzewiecki, 2001, s. 14). Zadaniem nauczyciela-bibliotekarza jest wyjście im naprzeciw m.in. poprzez zgromadzenie w bibliotece materiałów o rozmaitym stopniu trudności i oddziałujących na różne zmysły. Nie jest to bynajmniej nowatorskie podejście, gdyż już w latach siedemdziesiątych XX w. Louis Shores, prezentując koncepcję edukacji przez bibliotekę (ang. *library college*), zwracał uwagę na konieczność używania w dydaktyce rozmaitych materiałów niezależnie od ich fizycznej formy (ang. *generic book*) (Drzewiecki, 2001, s. 39-40). Jego poglądy na kolekcję biblioteki szkolnej korespondowały zatem z wizją *media center* (kształtującą się od lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku w krajach anglosaskich). Ważną cechą tych centrów medialnych jest gromadzenie i udostępnianie wszelkich dokumentów zarówno piśmienniczych, jak i niepiśmienniczych (Andrzejewska, 1996, s. 21). Warto również zwrócić w tym miejscu uwagę na czynnik finansowy: koszt zakupu materiałów, z których może korzystać duża grupa uczniów o zróżnicowanych potrzebach i możliwościach edukacyjnych (np. encyklopedie w wersji cyfrowej) jest niższy niż koszt zakupu drogich pomocy dla wąskiego grona użytkowników (np. encyklopedie czarnodrukowe i specjalne edycje encyklopedii dla niedowidzących). Nie oznacza to oczywiście, iż z bibliotek szkolnych powinny zupełnie zniknąć materiały uznawane za standardowe. Wymienione wcześniej inne formy przekazu treści miałyby stanowić jedynie uzupełnienie dla tradycyjnego księgozbioru.

Konieczne jest, aby biblioteki dbały również o specjalistyczne oprzyrządowanie komputerów, które w pełni pozwoli na wykorzystywanie materiałów bibliotecznych w różnych formatach, a także sprzęt techniczny ułatwiający odczytanie tekstów standardowych. Biblioteki szkolne powinny więc pokusić się o zakup takich urządzeń, jak np. dla uczniów słabo widzących: lupy, powiększalniki (telewizyjne lub elektroniczne), programy odczytu ekranu, syntezy mowy, systemy powiększające znaki na ekranie, dla uczniów niepełnosprawnych ruchowo: nakładki z pleksiglasu na klawiaturę (przydatne przy zaburzeniach koordynacji ręki i trudnościach w zakresie precyzyjnych ruchów dłoni), duże klawiatury (użyteczne przy mimowolnych ruchach kończyn górnych), zminimalizowane klawiatury (w sytuacji zaniku mięśni lub obniżonego napięcia mięśniowego), intellikeys (stosowane przy ograniczonych możliwościach ruchowych i wzmożonego napięcia mięśniowego), myszy – trackballe (przydatne dla osób z problemami motorycznymi) czy ekrany dotykowe, użyteczne w sytuacji zaburzeń koordynacji oko – ręka (por. Dońska-Olszko,

Lechowicz, 1998; Fedorowicz, 2002). Atrakcyjność oferty bibliotecznej podniosłyby zapewne odpowiednie programy komputerowe o charakterze edukacyjno-zabawowym, o stosunkowo wszechstronnych możliwościach wykorzystania, w tym również wśród uczniów mających np. kłopoty z czytaniem i pisanem, koordynacją wzrokowo-ruchową, koncentracją czy mówieniem. Przykładowo można tutaj wymienić takie jak: „Dyslektyk II” – pomocny w pracy z uczniem z zaburzeniami w czytaniu, program logopedyczny „Logo Gry”, program wspierający naukę czytania „Klik uczy czytać” czy program wspomagający przyswajanie wiedzy z różnych przedmiotów szkolnych „Szkoła Koziołka Matołka” (por. Juszczak i Zając, 1997; Kruszewski, 2005).

Kolejną fundamentalną sprawą jest właściwe zaaranżowanie wnętrza biblioteki szkolnej, w której niepełnosprawni uczniowie mogliby swobodnie poruszać się. Jej składowymi są np.: przystosowanie stacji obsługi w bibliotece do wysokości wózków inwalidzkich (łada do wysokości ok. 90 cm ponad poziomem podłogi z minimalną głębokością 50 cm, co pozwoli na swobodne podjechanie pod nią wózkiem), stosowanie napisów orientacyjnych wykonanych dużą czcionką kontrastującą z tłem oraz w piśmie punktowym Braille’a, w przypadku wolnego dostępu do półek odpowiednie odległości pomiędzy regałami (minimum 90 cm, co pozwoli na przejechanie wózka inwalidzkiego), zapewnienie wysokości półek pozwalającej na samodzielne sięganie do nich osobom na wózkach (dla dzieci młodszych to 50-90 cm nad podłogą, dla starszych 40-120 cm, dlatego na tej wysokości powinny znaleźć się najważniejsze publikacje), czy wyłożenie instrukcji przy stanowisku komputerowym, które pozwolą zorientować się uczniom co do możliwości wykorzystania specjalistycznego oprzyrządowania komputerów (por. Kuryłowicz, 1996, s. 119-120, 122).

Wydawać mogłoby się, że wspomniane zasady winny być wdrażane głównie w szkołach o charakterze integracyjnym, do nich bowiem trafiają zwykle uczniowie i czytelnicy z niepełnosprawnościami. Czy jednak nie powinno się ich stosować w nowoczesnym projektowaniu wszystkich szkół masowych? Idea integracji społeczeństwa, dzisiaj praktycznie podzielonego na zdrowe i mniejszościowe – niepełnosprawne, jeśli wreszcie stanie się rzeczywistością spowoduje, że znikną tzw. szkoły integracyjne. W istocie są one przecież placówkami tylko połowicznie integrującymi, bo poza murami szkoły uczeń na wózku inwalidzkim, wciąż jest uczniem „innym”. Stanie się zwyczajny, gdy każda szkoła, a także inne placówki edukacji i kultury będą dostosowane do jego potrzeb.

Propagowanie idei projektowania uniwersalnego w nauczaniu poszczególnych przedmiotów, wychowaniu, rewalidacji i korekcji w dużej mierze spoczywa na nauczycielach-bibliotekarzach, oni też są odpowiedzialni za wykorzystywanie jej w działalności biblioteki szkolnej. Powinni zatem znać programy nauczania na różnych poziomach, orientować się w możliwościach wykorzystania nowych technologii w edukacji, a przede wszystkim rozeznawać w umiejętnościach własnych podopiecznych. Wskazane byłoby, aby bibliotekarz, tak jak szkolny pedagog i psycholog czy socjoterapeuta był informowany o trudnościach, na które napotykają poszczególni uczniowie, co umożliwiłoby przygotowanie materiałów i sprzętu, uwzględniających ich możliwości i potrzeby edukacyjne.

Nowoczesna biblioteka szkolna pojmowana jako centrum informacyjne szkoły gromadzi i udostępnia także materiały dla nauczycieli. Bibliotekarz

posiadający dostęp do Internetu i monitorujący nowości wydawnicze powinien być w stanie wyłowić szczególnie wartościowe informacje mogące pomóc kadrze pedagogicznej w pracy. Nie sprostą tym wymaganiom, jeśli nie będzie uczestniczył w odpowiednich szkoleniach, seminariach i konferencjach. To na nich będzie mógł aktualizować swoją wiedzę na temat specjalistycznego oprządkowania komputerów oraz możliwości ich wykorzystania w praktyce. O tym, że takie szkolenia są dość często organizowane w Polsce można przekonać się, przeglądając ogłoszenia wojewódzkich i miejskich bibliotek publicznych lub też księżnic pedagogicznych, ale także oferty zakładów doskonalenia nauczycieli i wielu instytucji pozarządowych wspierających polską edukację i integrację osób niepełnosprawnych.

Sprawą niezwyklej wagi, wprowadzie nie wymienianą wśród zasad projektowania uniwersalnego w nauczaniu, chociaż dyskutowaną w jego kontekście, jest przygotowanie bibliotekarza do pracy z osobami niepełnosprawnymi. Brak szkoleń w tym zakresie jest odczuwalny nie tylko wśród bibliotekarzy szkolnych, ale także tych pracujących w bibliotekach publicznych. Trudno wprowadzie opracować szczegółowe zasady postępowania z użytkownikami niepełnosprawnymi, można jednak propagować ogólne zalecenia, takie jak: zawsze pytać, czy dana osoba potrzebuje pomocy, zanim zaczniesz jej udzielać; rozmawiać bezpośrednio z osobą niepełnosprawną, a nie osobą jej towarzyszącą, czy tłumaczem; starać się siedzieć w momencie rozmowy z osobą na wózku inwalidzkim; do osoby niesłyszącej mówić jasno i być zwróconym do niej twarzą; prowadząc osobę niewidomą podać jej ramię etc. (por. Burgstahler, 2006). Szkolenia, na których bibliotekarze mogliby przyswoić sobie tego typu zasady postępowania na razie organizuje się w Polsce rzadko. W sytuacji niedostatków we wspomnianym obszarze można przykładowo wykorzystać materiały szkoleniowe opracowane w ramach ogólnopolskiego programu edukacyjnego Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu oraz Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji zatytułowanego „Czy naprawdę jesteśmy inni? Razem w naszej szkole”. Przygotowano go wprowadzie pod kątem pedagogizacji uczniów szkół gimnazjalnych oraz średnich w zakresie pozytywnego stosunku do osób niepełnosprawnych, pozbawionego lęku i uprzedzeń, ale i także nauczyciele bibliotekarze mogą stać się odbiorcami treści, przedstawionych w formie krótkich filmów i zestawu scenariuszy do zajęć z młodzieżą (Gorajewska, 2005).

PODSUMOWANIE

W Polsce ponad 3% populacji wszystkich uczniów wymaga specjalnych form kształcenia. Są to zarówno uczniowie w normie intelektualnej (np. niewidomi, niesłyszący, z niepełnosprawnością ruchową, z przewlekłymi chorobami psychosomatycznymi), jak i z upośledzeniem umysłowym, z autyzmem i z niepełnosprawnościami sprzężonymi. Coraz więcej z nich kształci się w szkołach i klasach integracyjnych oraz w klasach specjalnych organizowanych w szkołach ogólnodostępnych na wszystkich etapach edukacji (Serafin, 2001, s. 98). Warto w tych placówkach wziąć pod uwagę zasady projektowania uniwersalnego w nauczaniu. Regułą naczelną projektowania uniwersalnego jest bowiem jak największa dostępność produktów i usług zarówno dla pełnosprawnych, jak i niepełnosprawnych użytkowników. W szkolnych bibliotekach jej stosowanie powinno przejawiać się przede wszystkim w:

- właściwej aranżacji pomieszczenia biblioteki,
- przygotowaniu zróżnicowanej kolekcji materiałów bibliotecznych,
- wyposażeniu biblioteki w sprzęt umożliwiający odczytanie tekstów w innych aniżeli czarnodrukowe formaty oraz urządzenia wspomagające czytanie tekstów standardowych,
- kompetencji bibliotekarzy w zakresie komunikacji z niepełnosprawnymi użytkownikami, rozpoznawaniu możliwości i ograniczeń uczniów, orientacji w technologiach wspomagającym osoby niepełnosprawne oraz ofercie specjalnych materiałów czytelniczych na rynku wydawniczym.

Zważywszy, że statut szkoły, w którym uwzględnia się zadania i organizację biblioteki szkolnej opracowuje się na podstawie ramowego statutu szkoły publicznej, a w aktualnie obowiązującym statucie ramowym zwraca się uwagę na pracę z uczniami niepełnosprawnymi⁴, nie jest to kwestia całkiem nowa. Oczywiście realizacja tych zapisów w praktyce wygląda różnie. Na przykład w jednej z toruńskich szkół podstawowych o charakterze integracyjnym uczniowie poruszający się na wózkach inwalidzkich nie mają możliwości korzystania osobiście z biblioteki, gdyż ulokowana jest ona na wyższej kondygnacji, a wind po prostu tam nie ma. Trudno ocenić, na ile skutecznie nauczyciele-bibliotekarze mogą podjąć się zadania wprowadzania w życie nowych tendencji w projektowaniu biblioteki szkolnej, gdyż oni sami wiążących decyzji podejmować nie są w stanie. Jednak ich obowiązkiem wydaje się promocja nowatorskich rozwiązań związanych z edukacją i kulturą wśród dyrektorów szkół i władz samorządowych.

BIBLIOGRAFIA

- Acree, Cynthia; Johnstone, Christopher; Milligan, Carolyn (2005). Using Universal Design to unlock the potential for academic achievement of at-risk learners. *Teaching Exceptional Children*, vol. 38, pp. 22-31.
- Andrzejewska, Jadwiga (1996). *Bibliotekarstwo szkolne: teoria i praktyka. T.1. Organizacja biblioteki*. Warszawa: Wydaw. SBP, 253 s.
- Bezzi, A. (2001). UD e AT, chi sono costoro?. *Bolletino Associazione Italiana Biblioteche*, vol. 41, no. 3, pp. 297-306.
- Burgstahler, Sheryl (2006). *Equal access: universal design of libraries* [on-line]. University of Washington [dostęp: 28.11.2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.washington.edu/doit/Brochures/Academics/equal_access_lib.html>
- Burgstahler, Sheryl (2005). *Universal design: principles, process and applications* [on-line]. University of Washington [dostęp: 10.02.2005]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.washington.edu/doit/Brochures/Programs/ud.html>>
- Center for Universal Design. (2006). *The Center for Universal Design. Universal design history* [online]. Center for Universal Design. College of Design. North Carolina State University [dostęp: 29.11.2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.design.ncsu.edu/cud/about_ud/udhistory.htm>
- Dońska-Olszko, Małgorzata; Lechowicz, Anna (1998). Dostosowanie komputera do indywidualnych potrzeb niepełnosprawnego dziecka. W: *Komputer w kształceniu specjalnym: wybrane zagadnienia*. Red. J. Łaszczyk. Warszawa: Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, s. 163-170.
- Dzierzgowska, Irena (2004). *Jak uczyć metodami aktywnymi*. Warszawa: „Fraszka Edukacyjna”, 56 s.
- Drzewiecki, Marcin (2001). *Biblioteka i informacja w środowisku współczesnej szkoły*. Warszawa: Wydaw. SBP, 234 s.
- Fedorowicz, Małgorzata (2002). *Specjalne materiały czytelnicze dla osób niepełnosprawnych: zarys dziejów – formy – obieg społeczny*. Toruń: Wydaw. UMK, 146 s.

⁴ Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. z dnia 19 czerwca 2001 r.).

- Gorajewska, Danuta (2005). Ogólnopolski program edukacyjny przybliżający młodzieży świat osób niepełnosprawnych. W: *Społeczeństwo równych szans: tendencje i kierunki zmian*. Red. D. Gorajewska. Warszawa: Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji, s. 217-227.
- Gorajewska, Danuta, red. (2005). *Społeczeństwo równych szans: tendencje i kierunki zmian*. Warszawa: Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji, 228 s.
- Howard, Kirsten Lee (2004). Universal Design for Learning: meeting the needs of all students. In the curriculum – multidisciplinary. *Learning and Leading with Technology*, vol. 31, pp. 26-29.
- Juszczyk, Stanisław; Zając Wojciech (1997). *Komputerowa edukacja uczniów z zaburzeniami w czytaniu i pisaniu*. Katowice: „Śląsk”, 217 s.
- Kruszewski, Tomasz (2005). Multimedia w działalności pedagogicznej placówek socjalizacyjnych – rozważania na marginesie dyskusji nad reformą systemu instytucjonalnej opieki zastępczej. W: *Biblioterapia: z zagadnień pomocy niepełnosprawnym użytkownikom książki*. Red. M. Fedorowicz, T. Kruszewski. Toruń: Wydaw. UMK, s. 21-33.
- Kuryłowicz, Ewa (1996). *Projektowanie uniwersalne: udostępnianie otoczenia osobom niepełnosprawnym*. Warszawa: Centrum Badawczo-Rozwojowe Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, 155 s.
- Neumann, Heidi. (2003) What teacher – librarian should know about universal design: one size does not fit all. *Teacher Librarian*, [vol. 31], no. 2, pp. 17-20.
- Norman, Melora. R. (2003). On my mind. *American Libraries*, vol. 34, issue 5, p. 35.
- Orkwis, Raymond (1999). *Curriculum access and universal design for learning* [on-line]. ERIC Clearinghouse on Disabilities and Gifted Education; [dostęp: 04.09.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ericec.org/digests/e586.html>>
- Rose, David Howard [et al.] (2002). *Teaching every student in the digital age: universal design for learning*. Aleksandria: Association for Supervision and Curriculum Development, 216 p.
- Sadowska, Sławomira (2005). *Ku edukacji zorientowanej na zmianę społecznego obrazu osób niepełnosprawnych*. Toruń: Wydaw. Edukacyjne „AKAPIT”, 244 s.
- Serafin, Teresa (2001). Zadania powiatów w realizacji kształcenia dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W: *Osoba niepełnosprawna w społeczności lokalnej: I Ogólnopolski Konkurs dla Samorządów Powiatowych*. Warszawa: SIKON – Fundacja dla Dzieci Niepełnosprawnych; Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne 2001, s. 76-110.

MAŁGORZATA FEDOROWICZ

Institute of Information Science and Bibliology
Nicolaus Copernicus University
e-mail: fema@uni.torun.pl

UNIVERSAL DESIGN AND ITS IMPLEMENTATION IN THE FIELD OF EDUCATION AND SCHOOL LIBRARIANSHIP

KEYWORDS: School libraries. Disabled patrons. Universal design in education. Library facilities. Library materials. Methods of work.

ABSTRACT: Universal design is an approach to the design of products and environment which maximizes their usability, regardless of the age or skills of their users. The term was transplanted to the field of education in early 1990s. There are three principles for universal design in education: a) varied presentation of the content, b) utilization of varied forms of expression by pupils and c) varied conduct of classes. The principles in question can also be employed in a school library intended as a school information center. Universal design principles are useful in the appropriate arrangement of library space, appropriate development of library holdings, provision of most recent assistive technologies and development of competence in the field of communication with disabled pupils.

Artykuł wpłynął do redakcji 19 stycznia 2007 r.

BIBLIOTEKARZE BIBLIOTEK AKADEMICKICH W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ. SUPLEMENT

W 2005 r. przeprowadzono badania mające na celu poznanie sytuacji bibliotekarzy zatrudnionych w bibliotekach akademickich w 25 krajach Zjednoczonej Europy. Raport z tych badań został opublikowany w „Przeglądzie Bibliotecznym” [1/2007]. Bułgaria i Rumunia w styczniu 2007 r. zostały nowymi członkami Unii Europejskiej, w związku z tym ankietą, zastosowaną we wcześniejszych badaniach, została skierowana również do bibliotek tych państw (narodowych oraz uniwersyteckich: 3 ankiety do bibliotek bułgarskich i 2 do bibliotek rumuńskich; odpowiedzi otrzymano z dwóch bibliotek akademickich). Wyniki analizy zostały przedstawione poniżej.

EDUKACJA BIBLIOTEKARZY

W odpowiedzi na pytania związane z edukacją w ankietach obu państw podano jedynie informację dotyczącą kształcenia bibliotekarzy na poziomie uniwersyteckim. Prowadzone studia są dwustopniowe (licencjackie i magisterskie uzupełniające). Uniwersytet w Sofii proponuje studia z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, natomiast Uniwersytet w Veliko Trnovo obok bibliotekoznawstwa wprowadza do programu kształcenia zagadnienia związane z technologiami informatycznymi. W Rumunii „studia bibliotekoznawcze zostały połączone ze studiami z zakresu historii lub filozofii” (cytat z ankiety z Rumunii).

Od bibliotekarzy rumuńskich nie wymaga się doksztalcania w formach występujących w innych państwach europejskich (kursy, konferencje, studia podyplomowe, samokształcenie). W Bułgarii powszechną praktyką (nieuregulowaną aktami prawnymi) jest ukończenie przez bibliotekarzy podstawowego kursu związanego ze specyfiką pracy na poszczególnych stanowiskach. Bibliotekarze bułgarscy są zobligowani także do podnoszenia kwalifikacji. Program szkoleń obejmuje wszystkie formy doksztalcania i jest przygotowywany indywidualnie w każdej bibliotece.

PRACA W BIBLIOTECIE – PRAWA I OBOWIĄZKI

Wśród stanowisk pracy w bibliotekach wymieniono w obu krajach: pomocnika bibliotekarza/pracownika technicznego (osoba, od której nie wyma-

ga się przygotowania zawodowego). W Bułgarii na stanowisku bibliotekarza może zostać zatrudniona osoba legitymująca się co najmniej tytułem licencjata z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Osoby z wykształceniem magisterskim kierunkowym mogą także być zatrudniane na stanowiskach bibliografów i „bibliotekarzy-metodologów”. Wymagania i kwalifikacje związane z poszczególnymi stanowiskami zostały zapisane na liście stanowisk pracowników bibliotecznych. Bibliotekarze na stanowiskach kierowniczych negocjują warunki zatrudnienia podczas podpisywania, zawieranej na czas określony, umowy o pracę. Zwrócono uwagę na możliwość „zrobienia kariery naukowej przez bibliotekarzy biblioteki narodowej” (cytat z ankiety z Bułgarii).

W ankiecie z Rumunii podano, jakie wymagania kwalifikacyjne związane są ze stanowiskiem bibliotekarza oraz pełnieniem funkcji dyrektora i asystenta dyrektora biblioteki. Osoby takie muszą wykazać się przygotowaniem zawodowym, od dyrektora wymaga się wykształcenia wyższego, pod uwagę bierze się również doświadczenie zawodowe. Z ankiety wynika, że w kraju brak jest podstawowych aktów prawnych regulujących zasady awansowania pracowników. Pracownicy bibliotek rumuńskich mogą zajmować stanowiska: asystent bibliotekarza, bibliotekarz, pracownik informacji, a także pełnić funkcje dyrektora i asystenta dyrektora.

Od bibliotekarzy bułgarskich wymaga się prowadzenia działalności dydaktycznej, w Rumunii jest to obowiązek realizowany przez bibliotekarzy z doświadczeniem zawodowym, choć także dla nich nie jest to działalność obowiązkowa.

Bibliotekarze rumuńscy nie muszą posługiwać się językami obcymi, wyjątek stanowią bibliotekarze udzielający informacji. W Bułgarii na wielu stanowiskach pracy niezbędna jest znajomość języków: angielskiego, rosyjskiego, francuskiego lub hiszpańskiego. Taki obowiązek jest wpisany w zakres czynności bibliotekarzy.

Tygodniowy czas pracy bibliotekarzy bibliotek akademickich w obu krajach wynosi 40 godzin. Biblioteki rumuńskie są otwierane w soboty, a jeśli jest taka potrzeba, również w niedziele i święta. W Bułgarii jedynie duże biblioteki otwierane są podczas weekendów. W święta państwowe biblioteki są zamknięte.

Nie udało się uzyskać informacji o liczbie dni urlopu płatnego. W obu ankietach pojawiła się informacja, że wszelkie świadczenia związane z pracą są zgodne z kodeksem pracy. Bibliotekarze bułgarscy „z bardzo długim stażem pracy” mają prawo do zwiększonego wymiaru urlopu wypoczynkowego.

Płace bibliotekarzy rumuńskich są niskie i zależą od stażu pracy. Ponadto bibliotekarze mogą otrzymywać dodatki funkcyjne. W Bułgarii najwyższe wynagrodzenie otrzymują osoby zajmujące stanowiska kierownicze oraz bibliotekarze, którzy „rozwijają karierę naukową” [cytat z ankiety z Bułgarii]. Dodatki do pensji są regulowane specjalnymi rozporządzeniami rządowymi. Mogą być również przyznane decyzją dyrektora lub kierownika zespołu za dobre wyniki w pracy (dodatki uznaniowe).

W Rumunii wśród bibliotekarzy przeważają kobiety (80%), z Bułgarii nie otrzymano danych o proporcji zatrudnienia w bibliotekach między kobietami i mężczyznami.

Zawód bibliotekarza nie jest zawodem cieszącym się dużym prestiżem w obu krajach. W Rumunii jest on postrzegany jako „gorszy niż inne zawody” [cytat z ankiety z Rumunii], w Bułgarii nie wyróżnia się spośród innych zawodów ani bardzo niskim, ani zbyt wysokim statusem społecznym.

Bibliotekarze bułgarscy mają swój kodeks etyczny, zaakceptowany przez Związek Bibliotekarzy i Pracowników Informacji; w Rumunii taki kodeks jeszcze nie został opracowany. W obu krajach działają stowarzyszenia bibliotekarskie – w ankiecie z Rumunii zwrócono uwagę na „brak siły oddziaływania [stowarzyszenia] na decyzje na poziomie rządowym” [cytat z ankiety z Rumunii].

*

Przedstawiciele zawodu bibliotekarskiego z Rumunii i Bułgarii nie podali informacji o kształceniu na poziomie średnim. W ankiecie z Bułgarii zwrócono uwagę na, zgodne z zapisem Dyrektywy Unijnej 89/48/EWG, kwalifikacje, które musi posiadać osoba zatrudniona na stanowisku bibliotekarza. Prawa i obowiązki bibliotekarzy nie różnią się znacznie od obowiązujących w innych krajach europejskich. Z analizy ankiety otrzymanej z Rumunii wynika, że bibliotekarze nie muszą podnosić swoich kwalifikacji. Prestiż zawodu oraz pensje bibliotekarzy są niskie, a niezbyt wysoka pozycja rumuńskiego stowarzyszenia bibliotekarskiego nie pozwala na negocjowanie z władzami państwowymi lepszych warunków pracy.

BIBLIOGRAFIA

- Chadaj, Anna, Garczyńska, Maria, Szaflarska, Ewa (2007). Bibliotekarze bibliotek akademickich w krajach Unii Europejskiej. Raport z badań. *Przegląd Biblioteczny* 2007 z. 1, s. 67-85.
- Dyrektywy UE dotyczące uznawania kwalifikacji zawodowych [bd]. [online] [dostęp: 11.06.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.buwiwm.edu.pl/eu/public/pl/leg_pl/dir_pl/>

Anna Chadaj, Maria Garczyńska, Ewa Szaflarska
Biblioteka Główna AGH w Krakowie

Tekst wpłynął do redakcji 11 lipca 2007 r.

**„PRZENIKANIE I ROZPOWSZECHNIANIE IDEI
ORAZ DOŚWIADCZEŃ:
ZAGADNIENIA MIĘDZYNARODOWEGO
BIBLIOTEKOSZNAWSTWA PORÓWNAWCZEGO”¹
XIII Międzynarodowa Naukowa i Środowiskowa Konferencja
Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ
(Kraków, 4-5 czerwca 2007 r.)**

Współczesne bibliotekarstwo, a co za tym idzie także bibliotekoznawstwo, nie może być uprawiane wyłącznie w lokalnym kontekście. Choć z całą pewnością związki tej dyscypliny z lokalną specyfiką są daleko większe niż na przykład matematyki czy astronomii, to coraz większa liczba zagadnień podejmowanych przez bibliotekoznawstwo ma charakter uniwersalny. A to oznacza, że wiele analiz, badań i wynikających z nich wniosków praktycznych, wypracowanych dla konkretnej sytuacji w jednym kraju, może okazać się, po dokonaniu niezbędnych adaptacji, przydatnych w innym rejonie globu. Biblioteki na całym świecie używają tych samych lub bardzo podobnych systemów komputerowych, kupują czasopisma międzynarodowe u tych samych dostawców, zaczynają realizować przynajmniej część swoich zadań we wspólnym środowisku Internetu, mają podobne problemy z finansowaniem swojej działalności.

Proces globalizacji nie dotyczy jednak tylko kwestii technicznych i gospodarczych. Upodobią się rozwiązania polityczne i ustrojowe, normy i wartości społeczne, a także – co szczególnie istotne z punktu widzenia bibliotekoznawstwa – sposoby zaspokajania potrzeb informacyjnych i same zachowania informacyjne. W konsekwencji, doświadczenia i rozwiązania stosowane przez bibliotekarzy nawet w bardzo odległych krajach mogą okazać się inspirujące. Coraz więcej obszarów działalności bibliotecznej podlega standaryzacji w skali globalnej – zjawisko to dotyczy nie tylko formatów wymiany informacji, opisów katalogowych, ale także samych koncepcji opracowywania zbiorów, tworzenia języków informacyjno-wyszukiwawczych oraz wykorzystania międzynarodowych źródeł informacji i zasobów finansowych. Bibliotekoznawstwo porównawcze uprawiane w skali międzynarodowej może zatem służyć nie tylko uczeniu się, poznawaniu i wykorzystywaniu rozwiązań stosowanych w innych krajach, ale również rozwijaniu bezpośredniej współpracy między bibliotekami.

Celem tegorocznej konferencji Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ było z jednej strony poszukiwanie priorytetowych tematów istotnych dla rozwoju współpracy międzynarodowej w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa oraz wymiana doświadczeń praktycznych związanych z tego typu współpracą, a z drugiej aktywizowanie polskiego środowiska bibliotekarskiego do podejmowania działań w skali międzynarodowej.

Obrady toczyły się w dniach 4-5.06.2007 r. na terenie III Kampusu Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Udział wzięło w nich prawie 50 przedstawicieli polskich ośrodków akademickich, bibliotekarze oraz goście z Danii, Nie-

¹ Oficjalna strona WWW konferencji: <http://www.inib.uj.edu.pl/konfer/bp/index.html>

miec, Norwegii, Stanów Zjednoczonych i Włoch. W sumie wygłoszono 20 referatów i komunikatów. Tradycyjnie, zasadniczym obradom towarzyszyła videokonferencja ze specjalistą ze Stanów Zjednoczonych, zorganizowana dzięki życzliwości i wsparciu Konsulatu Generalnego USA w Krakowie oraz przygotowana przez Danutę Bromowicz kameralna prezentacja katalogów wystaw organizowanych w Bibliotece Jagiellońskiej.

Wszystkie referaty i komunikaty oraz materiały dodatkowe zostały opublikowane nakładem IINiB UJ w Krakowie w czerwcu 2007 r. w postaci książki elektronicznej na CD-ROM-ie pod tytułem *Przenikanie i rozpowszechnianie idei oraz doświadczeń: zagadnienia międzynarodowego bibliotekoznawstwa porównawczego* (ISBN 83-921593-2-2). Wiosną 2008 r. jej zawartość zostanie nieodpłatnie upubliczniona w serwisie WWW Instytutu. Książka stanowi czwartą pozycję wydaną w ramach redagowanej przez Marię Kocójową trzeciej serii wydawniczej IINiB UJ zatytułowanej „ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ”.

Konferencja została oficjalnie otwarta przez M. Kocójową, organizatora konferencji, Susan Parker-Burns, konsula ds. prasy i kultury z Konsulatu Generalnego USA w Krakowie oraz Marię Próchnicką, dyrektora Instytutu INiB UJ.

Pierwszy dzień obrad wypełniły referaty gości zagranicznych. Podczas sesji prowadzonych przez Wandę Pindlową (IINiB UJ) dużo uwagi poświęcono problematyce konsekwencji zmian technologicznych i społecznych dla pracy współczesnego bibliotekarza i specjalisty informacji oraz charakteru jego roli w przedsięwzięciach ponadlokalnych. Dokonująca się współcześnie zmiana paradygmatu zawodu bibliotekarza, której przejawem są między innymi nawiązujące do wizji Web 2.0 koncepcje Biblioteka 2.0 i Bibliotekarz 2.0, skłania do głębszych refleksji na przyszłość zawodu, znaczenia komunikacji z użytkownikiem i samych usług informacyjnych (Helge Clausen, State and University Library w Aarhus, Dania). Rozwój środowiska Web 2.0, nowych narzędzi wyszukiwania informacji, zasobów i koncepcji w zakresie jej subiektywnego klasyfikowania musi prowadzić do przynajmniej częściowego przededefiniowania rozwiązań stosowanych przez współczesne biblioteki, ale jednocześnie, jak pokazują przykłady bibliotek amerykańskich, może też oznaczać szansę dla bibliotek (Laura Kaspari Hohmann, Ambasada USA w Warszawie). Poszukiwanie nowych rozwiązań, bardziej odpowiednich w stosunku do specyfiki środowiska informacyjnego współczesnego człowieka i dostępnych technologii, powinno dotyczyć także samego katalogowania i projektowania interfejsu użytkownika (Knut Hegna, University of Oslo Library, Norwegia). Przekształcanie się ogólnoswiatowej kultury i związane z tym zmiany w globalnej strukturze komunikacji, dystrybucji wiedzy oraz procesów pozyskiwania i udostępniania dóbr kultury, wymuszają od twórców i projektantów archiwów i bibliotek cyfrowych poszukiwanie efektywnych dróg docierania do nowych grup społecznych (Sam H. Minelli, Fratelli Alinari S.p.A, Włochy).

Zdaniem niektórych, mimo wielu wyzwań i trudności, także biblioteki uniwersyteckie czeka ciekawa przyszłość, ale pod warunkiem odpowiedniego kształcenia i stałego rozwijania wiedzy i umiejętności kadry bibliotecznej. W tym zakresie wymiana doświadczeń i samych programów edukacyjnych w skali globalnej jest nie tylko możliwa, ale i niezbędna (Barbara J. Ford, IFLA Governing Board, Mortenson Center for International Library Programs, USA). Rozwijaniu edukacji permanentnej bibliotekarzy, która pomagałaby w przezwyciężaniu niedostatków kulturalnych i edukacyjnych w krajach rozwijających się oraz wspieraniu międzynarodowej współpracy w zakresie usług bibliotecznych służy działalność The Mortenson Center for International Library Programs (Marek Sroka, University of Illinois at Urbana-Champaign, USA).

Poważne wyzwania stoją dzisiaj także przed metodami i narzędziami pomiaru dorobku naukowego. Stosowane powszechnie rozwiązania i wskaźniki sprawdzają się w odniesieniu do głównego nurtu komunikacji naukowej, publikacji

w języku angielskim, ukazujących się w czasopismach o zasięgu międzynarodowym. Badania bibliometryczne wykonywane w oparciu o zasoby najpopularniejszych baz cytowań utrudnia jednak obecnie nie tylko różnorodność języków publikacji czy pochodzenia naukowców, ale nawet sposób, w jaki zapisują swoje nazwiska i afiliacje (Rafael Ball, Central Library, Research Centre Jülich, Niemcy).

Ważnym punktem obrad była wspomniana już wideokonferencja zorganizowana dzięki życzliwości Susan Parker-Burns, konsula ds. prasy i kultury oraz staraniom Janiny Galas, kierownika AIRC z Konsulatu Generalnego USA w Krakowie. Dotyczyła problemów organizowania dostępu online do elektronicznych czasopism naukowych. Ann Snoeyenbos (Project MUSE, USA) w swoim wystąpieniu przedstawiła Projekt MUSE jako unikalną formę współpracy między bibliotekami i wydawcami, która pozwala udostępniać w Internecie pełnotekstowe wersje ponad 300 czasopism z zakresu humanistyki, sztuki i nauk społecznych za rozsądną cenę.

Obrady w drugim dniu toczyły się w 2 sesjach panelowych prowadzonych przez W. Pindlową i M. Kocójową (IINiB UJ). Punktem wyjścia dyskusji stały się kwestie związane z prowadzeniem badań porównawczych bibliotek i edukacji profesjonalnej na świecie (M. Kocójowa, IINiB UJ). Stosunkowo dużo miejsca poświęcono kwestii organizowania współpracy między bibliotekami, identyfikowaniu obszarów tej współpracy oraz jej potencjalnych korzyści.

Współpraca może stanowić podstawę organizacyjną realizacji usług informacyjnych. Na takich kooperacyjnych zasadach tworzone są na przykład tzw. American Corners, czyli centra informacji i kultury amerykańskiej – wspólne przedsięwzięcia ambasad amerykańskich i instytucji krajów, w których takie centra powstają (J. Galas, Amerykańskie Centrum Informacji, Konsulat Generalny USA w Krakowie). Z kolei współpraca środowisk bibliotekarskich, ale już nie tyle na poziomie organizacyjnym, co naukowym, pozwoliła na przykład na powstanie nowego typu opracowań analitycznych dotyczących prac z dziedziny bibliotekoznawstwa oraz rozwój strategii evidence-based librarianship (Barbara Mauer-Górska, IINiB UJ). Obiektywnym i porównywalnym źródłem do badań wykorzystania zasobów i usług bibliotecznych mogą być na przykład dane zbierane przez zintegrowany biblioteczny system kontroli dostępu HAN i system tworzenia bibliotek cyfrowych dLIBRA (Anna Tonakiewicz, Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej).

Warunkiem dalszego rozwoju współpracy jest poszukiwanie wspólnych platform, ujednolicenie formatów opisu danych i norm katalogowania. Z przykładem zjawiska internacjonalizacji tego typu standardów bibliotecznych mamy obecnie do czynienia w Niemczech, ale i polskie biblioteki przejmują coraz więcej rozwiązań wypracowanych w USA (Krystyna Hudzik, Biblioteka Główna UMCS w Lublinie). Innym bardzo ważnym obszarem współpracy i przede wszystkim badań komparatystycznych jest ocena jakości i efektywności współczesnych bibliotek. Zagadnienia te stanowiły zresztą główny nurt rozważań podczas konferencji generalnej IFLA w Seulu w 2006 r. (Elżbieta Barbara Zybert, IINiSB UW). Wizja „globalnej biblioteki”, wspieranej rozwojem współczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, każe też inaczej spojrzeć na rolę bibliotek w tworzeniu zasobów cyfrowych i współpracy w tym względzie z organizacjami komercyjnymi (np. Google). Koordynowanie takich projektów, ocena i selekcja zasobów, przetwarzanie materiałów bibliotecznych czy poszukiwanie funduszy na nowe projekty wymaga intensyfikacji współpracy międzynarodowej (Wojciech Zalewski, Stanford University Library, USA). Mimo istnienia obiecujących obszarów i oczywistych korzyści wydaje się jednak, że biblioteki naszego regionu jeszcze zbyt nieśmiało uczestniczą w głównym nurcie współczesnego bibliotekarstwa międzynarodowego i konieczne są działania aktywizujące, zachęcające biblioteki do zwiększenia swojej aktywności na tym polu (Marek Górski i Krystyna Kaczmarczyk, Biblioteka Politechniki Krakowskiej).

Duże zainteresowanie wzbudzały też zagadnienia związane z przystosowaniem bibliotek do zmieniających się warunków społecznych i technicznych ich funkcjonowania. Z jednej strony rodzące się społeczeństwo sieciowe zmusza bibliotekarzy do rozwijania pewnych konkretnych kompetencji i każe ponownie rozważyć kwestie budowania wizerunku biblioteki, który zapewniłby jej możliwość realizacji zadań w nowych warunkach (Małgorzata Kisilowska, IINiSB UW). Globalizacja pociąga za sobą ujednolicenie procedur i upodobnienie się bibliotek bez względu na to, w jakim kraju funkcjonują. Z drugiej strony, rosnące zróżnicowanie kulturowe środowisk lokalnych zmusza do poszukiwań efektywniejszych rozwiązań w zakresie udzielania wsparcia informacyjnego i kulturowego, wyrównywania szans i sprzyjania integracji (Maria Przastek-Samokowa, IINiSB UW). Zapewnienie satysfakcji „nowemu” użytkownikowi, funkcjonującemu w zmieniającym się świecie nauki i kultury, wymaga nie tylko wysokich i nowych kwalifikacji personelu bibliotecznego, ale też reorganizacji i przemian w mentalności bibliotekarzy oraz odpowiednich działań w zakresie *public relations* (Grażyna Wojsznis, Biblioteka Główna Politechniki Szczecińskiej). Różnicowanie się populacji użytkowników bibliotek jest także wynikiem pojawiania się coraz większej liczby studentów zagranicznych na naszych uczelniach. Polskie biblioteki akademickie nie tylko pośredniczą w dostępie polskich użytkowników do zagranicznych zasobów informacji, ale odwrotnie, muszą też świadczyć usługi na wysokim poziomie dla zagranicznych studentów przybywających na polskie uczelnie (Janina Otrębska, Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Katowicach).

Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo jako dyscyplina nie może ograniczać się jednak tylko do reagowania na zmiany środowiska społecznego i technologicznego, do szukania optymalnych dróg wykorzystania nowych możliwości i realizowania zadań bibliotek w nowych realiach. Powinna pełnić także ważną funkcję poznawczą i mediacyjną w tworzeniu spójnej wizji przyszłości (W. Pindłowa, IINiB UJ).

Wspólna dyskusja kończąca obrady potwierdziła przekonanie uczestników o konieczności i ogromnych korzyściach, jakie płyną z przełamywania bariery lokalności i zaangażowania się we współpracę międzynarodową oraz szukania nowych rozwiązań na drodze badań komparatystycznych zakrojonych na szeroką skalę.

Remigiusz Sapa
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

Tekst wpłynął do redakcji 22 sierpnia 2007 r.

„KULTURA ORGANIZACYJNA W BIBLIOTECIE”

Konferencja naukowa **(Białystok, 4-6 czerwca 2007 r.)**

Problematyka kultury organizacyjnej stała się popularna w latach osiemdziesiątych XX w. W Polsce dopiero zmiany polityczne po 1990 r. pozwoliły na szersze zajęcie się tym tematem. Podejście kulturowe w nauce o zarządzaniu i organizacji doczekało się wielu opracowań w ekonomicznym piśmiennictwie polskim. Natomiast w bibliotekarstwie bardzo rzadko pojawiały się publikacje traktujące całościowo problem kultury organizacyjnej, chociaż zarządzanie

i marketing w bibliotekach pojawia się coraz częściej jako przedmiot dyskusji oraz refleksji naukowej. W 2004 r. ukazało się studium autorstwa Elżbiety B. Zybert¹ jako pierwsze na rynku polskim opisujące kompleksowo kulturę organizacyjną w bibliotece. Publikacja ta stała się inspiracją do zorganizowania konferencji naukowej, która odbyła się w dn. 4-6 czerwca br. w Bibliotece Uniwersyteckiej im. J. Giedroycia w Białymstoku.

Problematyka konferencji objęła w szczególności zagadnienia dotyczące: pojęcia kultury organizacyjnej, funkcji kultury organizacyjnej w bibliotece, rodzajów kultur organizacyjnych, organizacji przestrzeni bibliotecznej jako elementu kultury organizacyjnej, wpływu kultury organizacyjnej na wizerunek biblioteki, roli kultury organizacyjnej w zarządzaniu biblioteką, wpływu kultury organizacyjnej na warunki pracy i satysfakcję zawodową bibliotekarzy.

O trafnym wyborze tematu świadczy fakt, że do udziału w konferencji zgłosiło się ponad stu bibliotekarzy i pracowników naukowych z całej Polski, a piętnaście firm świadczących usługi na rzecz bibliotek umieściło swoje stoiska promocyjne w holu wystawowym nowego gmachu biblioteki.

Zgromadzonych w Auli Audytoryjnej gości powitał dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej dr Jerzy Halicki, natomiast uroczystego otwarcia dokonał Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu w Białymstoku prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz, pod którego patronatem honorowym odbyła się konferencja. W uroczystości uczestniczyła również Prorektor ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą, prof. dr hab. Halina Parafricanowicz.

Program konferencji podzielono na siedem sesji tematycznych. Pierwszego dnia obrad odbyły się dwie sesje, moderowane przez dr. A. Jazdona oraz dr. S. Kubowa, dotyczące teoretycznych problemów kultury organizacyjnej. W wygłoszonych referatach przedstawiono m.in. pojęcie kultury informacyjnej organizacji opartej na wiedzy (dr K. Materska), kulturę organizacyjną jako zasób strategiczny biblioteki (G. Piotrowicz), kwestię wyboru kultury organizacyjnej dla biblioteki akademickiej (D. Wojciński), kulturę organizacyjną w perspektywie prakseologicznej (J. Sobięga), zwrócono uwagę na wizerunek biblioteki akademickiej jako element kultury organizacyjnej (dr B. Zołędowska-Król). Podjęto również temat metodologii badań kultury organizacyjnej (B. Jaskowska). W drugiej sesji zaprezentowano m.in. zagadnienia dotyczące funkcji kultury organizacyjnej w bibliotece (M. Cupa), wartości etycznych w kulturze organizacyjnej (M. Karciarz), przedstawiono kulturę organizacyjną jako niematerialny zasób biblioteki (E. Kierejczuk), mówiono o aspektach prawnych ochrony danych osobowych (A. Koziara) oraz wskazano na zespołową organizację pracy jako wyznacznik nowoczesnej kultury organizacyjnej bibliotek niemieckich (dr Z. Gębołyś).

Referat Zdzisława Gębołyśa wzbudził duże zainteresowanie i ożywioną dyskusję wśród uczestników. Menedżerowie bibliotek dość sceptycznie wyrażali się o możliwości zastosowania niemieckich rozwiązań w polskich warunkach. Po zakończeniu obrad uczestnicy udali się najpierw na zwiedzanie miasta z przewodnikiem, a potem na uroczystą kolację.

Drugiego dnia obrad w odbywających się równolegle panelach przeważała tematyka związana z zarządzaniem i miejscem kadry kierowniczej w kulturze organizacyjnej oraz wpływem kultury organizacyjnej na satysfakcję z pracy grup zawodowych zatrudnionych w bibliotekach.

W sesji, której przewodniczyła dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu G. Piotrowicz omawiano aspekty zarządzania kulturą organizacyjną (D. Otwinowska, dr M. Wojciechowska), wskazano na rolę liderów i style kierowania oraz ich wpływ na innowacje w zakresie kultury organizacyjnej (J. Kotulska, dr J. Kamińska). Temat zarządzania talentami w bibliotece podjęła H. Andruszko, rolę kultury organizacyjnej w motywowaniu pracowników biblio-

¹ E. B. Zybert: *Kultura organizacyjna w bibliotekach: nowe i stare idee w zarządzaniu*. Warszawa 2004.

teki omówiła A. Sobiech, a G. Meinardi pokazała jak kultura organizacyjna może ułatwiać proces komunikacji z użytkownikiem.

W drugiej sesji panelowej, której przewodniczyła dr K. Materska dominowały kwestie związane z zawodem bibliotekarza. W referatach: P. Marcinkowskiego, M. Świrad, dr H. Hollendra, J. Wojtczak, T. Koniaszewskiej, A. Liszki, M. Kwiatkowskiej, A. Konieczko, J. Przyłuskiej wskazano na różnorodne aspekty mające wpływ na tworzącą się kulturę organizacyjną biblioteki m.in. płęć, satysfakcję z pracy, warunki pracy, sposób zarządzania.

Wiele emocji wzbudziło niezwykle interesujące wystąpienie dr. H. Hollendra nt. *Etnograf w bibliotece*. Referent zwrócił uwagę na wielowarstwowość kultury organizacyjnej oraz na rolę „kultur własnych” wprowadzanych przez każdego z pracowników biblioteki, na tworzenie się relacji formalnych i nieformalnych, mających zdecydowany wpływ na kulturę danej instytucji. Jego zdaniem, podejście etnograficzne w badaniach kultury organizacyjnej może uczynić ją bogatszą, bardziej przystosowaną do potrzeb indywidualnych oraz bardziej produktywną z punktu widzenia celów, jakie ma ona spełniać.

W sesji plenarnej prowadzonej przez dr. H. Hollendra, skupiono się m.in. na zagadnieniach związanych z tworzeniem kultury organizacyjnej biblioteki jako środowiska pracowników wiedzy (dr A. Jazdon) oraz wpływie kultury organizacyjnej na zmiany w bibliotekach akademickich (A. Sokołowska-Gogut, T. Wildhard). Dr S. Kubów omówił rolę menedżera w tworzeniu klimatu organizacyjnego biblioteki akademickiej, dowodząc, że konsekwencją wysiłków w tym zakresie może być „coś”, co jak poetycko określił sam autor, jest duchem organizacji. Współtworzenie klimatu organizacyjnego przez wszystkich pracowników biblioteki pozwala im na współuczestnictwo również w zarządzaniu. Wystąpienie dr. A. Jazdona dotyczyło pojęcia zarządzania wiedzą. Referent zwrócił w nim uwagę na duże znaczenie – według jego określenia – pracowników wiedzy prezentujących wysoki poziom kompetencji specjalistycznych, wykształcenia i doświadczenia. Szczegółowo nakreślił ich rolę w funkcjonowaniu biblioteki, stawiane im wymogi w zakresie kultury organizacyjnej oraz relacje z kadrą zarządzającą instytucją.

Drugi dzień obrad zakończono w Supraślu, gdzie uczestnicy mieli okazję zwiedzić założony na początku XVI w. klasztor prawosławny i warowną Cerkiew Zwiastowania NMP, muzeum ikon oraz arboretum.

Trzeci dzień konferencji poświęcony został zaprezentowaniu przykładów funkcjonowania i kształtowania kultur organizacyjnych w poszczególnych bibliotekach. W sesji VI – prowadzonej przez A. Sokołowską-Gogut – wizerunek biblioteki w oparciu o kulturę organizacyjną był tematem wystąpienia A. Bogusz, o kulturze organizacyjnej w Bibliotece Jagiellońskiej mówiła dr D. Patkaniowska, wybrane problemy kultury organizacyjnej bibliotek bydgoskich przedstawił dr K. Adamczyk, a referat G. Charytoniuk-Michiej dotyczył kultury organizacyjnej wybranych bibliotek szkolnych miasta Białegostoku.

W ostatniej sesji moderowanej przez B. Kubiak zwrócono szczególną uwagę na wpływ architektury i aranżacji przestrzennej biblioteki na jej kulturę organizacyjną. Mówili o tym w swoich wystąpieniach dr hab. R. Gaziński, M. Różycka, M. Pawłowska, L. Szczygłowska. Sporo kontrowersji, ale i żywiołową dyskusję wzbudził referat M. Pędicha nt. *Biblioteka w wielu wymiarach – budownictwo biblioteczne w kontekście wymiarów kultury G. Hofstede*.

W czasie trwania konferencji można było zapoznać się z materiałami reklamowymi wystawianymi przez EBSCO, 3M Polska, ABE Marketing, AKME ARCHIVE, ALEPH Polska, Checkpoint, CSA Proquest, Thomson Scientific, ELSEVIR, International Publishing Sernice, Lexis Nexis, Międzynarodowe Centrum Budownictwa, OVID, SUWECO. Z prezentacjami wystąpili m.in.: T. Górecka, L. Czerwieński z EBSCO, E. Kłorek z CSA Oxford, P. Gołkiewicz z ELSEVIR-a, J. Kukawska reprezentująca AKME ARCHIVE, A. Grzegorski z ABE Marketing, R. Dziubecka z ALEPH Polska.

Konferencja „Kultura organizacyjna w bibliotece” przyniosła wymierny plon naukowy, którego namacalnym śladem będzie obszerna księga pokonferencyjna, przekonanie uczestników o konieczności kontynuowania podjętej problematyki i deklarację organizatorów przygotowania – być może już za dwa lata – kolejnego spotkania.

Halina Brzezińska-Stec

Biblioteka Uniwersytecka im. J. Giedroycia w Białymstoku

Tekst wpłynął do redakcji 22 sierpnia 2007 r.

„INFORMACJA MOBILNA W NAUCE I BIZNESIE”
II Ogólnopolska Konferencja Instytutu Informacji Naukowej
i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego
(Warszawa, 12 czerwca 2007 r.)

Dnia 12 czerwca 2007 r. w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się konferencja naukowa „Informacja mobilna w nauce i biznesie”. Była to druga z kolei ogólnopolska konferencja zorganizowana w tym roku przez IINiSB UW. Jednocześnie pierwsza na tak dużą skalę inicjatywa współpracy środowiska uniwersyteckiego ze środowiskiem gospodarczym i organizacjami pozarządowymi. Współorganizatorami wydarzenia była Krajowa Izba Gospodarcza oraz Fundacja MOST. Tematem przewodnim konferencji była problematyka użyteczności technologii komunikacji mobilnej i bezprzewodowej w obszarze informacji. Kwestie związane z zastosowaniem najnowszych technologii informacyjnych były rozważane zarówno od strony teoretycznej, jak też od strony użytkowej. Dynamiczny rozwój technik informacyjno-komunikacyjnych przyczynia się do zauważalnych przeobrażeń społecznych i gospodarczych. Zmiany te zachodzą na wszystkich płaszczyznach życia. Mają wpływ na codzienne praktyki indywidualnych ludzi, ujawniają się w zarządzaniu organizacjami i przedsiębiorstwami, a także kształtują życie społeczne w skali globalnej.

O globalnych przemianach społeczeństwa w dobie zaawansowanych technologii mówił na konferencji prof. Mieczysław Muraszkiewicz (IINiSB UW, Politechnika Warszawska). Wskazał zarówno na pozytywne aspekty współczesnego globalnego społeczeństwa sieciowego, jak też na zagrożenia, które towarzyszą globalizacji ekonomicznej, czyli rosnące rozwarstwienie oraz wzrost społecznych niepokojów i konfliktów. W wystąpieniu prof. Muraszkiewicza pojawiło się pytanie o to, w jakim kierunku pójdzie uzbrojone w wyrafinowane technologie nowoczesne społeczeństwo. Technologia jest motorem społecznego rozwoju i przemian, ale nierozumnie wykorzystana może też stać się narzędziem kontroli i ucisku. Wykład prowadził do konkluzji, że sama technologia nie wystarczy. Dla zrównoważonego rozwoju społecznego potrzebne jest także dojrzałe społeczeństwo obywatelskie.

Próbie teoretycznej konceptualizacji informacji mobilnej w kontekście badań nad informacją naukową podjęła w swoim wystąpieniu dr Katarzyna Materska z IINiSB UW. Skupiła się głównie na kwestii organizowania dostępu do informacji. Zajęła się m.in. zagadnieniami wykorzystania technologii mobilnych w działalności informacyjnej bibliotek oraz zmianami zachowań użytkowników, związanymi z nowymi sposobami wyszukiwania informacji. K. Materska wskazała, że przemieszczanie zasobów informacyjnych nie jest zjawiskiem nowym, ma swoje długie tradycje, jednakże obecne udogodnienia technologiczne i związane z nimi tempo powstawania i obiegu informacji stawiają przed badaczami tej pro-

blematyki nowe wyzwania i potrzebę dalszych badań złożonego środowiska informacyjnego.

Jak pokazały inne wystąpienia, rozwój technologii nie tylko przysparza nowych obszarów badań, ale też dostarcza sprawnych i umożliwiających coraz większą mobilność narzędzi do ich prowadzenia oraz gromadzenia i przetwarzania wyników. Techniczne możliwości przesyłania danych w systemach bezprzewodowych zaprezentował na konferencji dr Tomasz Gerszberg z Polskiej Telefonii Cyfrowej.

Wystąpienie dr. Piotra Gawrysiaka z Politechniki Warszawskiej dotyczyło zagadnienia technologii mobilnych w warsztacie naukowców. Współczesny naukowiec dzięki najnowszym technologiom może prowadzić swoje badania z każdego miejsca na ziemi, mając dostęp do ogromnych zasobów wiedzy online. Przenośny komputer dorównuje mobilnością tradycyjnemu pióru i notatnikowi a poza tym, dysponuje dodatkowo nieporównanie większą przestrzenią do utrwalania danych. Nośnikiem wiedzy i narzędziem naukowych kontaktów może być też coraz powszechniej używany telefon komórkowy, który jest wyposażony w urządzenia do utrwalania i przechowywania różnego typu informacji, a także daje możliwości dostępu do zasobów wiedzy online. P. Gawrysiak przypomniał też w swoim wystąpieniu, że te wspaniałe technologie mają również moc wykluczania, gdyż nie są dostępne dla wszystkich, którzy ich potrzebują.

Jakub Gawryjolek, również z Politechniki Warszawskiej, zaprezentował oprogramowanie służące do analizy treści stron internetowych. Stworzony przez niego program JWikiVis daje możliwości badania i wizualizacji danych Wikipedii. Program potrafi śledzić zachowania edytorskie twórców internetowej encyklopedii, systematyzuje cyfrowe treści według zadanych kategorii merytorycznych oraz dostarcza danych statystycznych, co do ilości i częstotliwości występowania tych kategorii. Dzięki takiemu oprogramowaniu badacz może poznać proces wspólnego tworzenia internetowej wiedzy oraz prześledzić z niezwykłą dokładnością kolejne zmiany artykułów. Narzędzie daje również ogromne możliwości badania zachowań użytkowników Internetu, ich postaw aktywnych i pasywnych.

Od strony praktycznej na zagadnienie informacji mobilnej spojrzeli na konferencji m. in. przedstawiciele Krajowej Izby Gospodarczej. Zainteresowanie KIG problematyką usług informacyjnych wiąże się z programem izbowego systemu wsparcia konkurencyjności polskich przedsiębiorstw – KIGNET, który instytucja ta prowadzi od 2005 r. Założenia oraz plan realizacji programu, ze szczególnym uwzględnieniem opisu systemu informacji wspierającej rozwój polskich przedsiębiorstw zostały przedstawione na konferencji przez Barbarę Kosicką. Tworzona w ramach programu KIGNET ogólnopolska sieć usług informacyjnych dla przedsiębiorstw obejmuje m. in. sieciowe usługi, takie jak wyszukiwanie źródeł finansowania biznesu, informacja w zakresie funkcjonowania polskiego sektora komunalnego na jednolitym europejskim rynku czy ogólnopolska informacja o rozkładach jazdy autobusów. Inne tworzone przez sieć usługi to legalizacja dokumentów handlowych oraz różnego rodzaju szkolenia i spotkania informacyjne dla przedsiębiorców.

O wpływie technologii mobilnych na rozwój systemów informacji gospodarczej mówił inny przedstawiciel KIG dr Wojciech Januszko. Podkreślił on, że informacja gospodarcza stanowi rozległy system i jest podstawą kluczowych funkcji zarządzania, takich jak: planowanie, organizowanie, przewożenie, czy kontrola. Natomiast technologia mobilna ułatwia i usprawnia dostęp do potrzebnych danych. Istotna wiedza i informacja, dostarczana dzięki technologiom w czasie rzeczywistym może mieć decydujący wpływ na powodzenie ekonomiczne przedsiębiorstwa. Na większe zyski przedsiębiorstwa wpływa, zdaniem przedstawiciela KIG, również mobilność pracowników. Tę ostatnią opinię bardziej szczegółowo uzasadniał w swojej prezentacji na temat mobilnego biura Rafał Fazan z firmy Alcatel-Lucent.

Ostatnią część konferencji wypełniły warsztaty zatytułowane „Creative leadership”, poświęcone przywództwu oraz skutecznym praktykom zarządzania. Prowadzący ćwiczenia dr Bruno Jacobfeuerborn z T-Mobile Netherlands proponował uczestnikom zajęć różne typy przywódców. Zalecany przez niego wzór dobrego przywódcy, to taki lider, który nie tyle rozkazuje i decyduje o wszystkim sam, lecz potrafi skutecznie motywować i zachęcać innych do działania.

W konferencji wzięło udział ponad 60 osób. Byli wśród nich przedstawiciele środowiska naukowego, zainteresowani problematyką zarządzania informacją, a także przedstawiciele biznesu i innych organizacji o profilu gospodarczym. Poza wymianą wiedzy i doświadczeń, owocem konferencji jest praca zbiorowa *Informacja mobilna w nauce i gospodarce* (2007) pod redakcją Piotra Gawrysiaka i Katarzyny Materskiej, wydana przez Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz Fundację MOST.

Teresa Świąćkowska
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do redakcji 20 sierpnia 2007 r.

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2007 z. 3
PL ISSN 0033-202X

Ryszard Nowicki: *Działalność Aleksandra Birkenmajera na rzecz ochrony zbiorów bibliotecznych. Ziemie zachodniej i północnej Polski w latach 1945-1947*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2006, 305 s. (Prace Biblioteki Uniwersyteckiej nr 27) ISBN 83-9187-284-X

W 1950 r. prof. Aleksander Birkenmajer pisał w referacie przygotowanym na Pierwszy Kongres Nauki:

„Wszyscy pamiętamy ruiny naszych instytucji i naszej nauki, na jakich nas zastał świt Polski Ludowej. Do dnia dzisiejszego odbudowaliśmy wiele z tych ruin, ale na to potrzeba było blisko sześciu lat, a i tak odbudowa nie jest jeszcze skończona. Nie potrzebuję przypominać, w jakim stopniu odbudowaliśmy już, a nawet rozbudowali polskie biblioteki i polskie bibliotekarstwo; ale muszę podkreślić, że odbudowaliśmy je przede wszystkim w tym kierunku i po to, ażeby nie dopuścić do dalszych zniszczeń i zaspokoić najgwałtowniejsze potrzeby naszych czytelników. Odbudowa gmachów bibliotecznych; likwidacja chaosu w naszych zasobach książek i w naszych katalogach; rekrutacja i techniczne przeszkolenie personelu; stworzenie od podstaw sieci bibliotekarstwa oświatowego – oto typowe przykłady”¹.

Dziś po przeszło sześćdziesięciu latach od pionierskiego okresu odbudowy powojennej, w przypadające właśnie czterdziestolecie śmierci świadka i aktywnego uczestnika tych wydarzeń Aleksandra Birkenmajera (zm. 30 września 1967 r.) już mało kto pamięta i trzeba przypominać, jak tragiczny był bilans wojny dla polskiej kultury, w tym dla naszych bibliotek. Większość strat była i pozostaje niemożliwa do odrobienia, jeśli jednak jakiś procent zasobów piśmienniczych udało się uratować, zawdzięczamy to aktywności znacznej części naszego społeczeństwa, a przede wszystkim heroicznym wysiłkom bibliotekarzy.

Pełna świadomość historyczna w tym względzie jest tym bardziej niezbędna, że nie wygasła jeszcze, a ostatnio wręcz nasiliła się potrzeba rozliczeń strat wojennych w zakresie dóbr kultury. Temat cyklicznie powraca na łamy prasy. Np. w lipcu br. w niemieckich mediach znów ukazały się żądania bezwarunkowego zwrotu części zbiorów byłej Biblioteki Pruskiej w Berlinie, zabezpieczonej przez władze polskie na Śląsku w 1945 r., obecnie przechowywanej w Bibliotece Jagiellońskiej². Trzeba dodać, że również niektórzy nasi publicyści nawołują do rezygnacji z roszczeń (ale tylko strony polskiej) w imię zasady przedawnienia³. W cieniu takich polemik toczą się rokowania międzynarodowe, mające ważyć wszystkie racje moralne, prawne i polityczne. Jednak podstawowym argumentem w dyskusji pozostaje rzetelna, fachowa, merytoryczna ocena strat i zysków, poparta niepodważalną dokumentacją.

¹ A. Birkenmajer: *Studia bibliologiczne*. Red. H. Więckowska i A. Birkenmajer. Wrocław 1975, s. 53.

² Zob. np. B. T. Wieliński: „FAZ”: Oddajcie Berlinkę do Berlina. „Gazeta Wyborcza” 27 lipca 2007, s. 10; C. Gmyz: Roszczenia. Słabo walczyliśmy o zwrot dzieł. Berlin dostał listę, ale nie oddaje zabytków. „Rzeczpospolita”, 7 sierpnia 2007, s. 1; tenże: Niemcy metodycznie rabowali i niszczyli dzieła sztuki w Polsce. Rozmowa z prof. W. Kowalskim. Tamże, s. A. 8.

³ B. Łagowski: Umarło w życiu, żyje w polityce. „Przegląd”, 19 sierpnia 2007, s. 15.

W aspekcie praktycznym zatem, nie tylko wyłącznie poznawczym – również przecież bardzo istotnym – praca Ryszarda Nowickiego zasługuje na baczną uwagę. Wpisuje się ona w nurt szczegółowych analiz zniszczeń wojennych i powojennych. W wielu przypadkach koryguje dawne, wstępne ustalenia z natury rzeczy pospieszne i prowizoryczne. Co najważniejsze, dokonuje tej korekty na podstawie licznych zachowanych źródeł przebadanych przez autora wszechstronnie i bezstronnie, z zachowaniem wszelkich rygorów współczesnego warsztatu historycznego.

Książka traktuje właściwie o sytuacji zbiorów bibliotecznych w ostatnich miesiącach wojny i wkrótce po jej zakończeniu. Nierzadko jednak relacjonuje również okupacyjne losy kolekcji odnajdywanych później w całości lub częściowo. Na tle ogromnych zniszczeń przedstawione zostały szczegółowo kolejne etapy organizacji ochrony zbiorów bibliotecznych przez fachowców, którzy jeszcze w czasie okupacji przygotowywali się konspiracyjnie do tego zadania. W warunkach tworzenia się polskich struktur państwowych i samorządowych zabiegali o prawne zabezpieczenie działań ratowniczych. Dzięki nim już 29.11.1944 r. ukazał się Okólnik Resortu Oświaty [PKWN] w sprawie zabezpieczenia bibliotek i zbiorów bibliotecznych. W ślad za nim następowały inne decyzje prawne i organizacyjne (nb. nie zawsze spójne). Istotne znaczenie miało powołanie przez Ministra Oświaty w dn. 15.02.1945 r. (a więc niespełna na trzy miesiące przed ostateczną kapitulacją Niemiec) okręgowych kierowników bibliotecznych dla przejmowania i dalszej ochrony zbiorów. Zostali nimi mianowani dyrektorzy największych bibliotek z czterech oswobodzonych już z okupacji okręgów: woj. krakowskiego i kieleckiego, śląskiego, łódzkiego oraz poznańskiego i pomorskiego. Ten ostatni okręg powierzony został pieczy dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, którą to funkcję sprawował Aleksander Birkenmajer. Owego właśnie terenu dotyczy w głównej mierze rozprawa R. Nowickiego.

Autor przedstawił problematykę ratowania zbiorów bibliotecznych w zachodniej i północnej Polsce w l. 1945-1947 na tle sytuacji ogólnej. Zrelacjonował zarówno regulacje prawne, jak też mechanizmy funkcjonowania organów centralnych powołanych do ochrony zasobów piśmienniczych. Najważniejszą rolę odgrywały wówczas: Naczelna Dyrekcja Bibliotek, kierowana w Warszawie przez Józefa Grycza i Delegatura Ministerstwa Oświaty, działająca w Krakowie pod wodzą Stanisława Sierotwińskiego. W pierwszym rozdziale (s. 24-54) traktującym o Delegaturze znalazł się rys warunków, w jakich przyszło jej działać oraz wyniki tej aktywności. Z wielu cyfr i wykresów obrazujących ten trud szczególnie warta uwagi jest liczba 5 462 704 książek zabezpieczonych i zwiezionych do Krakowa w l. 1945-1946. Wśród nich była też odnaleziona przez Stanisława Sierotwińskiego w Krzeszowie w lipcu 1945 r. najcenniejsza część zbiorów b. Biblioteki Pruskiej, uratowana od pewnej zagłady. Sierotwiński obliczył później, że w celach ratowniczych przejechał 120 000 km. Znając ówczesne warunki podróży trudno oprzeć się podziwowi dla odwagi i poświęcenia jego samego i ekipy współpracowników.

A przecież akcja zabezpieczania ani proces niszczenia zbiorów nie zakończyły się w 1946 r. W zasadzie ta pierwsza prowadzona była do 1949 r., natomiast uszkodzenia książek z różnych przyczyn i w różnym nasileniu trwały również w czasach późniejszych (m.in. złe warunki przechowywania w zbiornicach).

Po tym niezbędnym wprowadzeniu relacja R. Nowickiego rozwija się w dwóch kierunkach zasygnalizowanych w tytule: sytuacji na ziemiach zachodniej i północnej Polski oraz działalności A. Birkenmajera na rzecz ochrony zbiorów bibliotecznych. Oba nurty luźno przeplatają się ze sobą poprzez osobę dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, którego gestii podlegały również okręgi pomorski i dolnośląski, aczkolwiek głównym terenem jego aktywności była Wielkopolska, a przede wszystkim jej stolica – Poznań.

Drugi rozdział rozprawy (s. 55-95) trafnie zatytułowany został *Zarys ochrony zbiorów bibliotecznych w Bydgoszczy, Gdańsku, Toruniu i Wrocławiu*. Istotnie

uwaga autora skoncentrowana została na czterech miastach, w których prowadzone były bardzo energiczne akcje zabezpieczania zbiorów opuszczonych, narażonych na rozproszenie i zniszczenie. Jakkolwiek jest to rzeczywiście zarys nie wyczerpujący tematu, to jednak dzięki wnikliwej kwerendzie archiwalnej R. Nowicki znacznie rozszerzył i uszczegółowił dotychczasową wiedzę, ujawniając wiele nieznanych faktów odnośnie do konkretnych księgozbiorów i ludzi działających na tych terenach. Wśród bogactwa wiedzy faktograficznej dokumenty wiernie obrazują atmosferę tamtych lat. Wyraźnie występują trudności życia codziennego: chaos kompetencyjny i organizacyjny, bezkarność przestępców i kombinatorów, bieda, dezorientacja zagubionej i wystraszonej ludności, samowola wszechwładnej sowieckiej administracji i wojska. Przeciwstawia się im godna najwyższego uznania determinacja dla ratowania zagrożonych zbiorów wykazywana przez bibliotekarzy, wspomaganych przez niektórych lokalnych urzędników oraz zwykłych mieszkańców terenów, przez które niedawno przeszła wojna.

Ze wszystkimi tymi zjawiskami zetknął się też prof. A. Birkenmajer sprawujący funkcję dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu.

Nominację na to stanowisko otrzymał w marcu 1939 r., ale wojna odsunęła go od powierzonej placówki. Powrócił na nią w marcu 1945 r. i pozostał do czerwca 1947 r. Był to trudny okres w życiu 50-letniego uczonego o znacznym dorobku twórczym i doświadczeniu bibliotekarskim. Nie lubił do niego powracać we wspomnieniach. Reminiscencje z tamtych lat zawarł w krótkiej relacji o sytuacji własnej i swojego pokolenia:

„Pozostała dosłownie garść niedobitków, a i ona nie wyszła bez szwanku, czy to na zdrowiu, czy przez to, że utraciła warsztat pracy naukowej [...]. Sam należę do tej generacji i wojna na ogół mnie oszczędziła; mimo obozu koncentracyjnego czuję się jeszcze w pełni żywotności, utraciłem nie byle jaki księgozbiór bibliologiczny, ale ocalałem całe półki notatek [...]. Myślę, że niejeden z moich rówieśników znajduje się w podobnym lub gorszym jeszcze położeniu; nie zbywa nam zaiste chęci do pracy badawczej, nie zbywa na tematach i materiałach, a wśród nich i na takich, które już mogłyby znaleźć się pod prasą i jeśli zalegamy pole, to tylko dlatego, że dzień ma zaledwie 24 godziny [!], a one z biedą wystarczają na rzetelną służbę instytucjom, za których sprawne funkcjonowanie jesteśmy odpowiedzialni”⁴.

Poznański fragment biografii A. Birkenmajera pozostawał dotąd prawie niezany, a przynajmniej zapoznany. Jest to epizod ważny ze względu na dopełnienie oceny zasług wybitnego bibliotekarza, jak też – a nawet przede wszystkim – dla wiedzy o dziejach polskiego bibliotekarstwa w przełomowym dlań okresie. Lukę tę znakomicie wypełnia rozprawa R. Nowickiego, której podstawowa część (s. 96-251) poświęcona jest analizie działań dyrektora Birkenmajera i podległych mu pracowników na rzecz ochrony zbiorów bibliotecznych i archiwalnych. Autor w oparciu o bardzo szeroką bazę bibliograficzną i źródłową dokładnie śledzi wielokierunkowe poczynania ekipy Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Kolejno przedstawia więc etapy uruchomienia i organizacji Biblioteki, zwożenia do niej i do uzyskiwanych z trudem pomieszczeń zastępczych setek tysięcy książek, bezładnie zrzuconych do składnic urządzonych w mieście przez niemieckiego okupanta, a także opuszczonych i porzuconych w samym Poznaniu oraz na bliższych i dalszych terenach, aż do Pomorza i Dolnego Śląska włącznie.

Gigantyczna praca obejmowała nie tylko wyszukiwanie i przejmowanie zasobów książek, przewożenie ich do Poznania i lokowanie w możliwych do wykorzystania miejscach (czasem nieodpowiednich, gdzie zbiory nadal niszczały lub udzielonych na krótki termin, skąd znów wymagały przenoszenia), lecz również ich oczyszczanie, wstępną rejestrację, segregowanie i przekazywanie prawowitym właścicielom lub stosownym placówkom, w których najlepiej mogły być wykorzystywane. Skrupulatnie śledzono proveniencję, usiłując scalać rozproszone

⁴ A. Birkenmajer: dz. cyt., s. 59.

kolekcje i z niemałym trudem zwracać je na dawne miejsca. Jak owocne i równocześnie skomplikowane były to czynności, wskazuje przykład księgozbioru Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, przekazywanego partiami w l. 1945-1947. W sumie do Seminarium powróciło ok. 1/3 książek z dawnej stutysięcznej kolekcji (s. 220-227). Najwięcej zwrotów do instytucji i osób prywatnych wyekspediowano do 1947 r. Przesyłki dokonywane były na podstawie wewnętrznych zarządzeń A. Birkenmajera, przy milczącej zgodzie dyr. J. Grycza z Naczelnej Dyrekcji Bibliotek. Później stopniowo następowały zastrzeżenia stanowiska władz ministerialnych; w 1949 r. zabroniły one zwrotów osobom prywatnym oraz instytucjom kościelnym.

Na każdym etapie akcji piętrzyły się niezliczone przeciwności polityczne, administracyjne, organizacyjne, finansowe, transportowe, lokalowe i in. Były one udziałem wszystkich pracujących wówczas bibliotekarzy, ale najmocniej dotyczyły kierującego całym przedsięwzięciem prof. Birkenmajera. On przygotowywał plany każdej operacji i czuwał nad ich realizacją. Zresztą większość wypraw prowadził osobiście, ponosząc ich trudy i ciężar odpowiedzialności. Dzięki jego skrupulatności zachowała się obszerna dokumentacja ówczesnych działań, obecnie wydobyta z archiwów i przebadana przez R. Nowickiego. Ukazuje ona starania profesora, aby godzić wymogi nauki i etyki bibliotekarskiej z realiami życia, interesami personelu i rozporządzeniami władz. Jego decyzje znamionowała rozważa i odwaga. Na każdym kroku musiał dokonywać wyborów mniejszego zła, kierując się swą wybitną wiedzą oraz znajomością potrzeb bibliotek. Stając przed koniecznością selekcji, zalecał ochraniać przede wszystkim obiekty najcenniejsze: archiwalia, biblioteczne zbiory specjalne, wydawnictwa dawne i posiadające wartość zabytkową, polonika, piśmiennictwo encyklopedyczne oraz informacyjne, księgoznawcze, inne – naukowe. Dzięki jego wskazaniom bardzo wiele bezcennych dzieł uniknęło zagłady.

Precyzyjnie wyliczył osiągnięcia R. Nowicki: „W wyniku działalności dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej oraz Zbiornicy Księgozbiorów Zabezpieczonych w Poznaniu, w latach 1945-1949, pracownicy zabezpieczyli i zwieźli 1 212 771 tomów; przesegregowali 1 125 060 tomów, dokonali repartycji i rewindykacji 945 880 tomów instytucjom i osobom prywatnym. Aleksander Birkenmajer organizował i kierował zabezpieczeniem oraz zwózką aż 78% książek” (s. 249).

Podane liczby ogólne są wiele mówiące, zwłaszcza że zostały one ściśle udokumentowane źródłowo; stanowią posumowanie losów poszczególnych księgozbiorów opisanych wraz z okolicznościami ich ocalenia, a nierzadko też zagłady. Bowiem niejako w tle akcji uwiecznionych powodzeniem jawią się dziesiątki i setki tysięcy egzemplarzy, których nie udało się zabezpieczyć, które padły ofiarą różnych wojennych oraz powojennych przypadków i zawinień.

Książka Ryszarda Nowickiego stanowi ważki argument w dyskusji o przeszłości. Jest ona niełatwa w odbiorze, przytłacza bowiem i przygnębia wymową mnóstwa faktów, opartych na szerokiej dokumentacji, w znacznej części niewykorzystanej dotąd naukowo. Przynosi wiele nowych wiadomości o poszczególnych zbiorach, sytuacjach i o działających wówczas osobach. Rysuje plastyczną i prawdziwą panoramę losów książek na polskich ziemiach północnych i zachodnich we wczesnym, powojennym okresie.

Warto ją polecić nie tylko bibliotekarzom zainteresowanym historią i nie tylko właścicielom poszukującym śladów swoich utraconych kolekcji, ale wszystkim, którzy chcą wiedzieć, jaka była ówczesna rzeczywistość i jakie przeżyliśmy dziedzictwo.

Barbara Bieńkowska

Tekst wpłynął do redakcji 28 sierpnia 2007 r.

Maria Dembowska. W kręgu bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej. Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej. Red. Jadwiga Sadowska. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2007, 324 s. (Prace Instytutu Bibliograficznego; nr 45) ISBN 978-83-7009-608-3

Biblioteka Narodowa opublikowała w serii „Prace Instytutu Bibliograficznego” tom poświęcony 70-leciu pracy zawodowej pani profesor Marii Dembowskiej. Tę inicjatywę wydawniczą powitać należy z uznaniem. Profesor Maria Dembowska, bez przesady nazywana we wspomnieniach swoich współpracowników i uczniów „Pierwszą Damą informacji naukowej”, na pewno długim i owocnym życiem teoretyka i praktyka bibliotekarza, bibliologa i teoretyka informacji naukowej zasłużyła sobie na taki rodzaj hołdu. Redaktor tomu, Jadwiga Sadowska w pierwszych słowach *Wstępu* do książki pisze o Jubilatce: „W 2007 r. mija 70 lat od czasu, gdy Profesor Maria Dembowska podjęła pracę w Bibliotece Ordynacji Zamojskiej w Warszawie. I choć z tą pierwszą instytucją związana była stosunkowo krótko, to jednak charakter pracy i ludzie tam spotkani – zdecydowały o Jej drodze zawodowej, której pozostała wierna przez całe życie. Najdłużej (z przerwami od 1942 do 1966 r.) pracowała w Bibliotece Narodowej, gdzie ukształtowały się Jej zainteresowania bibliograficzne i rozwinęło zainteresowanie informacją naukową, zapoczątkowane jeszcze w Państwowym Instytucie Książki w Łodzi, w którym kierowała wydziałem dokumentacji.

Po prawie dwudziestu latach pracy w Bibliotece Narodowej Maria Dembowska przeszła do Biblioteki Polskiej Akademii Nauk, obejmując stanowisko dyrektora. W ciągu dziesięciu lat przekształciła tę placówkę w dobrze zorganizowaną bibliotekę o specjalizacji naukoznawczej. Istotne są również Jej zasługi dla środowiska w okresie, gdy pełniła funkcję redaktora naczelnego „Przeglądu Bibliotecznego”.

Publikacja została pomyślana jako dzieło składające się z krótkiego wstępu i czterech zasadniczych części. Indeks osobowy, w który zaopatrzona jest książka, pozwala odnaleźć informacje dotyczące wielu osób związanych z Jubilatką, Jej pracą, lekturami i życiem osobistym.

Napisany przez Jadwigę Sadowską *Wstęp* wprowadza w układ i zawartość przygotowanej pod jej redakcją księgi.

Część 1. *Książka i informacja w działalności Profesor Marii Dembowskiej* zawiera artykuły przygotowane przez Jej współpracowników omawiające działalność naukową Pani Profesor, ale przede wszystkim Jej działalność organizacyjną i dydaktyczną jako wieloletniego dyrektora Biblioteki PAN, pracownika Państwowego Instytutu Książki, Biblioteki Narodowej, nauczyciela akademickiego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie, działacza Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Takie przesunięcie akcentów – wszak wydawać by się mogło, że w życiu uczonego najważniejsza jest jego praca naukowa – wynika wprawdzie z decyzji autorów przygotowujących teksty, wydaje się jednak w pełni usprawiedliwiona i, co więcej, słuszna, albowiem osiągnięcia naukowe profesor Dembowskiej, dobrze znane, udokumentowane są w Jej publikacjach, dostępnych dla wszystkich zainteresowanych, natomiast dokumentacja działalności organizacyjnej, w całości znana znacznie węższemu gronu, spoczywa w archiwach instytucji, z którymi była związana (instytucji, niestety, przeważnie już nieistniejących), a na pewno zasługuje na to, by ją przypomnieć i o niej nie zapomnieć.

Otwierający tom artykuł Jadwigi Sadowskiej *Profesor Maria Dembowska w służbie bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej* przypomina pokrótce drogę zawodową i naukową Marii Dembowskiej, poczynając od jej pierwszej pracy w Bibliotece Ordynacji Zamojskiej jeszcze przed wojną, poprzez pracę w Państwowym Instytucie Książki, Bibliotece Narodowej, Bibliotece Polskiej Akademii Nauk aż po pracę nauczyciela akademickiego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie. Pokazuje jej działalność jako wieloletniego redaktora naczelnego „Przeglądu Bibliotecznego”, działalność organizacyjną i szkoleniową na

rzecz polskiego bibliotekarstwa, bibliografii i informacji naukowej. Ukazuje też Uczoną w kontaktach z innymi ludźmi, a także Jej zainteresowania i przyzwyczajenia. Tekst uzupełnia starannie przygotowane *Kalendarium życia i działalności Marii Dembowskiej*.

Artykuł Marty Skalskiej-Zlat *Bibliografia i informacja naukowa w życiu zawodowym i twórczości Marii Dembowskiej* porządkuje osiągnięcia naukowe Jubilatki w kolejności chronologicznej, ale i problemowej, omawiając główne prace z zakresu działalności naukowo-informacyjnej, teorii informacji naukowej, historii informacji naukowej.

Tekst Małgorzaty Korczyńskiej-Derkacz *Maria Dembowska w Państwowym Instytucie Książki* nie tylko omawia okres pracy Marii Dembowskiej w tej instytucji, ale także, co cenne, przypomina działalność tej placówki, powołanej w 1946 r., a pomyślanej już wtedy nie tylko jako ogólnokrajowy ośrodek dokumentacji i badań, ale i jako placówka naukowo-badawcza, mająca prowadzić poradnictwo w zakresie szeroko rozumianych spraw książki i zagadnień pokrewnych, a także, co postulowała Maria Dembowska, prowadzić przysposobienie użytkowników książki i bibliotek już w kształceniu na poziomie podstawowym.

Ewa Mahrburg w artykule *Maria Dembowska w Bibliotece Narodowej* omawia działalność organizacyjną i zawodową Jubilatki w okresie, gdy pracowała w Bibliotece Narodowej, szczególną uwagę zwracając na Jej osiągnięcia w zakresie teorii i metodyki dokumentacji naukowej, a przede wszystkim bibliografii.

Działalność Marii Dembowskiej jako dyrektora Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie omawia w artykule pod takim tytułem Barbara Sordylowa, przypominając także Jej zasługi w kształtowaniu kryteriów gromadzenia zbioru i zasady wyznaczania zakresu wydawanej „Polskiej Bibliografii Naukoznawstwa”.

Przedmiotem tekstu Danuty Koniecznej jest praca dydaktyczna profesor Marii Dembowskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie i Jej zasługi w powstaniu i rozwoju Zakładu Bibliotekoznawstwa na tej uczelni.

Zasługi Marii Dembowskiej dla środowiska bibliotekarskiego przedstawia w tekście *Działalność Marii Dembowskiej na forum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich* Małgorzata Jagielska, zwracając uwagę na fakt, że wieloletnia społeczna praca Marii Dembowskiej na rzecz SBP przyczyniła się do podniesienia jego autorytetu w środowisku zawodowym.

Część 2. *Bibliografia Marii Dembowskiej* opracowana została niezwykle starannie, na pewno zgodnie z wszystkimi regułami sztuki bibliograficznej (wszak jest to publikacja Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej), przez Urszulę Stasiak i zawiera bibliografię podmiotową – uwzględniającą wszystkie prace Marii Dembowskiej, bibliografię przedmiotową – uwzględniającą wszystkie do nich odnoszące się prace i bibliografię prac redakcyjnych Marii Dembowskiej.

Przyjęta w tych spisach zasada układu chronologicznego stanowi dodatkową wartość, pozwala bowiem użytkownikowi śledzić rozwój zainteresowań naukowych Uczonej oraz poszerzania się wypełnianego nimi pola badawczego. Żal trochę, że w pierwszej części nie jest to bibliografia adnotowana, co stanowiłoby dodatkowy walor, pozwoliłoby bowiem zorientować się użytkownikowi w treści poszczególnych prac (znającym profesor Dembowską prace te nie są obce, ale mam na myśli młodych i przyszłych adeptów bibliotekarstwa, bibliologii i informacji naukowej, którym nie będzie dane patrzeć na nie przez pryzmat znajomości ich autorki), rozumiem jednak, że przygotowanie takiej bibliografii wymagałoby znacznego wysiłku i dużo więcej czasu.

Część 3. *Profesor Maria Dembowska we wspomnieniach współpracowników, przyjaciół, uczniów* zawiera teksty mające charakter bardzo osobisty. Wszystkie zamieszczone w tej części teksty przeczytałam z zainteresowaniem, sama bowiem z profesor Dembowską zetknęłam się tylko raz w życiu, przy okazji przygotowywania *Słownika terminologicznego informacji naukowej*, do którego opraco-

wywałam hasła z logiki i językoznawstwa – pamiętam dyskusje merytoryczne z Uczoną, ale nie zdążyłam poznać Jej jako Osoby.

Wspomnienia osób, które dobrze Panią Profesor znały, czynią ich bohaterami zarówno profesor Dembowską, jak i ich autorów. Bardzo osobisty charakter ma wypowiedź Marii Kiljan-Rybant (*Czterdzieści lat znajomości*), dla której Pani Profesor stała się prawie członkiem rodziny. Osoby, które z Nią współpracowały przez wiele lat, zapamiętały Panią Profesor jako osobę cieszącą się w środowisku ogromnym autorytetem, niezwykle uporządkowaną, bardzo zasadniczą, dużo wymagającą od siebie i od innych, ale niezwykle życzliwą i przychylną ludziom, którą w kontaktach osobistych cechowała elegancja, gościnność, poczucie humoru. Taka jest we wspomnieniach Krystyny Bełkowskiej (*Profesor Maria Dembowska w moim życiu*), Ireny Boreckiej (*Wyobrażenia i rzeczywistość*), Marcina Drzewieckiego (*Maria Dembowska – czyli spotkanie z człowiekiem społecznym*), Barbary Stefaniak (*Pozornie surowa Pani Profesor*).

Większość wspomnień dotyczy późniejszego okresu działalności profesor Dembowskiej, pracy w Bibliotece PAN, współpracy z IINTE, wykładania w olsztyńskiej uczelni – wszak ich autorkami są osoby znacznie młodsze od Pani Profesor. Tego okresu dotyczą teksty Danuty Koniecznej (*Maria Dembowska w moich wspomnieniach*), Wandy Pindlowej (*Profesor Maria Dembowska*), Korduli Szczehury (*Moje wspomnienie o Pani Profesor Marii Dembowskiej*), a przede wszystkim Barbary Sordylowej (*Profesor Maria Dembowska w moich wspomnieniach*). Tylko jeden tekst autorstwa Marii Lenartowicz, *Co zawdzięczam Pani Profesor Marii Dembowskiej, czyli prehistoria Przepisów katalogowania książek* sięga czasów dawniejszych, zaraz powojennych, gdy pracowała jako asystentka Adama Łysakowskiego w Katedrze Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego. O roli tego uczonego w życiu naukowym Pani Profesor pisze również Jadwiga Sadowska (*Z Adamem Łysakowskim w tle*), której zawdzięczamy przygotowanie księgi pamiątkowej.

Tekst Anny Sitarskiej *Poczucie bliskości a lektura tekstów Marii Dembowskiej* ma nieco inny charakter – bardzo osobisty, ale pisany z innej perspektywy. Ukazuje, jak lektura prac Marii Dembowskiej kształtowała zainteresowania zawodowe i badawcze autorki wspomnień, najpierw jako uczennicy szkoły bibliotekarskiej, a później już jako samodzielnego badacza i nauczyciela akademickiego. To bardzo cenny tekst.

Część 4. *Wybrane teksty Marii Dembowskiej* rozpoczynają *Zapiski z codziennego życia, fragmenty dziennika Marii Dembowskiej*, który prowadziła przez prawie całe swoje dojrzałe życie. Zdaje sobie sprawę z tego, jak trudny był wybór fragmentów do publikacji, sądzą jednak, że Jadwiga Sadowska, która tego dokonała, wywiązała się z zadania bardzo dobrze: wybrane teksty obejmują 50 lat życia Pani Profesor: od roku 1952, kiedy to po śmierci swego Mistrza i Przyjaciela Adama Łysakowskiego zaczęła prowadzić notatki, aż po ostatni zapis, z dnia 29 stycznia 2003 r. To niezwykle cenna część przygotowanej do publikacji książki, przybliża nam bowiem nie tylko osobę Uczonej, ale pokazuje, czym środowisko bibliotekarskie w tym okresie żyło. Tylko takie notatki naocznego świadka mają niekłamany walor autentyczności dla przyszłych badaczy.

W tej części zamieszczone są również wybrane artykuły autorstwa Marii Dembowskiej. Tu wybór był naprawdę niełatwy, gdyż, jak widać z zamieszczonej w księdze pamiątkowej bibliografii prac, źródło było bardzo obfite. Należało wybrać takie artykuły, które najlepiej ukazywałyby widzenie przez Autorkę spraw i problemów dla uprawianej przez Nią dziedziny wiedzy najbardziej istotnych, ale zarazem takich, które nadal posiadałyby walor problemów żywych. Ponadto trzeba było, by sama Autorka podzielała, przynajmniej w sprawach zasadniczych, kryteria, jakimi kierowano się w wyborze. Tu dobrze się złożyło, gdyż podstawowej selekcji dokonała sama Pani Profesor, publikując w 1999 r. wybór swoich prac w tomie *Bibliologia, bibliografia, bibliotekoznawstwo, informacja naukowa*, prezentującym szesnaście prac, napisanych na przestrzeni pra-

wie 40 lat. Z tego zbioru Jadwiga Sadowska, redaktor księgi pamiątkowej, wybrała sześć prac:

- *Elementy metody bibliograficznej*, artykuł z 1954 r. stanowiący właściwie – ciągle aktualny – elementarz wiedzy o bibliografii.
- *Ewolucja pojęcia bibliografii narodowej od Karola Estreichera do naszych czasów* – tekst referatu wygłoszonego na sesji naukowej zorganizowanej dla uczczenia 50. rocznicy śmierci Karola Estreichera w 1958 r., w którym Autorka przeprowadza wnikliwą krytykę wprowadzonych przez Estreichera kryteriów, jakie powinna spełniać bibliografia narodowa jako dokumentacja dorobku kulturalnego narodu i jego związku z innymi narodami oraz modyfikacji tych kryteriów proponowanych przez innych badaczy. Autorka skupiła swoją uwagę przede wszystkim na sprawach zasięgu bibliografii narodowej, wykazując, „że estreicherowskie kryteria doboru materiałów wymagają w zmienionych warunkach historycznych odpowiedniej interpretacji i dostosowania do potrzeb bibliografii XX wieku” – ten postulat nic nie utracił ze swojej aktualności. Jest to artykuł ważny wśród prac Marii Dembowskiej, choćby dlatego, że bibliografii, w tym bibliografii Estreichera, poświęciła kilka innych prac.
- *Nowy kształt biblioteki i nowoczesne bibliotekoznawstwo* – tekst z 1972 r. prezentujący prakseologiczną koncepcję biblioteki wobec coraz wyraźniejszego zazębiania się funkcji bibliotek i ośrodków dokumentacyjno-informacyjnych i prakseologiczną koncepcję nowoczesnego bibliotekoznawstwa jako „nauki badającej warunki i ustalającej zasady sprawnego działania bibliotek”, a obejmującej swym polem badawczym „wszystkie elementy składające się na pojęcie biblioteki i bibliotekarstwa: ludzie, rzeczy i procesy, związki i zależności między nimi – ujmowane w odniesieniu do celów, jakie biblioteki mają realizować”.
- *Bibliotekarstwo i bibliografia a dokumentacja* – tekst z 1961 r., ważny, bo zawierający rozważania i ustalenia terminologiczne dotyczące dokumentacji, bibliografii, zawodu dokumentalisty, bibliotekarstwa specjalnego oraz postulujący konieczność ścisłej współpracy między bibliotekarzami, bibliografami i dokumentalistami w imię osiągnięcia wspólnych stojących przed nimi zadań i celów.
- *Informacja naukowa jako dyscyplina naukowa* – tekst referatu z 1982 r., ważny dla wszystkich, którzy informacją naukową się zajmują, bo prezentujący syntetyczny ogólny najważniejszych prac zawierających „rozważania na temat statusu naukowego tej dziedziny czy dyscypliny, jej nazwy, zakresu, celów i metod badawczych, stosunku do innych nauk” oraz propozycje Autorki dotyczące rozważanych problemów.
- *Informacja naukowa jako nauka społeczna* – znakomite i ważne dopełnienie tekstu traktującego o informacji naukowej jako dyscyplinie naukowej, który kończy się słowami: „Nauka o informacji naukowej przekształca się stopniowo z dyscypliny technologicznej w naukę społeczną, w której akcent pada nie na działania i środki techniczne, lecz na zjawiska i procesy zachodzące w sferze świadomości i stosunków między ludźmi”. Artykuł, traktujący o informacji jako nauce społecznej, mówi przede wszystkim o użytkowniku i jego potrzebach jako przedmiocie badań informacji naukowej, a także o nowej filozofii społecznej, która „ukazuje potrzebę zmiany dotychczasowego systemu wartości, opartego na dążeniu do nieograniczonego wzrostu produkcji i konsumpcji materialnej, i zastąpienia go dążeniem do rozwoju osobowości ludzkiej, opartego na wykorzystaniu wiedzy. Tym też należy tłumaczyć przemiany dokonujące się w poglądach na cele i zadania nauki o informacji naukowej – jako nauki społecznej, zajmującej się ludźmi korzystającymi z informacji w celu poszerzenia swojej wiedzy”. Prawda, że poglądy te nic nie straciły na aktualności?

Tekst do publikacji został bardzo starannie przygotowany – to niewątpliwie zasługa inicjatorce i redaktorce tomu Jadwigi Sadowskiej, która dotarła do współpracowników Pani Profesor, przejrzała Jej dorobek naukowy, dokonała

wyboru fragmentów z dziennika Jubilatki, fotografii z domowego archiwum, opracowała i przygotowała materiały do druku i pilnowała całego procesu wydawniczego. Powstała pozycja, która powinna się znaleźć wśród lektur wszystkich tych osób, którym bliskie są sprawy bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.

Bożenna Bojar
Wydział Neofilologii
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do redakcji 23 sierpnia 2007 r.

Jacek Puchalski: *Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007, 336 s. (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 90) ISBN 978-83-89316-77-6.

Badania nad historią bibliotek są jednym z najważniejszych elementów bibliologii i mają już długą tradycję, co podkreślił i uzasadnił w przedmowie swojej książki Jacek Puchalski. Praca ta jest cennym wkładem w nieustającą refleksję nad charakterem i metodologią badań w zakresie historii bibliotek, nad specyfiką problematyki źródłoznawczej w tej dziedzinie, w tym nad kwestią wykorzystania krytyki źródeł. Autor skoncentrował się w swojej rozprawie nad źródłami do dziejów bibliotek funkcjonujących na terenie II Rzeczypospolitej, kończąc je na 1947 r., w którym zakończono powojenną, oficjalną rejestrację strat i szkód bibliotecznych poniesionych w Polsce podczas II wojny światowej. Przedmiotem badań są głównie biblioteki polskie różnych typów oraz ksiąznice mniejszości narodowych.

Zasięg chronologiczny uwzględniony przez autora jest istotny, bowiem do tej pory duże trudności sprawia określenie stanu zbiorów bibliotecznych we wrześniu 1939 r. Do tego problemu z oszacowaniem strat wojennych polskich bibliotek uświadamiają badaczom, jak ważne jest krytyczne podejście do materiałów źródłowych oraz doskonała znajomość ich typologii. Tym bardziej, że materiały źródłowe do historii XX w. narzucają, jak podkreślił Puchalski, inną metodę pracy ze źródłami od stosowanej w przypadku historii wieków wcześniejszych. Uważa on, że „typologia źródeł, ich krytyka, a tym samym wskazanie na materiały, które przynoszą szczególnie cenne informacje na temat badanej problematyki, stają się zatem istotnym celem źródłoznawstwa bibliologicznego, nie tylko w odniesieniu do historii ksiąznic pierwszej połowy XX w. – w pracach z omawianego zakresu nazbyt często mamy do czynienia z dążeniem do rejestracji wszystkich dostępnych źródeł bez ich selekcji według naukowej użyteczności dla analizowanego tematu. Z punktu widzenia prawidłowości procesu badawczego podstawowym brakiem wielu prac jest ich prowadzenie w oparciu o jedną, wybraną grupę źródeł, co jest sprzeczne z zasadą komplementarności”. Z uwagi na powyższe stwierdzenie należy się zgodzić z autorem pracy, że badania nad źródłami do historii ksiąznic pierwszej połowy XX w. mogą służyć nie tylko bibliologom, ale także wszystkim tym naukowcom, którzy wykorzystują w swoich pracach źródła do dziejów bibliotek (s. 19).

J. Puchalski swoje badania oparł na materiale zebranym podczas kwerendy w Archiwum Akt Nowych, Archiwum Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy oraz na materiałach zgromadzonych przez Zespół ds. Bibliotek działający przy Urzędzie Pełnomocnika Rządu do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą, w którego pracach brał udział. Ponadto m.in. wykorzystano źródła aktowe zgromadzone w Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni

przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie oraz w Studium Polski Podziemnej w Londynie. Wybór ważniejszych materiałów źródłowych został podany w załączonej do pracy bibliografii.

Zadaniem, jakie postawił sobie autor, nie było faktograficzne opracowanie dziejów bibliotek w badanym okresie, ale zaproponowanie i przetestowanie oryginalnego modelu wykorzystania źródeł bibliologicznych – na przykładzie materiałów źródłowych do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947 – przydatnego także dla innych badań księgoznawczych.

Praca składa się z sześciu rozdziałów. Pierwszy poświęcony jest analizie problematyki źródłoznawczej dziejów bibliotek w polskim oraz zagranicznym piśmiennictwie bibliologicznym. Analiza ta wykazała, że „w polskiej literaturze bibliologicznej nie tylko brakuje samej klasyfikacji źródeł do historii bibliotek, ale i ich krytyki, jak i oceny ich użyteczności” (s. 38). Choć w porównaniu z piśmiennictwem polskim, międzynarodowy dorobek w zakresie refleksji nad źródłami w historiografii bibliotek jest znacznie bogatszy, to jak wykazał autor „w dotychczasowej literaturze polskiej i obcej, brak jest wyczerpującego studium poświęconego problematyce źródłoznawczej, a przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać w niezgodności poszczególnych autorów co do właściwego przedmiotu badań historyka książnic” (s. 63).

Problematyce badawczej dziejów bibliotek w Polsce w latach 1918-1947 oraz charakterystyce podstawy źródłowej badań poświęcony jest drugi rozdział pracy. Autor przedstawił w nim dziewięć kategorii problemów badawczych dotyczących historii bibliotek z lat 1918-1947, które wykazały rozległość podstawy źródłowej badań (s. 72):

I. Działalność organów centralnych kształtujących ogólną politykę biblioteczną, w tym prawo biblioteczne.

II. Działalność organów zwierzchnich (np. organów kolegialnych), właścicieli bibliotek poszczególnych typów (szkolnych, powszechnych, naukowych fachowych i innych).

III. Organizacja i zarządzanie w bibliotekach poszczególnych typów.

IV. Personel bibliotek.

V. Funkcje biblioteczne: 1. Gromadzenie zbiorów. 2. Przechowywanie zbiorów. 3. Opracowanie zbiorów, z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych, wyodrębnionych w bibliotekach, kategorii zbiorów (rękopisy, stare druki, ikonografia, kartografia, muzykalia, inne zbiory wyodrębnione – np. czasopisma czy kolekcje specjalne, takie jak zbiory numizmatyczne, a nawet pomoce szkolne). 4. Udostępnianie zbiorów, w tym: informacja o zbiorach; udostępnianie poszczególnych kategorii zbiorów; użytkownicy bibliotek. 5. Działalność instrukcyjno-metodyczna i wydawnicza.

VI. Gospodarka rzeczowa, w tym budownictwo i lokale biblioteczne.

VII. Gospodarka finansowa.

VIII. Społeczne otoczenie bibliotek.

IX. Teoria i metodologia bibliotekarstwa.

Na rozległość podstawy źródłowej, jak nadmienia J. Puchalski, wskazuje to, że same tylko informacje na temat strat w przedwojennych zasobach bibliotek różnych typów z centralnych terenów II Rzeczypospolitej dotyczyły 37 822 bibliotek i księgozbiorów domowych (za *Informatorem o stratach bibliotek i księgozbiorów domowych na terytoriach polskich okupowanych w latach 1939-1945 (bez Ziem Wschodnich)* Poznań 2000).

Dokonana przez Puchalskiego analiza wykazała, że na strukturę podstawy źródłowej do historii książnic w Polsce w badanym okresie decydujący wpływ miała z jednej strony jej szczątkowość, fragmentaryczność, z drugiej masowy charakter. W konsekwencji, jak podkreślił autor, „źródła cechują się nierówną wartością, różną użytecznością naukową, a podstawa źródłowa rozdrobnieniem i nierozłącznymi kryteriami zasad gromadzenia źródeł” (s. 87). Trzeci rozdział jest kluczowy dla omawianej pracy, bowiem autor przedstawił swoją propozycję typologii źródeł

do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947 w zestawieniu z historycznymi klasyfikacjami źródłoznawczymi. Za podstawę podziału przyjął on wytwórcę źródła. Według autora, źródła te można następująco kategoryzować (s. 95-96):

I. Instytucjonalne źródła do historii bibliotek – źródła wytworzone w wyniku działalności samych bibliotek, jak i instytucji oraz organizacji związanych różnymi relacjami z bibliotekarstwem.

I.1. Źródła wytworzone przez instytucje nadrzędne w stosunku do bibliotek.

I.1.1. Źródła pisane.

I.1.1.a. Rękopiśmienne i drukowane źródła aktowe.

I.1.1.b. Rękopiśmienne i drukowane źródła opisowe.

I.2. Źródła wytworzone przez biblioteki.

I.2.1. Źródła pisane.

I.2.1.a. Rękopiśmienne i drukowane źródła aktowe.

I.2.1.b. Rękopiśmienne i drukowane źródła opisowe.

I.2.2. Źródła pośrednie między pisanymi i niepisanymi.

I.2.3. Źródła niepisane

I.3. Źródła wytwarzane przez instytucje i organizacje związane z bibliotekami relacją równorzędności.

I.3.1. Źródła pisane.

I.3.1.a. Rękopiśmienne i drukowane źródła aktowe.

I.3.1.b. Rękopiśmienne i drukowane źródła opisowe.

I.3.2. Źródła pośrednie między pisanymi i niepisanymi.

I.3.3. Źródła niepisane.

II. Źródła nieinstytucjonalne – wytwarzane poza bibliotekami i instytucjami nadrzędnymi lub niezależnymi w stosunku do bibliotek.

II.1. Źródła pisane.

II.2. Źródła pośrednie między pisanymi i niepisanymi.

II.3. Źródła niepisane.

W rozdziale czwartym Puchalski scharakteryzował wyodrębnione przez siebie typy źródeł, które nazwał „indywidualnymi”, tj. takimi, które wykorzystuje się lub powinno się wykorzystywać w badaniach nad zjawiskami indywidualnymi, w tym przypadku w badaniach nad dziejami poszczególnych bibliotek. Autor skoncentrował się na instytucjonalnych i nieinstytucjonalnych źródłach do historii bibliotek.

Natomiast rozdział piąty poświęcony został analizie źródeł do dziejów bibliotek w Polsce w latach 1918-1947 o charakterze statystycznym oraz omówieniu problematyki zastosowania techniki komputerowej do opisanie zjawisk masowych na przykładzie źródeł do historii bibliotek w okresie wojny i okupacji, wykorzystanych do opracowania wspomnianego wcześniej raportu *Straty bibliotek w czasie II wojny światowej w granicach Polski z 1945 r. Wstępny raport o stanie wiedzy* (Warszawa 1994). Według J. Puchalskiego, mając na uwadze podmiot wytwarzający i cel określający przeznaczenie źródła, najbardziej użyteczny z punktu widzenia dziejów bibliotek, jest podział źródeł na: instytucjonalne i nieinstytucjonalne, bowiem taki podział uwypukla rolę źródeł wytwarzanych przez same biblioteki. Trzeba się także zgodzić z tym, że zaproponowany przez J. Puchalskiego podział wskazuje również na to, że „jakość statystyki bibliotek zależała również od tego, jaki podmiot prowadził badania, co miało wpływ na organizację badań, ewidencję i transmisję danych, a tym samym wyniki badań” (s. 182). Po analizie materiałów statystycznych do dziejów bibliotek autor wskazuje, że istnieje potrzeba refleksji nad sposobami oceny wiarygodności źródeł statystycznych i ich przydatności w badaniach nad historią księżnic w latach 1918-1947. Omówił także dokładnie kryteria oceny źródeł statystycznych powołując się na kryteria wskazane przez S. Borowskiego w *Kryteriach oceny źródeł statystycznych. Główne kierunki oceny źródeł* („Studia Źródłoznawcze” 1965 T. 10. s. 69-99), czyli: kryterium zgodności celów obserwacji i wykorzystania źródeł, kryteria bezpośredniości, jednolitości i zupełności obserwacji oraz kryteria repre-

zentatywności i typowości doboru składników zjawiska masowego, a także poprawności konstrukcji statystycznej i prawidłowości odkrycia. Natomiast w przypadku oceny, w jakim stopniu źródło statystyczne obiektywnie odzwierciedla zjawisko masowe – kryterium wiarygodności oraz kryteria umożliwiające odtworzenie procesu historycznego, co w przypadku dziejów ksiąźnic w latach 1918-1947 stanowią kryteria: porządku chronologicznego i terytorialnego. J. Puchalski za S. Borowskim (*Niewłaściwe i wtórne źródła statystyczne* „Studia Źródłoznawcze” 1967 T.10 s.1-3) omawia także niewłaściwe i wtórne źródła statystyczne. Natomiast w przypadku omówienia techniki komputerowej do opisanie zjawisk w skali masowej autor ograniczył się do zasygnalizowania podstawowych kwestii związanych z tą problematyką oraz wskazania, że wymaga ona odrębnego i całościowego opracowania.

Ostatni rozdział poświęcony jest dogłębnej analizie zewnętrznej (erudycyjnej, dotyczącej tekstu źródła) i wewnętrznej (hermeneutyce, dotyczącej treści źródła) krytyce źródeł do historii bibliotek w badanym okresie, przyjmując jako punkt wyjścia terytorium Polski w granicach według stanu prawnego na 1 września 1939 r.

Analiza źródeł do dziejów bibliotek w latach 1918-1947 pozwoliła J. Puchalskiemu sformułować kilka postulatów badawczych, których realizacja, jego zdaniem, może służyć rozwojowi nie tylko historii ksiąźnic, ale i bibliologii jako dyscypliny. Najważniejszy z nich to rejestracja źródeł do dziejów ksiąźnic w XX w., wyodrębnionych i omówionych w recenzowanym studium, niezależnie od miejsca ich przechowywania. Autor podkreśla, że „szeroko zakrojona rejestracja – w skali lokalnej, regionalnej, ogólnopolskiej i międzynarodowej – pozwoliłaby na odtworzenie w przestrzeni i czasie: „mapy” bibliotekarstwa na terenie Polski w pierwszej połowie XX w. oraz „mapy” kulturalnego, naukowego, edukacyjnego, politycznego, wyznaniowego, etnicznego oraz społecznego i ekonomicznego otoczenia ksiąźnic”. Ułatwiłaby także „identyfikację tych problemów z historii bibliotek, które nie zostały dotąd jeszcze zbadane w ogóle lub w wystarczającym stopniu, a także krytykę źródeł oraz wybranie z ich zasobu materiałów najbardziej użytecznych dla badanego problemu, jak również zbadanie i odtworzenie poszczególnych zjawisk, procesów związanych z funkcjonowaniem bibliotekarstwa oraz ich przedstawienie we właściwych proporcjach, zgodnie z ich realnym znaczeniem w danym miejscu i czasie.” (s. 283)

Recenzowana publikacja ma bardzo dobrze opracowany aparat pomocniczy. Każdy rozdział zaopatrzony jest w rozbudowane i liczne przypisy, a bibliografia załącznikowa liczy ponad tysiąc pozycji. Korzystanie z tekstu ułatwia indeks osobowy oraz wykaz ważniejszych skrótów nazw używanych w tekście.

Rozprawa J. Puchalskiego ma charakter pionierski, bowiem jest pierwszą tego typu pracą bibliologiczną odnoszącą się do całokształtu problematyki źródeł do dziejów bibliotek w latach 1918-1947 i tym samym wydaje się, że jest szczególnie cenna nie tylko dla badaczy historii bibliotek, dla których stanowić może uzupełnienie warsztatu pracy, ale także dla naukowców innych dyscyplin, którzy wykorzystują te źródła w swoich badaniach. Warto, by zapoznali się z nią także bibliotekarze-praktycy, którym rozprawa wskaże, jak ogromne znaczenie ma dbałość o gromadzenie i opracowywanie oraz przechowywanie dokumentacji bibliotek.

Tak więc, choć recenzowana praca dotyczy źródeł do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947, to ma charakter uniwersalny, a przedstawiony w niej model wykorzystania źródeł bibliologicznych, może być wykorzystany w innych badaniach księgoznawczych.

Agnieszka Chamera-Nowak
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

Tekst wpłynął do redakcji 20 sierpnia 2007 r.

Jan Grzenia: *Komunikacja językowa w Internecie*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN, 2006, 214 s. ISBN 10 - 83-01-14867-5.

Internet budzi zainteresowanie specjalistów wielu dziedzin nauki. Jego wieloaspektowość – za przyczyną Internetu w takim samym stopniu zmieniają się sposoby komunikowania, jak i kształtują się nowe postawy społeczne i kulturowe – powoduje, iż badania nad nim mają wymiar interdyscyplinarny. Ostatnio do grona socjologów, psychologów i medioznawców dołączyli językoznawcy, dostrzegając ingerencję globalnej sieci komputerowej w przestrzeń języka. Relacja Internet – język stanowi dla nich interesujący obszar badawczy, czego dowodem jest liczba publikacji poświęconych temu zagadnieniu. Większość z nich to opracowania angielskojęzyczne. Polskie dokonania w tej dziedzinie prezentują się znacznie skromniej, wypada zatem odnotować fakt ukazania się na rynku wydawniczym książki Jana Grzenia pt. *Komunikacja językowa w Internecie*, która wypełnia lukę w rodzimej literaturze specjalistycznej.

Jan Grzenia pracuje w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół nazw własnych, stylistyki, kultury języka, komunikacji językowej w Internecie i innych mediach elektronicznych. Grzenia jest współautorem części słownikowej *Nowego słownika ortograficznego PWN wraz z zasadami pisowni i interpunkcji* (red. E. Polański, 1996, wyd. I); autorem *Słownika imion* (2002), *Słownika nazw własnych. Ortografia, wymowa, słowotwórstwo i odmiana* (1998, wyd. I), autorem rozdziału *Zasady komunikacji internetowej* będącego częścią książki *Polszczyzna na co dzień* (red. M. Bańko, 2006)¹. Razem z Jerzym Bralczykiem (Uniwersytet Warszawski) i Mirosławem Bańko (Uniwersytet Śląski) prowadzi internetową poradnię językową Wydawnictwa Naukowego PWN (<http://poradnia.pwn.pl>).

Komunikacja językowa w Internecie to wydawnictwo interesujące ze względu na zakres problematyki w nim podejmowanej. We *Wstępie* autor wyjaśnia, iż jego książka „[...] z natury rzeczy musi stanowić wprowadzenie do problematyki komunikacji językowej w Internecie. W związku z tym jej głównym celem jest określenie stanowiska lingwistyki wobec Internetu traktowanego jako miejsce porozumiewania się, z czym wiążą się przedstawione tu próby charakterystyki komunikacji internetowej jako zjawiska językowego. Monografia prócz tego i w związku z tym przynosi wiele klasyfikacji, objaśnień i tez, które wydają się niezbędne, by można podjąć skuteczne oraz kompleksowe badania nad językiem w Internecie” (s. 8).

Kompetencje językoznawcze i solidny warsztat naukowy pozwalają Grzeniu na rzetelną realizację powziętych założeń. Autor świadomy faktu, iż podejmuje się pionierskiego zadania, w zagadnienie semantyki internetowej wprowadza w sposób rozważny, wręcz metodyczny.

W rozdziale pierwszym *Komunikacja językowa w aspekcie technologicznym* definiuje termin *computer-mediated communication* (komunikacja za pomocą komputera), zwraca uwagę, że oto na naszych oczach rodzi się nowa dyscyplina naukowa, zajmująca się analizą komunikowania za pomocą komputerów. Charakteryzując Internet na tle innych mediów masowych (prasy, radia, telewizji), eksponuje jednocześnie odmienność komunikacji poprzez to medium. Wyczerpująca – jak na potrzeby publikacji – prezentacja internetowych kanałów przekazu (grup dyskusyjnych, gier internetowych, poczty elektronicznej, pogawędek internetowych czy udostępniania informacji w sieci WWW) z uwzględnieniem ich najistotniejszych cech, takich jak: piśmienność, anonimowość, interaktywność, pozwala mu postawić tezę o trzech typach internetowej komunikacji międzyludzkiej: 1) typie konwersacyjnym (czatowym), np. pogawędki internetowe; 2) typie korespondencyjnym (e-mailowym) odnoszącym się do poczty elektronicznej, grup, list i forów dyskusyjnych; 3) typie hipertekstowym, do którego

¹ Wszystkie wspomniane publikacje ukazały się nakładem Wydaw. Naukowego PWN.

zaliczają się teksty dostępne w sieci WWW. Podział ten stanowi dla niego „metodologiczną podstawę badań nad Internetem” (s. 43), to punkt odniesienia do dalszych rozważań.

Rozdział drugi *Komunikacja elektroniczna* dotyczy tytułowej komunikacji elektronicznej, przez którą rozumie on „proces porozumiewania się ludzi za pośrednictwem mediów elektronicznych” (s. 59). Klasyfikacja mediów na media asymetryczne (prasa, radio, telewizja) i media symetryczne (telefon, Internet) z pewnością nie zaskoczy medioznawcy, stwierdzenie zaś, że nowe technologie przyczyniają się do zanikania różnic między mediami asymetrycznymi a mediami symetrycznymi, choć może wydać się zbyt oczywiste, to jednak nie pojawia się tu przypadkowo. Zjawisko konwergencji: wzajemnego przenikania się mediów, przyczynia się – zdaniem autora – do powstawania nowej przestrzeni komunikacyjnej, którą cechuje autonomiczność i decentralizacja; przestrzeni zapewniającej użytkownikom sieci anonimowość, pozwalającej im na swobodę i kreatywność, zmieniającej ich zachowania kulturowe, w tym również świadomość językową.

Rozdział trzeci *Język Internetu* jest kwintesencją całej monografii. Autor podkreśla w nim znaczenie internetowych kanałów przekazu dla kształtowania się różnych sytuacji komunikacyjnych (komunikacja w grupach dyskusyjnych, na forach, komunikacja typu mailowego, komunikacja typu hipertekstowego), co z kolei łączy się z powstawaniem nowych odmian języka i nowych gatunków tekstu. Swoboda powiadamiania w Internecie – „nadawca nie jest ograniczony pod względem tematycznym i merytorycznym” (s. 94) – burzy tradycyjne zasady budowy wypowiedzi.

Analizując właściwości komunikacji językowej w sieci, Grzenia porusza między innymi kwestie dialogowości (podstawowa forma podawcza pogawędek, poczty elektronicznej, gier werbalnych), spontaniczności (lakoniczność informacji, grafizacja pisma, stosowanie znaków emotywnych, błędy w pisowni), kolo-kwialności, multimedialności, hipertekstowości, hierarchiczności i dynamiczności wypowiedzi elektronicznej. Osobną część rozdziału poświęca pisowni internetowej niosącej ze sobą różne rodzaje modyfikacji w tekście pisanym, jako przykłady podaje zwielokrotnienia liter, zwielokrotnienia znaków interpunkcyjnych, stosowanie wersalików, niekonsekwentne stosowanie lub niestosowanie wielkich liter czy stosowanie gwiazdek w celach eufemistycznych.

Zajmując się leksyką internetową, wspomina o słownictwie informatycznym, wyróżnia dwie jego kategorie: kategorie słownictwa komputerowego i kategorie słownictwa internetowego. Pierwszej podporządkowuje wyrazy będące nazwami sprzętu i oprogramowania, drugiej słownictwo związane wyłącznie ze sferą komunikacji w sieci. Przedmiotem jego analizy językowej są m.in. adresy elektroniczne, pseudonimy (nicki), emotikony, akronimy.

Interesujące wydają się być spostrzeżenia autora na temat tekstu elektronicznego, zarówno te dotyczące jego plastyczności (dzięki wykorzystaniu edytora komputerowego tekst może być wielokrotnie zmieniany, powielany, można do niego dołączać grafikę, dźwięk), jak i spontaniczności, o której pisze, że to „rzecz szczególna w świecie pisma” (s. 78). Nie mniej ciekawe są rozważania na temat gatunków tekstu elektronicznego. Klasyfikacji tekstów elektronicznych Grzenia dokonuje, biorąc pod uwagę tło komunikacyjne wypowiedzi, relację między odbiorcą a nadawcą wypowiedzi, czas i miejsce komunikacji, dziedzinę życia społecznego, temat wypowiedzi, kanał przekazu, stopień oficjalności sytuacji, intencję uczestników aktu komunikacji, kategorie językowe i właściwości kompozycyjne typowe dla danego gatunku tekstu. Na tej podstawie wyróżnia formy o mniejszym i większym stopniu złożoności, charakteryzuje wymienione gatunki tekstu elektronicznego, pamiętając o roli ich nadawcy, formie podawczej, hipertekstowości, hierarchiczności, interaktywności, multimedialności. Nie będąc do końca pewny stopnia ich ważności, wylicza je w kolejności alfabetycznej. Na liście gatunków internetowych umieszcza m.in. biuletyn elektroniczny, formularz

elektroniczny, katalog stron, księgę gości, pogawędkę, stopkę redakcyjną, sygnaturę, wątek na forum lub liście dyskusyjnej. Czy słusznie? Klasyfikacja taka może wprawić w zakłopotanie niejednego badacza teorii literatury. Należy jednak zdawać sobie sprawę z tego, iż monografia Grzeni ma wymiar prekursorski. Jej autor nie przeczy, że być może niektóre z przyjętych przez niego tez mogą budzić polemiki, i że czas zweryfikuje słuszność prezentowanych przez niego założeń, mimo to wyraża nadzieję, „że poznawanie języka Internetu stanie się dzięki jego książce łatwiejsze” (s. 199).

Autorowi recenzowanej publikacji można zarzucić zbyt lakoniczne traktowanie niektórych problemów naukowych (np. definiowanie hipertekstu), nie można natomiast odmówić precyzji w formułowaniu pojęć, jasności wnioskowania i bogactwa przykładów internetowego słownictwa. Odwoływanie się do bogatej literatury przedmiotu (oczywiście głównie w języku angielskim) oraz niezwykle rozbudowana bibliografia potwierdzają wartość naukową książki.

Komunikacja językowa w Internecie jest przystępnie napisanym kompendium wiedzy na temat funkcjonowania języka w sieci z odniesieniem do innych mediów. Książka znakomicie systematyzuje wiadomości z szeroko pojętej komunikacji językowej w Internecie. I choć autor kieruje ją przede wszystkim do osób zawodowo zajmujących się badaniem różnych aspektów językowych, to jej odbiorcami mogą być także ci, którym bliskie jest zagadnienie szeroko pojętej kultury języka.

Ewa Chuchro

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do redakcji 2 września 2007 r.

Ewa Ba g ł a j e w s k a-M i g ł u s, Rainer B e r g: *Polnisch Wörterbuch für Bibliotheken. Deutsch-Polnisch. Polnisch-Deutsch*. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag 2006 (Bibliotheksarbeit 13) ISBN 3-447-05323-2.

Pięćdziesiąt jeden lat, licząc od daty wydania, polscy bibliotekarze i bibliotekoznawcy czekali na wydanie nowego słownika terminologii bibliotekarskiej¹. Zapewne gdyby nie przedwczesna śmierć łódzkiego bibliotekoznawcy, Bogumiła Karkowskiego², pracującego wiele lat z zespołem nad wydaniem nowej wersji *Podręcznego słownika bibliotekarza*, doczekalibyśmy się być może wcześniej polskiego słownika bibliotekarskiego, a tak z tyleż radością, co z zawstydzeniem przychodzi nam powitać pojawienie się na rynku wydawniczym dwujęzycznego, polsko-niemieckiego i niemiecko-polskiego słownika dla bibliotek. Do tej nieco osobliwej nazwy, jak też do pary autorskiej, która go opracowała, jeszcze wrócę. Tymczasem warto przynajmniej wyjaśnić ów kontrastowy w odczuciach odbiór publikacji.

Zadziwiający sam w sobie jest fakt, iż polskie środowisko bibliotekarskie nie zdołało w ciągu półwiecza wygenerować z siebie nowoczesnego słownika bibliotekarskiego, a „niemiecki”³ słownik jest już drugim przekładowym słownikiem terminologii bibliotekarskiej opracowanym poza Polską⁴. Nie zmienia ciężaru tego zarzutu fakt wydania w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych

¹ Zob. H. Więckowska, H. Pliszczynska: *Podręczny słownik bibliotekarza*. Warszawa 1955.

² B. Karkowski: „Słownik bibliotekarza”, *rozważania przed nowym wydaniem*. „Przegląd Biblioteczny” 2003, z. 1-2 s. 139-145.

³ Ten cudzysłów oznacza, że słownik nie został wydany w Polsce, ale właśnie w Niemczech.

⁴ Zob. Pol'sko-slovenský a slovensko-pol'ský knihovnícky slovník. Zest. A. Gronek. Martin 1966.

słowników terminologicznych i fachowych z dziedzin bibliotekarstwa pokrewnych: introligatorstwa, księgarstwa i drukarstwa⁵ i informacji naukowej⁶. Polska leksykografia bibliologiczna jest nawiasem mówiąc dość zaniedbaną sferą w polskiej bibliologii. Z niemniejszym „utęsknieniem” czekamy wszak na nowe edycje *Encyklopedii Wiedzy o Książce* oraz *Encyklopedii Współczesnego Bibliotekarstwa Polskiego*⁷. Na pewno usprawiedliwieniem jest fakt, iż dzieła słownikowe wymagają szczególnego zespołu umiejętności i wiedzy, opanowania języka ojczystego, a w przypadku słowników terminologicznych, również języków obcych, a do tego więcej niż dobrej znajomości biblioteki i procesów w niej zachodzących. Nie tłumaczy to jednak w pełni dystansu, który dzieli polskie bibliotekoznawstwo na tym polu już nie tylko od bibliotekoznawstwa niemieckiego, będącego swoistą kopalnią językowych słowników terminologii bibliotekarskiej, ale od mniejszych od Polski pod wieloma względami, w tym pod względem potencjału bibliotekarskiego, naszych południowych sąsiadów. Zamieszczony w internetowym wydaniu słowackiego czasopisma „InfoLib” spis słowników bibliologicznych obejmuje aż 14 takich opracowań, w tym słowackie słowniki terminologiczne z zakresu bibliotekarstwa⁸. Między nimi znajduje się, zapewne zapomniany, gdyż pochodzący z 1966 r. polsko-słowacki i słowacko-polski słownik bibliotekarski. Dorobek czeskiej leksykografii bibliotekarskiej liczy wprawdzie tylko sześć słowników, ale pośród nich są aż dwie terminologiczne bazy danych: TDKIV⁹ i KZK¹⁰. Internetowego słownika terminologii bibliotekarskiej doczekali się zresztą również Serbowie i Estończycy¹¹. Także Słowacy wydali bardzo profesjonalną elektroniczną bazę danych zawierającą dwujęzyczny słoweńsko-angielski słownik terminologii bibliotekarskiej¹². Dokonania Słowaków na tym polu imponują rozmachem, systematycznością oraz profesjonalizmem i zasługują na odrębne omówienie¹³.

Właściwie wydanie słownika polsko-niemieckiej terminologii fachowej z zakresu bibliotekarstwa nie jest zaskoczeniem w świetle dotychczasowej, stale poszerzanej niemieckiej oferty leksykograficznej. Lista dwujęzycznych i wielojęzycznych słowników terminologii bibliotekarskiej naszego zachodniego sąsiada jest z roku na rok coraz bardziej obszerna i obejmuje m.in. terminologię w językach takich, jak język: chiński, arabski, angielski, hiszpański, włoski, a w 2006 r. wydano wielojęzyczny, niemiecko-angielsko-rosyjsko-gruzyński glosariusz bibliotekarski¹⁴. Tym niezmiernie wartościowym inicjatywom edytorskim

⁵ *Współczesne polskie drukarstwo i grafika książki: mały słownik encyklopedyczny*. Wrocław 1982; *Współczesne polskie księgarstwo: mały słownik encyklopedyczny*. Red. R. Cybulski. Wrocław 1981; *Współczesne polskie introligatorstwo i papiernictwo: mały słownik encyklopedyczny*. Red. tomu *Introligatorstwo* – J. Celma-Panek, tomu *Papiernictwo* S. Libiszowski. Wrocław [etc.] 1986.

⁶ *Słownik terminologiczny informacji naukowej*. Red. M. Dembowska i in. Wrocław-Warszawa 1979.

⁷ Zob. *Encyklopedia Wiedzy o Książce*. Wrocław 1971; *Encyklopedia Współczesnego Bibliotekarstwa Polskiego*. Kom. red. K. Głombowski, B. Świerkowski, H. Więckowska. Wrocław 1976.

⁸ Zob. *Knihovnicke slovniki*. [dostęp: 31.08.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://WWW.infolib.sk/index/podstranka.php?id=267>.

⁹ *TDKIV – Česká terminologická databáze z oblasti knihovnictví a informační vědy (báze KTD)* [online] [dostęp: 31.08.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nkp.cz/o_knihovnách/Slovník/index.htm>

¹⁰ *KZK – Databáze zkratk pro knihovnictví a informační obory* [online] [dostęp: 31.08.2007]. Dostępny w World Wide Web <http://sigma.nkp.cz/F/56dkjrny3kqiifubk4vna35usmma2ql417rxsp5sh5lvuixm27-00688?func=file&file_name=find-a&local_base=KZK>

¹¹ *Bibliotekarskoj terminološki rečnik: englesko-srpski i srpsko-engleski* [online] [dostęp: 31.08.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://btr.nbs.bg.ac.yu/default.htm>>; Dictionary of library terms. [dostęp: 2007-08-31]. Dostępny w World Wide Web: <http://pang.nlib.ee/termin/eng/>

¹² *Angleško-slovenski slovar bibliotekarske terminologije. English-Slovenian Dictionary of Library Terminology*. Zbral in uredil Ivan Kanič. Ljubljana 2002. [online] [dostęp: 31.08.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www2.arnes.si/%7EEljnuk4/dictionary/slovenian/>>

¹³ Zob. Slovenski bibliotekarski terminološki slovar / Kanič, Ivan & Zvonka Leder W: Knjižnica- 40 (2) 1996, s. 117-124.

¹⁴ Zob. *Fachwörterbuch Bibliothek: Deutsch-Englisch-Russisch-Georgisch*. Erarb. von Arne Ackermann... Hrsg. von Tinatin Dschtschwadse und Engelbert Plassmann. Bad Honnef: Bock + Herrchen, 2006, 481 S. (Glossarium bibliothecarii multilinguale). Pełny wykaz słowników niemieckich zamieszczają autorzy w swojej publikacji – zob. E. Bałajewska-Miglus, R. Berg, s. XXI-XXVIII.

patronuje przede wszystkim wydawnictwo Saur Verlag KG¹⁵, a dzielnie mu sekunduje Harrasowitz Verlag. Przejdźmy jednak do interesującego nas dzieła leksykograficznego.

Jak zaznaczono już, osobliwy jest sam tytuł słownika, tak w wersji oryginalnej, jak w tłumaczeniu, którego nawiasem mówiąc brakuje na stronie tytułowej: *Pol-ski słownik dla bibliotek*. Osobliwy jest zwłaszcza w kontekście podtytułu: niemiecko-polski i polsko-niemiecki. Może to budzić pewne zdziwienie, a nawet zamęt. Na pewno nie jest to słownik polski z tytułu proveniencji wydawniczej. Tylko częściowo polskie jest autorstwo słownika. Słownik jest dziełem Polki i Niemca, ale obie osoby mieszkają w Niemczech. W dodatku jest to słownik przekładowy nie tylko polsko-niemiecki, ale też niemiecko-polski. Tytuł nie oddaje więc rzeczywistego charakteru dzieła, a motywacja jego wyboru jest niejasna. Może autorom zależało na spopularyzowaniu fachowego języka polskiego wśród niemieckich bibliotekarzy.

W dotychczas opublikowanych recenzjach¹⁶ nikt nie zwrócił dostatecznej uwagi na kompetencje językowe i fachowe autorów. A to przecież jeden z kluczy do sukcesu w podobnych przedsięwzięciach. Zatem: znakomita znajomość języka niemieckiego w przypadku obojga autorów, do tego bardzo dobra znajomość języka polskiego, co zrozumiałe samo przez się, u autorki i niezła, autora – Niemca. Warto zaznaczyć w tym miejscu wysokie kompetencje bibliotekarskie Rainera Berga. Na co dzień jest on bibliotekarzem dziedzinowym odpowiedzialnym za gromadzenie i opracowanie literatury polskiej w Bibliotece Państwowej Pruskiego Dziedzictwa Kulturalnego w Berlinie. Jego partnerka, dr Ewa Bałajewska-Miglus jest z zawodu tłumaczem (romanistka, sławistka, germanistka) i naukowcem w jednej osobie, zarazem użytkownikiem biblioteki, co wprawdzie nie rekompensuje braku doświadczenia bibliotekarskiego, ale paradoksalnie pozwala na spojrzenie na organizm biblioteczny „chłodnymi oczami”. Ten dobór niewątpliwie wpłynął na bardzo dobry poziom językowy słownika, na jego więcej niż poprawną konstrukcję i staranne opracowanie, zgodne z regułami sztuki leksykograficznej.

Adresatem słownika w myśl tytułu są biblioteki, co można rozumieć jako wszyscy bibliotekarze niezależnie od typu biblioteki, w której pracują. Fraza „für Bibliotheken” oznacza też, że zakres słownika w założeniu obejmować ma terminologię odnoszącą się do problematyki bibliotek wszystkich typów. To założenie, choć ambitne nie znajduje, bo i nie może, znaleźć pełnego odzwierciedlenia w liczącym ok. 7000 haseł słowniku. Jest to widoczne zwłaszcza w szczegółowej warstwie pojęciowej. Autorzy słusznie zresztą rozszerzyli krąg terminologiczny na pojęcia pokrewne składające się jednak na bibliotekarski słownik, w szczególności na: morfologię książki, terminy bibliograficzne, terminy wydawnicze, terminy literaturoznawcze (w dużym wyborze), terminy z zakresu archiwistyki. Największą grupę, co zrozumiałe, stanowią terminy z praktyki bibliotekarskiej. Niewiele mniejszą, terminy z obszaru technologii informacyjnych. Fascynacja nowoczesnymi technologiami przysłoniła jednak autorom, jak się wydaje, pole widzenia na nieobecne zupełnie w słowniku pojęcia z zakresu marketingu bibliotecznego, biblioterapii, etyki bibliotekarskiej, czy słabo obecne terminy z zakresu organizacji i zarządzania w bibliotekach, w tym jego nowych nurtów, np. zarządzania strategicznego. Owe braki, choć odczuwalne, nie są jednak w stanie zaćmić wartości tej pracy, jego wyjątkowości, różnorodności, a przede wszystkim bogactwa terminologii bibliotekarskiej.

Dwóch słów komentarza wymaga przedstawiony w literaturze przedmiotu warsztat leksykograficzny autorów, jako że pokazuje on rzeczywisty rozmiar ich

¹⁵ Zob. K.G. Saur Verlag [online] <<http://www.saur.de/index.cfm?lang=DE&m=1&type=sub&selected=1050&hir=1>>

¹⁶ Zob. G. Twardak, *EBIB* [online] [dostęp: 2007-08-31]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/2006/81/a.php?Twardak>>; J. Dunin, *Przegląd Biblioteczny* 2007 z. 2, s. 273-274; E. Herden *Roczniki Biblioteczne* 2007 R. 50.

trudu, a przy tym ich podejście badawcze. Zestawienie bibliograficzne ujawnia jednakże pewien niemieckocentryzm w doborze terminologii. Jak inaczej bowiem wytłumaczyć nieobecność w tym wykazie najważniejszych polskich podręczników bibliotekarskich, ogólnych i fachowych?¹⁷ Z całą pewnością można je znaleźć przecież w berlińskich bibliotekach. Ten niemiecki punkt widzenia jest widoczny także na innych obszarach. Na przykład autorzy używają skrótów niemieckich również w polskiej części słownika, ponadto więcej jest nazw bibliotek niemieckich aniżeli polskich. Sporadycznie pojawiająca się nomenklatura zawodowa, np. *Diplombibliothekar* – bibliotekarz dyplomowany, bez słowa wyjaśnienia wywołuje, co najmniej zamieszanie. Jak już zaznaczono godna uznania jest warstwa przekładowa słownika. Do nielicznych wyjątków mogących budzić zastrzeżenia należy, moim zdaniem tłumaczenie terminu *Leihbibliothek* jako *biblioteka-wypożyczalnia*¹⁸, podanie terminu *bibliothek powszechna* jako nadrzędnego w stosunku do *biblioteki publicznej*, czy też użycie neologizmu *bibliografować*. Pewnym dysonansem jest wprowadzenie do słownika jako pewnego wyjątku nazwy *Kolekcja Krakowska Biblioteki Pruskiej* przy jednoczesnej nieobecności np. hasła *Kommando Paulsena*. Ale to przecież miał być słownik terminologiczny! Takie hasła nie powinny zatem się w nim w ogóle znaleźć.

Na koniec słów kilka o strukturze słownika. Otwiera go przedmowa autorstwa dyrektora Biblioteki Państwowej Pruskiego Dziedzictwa Kulturalnego, Antoniusa Jammersa, następnie podziękowania konsultantom za pomoc. Nie mogły się nie znaleźć w takiej pracy wskazówki dla użytkownika, podane w bardzo zwięzły sposób. Zaraz po literaturze przedmiotu następuje słownik niemiecko-polski, a dalej słownik polsko-niemiecki. Poręczna kieszonkowa forma, staranna oprawa edytorska, zewnętrzna i wewnętrzna, m.in. pogrubione hasła autorskie, wyjustowane artykuły hasłowe, odsyłacze, skróty i symbole, czynią słownik łatwym i przyjemnym w użytkowaniu i przemawiają za tym, aby, pomimo stosunkowo wysokiej ceny za jeden egzemplarz (190 zł), znalazł się na biurku polskiego bibliotekarza i bibliotekoznawcy.

Zdzisław Gębołyś
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski

Tekst wpłynął do redakcji 31 sierpnia 2007 r.

¹⁷ Brak w wykazie publikacji m.in. *Bibliotekarstwa* pod red. Z. Żmigrodzkiego oraz *Bibliotekarstwa szkolnego* J. Andrzejewskiej, nie mówiąc o nowszych publikacjach.

¹⁸ *Leihbibliothek* to raczej wypożyczalnia, albo w starym znaczeniu wypożyczalnia dochodowa.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Ukazały się kolejne opracowania poświęcone dygitalizacji zbiorów, bibliotekom cyfrowym, problematyce tworzenia i zarządzania zasobami cyfrowymi.

Praca Małgorzaty Kowalskiej *Dygitalizacja zbiorów bibliotek polskich* (Kowalska, 2007) składa się z dwóch części. W części pierwszej, opartej na analizie piśmiennictwa polskiego i obcojęzycznego, w tym materiałów prawnych krajowych i międzynarodowych omówiono różne aspekty procesu dygitalizacji, scharakteryzowano kierunki polityki informacyjnej w Polsce i wytyczne przygotowane przez organizacje międzynarodowe. W rozdziale omawiającym istotę procesu dygitalizacji autorka przedstawiła argumenty za używaniem spolszczonej pisowni terminu – *dygitalizacja*. Druga, zasadnicza część książki to prezentacja działalności dygitalizacyjnej różnych typów bibliotek polskich w latach 1995-2005, oparta na badaniach ankietowych przeprowadzonych w stu bibliotekach. W rozdziale zamykającym tę część opracowania zawarta została całościowa ocena dokonań w zakresie dygitalizacji badanych bibliotek oraz wnioski dotyczące perspektyw rozwoju tego typu działalności w Polsce.

Praca zbiorowa *Biblioteki cyfrowe. Projekty, realizacje, technologie* (Woźniak-Kasperek, Franke, red. 2007) została przygotowana przez Zakład Teorii, Historii i Metodyki Bibliografii Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Autorami są pracownicy zakładu oraz przedstawiciele różnych środowisk związanych z problematyką bibliotek cyfrowych. Omówiono aspekty techniczne i technologiczne tworzenia i utrzymywania bibliotek cyfrowych, przedstawiono polskie i zagraniczne realizacje cyfrowych kolekcji, scharakteryzowano zagadnienia prawne i marketingowe związane z działalnością bibliotek cyfrowych. W artykułach przewija się motyw koordynacji prac, którego wagę podkreślono we wstępie do publikacji: „Wraz z rozwojem procesów tworzenia cyfrowych zasobów bibliotecznych musi pojawić się kwestia koordynacji prac, nie tylko w celu określenia priorytetów w skali krajowej, lecz także rejestracji dotychczasowych prac, zdigitalizowanych tytułów i dokumentów planowanych do digitalizacji” (s. 8).

Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku opublikowała książkę pamiątkową dedykowaną prof. Annie Sitarskiej (Leończuk, red. 2007). Tom zawiera artykuły o różnorodnej tematyce mieszczącej się w obrębie księgoznawstwa, bibliotekoznawstwa, informacji naukowej – dyscyplin z kręgu zainteresowań badawczych i zawodowych prof. Sitarskiej. Autorzy to osoby związane z Anną Sitarską na różnych etapach jej życia zawodowego z ośrodków akademickich i bibliotek z Łodzi, Warszawy, Wrocławia, Białegostoku, Krakowa, Bratysławy. Znajdziemy tu m. in. artykuły Wandy Pindlowej, Zdzisława Gębołysia, Anny Zbikowskiej-Migoń, Katarzyny Materskiej, Marka Nahotki, Jadwigi Nowackiej, Jadwigi Woźniak-Kasperek, a także zarys biograficzny i bibliografię prac A. Sitarskiej.

Siedemdziesiąt lat temu Maria Dembowska, późniejsza wybitna bibliotekoznawczyni, podjęła pracę w Bibliotece Ordynacji Zamojskiej w Warszawie. Jubileusz ten stał się okazją do opublikowania przez Bibliotekę Narodową książki jubileuszowej w 70-lecie pracy zawodowej, zatytułowanej *Maria Dembowska. W kręgu bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej* (Sadowska, red. 2007). Książka składa się z czterech części: pierwsza zawiera artykuły przedstawiające działalność zawodową, naukową, dydaktyczną profesor M. Dembowskiej w dziedzinie bibliografii, bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa, informacji naukowej, część druga zawiera bibliografię podmiotową i przedmiotową, część trzecia to wspomnienia współpracowników, przyjaciół, uczniów, w części czwartej zawarto wybrane, klasyczne już teksty M. Dembowskiej, a także niepublikowane dotąd fragmenty jej dziennika.

Na jeden z ciekawszych aspektów wszechstronnej działalności M. Dembowskiej zwraca uwagę w swoich wspomnieniach Kordula Szczechura z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego: „Zdolności Pani Profesor do integrowania środowiska naukowego, Jej niezwykle poczucie odpowiedzialności za losy kadry naukowej w dziedzinie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej wyraziły się szczególnie w prowadzonym przez nią społecznie, przez wiele lat, otwartym dla wszystkich zainteresowanych, ogólnokrajowym seminarium naukowym w Warszawie... Tu w „ogniu krytyki” krystalizowały się nasze koncepcje prac doktorskich i habilitacyjnych, prowadziliśmy – niekiedy pasjonujące – dyskusje naukowe, a różnorodność podejmowanych tematów pozwalała na ogarnięcie całej złożonej problematyki uprawianej dyscypliny” (s. 195).

Biblioteka Kórnicka PAN opublikowała materiały z sesji *Książka na przełomie średniowiecza i odrodzenia* (Quinkenstein, red. 2007), która odbyła się w poznańskim oddziale Biblioteki, w Pałacu Działyńskich w dniach 8-10.06.2006 r. Na starannie wydaną, bogato ilustrowaną publikację złożyło się pięć rozpraw badaczy z Instytutu Filologii Polskiej UAM w Poznaniu oraz z Instytutów Historii Sztuki KUL-u i Uniwersytetu Wrocławskiego. Autorzy artykułów zaprezentowali wyniki badań m.in. nad pracami iluminacyjnymi Stanisława Samostrzelnika na dworze biskupa krakowskiego Piotra Tomickiego, początkami grafiki książkowej na Śląsku, rekonstrukcją wyposażenia ilustracyjnego modlitewnika *Hortulus animae* z 1533 r. ze zbiorów Biblioteki Kórnickiej PAN. Opublikowane materiały są dobrym przykładem interdyscyplinarności badań nad książką.

Przykładem takiej interdyscyplinarności mogą być badania jednego z najcenniejszych obiektów zbiorów specjalnych w Polsce – *Kodeksu Baltazara Bohema*, znajdującego się w Bibliotece Jagiellońskiej. Biblioteka opublikowała charakterystykę kodykologiczną rękopisu, która uzupełnia badania, podejmowane do tej pory głównie przez historyków sztuki (Sobańska, 2007).

Biblioteka Kórnicka publikuje katalogi swoich cennych zbiorów z Gabinetu Rycin. Po wydaniu w 2006 r. katalogu *Grafika po 1945 r.* przedstawiającym kolekcję współczesną ukazała się *Grafika prasowa XIX wieku* (Quinkenstein, red. 2007). W XIX wieku nastąpiła ekspansja czasopism, w tym pism ilustrowanych. Tytus Działyński, a następnie jego syn Jan Kanty tworzyli kolekcję grafik tematycznie związanych z historią i sztuką polską. Taki charakter ma także zaprezentowana kolekcja grafiki prasowej. Katalog zawiera fotokopie grafik i szczegółowe opisy.

Standaryzacja w bibliotekach uczelnianych była tematem VIII Konferencji Bibliotek Szkół Wyższych Niepaństwowych, która odbyła się w Warszawie w dniach 22-24 czerwca 2006 r. Zbiór artykułów z konferencji (Szmigielska, red. 2007) rozpoczyna tekst Teresy Urszuli Szmigielskiej o charakterze teoretycznym i porządkującym *Norma, normalizacja, standard, standaryzacja, wskaźnik, wytyczne – znaczenie i stosowanie podstawowego słownictwa*. W referatach omówiono stosowane na świecie standardy biblioteczne, jak i te spoza obszaru bibliotekarstwa, przydatne w bibliotekach (głównie z zakresu zarządzania). Przedstawiono także polskie próby wdrażania standardów zharmonizowanych ze wzorami międzynarodowymi.

Zadanie, jakie postawił sobie autor książki *Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947. Studium bibliologiczne* (Puchalski, 2007), to „zapropozowanie i przetestowanie oryginalnego modelu wykorzystania źródeł bibliologicznych – na przykładzie materiałów źródłowych do dziejów bibliotek w Polsce w latach 1918-1947 – przydatnego także do innych badań księgoznawczych” (s. 19). Przedmiotem rozważań autora jest zasób źródłowy odnoszący się do księżnic działających na terenie II Rzeczypospolitej, wytworzony w trzech okresach: międzywojennym (1918-1939), wojny i okupacji (1939-1944) oraz w okresie szacowania strat bibliotek (1944-1947). Autor przedstawia propozycję typologii omawianych źródeł, charakteryzuje wyodrębnione typy źródeł, które

nazywa ze względu na ich wykorzystanie „indywidualnymi”, analizuje źródła statystyczne, ostatni rozdział poświęca wewnętrznej i zewnętrznej krytyce źródeł do historii bibliotek 1918-1947.

Ukazały się publikacje będące efektem badań obszarów tematycznych nie podejmowanych dotychczas przez badaczy, opartych na szerokim materiale źródłowym i wymagające przyjęcia pewnych oryginalnych koncepcji badawczych. Można tu wymienić rozprawy Anny Grucy i Joanny Mikosz

Anna Gruca przedstawiła interesujące wyniki badań z zakresu historii książki w publikacji *Nakładem własnym... Autorzy jako wydawcy swoich prac w dobie autonomii galicyjskiej* (Gruca, 2007). Przedmiotem zainteresowań autorki stali się autorzy publikujący w Krakowie własnym nakładem oraz druki, które ukazały się dzięki ich działalności wydawniczej w l. 1866-1914. Z badań wynika m.in., że wbrew potocznym sądom, niemożliwość znalezienia wydawcy nie była najważniejszym powodem finansowania druku własnych prac, a także, że omawiane publikacje nie były w większości rezultatem grafomańskich ambicji jej twórców.

W książce *Dodatki kulturalne do prasy dwudziestolecia międzywojennego* (Mikosz, 2007) opartej na pracy doktorskiej autorki, podjęto próbę charakterystyki dodatków kulturalnych do gazet z okresu dwudziestolecia międzywojennego. Praca poprzedzona wnikliwą kwerendą, łączy spojrzenie prasoznawcze z historycznoliterackim. Po ogólnej charakterystyce czasopiśmiennictwa międzywojennego autorka, na podstawie wybranych dodatków z prasy codziennej ukazującej się w Warszawie, Krakowie, Wilnie, Lwowie, Łodzi, Poznaniu i Katowicach, dokonała ich typologii, omówiła formy wypowiedzi dziennikarskiej, przedstawiła problematykę literacką i teksty literackie na tle innych komunikatów kulturowych. Ostatni rozdział zawiera omówienie funkcji dodatków kulturalnych międzywojnia, które autorka podzieliła na funkcje prasoznawcze i komunikacyjno-kulturowe.

Jubileusz 50-lecia stał się okazją do wydania całościowego opracowania podsumowującego działalność Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (Dębowska, 2006), zasłużonego w sprawowaniu opieki metodycznej i naukowej nad kościelnymi zbiorami w Polsce. Maria Dębowska, wieloletni pracownik naukowy tej instytucji przedstawiła genezę i organizację Ośrodka, jego strukturę, sylwetki pracowników, warunki lokalowe, omówiła główne kierunki działalności, w tym konferencje naukowe i szkoleniowe, wydawanie czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, mikrofilmowanie zbiorów kościelnych, prace informacyjne i badawcze. We wrześniu 2006 r. Ośrodek został przekształcony w Instytut Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych.

Charakterystyczny dla odradzającej się polskiej demokracji po 1989 r. był zwrot ku lokalności. Powstał ogromny rynek prasy lokalnej i mniejszy – lokalnych mediów audiowizualnych.

Zamierzeniem redaktorów pracy zbiorowej *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku* (Jarowiecki, Paszko, Kolasa, red. 2007)) było stworzenie pewnej syntezy wiedzy o polskich mediach lokalnych i regionalnych, głównie prasie, z perspektywy ich piętnastoletniego rozwoju. Tom zawiera artykuły o charakterze teoretycznym i metodologicznym, teksty o historii i współczesności mediów lokalnych, rozważania socjologiczne, ekonomiczne, językowe. Osobne artykuły poświęcono mediom elektronicznym. W dziale *Regiony* zamieszczono artykuły o mediach lokalnych w województwie małopolskim i podkarpackim. Publikację zamyka bibliografia autorstwa Władysława Marka Kolasy *Polskie media lokalne i regionalne po 1989 r.*

Osobnej analizy doczekała się lokalna prasa lubelska. W monografii *Prasa w Lublinie (1989-2003)*. *Realia wolnego rynku* Lidia Pokrzycka przedstawiła zmiany własnościowe lubelskiej prasy regionalnej i lokalnej na tle polskiego rynku prasowego (Pokrzycka, 2006), opisała powstanie oraz ewolucję wydawniczą

poszczególnych czasopism, ze szczególnym uwzględnieniem dzienników, omówiła kwestie związane z ekonomiką mediów, a także, w oparciu o badania ankietowe, przybliżyła lubelskie środowisko dziennikarskie. Przedstawiona w książce sytuacja na rynku prasy w latach 1989-2003 w Lublinie nie napawa optymizmem. W zakończeniu czytamy m.in. „Konieczne staje się unowocześnianie technik redagowania gazet, budowa bardziej sprawnych struktur zarządzania redakcjami, a także niezależność ekonomiczna poszczególnych pism. W publikacji przyjmuje się, że lubelskie gazety nie są w stanie przeprowadzić diametralnych zmian organizacyjnych i wizerunkowych. Lubelski rynek prasowy jest słabszy od średniej krajowej. Wpływ na to ma zarówno sytuacja gospodarcza miasta, a przede wszystkim regionu, brak tradycji czytelniczych, jak i brak podstaw ekonomicznych lubelskich wydawców” (s. 170).

Praca Krystyny Bednarskiej-Ruszajowej *Biblioteki w literaturze polskiej* (Bednarska-Ruszajowa, 2006) jest „próbą wyjścia naprzeciw modzie ostatnich lat, tak w Polsce, jak i za granicą, poszukiwania w literaturze pięknej motywów książki, biblioteki i bibliotekarza” (s. 15). To pierwsza w polskim piśmiennictwie naukowym próba przedstawienia na tak dużą skalę motywów związanych z biblioteką i czytelnictwem. Autorka korzystając z narzędzi badawczych wywodzących się z nauk filologicznych i bibliologicznych przeprowadziła interpretacje i analizy zgromadzonego materiału (325 utworów 158 polskich pisarzy od oświecenia do początków XXI w.). Interesująca jest lektura zarówno tekstu badaczki, jak i cytowanych fragmentów literackich.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Bednarska-Ruszajowa Krystyna (2006). *Biblioteki w literaturze polskiej*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 254 s. ISBN 83-233-2215-5.
- Gruca, Anna (2007). *Nakładem własnym... Autorzy jako wydawcy swoich prac w Krakowie w dobie autonomii galicyjskiej*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 213 s. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. ISBN 978-83-233-2243-6.
- Dębowska, Maria (2006). *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. 1956-2006*. Lublin: Wydaw. KUL, 225 s., il. ISBN 83-7363-404-5.
- Jarowiecki, Jerzy; Paszko, Artura; Kolasa, Władysław Marek, red. (2007). *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI w. Historia – teoria – zjawiska*. Kraków: Wojewódzka Biblioteka Publiczna, 325 s. Bibliotheca. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie. Prace Naukowe; nr 3. ISBN 978-83-60100-03-5.
- Kowalska, Małgorzata (2007). *Dygitalizacja zbiorów bibliotek polskich*. Warszawa: Wydaw. SBP, 293 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 86. ISBN 978-83-89316-68-4.
- Leończuk, Jan, red. (2007). *Od księgoznawstwa przez bibliotekoznawstwo do nauki o informacji XXI wieku*. Białystok: Książnica Podlaska, 386 s., il. Z Prac Naukowych Książnicy Podlaskiej; nr 3. ISBN 978-83-60368-66-4.
- Mikosz, Joanna (2007). *Dodatki kulturalne do prasy dwudziestolecia międzywojennego*. Kalisz: Agencja Wydawnicza „Sztuka i Rynek”, 149 s. ISBN 978-83-60118-03-0.
- Pokrzycka, Lidia (2006). *Prasa w Lublinie (1989-2003). Realia wolnego rynku*. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 184 s. ISBN 83-227-2548-5.
- Puchalski, Jacek (2007). *Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947. Studium bibliologiczne*. Warszawa: Wydaw. SBP, 333 s. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 90. ISBN 978-83-89316-77-6.
- Quinkenstein, Małgorzata Anna, red. (2007). *Grafika prasowa w XIX wieku*. Kórnik: Biblioteka Kórnicka PAN, 184 s., il. ISBN 978-83-85213-50-5.
- Quinkenstein, Małgorzata Anna, red. (2006). *Materiały z sesji „Książka na przełomie średniowiecza i odrodzenia” Pałac Działyńskich Biblioteka Kórnicka PAN*. Kórnik: Biblioteka Kórnicka PAN 8-10.06.2006, 132 s. ISBN 978-83-852-13-49-9.
- Sadowska, Jadwiga, red. (2007). *Maria Dembowska. W kręgu bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej. Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 324 s., il. Prace Instytutu Bibliograficznego; nr 45. ISBN 978-83-7009-608-3.

- Sobańska, Anna, red. (2007). *Kodeks Baltazara Bohema. Komentarz kodykologiczny*. Kraków: Biblioteka Jagiellońska, 38 s., il. ISBN 83-921946-6-7.
- Szmigielska, Teresa, red. (2007). *Standardy w bibliotekach naukowych*. Warszawa: Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania, 198 s. ISBN 978-83-89437-69-3.
- Woźniak-Kasperek, Jadwiga; Franke, Jerzy, red. (2007). *Biblioteki cyfrowe. Projekty, realizacje, technologie*. Warszawa: Wydaw. SBP, 212 s. ISBN 978-83-89316-72-1.

Barbara Koryś
Biblioteka Narodowa

Tekst wpłynął do redakcji 26 sierpnia 2007 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Kiedy generował się nasz rodzimy kodeks etyki zawodowej bibliotekarzy i pracowników informacji, naokoło więcej było obstrukcji, aniżeli wsparcia. Komu to potrzebne? Jaka będzie efektywność? Takie oto zaściankowe pytania dominowały i mało komu przyszło do głowy, że chodzi o jedną z podstawowych (w sumie nielicznych) idei, kreujących zawód.

Inni takich pytań nie zadawali, dlatego mają takie kodeksy od dawna. Oto dwie książki na ten temat – przy czym ta rosyjska ma charakter bardziej kompendialny.

ETYKA ZAWODOWA „1”

Rosyjskie spojrzenie [1] na bibliotekarską etykę zawodową jest oryginalne, bowiem punkt wyjścia wymagał przełamania standardów, narzuconych od dzieścioleci i akurat nieetycznych. Może dlatego rozważania, zamieszczone w książce [Sowremiennyye problemy... 2006] wieloautorskiej – z udziałem autorów zagranicznych – odnoszą się do szczególnie licznych aspektów problematyki etyczno-zawodowej. To bardzo ciekawe [****].

Kodeks etyki bibliotekarskiej wprowadzono w Rosji w 1999 r., po licznych sporach i w trzeciej, dosyć lakonicznej, ostatecznej wersji. Dla wielu było zaskoczeniem, że został zainicjowany, opracowany i uchwalony przez stowarzyszenie, a nie przez ministerstwo. Po kilku latach jednak zgodność postępowania z nim w praktyce deklaruje nie więcej, niż 30% pytaných bibliotekarzy.

Mimo to, zawierając to wszystko, co jest najważniejsze w innych podobnych kodeksach (o czym niżej) – z wyjątkiem stosunków wewnątrzawodowych, potraktowanych śladowo – stał się zaczynem zmian w tradycyjnym myśleniu zawodowym. W sensie koncepcyjnym, zamknął okres sowiecki w rosyjskim bibliotekarstwie: tak twierdzą autorzy.

Praktyka odbiega wprawdzie od postanowień, lecz przecież nie tylko tam. W mentalności trwa mianowicie stary nawyk bezwzględnej ochrony zasobów, torpedujący swobodę dostępu. Prawa jednostki nie są szanowane, regulaminy dyskryminują użytkowników, no i są praktyki pobierania bezprawnych opłat. A u nas to nie? Natomiast obsesyjny wątek wszystkich kodeksów, mianowicie eliminacja jakichkolwiek form cenzury, akurat w Rosji uchodzi za szczególnie kontrowersyjny.

Większość tekstów w tomie, autorstwa Rosjan i nieRosjan, dotyczy jednak bibliotekarskich kodeksów etycznych za granicą i to w ciekawym ujęciu syntetycznym. A są takie już w 131 krajach – pierwszy więc, niejako modelowy (i potem często zmieniany), wprowadzono w 1938 r. w USA – i obok cech wspólnych, charakteryzują się również różnicowaniem, niekiedy znacznym.

Na ogół bywają lakoniczne, a im dłuższe i bardziej uszczegółowione, tym częściej trzeba je zmieniać. Za najkrótszy uchodzi amerykański, bo po ostatniej modyfikacji liczy 307 słów, za najdłuższy zaś – chilijski: 1487 słów. Z kolei w Anglii są aż dwa. Wszystkie zaś starają się określić główny zakres zawodowych powinności – pomagając w ten sposób w optymalizacji zawodu – i wszystkie mają charakter układu odniesienia dla ocen zawodowego postępowania.

W ujęciu najogólniejszym, kodeksy są przeważnie życzeniowe, ale czasami mają charakter prawa – przynajmniej w ramach organizacji. Kodeks angielski przewiduje stowarzyszeniowe postępowanie dyscyplinarne, ale nie wiadomo, czy dobrze, że tak właśnie jest. Różnie też rozkładają się priorytetowe akcenty: już to na powinnościach lub na podstawowych pożytkach (dla społeczeństwa), niekiedy serwują modele postępowania oraz wskazówki, co jest dobre a co złe, a bywa i tak, że proponują przede wszystkim repertuar ocen.

Wszędzie za najważniejszą wytyczną uważa się rzetelną obsługę publiczności – kodeks francuski szczególnie eksponuje opiekę nad użytkownikami – oraz swobodny dostęp do zasobów. Powtarza się również reguła równych praw w tym dostępie, niezależność oferty od osobistych przekonań bibliotekarzy i bezwarunkowa tajność informacji o użytkowniku (jak się okazuje: nierealna). Stąd też żądanie pełnej swobody w korzystaniu z bibliotek oraz – zakazu wszelkich form cenzury.

Z czym jest właśnie gigantyczny kłopot, zwłaszcza odkąd po atakach terrorystycznych, w USA (to wszak symbol swobód obywatelskich) ustawa PATRIOT pozwala służbom bezpieczeństwa na wgląd w dokumentację biblioteczną i na śledzenie odbioru internetu, bez niczyjej zgody i wiedzy. Bibliotekarskie stowarzyszenia protestują, ale nikt na to nie zwraca uwagi. Zresztą szeroki nadzór państwa nad internetem jest dziś zjawiskiem szerokim – ma miejsce w Chinach, w Północnej Korei i w Emiratach Arabskich, a nawet w Australii.

Sytuację komplikuje też oczywista potrzeba filtracji oferty (nie tylko elektronicznej) dla dzieci i młodzieży, ale nie ma ani precyzyjnych kryteriów kwalifikacyjnych – są więc możliwe manipulacje pod przykrywką ochrony moralności – ani filtrów szczelnych. Poza tym, na dobrą sprawę, sam *d o b ó r* zasobów bibliotecznych oraz licencje na materiały elektroniczne, to też są formy swoistej cenzury. Dlatego żądanie całkowitej swobody intelektualnej jest w bibliotecznej praktyce bardziej hasłem niż realną rzeczywistością.

Jednak mimo niejakich słabości, bibliotekarskie kodeksy etyki zawodowej – zdaniem wszystkich autorów – mają sens. Określają bowiem wspólne wartości, regulują zachowania i podnoszą rangę zawodu. Dlatego zresztą powinny być generowane przez samych zainteresowanych. Natomiast, rzecz jasna, nie rozwiązują wszystkich problemów zawodowych.

ETYKA ZAWODOWA „2”

Zbieżna tematycznie książka [2] trzech angielskich autorów [McMenemy, Poulter, Burton, 2007] z Uniwersytetu w Glasgow, kompozycyjnie ustępuje [***] poprzedniej. Są w niej bowiem liczne powtórzenia jednakowych opinii (panowie się nie dogadali?), mnogie (*case study*) przykłady bywają trywialne i ewidentnie zmyślane a niekoniecznie ilustratywne, oraz nie wiadomo po co wprowadzono przydługie a częste opisy procesów informowania. I wprawdzie to, co dotyczy tematu głównego warto jest uwagi, jednak nadmiar wątków ubocznych zamazuje sens.

Odpowiadając pośrednio kodeksowym sceptykom, autorzy twierdzą, że bibliotekarz to osoba publicznego zaufania, stąd wzmożone wobec niego wymagania etyczne, zatem kodyfikacja reguł postępowania jest nieodzowna. Nie zawsze tożsamy z ustaleniami prawnymi. Jak też nieraz sprzecznych z opiniami organizatorów bibliotek, z przeświadczeniami społecznymi, a nawet – z indywidualnymi przekonaniem każdego bibliotekarza.

Tak jak w książce poprzedniej, są tu omówienia kodeksów bibliotekarskiej etyki z rozmaitych krajów, po części tych samych co tam, ale także innych. Ze wschodnioeuropejskich przywołano kodeks czeski, bardzo typowy, standardowy – jakkolwiek na pewno nasz nie jest gorszy. Są też wybrane kodeksy azjatyckie, w części ogólnej podobne do innych, ale zawierające niekiedy także wykaz obowiązków wobec państwa (Filipiny, Indonezja), a nawet rejestr wartości islamskich (Indonezja).

Opis głównych treści kodeksów, choć różny w szczegółach, w ogólnych zarysach powtarza to, co zauważyli autorzy tomu rosyjskiego. No więc zdaniem autorów angielskich, w kodeksach dominują modele zawodowych zachowań oraz rejestry zawodowych wartości postulowanych, mniej więcej podobne, a także postulaty eliminowania wszelkich form cenzury – również w procesach doboru zasobów. Zaś centralne miejsce zajmują przeważnie deklaracje praw użytkowników, jakkolwiek hasło rzeczywiście powszechnego dostępu do zasobów autorzy uznają za mit – nie bez racji. Natomiast sygnalizują również reguły, występujące w kodeksach rzadziej, dotyczące lojalności wobec bibliotekarskiej profesji oraz troski o jej rozwój, a także – opisy skomplikowanych relacji wobec organizatorów bibliotek.

Od siebie autorzy dorzucają różne komentarze szczegółowe na temat niektórych regulacji, wprowadzonych do kodeksów albo wartych wprowadzenia. W odniesieniu do doboru zasobów bibliotecznych, pojawia się żądanie różnorodności ujęć co ważniejszych zagadnień, a więc szerokiego spektrum, niwelującego jednostronność opinii. Takie założenie powinno obowiązywać zawsze.

Z kolei głównym wyznacznikiem informowania ma być rzetelność (użytkownicy sądzą, że szybkość) usług – troska o ich stały rozwój. Ale najbardziej zaskakuje sugestia dostosowania katalogów do mentalności użytkowników, a nie do reguł (katalogowania). Nie wyjaśnia się jednak, jak to zrobić.

Najszerzej skomentowane są różne bariery, ograniczające swobodny udział w komunikacji publicznej i trzeba przyznać, że autorzy zdołali uniknąć w tym zakresie banałów oraz (częstej zwykle) demagogii. Sygnalizują więc konieczność zachowania równowagi pomiędzy prawami autorów i prawami publiczności do korzystania z oferty, nie ukrywając trudności. Jest też długa lista zastrzeżeń wobec nadmiernie restrykcyjnych, licencyjnych reguł udostępniania materiałów. No i nie obeszło się bez skomentowania filtracji, niekiedy koniecznej, nieraz przesadnej, zawsze zaś kłopotliwej, bo generującej konflikt z użytkowniczą swobodą wyboru.

Ci autorzy również sygnalizują, że ochrona danych osobowych publiczności bibliotecznej nie jest w pełni przestrzegana, więc jest to zjawisko jeśli nie powszechne, to w każdym razie rozległe. Tak być nie powinno, ale jednak jest. Stąd zawarta w tekście sugestia, że skoro nie można tej ochrony zapewnić, to trzeba o tym koniecznie powiadomić użytkowników. To jest niezbędne minimum lojalności.

Na kanwie tych wszystkich opinii oraz komentarzy, zostały też sformułowane dodatkowe *nakazy* etyczne. Dla każdego profesjonalisty takie mianowicie, że m u s i sukcesywnie dopełniać oraz aktualizować wiedzę zawodową. Zaś dla kierowników takie, że zarządzanie musi być dalekosiężne (strategiczne) i mieć jeden cel główny: ma zmierzać do pożytku biblioteki.

Czy to są oczywistości? Do pewnego stopnia – są. Ale wobec tego nie wiadomo czemu, mało kto jest z nimi w zgodzie.

NOTATKI Z OKOPÓW

Taki jest dosłowny podtytuł publikacji [3] dwóch amerykańskich bibliotekarzy [Anderson, Sprankle, 2006], charakteryzującej funkcjonowanie informacyjnych agend dużych bibliotek publicznych. W tekście są liczne, autentyczne notatki z dyżurów informacyjnych, z wielu dni – co wraz z szeregiem rozumnych

komentarzy wydaje się w miarę interesujące [**]. Autorzy piszą o tym, co znają z praktyki.

Ale ta niby dowcipna opowieść, do pewnego stopnia metaforyczna, ma w sobie coś niepokojącego, mianowicie użytkownika czyni mimo wszystko wrogiem. Zaś wśród notatek jest niemało takich, z których wynika, że wielu użytkowników bibliotek to kretyni. No więc to nie jest nastawienie dobre.

Na szczęście – niekonsekwentne. Autorzy twierdzą mianowicie, że w oczach użytkowników biblioteka publiczna to jest taka instytucja, która posiada informacje o wszystkim. Ponieważ zaś tak w rzeczywistości nie jest, bardzo to stresuje... bibliotekarzy. A takie wyobrażenia o bibliotekach ludzie wynoszą z dzieciństwa, z bibliotek dla dzieci, gdzie ich tego nauczono. Teraz – piszą autorzy – dzieci uczą się w bibliotekach wysyłania maili oraz gier elektronicznych. Czy to prawda, to inna sprawa, natomiast z tej opinii wynika, że jednak o coś tym autorem chodzi.

Drażni ich jednak formuła, w myśl której biblioteki publiczne mają być dla wszystkich, informując o wszystkim i to jeszcze za darmo. Zwracają uwagę, że to pomysł nierealny, zwłaszcza że większość bibliotek publicznych to jednostki małe, jednoosobowe. Ale w innym miejscu ci sami autorzy mają zdanie odmienne, więc to tak wygląda, jakby sami sobie wzajemnie przeczyli.

Formułują również i takie opinie, że w bibliotekach publicznych całymi dniami przesiadują bezdomni, bezrobotni oraz mentalnie nie zrównoważeni, a wiele osób przychodzi, żeby wysłać darmowe maile bądź pooglądać w internecie pornosy. Ich zdaniem, dla takich celów szkoda utrzymywać kosztowne biblioteki. No to co: zlikwidować?

Są tam też pretensje, że użytkownicy oczekują realizacji usług szybszej, niż na to pozwala technologia. Byliby może mniej namolni, gdyby umieli obsłużyć się sami, ale nie potrafią. Żeby zaś ich tego nauczyć, trzeba więcej czasu, aniżeli dwie godziny. Z tekstu nie wynika jednak, skąd wzięły się akurat dwie godziny, ani czy wystarczyłyby trzy.

Długo tkwię w tym zawodzie, stosunkowo dużo czytam i muszę powiedzieć, że rzadko zdarza mi się widywać teksty, tak ostentacyjnie wypinające się na bibliotekarski etos. Dlatego to warto przeczytać, lecz bez akceptacji.

Są jednak w tym tekście również opinie rozumne. Autorzy charakteryzują biblioteczne kwerendy jako rzadko powtarzalne, trudne, czasem niebywałe i wobec tego wymagające bibliotekarskiej kreatywności. Sam internet nie wystarczy: potrzebni są właśnie bibliotekarze, inteligentni, sprawni i wysoce kontaktowi, w dodatku wzajemnie ze sobą współpracujący, w pojedynkę bowiem byłoby trudno dać sobie radę. Trzeba więc pracować w zespołach bibliotekarskich, jak też współpracować z innymi bibliotekami – i to jest formuła użyteczna zwłaszcza dla bibliotek małych, o których w innym miejscu jest napisane byle co.

Byłoby najlepiej, gdyby właśnie te opinie sfinalizowały tom, ale tak nie jest. Autorzy bowiem wypowiadają się jeszcze i to nieomal o wszystkim. O bibliotecznej teraźniejszości oraz o przyszłości, a nawet o budownictwie bibliotecznym – formułując opinie niekoniecznie konsekwentne, a czasem zdumiewające. Ciekawe w czytaniu, ale pod warunkiem, że nie zawsze będą traktowane serio.

BIBLIOTEKARSTWO MIĘDZYNARODOWE

Fakt, że biblioteki funkcjonują na całym świecie, już dawno skłonił bibliotekarzy do ponadgranicznych kontaktów i do wymiany opinii, a w końcu do nawiązywania zinstytucjonalizowanej współpracy. Pojawiły się również próby wypracowania stosownych koncepcji teoretycznych, a więc oczywiście również: wyodrębnienia subdyscyplin naukowych, najprzód (pół wieku temu) o nazwie *bibliotekoznawstwo porównawcze*, a potem *bibliotekoznawstwo międzynarodowe* – z czego jednak praktycznych pożytków nie widać, poza tym że ten i ów uznał się za wąskozakresowego specjalistę w tym obszarze.

Taka dosyć mglista proveniencja towarzyszy też książce [4] pod szumnym tytułem [Stueart, 2007], której autor uchodzi za specjalistę od bibliotekarstwa międzynarodowego właśnie. Jednak uchodzić, a być, to nie to samo. Książka jest w lwiej części informatorem teleadresowym, mało wszakże dokładnym, a zawartych w niej komentarzy oraz opinii nie nazwałbym odkrywczymi [*].

Stueart wypowiada się na temat bibliotekoznawstwa porównawczego i międzynarodowego, ale bez szczegółów oraz bez odniesień, natomiast zwraca uwagę, że międzynarodowe w s p ó ł d z i a ł a n i e bibliotek jest w praktyce rozwinięte miernie. Ale to nie jest opinia w pełni wiarygodna, ponieważ funkcjonowanie bibliotek utożsamia w y ł ą c z n i e z obiegiem informacji, a to jednak nieprawda.

Przeszkody w tym współdziałaniu są zdaniem autora różne: prawne, technologiczne i finansowe. Również polityczne, ale Stueart ma wyraźny kłopot, jak je skonkretyzować: w końcowym rozdziale, traktującym o polityce informacyjnej na świecie, strasznie dużo jest sloganów i ogólników, mało zaś argumentów konkretnych. Natomiast trudno odmówić mu racji, kiedy powiada, że hamulcem szerszej kooperacji międzynarodowej bibliotek jest (nieunikniona) nierówność traktowania języków narodowych. Ale co można wobec tego zrobić? Bo to tak, jakby uznać, że prawo tarcia nie zawsze jest użyteczne. No to nie trzemy?

W związku z tym pojawia się również opinia, że globalizacja zagraża lokalnemu obiegowi informacji. Autor lansuje więc formułę: globalny zasięg – lokalny dostęp do informacji.

Dominującą część tomu stanowią informacje teleadresowe instytucji i organizacji, raz charakteryzowanych dokładniej, a czasami nie, i dobieranych dość arbitralnie. Właściwie tylko rejestr rządowych i pozarządowych agencji oraz fundacji, wspierających biblioteki, nie budzi zastrzeżeń. Natomiast już rejestr (50) międzynarodowych stowarzyszeń i zrzeszeń bibliotekarskich wywołuje zdziwienie, a czasem wesołość. Informacje bywają bowiem niepełne albo wręcz śladowe, a wybór jest po części przypadkowy. Po co komu informacja o stowarzyszeniu bibliotek karaibskich lub o zrzeszeniu europejskich (!) bibliotek sinologicznych? Zakładam, że autor wie.

Rejestr (170) bibliotek narodowych, rzeczywiście liczny, bardzo często grzeszy niedokładnością. Są detaliczne opisy dziejów niektórych bibliotek, ale są też przywołania samych nazw. Tam zaś, gdzie w ostatnich latach miały miejsce zmiany polityczne – fakty oraz daty są mało wiarygodne.

Jednak najbardziej mankamentalny jest spis (90) krajowych stowarzyszeń bibliotekarskich, zestawiony (moim zdaniem) byle jak. Wymienia się wprawdzie Guam, Papuę oraz Samoa, ale nie ma Mołdawii, Egiptu, Kirgistanu, Kazachstanu, Urugwaju, Wenezueli i wielu innych. Przy niektórych stowarzyszeniach jest rys historyczny, a przy innych ledwo jedno zdanie lub wyłącznie adres (Północna Korea). W wielu krajach (Austria, Niemcy, Rosja i inne) zapisano daty powołania jedynie ostatnich wariantów (lub fuzji) stowarzyszeń, pomijając ich długą i ważną historię.

Z kilku dużych i znanych stowarzyszeń amerykańskich, pojawiło się tylko jedno: ALA. W polskiej działce jest zaś data 1915 r. – powołania Komisji Historii Książnic i Wiedzy Bibliotecznej – a potem 1946 r. I już. Zaś jedyne czasopismo, jakie SBP wydaje to, zdaniem Stuearta, „Poradnik Bibliotekarza”.

Oczywiście: ktoś mu tak powiedział. O każdym stowarzyszeniu ktoś mu coś powiedział i tak powstał spis. Ale to nie jest profesjonalny sposób tworzenia takich rejestrów. Tak bowiem, jak niemożliwe jest jajko częściowo nieświeże, tak też nie istnieje informacja częściowo prawdziwa.

Przedsięwzięcie autora nie należało do łatwych, ale są na świecie zadania trudniejsze. Kto sobie nie radzi, ten powinien zrezygnować. A już na pewno nie może firmować czegoś takiego renomowany wydawca, wyciągając klientom z kieszeni po 45\$ (plus porto).

UPRAKTYCZNIANIE PRAKTYK

To samo wydawnictwo naciągnęło mnie na kolejny, podobny a zbędny wydatek, oferując książkę [5] na temat studenckich praktyk w bibliotekach publicznych [*Public library...* 2006]. Ponieważ rozbieżność edukacji bibliotekarsko-informacyjnej z praktyką, to kula u nogi tego kształcenia, liczyłem na produktywną refleksję, ale poza kilkoma ogólnymi opiniami, książka okazała się knotem [*].

Pełno tu wypowiedzi oczywistych i *głęboko słusznych*, a formułowanych z taką egzaltacją, jakby co najmniej odkrywano nową Amerykę. Przy tym zaś jednakowych: wszyscy opowiadają jedno i to samo. Najwidoczniej Cindy Mediavilla, redaktor tego tomu, ograniczyła się do zebrania tekstów *na kupę* i skierowała je do druku w takiej kolejności, w jakiej zostały nadesłane.

Oczywiście autorzy mają rację, że pogłębione praktyki studenckie mają sens, urealniają bowiem i porządkują uzyskaną na studiach wiedzę. Przynoszą zresztą korzyści także bibliotekom, bo umożliwiają przegląd ewentualnych kandydatów do pracy. Jest nawet konkretne doniesienie z Los Angeles, że zrealizowane w szerokiej skali praktyki zapewniły napływ do tamtejszych bibliotek nowych pracowników, których wcześniej brakowało.

Ale z realizacją tych praktyk jest mnóstwo trudności. Konieczna jest przede wszystkim zgodna współpraca bibliotek z uniwersyteckimi instytutami informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, a te wcale się do niej nie kwapią. Z braku czasu oraz z obawy o nadmiar dodatkowych obowiązków.

Wzięcie mają zresztą głównie te praktyki, które są w instytutach tak samo punktowane, jak inne przedmioty i kursy, a na to instytuty godzą się niechętnie. No i przeważa opinia, że praktykantom należy się wynagrodzenie (z przyczyn dydaktycznych przemilczę wysokość), tak jak pracownikom, na co biblioteki nie zawsze mają środki.

Zdaniem wielu autorów, praktyki powinny być realizowane nie później niż na rok przed ukończeniem studiów i trwać odpowiednio długo, przez cały semestr (np. raz w tygodniu). Ale z przywoływanych licznie przykładów wynika, że najczęściej realizuje się praktyki dwutygodniowe (12 dni roboczych po 6 godzin), a te najdłuższe trwają czasem cztery tygodnie. A więc sugestie sobie, rzeczywistość zaś – też sobie.

Schemat przebiegu praktyk jest wszędzie podobny, niepotrzebnie więc został wielokrotnie opisany. Program obejmuje zwykle zwiedzenie wszystkich głównych agend oraz objaśniające rozmowy z opiekunem praktyk, którego trzeba wyznaczyć. Potem zaś ma miejsce realizacja czynności i obowiązków na jednym, wybranym stanowisku pracy, pod okiem doświadczonego bibliotekarza. W tekstach nikt się nie zastanawia, ilu takich *prowadzących* bibliotekarzy da się namówić na dodatkowe obowiązki w jednej bibliotece.

Niektóre biblioteki przygotowują pisemne miniporadniki, żeby praktykanci nie pogubili się w nieznanych sobie sytuacjach. Na końcu praktyki obowiązuje zaś zwykle jakiś rodzaj sprawdzianu, czasem nawet więcej niż jeden.

Idea praktyk studenckich nie jest oczywiście nowa. Nie są także nowe trudności wykonawcze. Otóż nie dostrzegam w tym tomie żadnych pomysłów, ułatwiających realizację. Padło wiele słów, napisano mnóstwo zdań, jednak na ogół okrągłych oraz takich samych. A sama mnogość wypowiedzi nie musi prowadzić do racjonalnych rozstrzygnięć.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- [1] *Sowremiennyye problemy bibliotecznoj i informacjonnoj etiki.* (2006) Sankt-Pietierburg: Izdatielstwo Rossijskaja Nacionalnaja Bibliotieka, 244 s., ISBN 5-8192-0256-2 [****]
- [2] David McMenemy, Alan Poulter, Paul F. Burton (2007). *A handbook of ethical practice. A practical guide to dealing with ethical issues in information and library work.* Oxford: Chandos Publishing, 153 s., ISBN 1-8433-4230-8 [***]
- [3] Charles R. Anderson, Peter Sprankle (2006): *Reference librarianship. Notes from the trenches.* Binghamton: The Haworth Information Press, 258 s. ISBN 978-0-7890-2948-5 [**]
- [4] Robert D. Stueart (2007): *International librarianship. A basic guide to global knowledge access.* Lanham: The Scarecrow Press, Inc., 247 s. ISBN 978-0-8108-5876-3 [*]
- [5] *Public library interships. Advice from the field* (2006). Red. Cindy Mediavilla. Lanham: The Scarecrow Press, Inc., 188 s., ISBN 978-0-8108-6186-3 [*]

Jacek Wojciechowski
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

Tekst wpłynął do redakcji 2 lipca 2007 r.

Z Ż Y C I A S B P

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2007 z. 3
PL ISSN 0033-202X

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
Zarząd Główny
ma zaszczyt zaprosić

na Uroczystości Jubileuszowe z okazji

90-lecia STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

oraz

80-lecia „PRZEGLĄDU BIBLIOTECZNEGO”

w dniu 11 października 2007 r. o godz. 15.00

Biblioteka Narodowa, wejście A, Audytorium St. Dembego, Al. Niepodległości 213, Warszawa

Patronat nad Uroczystościami Jubileuszowymi
objął Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Kazimierz Michał Ujazdowski

Gość honorowy
prof. **Władysław Bartoszewski**

SPONSOR GŁÓWNY JUBILEUSZU

Patronat medialny
EBIB Elektroniczna
Biblioteka – platforma
cyfrowa SBP

EBIB

W programie m. in.:

- ◆ Wystąpienie Przewodniczącej SBP Elżbiety Stefańczyk
- ◆ Wystąpienia przedstawicieli władz i zaproszonych gości
- ◆ Wręczenie odznaczeń i medali
- ◆ Wręczenie nagród laureatom:
 - Nagrody Naukowej SBP im. H. Łysakowskiego
 - Nagrody Młodych SBP
 - TYGODNIK BIBLIOTEK 2007
- ◆ Prezentacja multimedialna „90 lat SBP”
- ◆ Otwarcie wystaw:
 - Z dziejów SBP 1917-2007
 - Pasje twórcze bibliotekarzy
- ◆ Spotkanie towarzyskie

Prosimy o potwierdzenie udziału w uroczystościach do dnia **25 września br.** tel. 022-825-97-05, 825-83-74,
fax 022-825-53-49, e-mail: biurozgsbp@wp.pl

VI FORUM SBP

11 października 2007 r. (czwartek)

- 10:00-11:00 Rejestracja uczestników
- 11:00-11:15 Otwarcie posiedzenia, powitanie uczestników i gości
kol. Elżbieta Stefańczyk
Przewodnicząca SBP
- 11:15-11:20 Zatwierdzenie porządku obrad
- 11:20-11:25 Powołanie Komisji Uchwał i Wniosków
- 11:25-12:00 Dekoracje odznaczeniami zasłużonych bibliotekarzy i działaczy SBP
- 12:00-12:15 Przerwa na kawę
- 12:15-12:45 Działalność Zarządu Głównego SBP w latach 2005-2007
kol. Maria Burchard
Sekretarz Generalny SBP
- 12:45-13:15 Rola ustawy o bibliotekach dla rozwoju bibliotek w Polsce i na świecie
kol. Jolanta Stępniaik
Przewodnicząca Zespołu ds. opracowania założeń i projektu ustawy o bibliotekach
- 13:15-13:45 Dyskusja
- 13:45-14:00 Podsumowanie, przyjęcie uchwał i wniosków
- 14:00-15:00 Obiad

OSÓBNOŚCIPOLSKIE KONFERENCJE
PRZYSZŁOŚĆ BIBLIOTEK W POLSCE

12 października 2007 r. (piątek)

- 9:00-10:00 Rejestracja uczestników
- 10:00-11:30
1. Biblioteki jako skarbnice wiedzy i dziedzictwa kulturowego
prof. Hanna Tadeusiewicz
 2. Biblioteki we współczesnych społeczeństwach krajów rozwiniętych
prof. Elżbieta Barbara Zybert
 3. Kto przejmie biblioteki w Nowej Europie?
dr Henryk Hollender
- 11:30-12:00 Przerwa na kawę
- 12:00-13:00
4. Rola ruchu zawodowego bibliotekarzy w Polsce
dr Stanisław Czajka
 5. Biblioteki w społeczeństwie polskim. Rola Krajowej Rady Bibliotecznej
prof. Jan Malicki, Jan Wołosz
- 13:00-14:15 Obiad
- 14:15-16:30 I panel: NAUKA O KSIĄŻCE, BIBLIOTECY I INFORMACJI
Moderatorzy:
dr hab. Barbara Sosnińska-Kalata,
prof. Elżbieta Gondek
Paneliści: dr hab. Ewa Głowacka,
prof. Krzysztof Migoń,
dr hab. Maria Próchnicka,
dr Marek Tobera
- 16:30-17:00 Przerwa na kawę
- 17:00-18:30 II panel: ZAWÓD BIBLIOTEKARZA
Moderator:
dr Artur Jazdon
Paneliści: Janina Jagielska,
Piotr Marcinkowski,
Monika Simonietz
- 19:00 Kolacja

13 października 2007 r. (sobota)

- 9:00-10:20 III panel: PRZYSZŁOŚĆ CZASOPISM BIBLIOTEKARSKICH FACHOWYCH I NAUKOWYCH W DOBIE ERY CYFROWEJ
Moderator:
Jan Wołosz
Paneliści: prof. Jacek Wojciechowski,
Bożena Bednarek-Michalska
- 10:20-10:40 Przerwa na kawę
- 10:40-12:40 IV panel: PRZYSZŁOŚĆ BIBLIOTEK AKADEMICKICH I NAUKOWYCH, PUBLICZNYCH, SZKOLNYCH I PEDAGOGICZNYCH
Moderator:
dr Henryk Hollender
Paneliści: Ewa Dobrzyńska-Lankosz,
dr Dobrosława Platt,
Maria Wasik,
Andrzej Ociepa,
prof. Marcin Drzewiecki,
dr Hanna Batorowska,
Joanna Cicha (MKiDN),
Adam Zardecki (MNIŚZW),
Urszula Przybylska-Ziolo (MEN)
- 12:40-13:00 Przedstawienie wniosków skierowanych do Komisji Wnioskowej

SPONSOR GŁÓWNY
KONFERENCJI

Konsorcjum WAKO-FORSTER-VARIA
Regały przesuwne do bibliotek

Janusz Dunin-Horkawicz (1931-2007)

27 lipca 2007 r. zmarł w Łodzi prof. dr hab. Janusz Dunin-Horkawicz – bibliotekarz i bibliotekoznawca, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi, profesor zwyczajny Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego.

Janusz Dunin urodził się 26 czerwca 1931 r. w Wilnie w inteligenckiej rodzinie lekarzy. Po zakończeniu wojny Duninowie opuścili Wilno i zamieszkali w robotniczej Łodzi, gdzie w I Liceum Ogólnokształcącym im. Mikołaja Kopernika przyszły profesor uzyskał w 1950 r. maturę. Niedopuszczony do egzaminu wstępnego na Akademię Medyczną ze względu na złe ustosunkowanie kandydata do panującego ustroju – podjął 1 października 1950 r. studia na Wydziale Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Studiował polonistykę; w listopadzie 1953 r. otrzymał dyplom I stopnia ze specjalizacją bibliotekarską, w lutym 1955 r. magisterium na podstawie pracy o teorii fraszki.

Okres studiów w atmosferze rzetelnej pracy, życia naukowego i towarzyskiego, kiedy rodziły się przyjaźnie i kiedy znalazł towarzyszkę życia, ukierunkował zainteresowania badawcze Janusza Dunina i ukształtował jego światopogląd. Związany w l. 1954-57 ze Stowarzyszeniem PAX pracował w Łódzkim Oddziale

Spółdzielni Wydawniczej „PAX”. Opuściwszy Stowarzyszenie, rozpoczął 1 września 1957 r. pracę w największej placówce bibliotecznej Łodzi – w Bibliotece Uniwersyteckiej. Przeszedł tu przez trzydzieści lat pracy wszystkie szczeble kariery zawodowej: od bibliotekarza do starszego kustosza dyplomowanego. Zajmował kolejno coraz wyższe stanowiska; był kierownikiem Sekcji Dubletów i Druków Zbędnych w Oddziale Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów, w 1972 r. został kierownikiem tegoż Oddziału, a w latach 1984-87 pełnił funkcję dyrektora Biblioteki UŁ. J. Dunin bardzo aktywnie uczestniczył w życiu uniwersyteckiej Książnicy, zyskując wysoką ocenę zwierzchników za profesjonalizm zawodowy, naukowe osiągnięcia i społeczną działalność. Równoległe z pracą bibliotecarską prowadził badania naukowe w zakresie księgoznawstwa i literaturoznawstwa, a ich wyniki ogłaszał na łamach czasopism oraz w formie książek na wysokim poziomie merytorycznym i edytorskim. Na podstawie rozprawy pt. *Drugi rynek księgarski w Polsce. Rzecz o wydawnictwach literatury jarmarcznej i brukowej* uzyskał w 1968 r. stopień doktora, zaś w 1983 r. habilitował się, przedstawiając książkę zatytułowaną *Rozwój cech wydawniczych polskiej książki literackiej XIX i XX w.* Obydwa stopnie i stanowisko docenta otrzymał na Wydziale Filologicznym UŁ.

Od 1 października 1987 r. podjął Docent Dunin pracę w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, w której wykładał już wcześniej w trybie prac zleconych. Odtąd – do końca życia poświęcił się działalności dydaktycznej i naukowo-badawczej. Prowadził wykłady, proseminaria oraz seminaria magisterskie i doktorskie cieszące się wielkim powodzeniem wśród młodzieży; wypromował ponad stu magistrów i czterech doktorów. Wiele prac recenzował, opiniował rozprawy habilitacyjne, wnioski profesorskie, książki przeznaczone do publikacji. W 1996 r. Rada Państwa przyznała mu tytuł profesora zwyczajnego, a Minister Edukacji Narodowej stanowisko profesora zwyczajnego. W Katedrze Profesor Dunin angażował się w życie organizacyjne i przedsięwzięcia zespołowe: *Słownik pracowników książki polskiej* i *Podręczny słownik bibliotekarza*. Bardzo często uczestniczył czynnie w krajowych i zagranicznych sympozjach, konferencjach i zjazdach organizowanych przez uczelnie, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia zawodowe, organizacje społeczne. Wygłaszane na nich referaty następnie ogłaszał drukiem.

Stale publikował, poza licznymi artykułami (jest ich ok. 450), książki świadczące o jego rozległych zainteresowaniach, wiedzy, zdolnościach pisarskich; jest ich blisko 20. Już w 1966 r. ogłosił pracę o humorze i satyrze w Łodzi pt. *W Bi-Ba-Bo i gdzie indziej*, uwzględniającą autorów od Rozbickiego do Tuwima. Temu pierwszemu poświęcił J. Dunin książkę z 1980 r. pt. *Życie i sprawy Sotera Rozbickiego, które poznał i zgłębił Julian Tuwim*. Znamca i miłośnik książek i ekslibrisów zgromadził wartościową kolekcję wydawnictw brukowych i jarmarcznych oraz unikalny zbiór książeczek dla dzieci. Bibliofilską pasję i zebrana kolekcja były źródłem twórczych inspiracji właściciela, wydał m.in. dwie szczególnie cenne książki: *Ekslibrisy, książki, ludzie* (1974) i *Philobiblon polski* (1983) – ta ostatnia powstała we współpracy z żoną Cecylią. Opublikował też wspomnienie zatytułowane *Co było a nie jest, czyli kilka lat młodości mojej w Wilnie* (1990) oraz *Przystanek na Wyspie Wolności. Pejzaż KUL-owski z partią i PAX-em na horyzoncie* (1993). Zainteresowania literaturą dla dzieci przyniosły ciekawe wydawnictwo pt. *Książeczki dla grzecznych i niegrzecznych dzieci* (1991), a badania nad czytelnictwem zaowocowały książką *Pismo zmienia świat. Czytanie, lektura, czytelnictwo* (1998).

Naukowy dorobek Janusza Dunina stawia go w rzędzie wybitnych współczesnych bibliologów i literaturoznawców. Był też aktywnym członkiem Wydziału I Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, Łódzkiego Towarzystwa Przyjaciół Książki, Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego, Komisji Literatury Popularnej Komitetu ds. Literatury PAN, Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (wystąpił po akcesie SBP do PRON-u). Należał również do Towarzystwa Przyjaciół Wilna

i Ziemi Wileńskiej, do Klubu Miłośników Litwy. Za swe osiągnięcia zawodowe, naukowe i dydaktyczne, działalność organizacyjną i społeczną prof. dr hab. J. Dunin otrzymał nagrody Rektora UŁ, Medal Uniwersytetu Łódzkiego w Służbie Społeczeństwa i Nauki, Złote Odznaki: ZNP, SBP, UŁ oraz został uhonorowany Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1990). W 2000 r. otrzymał Nagrodę Prezydenta m. Łodzi.

Zasłużony dla nauki polskiej, Uniwersytetu Łódzkiego, Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, dla bibliotekarskiej Łodzi, przeszedł Janusz Dunin w siedemdziesiątym roku życia, po czterdziestu pięciu latach pracy w 2001 r. na dobrze zasłużoną emeryturę. Jeszcze przez kilka lat wspierał Katedrę swą wiedzą, doświadczeniem, pomagał młodszym kolegom. Od 2002 r. wykładał edytorstwo w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.

Prof. dr hab. Janusz Dunin zmarł po ciężkiej chorobie. W ostatni dzień lipca 2007 r. na łódzkim Starym Cmentarzu pożegnało Profesora liczne grono współpracowników, przyjaciół, studentów; przyjechali też przedstawiciele uniwersyteckich ośrodków bibliotekoznawstwa spoza Łodzi.

Cześć Jego Pamięci!

Hanna Tadeusiewicz

Tekst wpłynął do redakcji 6 września 2007 r.

KOMISJA EUROPEJSKA O INFORMACJI NAUKOWEJ
W CZASACH DYGITALIZACJI

W dniu 14.02.2007 r. Komisja Europejska opublikowała dokument roboczy na temat informacji naukowej w dobie dygitalizacji¹. Już 18.04.2005 r. sześciu szefów państw i rządów zażądało od Komisji podjęcia niezbędnych kroków w celu poprawienia Europejczykom dostępu do dziedzictwa naukowego i kulturowego. Uznano, że warunkiem uczynienia gospodarki europejskiej bardziej konkurencyjną, jest poprawa tworzenia, rozpowszechniania i zastosowania wiedzy. Niemożliwe było dalsze ignorowanie skutków zmian technologicznych i związanego z tym nowego porządku obiegu informacji. Według szacunkowych obliczeń na świecie wydawanych jest ok. 2000 czasopism, z czego 90% jest dostępnych w trybie online. Na Europę przypada z tego ok. 780 tytułów (49%). Niejako równoległym trendem do opisywanego jest ruch otwartego, tj. bezpośredniego i swobodnego dostępu internetowego do publikacji naukowych (*open-access-movement*). Dokumentem kluczowym dla tego ruchu jest deklaracja berlińska 2003 r.².

Komisja Europejska postanowiła wesprzeć te działania, przeznaczając na różnorodne przedsięwzięcia w tym zakresie (2007-2008) 85 mln euro. Środki te przeznaczone mają być w szczególności na koordynację i usieciowienie infrastruktury przechowywania danych (50 mln euro), na badania w zakresie przechowywania zbiorów elektronicznych (23 mln euro) oraz na powiększenie repozytoriów elektronicznych (10 mln euro). Kluczowe kwestie do rozwiązania w świetle omawianego dokumentu dotyczą płaszczyzny dostępu do informacji naukowej, jej rozpowszechniania oraz konserwacji. Wszystkie te płaszczyzny zostały rozpatrzone z czterech punktów widzenia: organizacyjnego, prawnego, technicznego i finansowego. Do podstawowych problemów organizacyjnych należy z jednej strony: stworzenie repozytoriów cyfrowych zawierających nowe i zintegrowane źródła informacji (kto ma za to odpowiadać, jak zapewnić ich odpowiednią jakość i jak połączyć repozytoria w Europie w sieć), a z drugiej strony ich konserwacja. Zasadniczą kwestią prawną, gdy chodzi o dostęp do zbiorów cyfrowych jest ujednolicenie wspólnotowych przepisów prawa autorskiego, a w obszarze konserwacji – rozszerzenie systemu egzemplarza obowiązkowego w zakresie informacji cyfrowej. Od strony technicznej wyzwaniem jest modernizacja wyszukiwarek oraz zastosowanie standardów otwartych.

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/pl/com/2007/com2007_0056pl01.pdf

ZRABOWANE KSIĘGOZBIORY

Paradoksalnie wraz z upływem czasu od zakończenia II wojny światowej retoryka rozrachunkowa nie tylko nie maleje, ale przeciwnie – wzrasta. Być może dzieje się tak z tego powodu, iż wiele z owych rachunków jak dotąd nie zostało zamkniętych. Ma to miejsce m.in. w odniesieniu do dóbr kultury. Wła-

¹ <http://www.loart.de/Stelle/grundsatzewashington.php3/long=german> [dostęp: 09.08.2007].

² <http://www.lostart.de/stelle/erklaerung.php3?lang=german> [dostęp: 09.08.2007].

ściwie poważna dyskusja na ten temat rozpoczęła się na świecie w końcu lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku po opublikowaniu zaleceń konferencji waszyngtońskiej z 3.12.1998 r. Wkrótce potem federalny rząd Niemiec we wspólnym oświadczeniu z przedstawicielami organizacji żydowskich dał „zielone światło” do odnajdywania i zwrotu zrabowanych przez hitlerowskie Niemcy dóbr kultury, szczególnie pochodzenia żydowskiego. W ten sposób została otwarta też dyskusja nt. rabunku książek w bibliotekach.

Spośród wielu inicjatyw zmierzających do realizacji tej szczytnej idei na uwagę zasługują działania Biblioteki Uniwersyteckiej w Marburgu (BU Marburg). Ta instytucja jako jedyna chyba niemiecka biblioteka dokonała przeglądu wszystkich nabytków z czasów nazistowskich i z lat powojennych, dodajmy, że uczyniła to samodzielnie, mając do dyspozycji tylko własne środki finansowe. Poszukiwania zostały rozpoczęte w 2001 r., a 5 lat później dokonano ich swobodnego podsumowania. Okazją specjalną było otwarcie wystawy „Displaced books”. W okresie od 11.11.2006 do 25.03.2007 r. można było na niej obejrzeć książki zrabowane przez nazistów, znajdujące się w zbiorach BU Marburg. Zaprezentowane zostały karty tytułowe, grzbiety, tylne okładki, ekslibrisy, dedykacje i inne znaki proveniencyjne, w tym dokumenty świadczące o rabunku. W tym kontekście szczególnie ciekawa wydaje się metodyka poszukiwań. Bibliotekarze marburscy podzielili poszukiwania na cztery etapy. Na etapie pierwszym przejrzyli księgi wpływów do biblioteki z l. 1933-1950, w związku z czym utworzona została baza danych. Na drugim etapie sprawdzone zostały numery wpływów z alfabetycznymi katalogami kartkowymi i uzupełnione dane bibliograficzne. Etap trzeci to przegląd wybranych książek z autopsji, ogółem 7000 wpływów, z których 4500 nie posiadało żadnych znaków własnościowych, a ok. 2000 zawierało informacje o właścicielach. Końcowy etap to odszukanie właścicieli zrabowanych książek, w czym pomogli BU studenci historii. W rezultacie odnaleziono właścicieli ok. 100 książek. Trwałym efektem projektu oczywiście baza danych stojąca do dyspozycji zainteresowanych badaczy, ale też i zwrot książek ich pierwotnym właścicielom.

Problematyka zrabowanych księgozbiorów budzi żywe zainteresowanie w niemieckojęzycznym świecie naukowym. W tym roku pojawił się w druku zbiór referatów z warsztatów, które miały miejsce w czerwcu 2006 r. w Berlinie. Przedstawione w nim zostały rezultaty badań w Bibliotece Uniwersyteckiej w Berlinie, Bibliotece Centralnej i Krajowej w Berlinie, Staatsbibliothek zu Berlin i Landesarchiv Berlin. Wiosną przyszłego roku (26-27.03.2008) odbędzie się w Wiedniu konferencja międzynarodowa pt. „Biblioteki w czasach nazistowskich: badania proveniencji i historia bibliotek”. Jej współorganizatorami są: Biblioteka Uniwersytecka w Wiedniu; Biblioteka Ratusza Wiedeńskiego oraz Związek Bibliotekarzy Austriackich. Szczegóły można znaleźć na stronie internetowej: www.ub.univie.ac.at/provenienzforschung. Na marginesie tego doniesienia należy wyrazić tylko żal, że bibliotekarze niemieccy nie rozciągnęli dotąd swojej akcji na własność obywateli polskich zrabowaną w l. 1939-1945. Nieznany jest dotąd los np. biblioteki Emila Zegadłowicza.

R. Rabiun: Displaced books NS-Raubgut in der Universitätsbibliothek Marburg. „Bibliotheksdienst” 2007 Juni, s. 630-634; Raubgut in Berliner Bibliotheken. Workshop des Regionalverbands Berlin-Brandenburg des Vereins Deutscher Bibliothekare am 12. Juni 2006. Berlin: Zentral- und Landesbibliothek 2007.

SKANERY KSIĄŻEK DLA BIBLIOTEK

Skaner stał się dziś takim powszechnym narzędziem pracy bibliotek, jak jeszcze nie tak dawno komputer, nie mówiąc już o maszynie do pisania. Na rynek

biblioteczny zaczynają wchodzić niedrogie poręczne skanery umożliwiające digitalizację dokumentów, w tym książek dawnych i nowych. Dzięki najnowszym urządzeniom tego typu właściwie każdy, nie tylko bibliotekarz, ale również student, uczeń, pracownik naukowy, może sam przygotować książkę elektroniczną. Wielofunkcyjna klawiatura dotykowa pozwala jednym naciśnięciem klawisza dokumenty różnego rodzaju przeskanować do drukarki, oprogramowania faksu lub programu pocztowego. Warunki te spełniają dwa najnowsze produkty firmy Plustek: OpticBook 3600 plus oraz OpticBook 3600 Corporate. Elementem łączącym oba produkty jest również technologia SEE (*Shadow Elimination Element*) likwidująca zagięcia. Prosta jest także obsługa obu urządzeń. Wystarczy ustawić książkę do skanowania na odpowiedniej stronie, nacisnąć klawisz, a oprogramowanie pilota skanera będzie przewracać i numerować automatycznie strony książki oraz przechowywać je we właściwym położeniu i kolejności. Oba produkty różnią się parametrami technicznymi, np. PlusBook 3600 ma mniejsze możliwości skanowania od PlusBook 3600 Corporate (pierwszy; 50 stron; drugi – 127 stron). Ponadto PlusBook 3600 służy tylko do wytwarzania danych w formacie PDF, podczas gdy dane PDF wytworzone przez PlusBook 3600 Corporate mają tę przewagę, iż mogą być przeszukiwane za pomocą wyszukiwarek. Zastosowanie oprogramowania OCR-Software pozwala również na tworzenie dokumentów w formacie doc, xls, txt. Dodać można jeszcze, że korzenie firmy Plustek Technology GmbH znajdują się w Hamburgu, gdzie rozpoczęto produkcję skanerów w 1986 r., pierwszy skaner do kolorowych obrazów powstał w 1996 r., w 2001 r. wyprodukowano skaner do kart wizytowych, a w 2004 r. skaner z zastosowaniem technologii SEE. Skanery te są wykorzystywane w wielu bibliotekach niemieckich. Być może już wkrótce trafią również do naszych bibliotek. Zachętą oprócz omówionych już parametrów jest cena – OpticBook 3600 plus – ok. 250 euro, a OpticBook 3600 Corporate – ok. 470 uro.

<http://www.plustek.de>

WIRTUALNA BIBLIOTEKA FACHOWA Z ZAKRESU SLAWISTYKI

Nie jest tajemnicą, że slawistyka, w tym polonistyka jest na niemieckich uczelniach w odwrocie. W wyniku programu oszczędnościowego oraz cięć budżetowych slawistyka znajduje się tylko na 37 uniwersytetach, zgłębia ją ponad 1000 studentów, a wyklada ok. 160 profesorów. Pocieszający w tej sytuacji jest fakt, iż zaistniała możliwość stworzenia wielkiej slawistycznej bazy danych przy niemalym wsparciu Niemieckiej Wspólnoty Badawczej (DFG). Chociaż prace przygotowawcze nad tym projektem sięgają końca XX w., to faza implementacji nastąpiła dopiero w październiku 2005 r. Wirtualna Biblioteka Fachowa z zakresu slawistyki jest częścią większego projektu, mającego na celu utworzenie wirtualnych bibliotek fachowych, nowego typu struktur mających przekazywać ofertę informacyjną w postaci elektronicznej. Pod względem organizacyjnym wirtualne biblioteki fachowe zostały pomyślane jako konsorcja – jak dotąd powstało ich 30. Mimo różnych obszarów wiedzy, które obsługują łączy je kilka wspólnych punktów: wdrażanie opcji metawyszukiwania, integracja dużej liczby baz danych różnego typu, umieszczenie w bazie źródeł internetowych, udostępnianie wybranych ofert elektronicznych w formie pełnotekstowej. WBS (Portal slawistyki) jest centralną jednostką zawierającą informację fachową z zakresu slawistyki, skierowaną do naukowców, studentów, nauczycieli, tłumaczy, dziennikarzy, menedżerów kultury oraz do innych osób zainteresowanych językami słowiańskimi, literaturami słowiańskimi i folklorem słowiańskim. Portal slawistyczny składa się z czterech komponentów/modułów: 1) przewodnika po źródłach internetowych z zakresu slawistyki; 2) informacji o nowościach wydawniczych dla abonentów portalu; 3) metawyszukiwarki do jednoczesnego przesz-

kiwania licznych bibliotekarskich i bibliograficznych baz danych z zakresu slawistyki; 4) modułu dydaktycznego – Lotse/Slawistik dla rozwoju kompetencji informacyjnych i komunikacyjnych w obszarze slawistyki. Szczególnie cenne dla slawistów i osób nią zainteresowanych jest możliwość jednoczesnego przeszukiwania największych slawistycznych bibliotek narodowych (państw słowiańskich), dostęp do czasopism elektronicznych, spisu treści wykazów czasopism (*Online contents Slavistik; Elektronische Zeitschriftendatenban; Zeitschriftendatenbank*) oraz wybór dokumentów elektronicznych z zakresu slawistyki. Wyszukiwanie informacji dzięki metawyszukiwarce jest stosunkowo proste i nie powinno przysporzyć kłopotów nawet osobom nieznającym języka niemieckiego. Twórcy portalu (Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz zu Berlin) pomyśleli i o tym, tworząc angielską i rosyjską wersję wyszukiwarki. Od 10.05.2007 r. portal slawistyki jest dostępny w trybie online. Żałować należy tylko, że reprezentacja polska jest jak na razie stosunkowo uboga – zasoby Biblioteki Narodowej oraz Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa.

<http://www.slavistik-portal.de/impresum.html>

BIBLIOTEKARSKI PORTAL FACHOWY

W dniu 8.05.2007 r. nastąpiło otwarcie w Niemczech kolejnego centralnego portalu naukowego. Pod akronimem b2i³ kryją się litery początkowe trzech dyscyplin naukowych uwzględnionych w tym projekcie: bibliotekoznawstwo, nauka o książce, informacja naukowa. Inicjatorem projektu jest Biblioteka Państwowa i Uniwersytecka w Getyndze, która od 1949 r. pełni funkcję centralnej biblioteki w tym zakresie. Tam właśnie projekt został rozpoczęty (19.01.2006 r.) i przechodzi, kończąc się w tym, roku fazę wdrożeniową. B2i jest przedsięwzięciem zespołowym. Uczestniczą w nim ponadto: Wyższa Szkoła Zawodowa w Poczdamie (nauka o informacji); Deutsches Bibliotheksverband (bibliotekarstwo) oraz Uniwersytet Erlangen-Norymberga (nauka o książce). Portal b2i jest adresowany w pierwszej kolejności do naukowców, studentów oraz absolwentów szkół bibliotekarskich. B2i łączy informację fachową, bazy danych i katalogi biblioteczne z zakresu nauki o książce, bibliotece i informacji. Umożliwia też dzięki zintegrowanej funkcji metawyszukiwania jednoczesne przeszukiwanie wszystkich zasobów informacyjnych, daje możliwość zamawiania książek, czasopism, artykułów, dokumentów elektronicznych oraz oferuje pełne teksty dzięki serwerowi IBFO-DATA i serwerowi GEODOC/SUB Getynga. Z bibliotekarskiego punktu widzenia cenne wydaje się włączenie w postać elektroniczną trzech opracowań bibliograficznych: *Deutscher Dokumentationsdienst* (DOBI), *Bibliographie zur Buch- und Bibliotheksgeschichte*, oraz *Wolfenbütteler Bibliographie zur Geschichte des Buchwesens im deutschen Sprachgebiet*. Pewien niepokój może budzić fakt, iż z końcem roku ma nastąpić oddzielenie portalu i getyńskiej biblioteki.

Wissenschaftsportal b2i – das zentrale Fachportal für Bibliotheks,
Buch- und Informationswissenschaft. „Bibliotheksdienst” 2007
Juni, s. 672-673; <http://www.b2i.de>

EBLIDA

W dn. 11-12.05.2007 r. Reykjavik gościł uczestników dorocznego zgromadzenia generalnego Biura Związków Bibliotekarskich, Informacyjnych i Doku-

³ W wersji niemieckiej: Bibliothekswissenschaft; Buchwissenschaft; wissenschaftliche Information.

mentacyjnych (EBLIDA) utworzona w 1992 r. w Hadze EBLIDA pełni funkcję organizacji centralnej dla narodowych związków bibliotekarzy, archiwistów, dokumentalistów i pracowników informacji. Gościny uczestnikom udzieliła Biblioteka Narodowa i Uniwersytecka w Reykjavíku. Przyjechało tam 24 przedstawicieli z całej Europy. Przybyli, by zatwierdzić bądź odrzucić roczne sprawozdanie merytoryczne i finansowe, a następnie przedyskutować program pracy EBLIDA na 2007 r. Najważniejszym punktem dwudniowego zgromadzenia okazała się jednak dyskusja nad strategią działania organizacji w l. 2007-2010. W projekcie strategii uchwalono m.in. lobowanie współpracy w zakresie inicjatyw europejskich na polu dygitalizacji, włączając w to European Digital Library. EBLIDA chce wspierać ponadto inicjatywy na rzecz otwartego dostępu i tworzenia repozytoriów cyfrowych. Organizacja, licząca dziś 20 członków, nie zadowala się obecnymi osiągnięciami, ale chce rozszerzyć swoją działalność na nowe kraje, które weszły w skład UE. Być może środkiem do osiągnięcia tego celu będzie intensyfikacja działań promocyjnych, w tym publikowanie w wersji elektronicznej materiałów bieżących i sprawozdań, utworzenie listy mailingowej oraz organizowanie dalszych warsztatów i konferencji. Jak na tak niewielką, elitarną organizację uznanie musi budzić szeroki wachlarz planów i inicjatyw. Wyraźniej zostały one zarysowane w programie roboczym. EBLIDA ma zamiar w 2007 r. lobować za prawem autorskim i prawami pokrewnymi, wpłynąć na ustawodawców, aby istniejące ograniczenia i sprzeciwy w zakresie copyrightu i praw pokrewnych miały bardziej elastyczny charakter. EBLIDA chciałby, aby wzorem USA czasokres obowiązywania ochrony praw pokrewnych został przedłużony z 50 na 90 lat. Liczy, że nadal będzie opiniować dyrektywy UE dotyczące baz danych. EBLIDA popiera wprowadzenie dyrektywy UE dotyczącej opłat za wypożyczenia w bibliotekach – Public Library Lending, jednocześnie jest przeciwna obciążaniu z tego tytułu budżetów bibliotecznych. Realizację postawionych sobie zadań widzi m.in. we wzmocnieniu współpracy z innymi pokrewnymi organizacjami: IFLA, ICA (International Council of Archives), EUCLID, LIBER, NAPLE (National Authorities on Public Libraries in Europe). W tym roku EBLIDA będzie współorganizatorem dwóch ważnych konferencji: w dn. 19-21.09. razem z EUCLID oraz portugalskim związkiem bibliotekarzy i archiwistów w Lizbonie patronuje konferencji poświęconej przyszłości edukacji bibliotekarskiej (Librarian@2010 – Educating for the future), a w dn. 24-26.11. wspólnie z LIBER EBLIDA będzie debatować w Bibliotece Królewskiej w Kopenhadze nt. dygitalizacji materiałów bibliotecznych. Miejmy nadzieję, że wśród uczestników znajdą się również Polacy.

<http://www.apbad.pt/Librarian@2010/Librarian@2010.htm>,
http://www.eblida.org/index.php?mact=Calendar,cntnt01,default,0&cntnt01year=2007&cntnt01month=8&cntnt01event_id=53&cntnt01display=event&cntnt01lang=enUS&cntnt01detailpage=&cntnt01return_id=73&cntnt01returnid=73
H. Klauser: EBLIDA. Jahresverammlung Am 11. und 12. Mai 2007 in Reykjavik.
„Bibliotheksdienst” 2007 Juni, s. 665-668

KONWENCJA BIBLIOTEKARZY SLAWISTYCZNYCH

Po raz trzeci, poczynając od 2005 r. bibliotekarze slawiści wyznaczyli sobie miejsce spotkania w ramach międzynarodowej konferencji bibliotekarzy slawistów w dniach 19-23.04.2007 r. W roku bieżącym odbywała się ona pod hasłem: „Terra incognita: sztuka bibliotekarstwa”. Program konferencji przewidywał dyskusję i analizę procesu oraz historii i funkcjonowania kolekcji slawistycz-

nych w USA i Europie. Obrady konferencji zostały podzielone na dwie sesje. 10 kwietnia uczestnicy obradowali w Sarajewie nt. problemów, które niesie dla bibliotek dygitalizacja. W dniu następnym, obrady zostały przeniesione od Tuzli. Tam skupiono się na zagadnieniach wpływu dygitalizacji na pracę bibliotekarza.

<http://www.openbook.ba/icsl/icsl3/index.htm>

LIBER W POLSCE

W dniach 3-7 lipca 2007 r. miała miejsce 36. Konferencja Ligi Europejskich Bibliotek Naukowych⁴ – LIBER 2007. To niewątpliwie ważne wydarzenie w życiu bibliotecznym naszego kraju. W pewnym sensie już samo powierzenie organizacji tej imprezy Polsce jest z jednej strony wyróżnieniem, a z drugiej – elementem strategii stowarzyszenia, wg której jednym z ważniejszych celów jest rozszerzenie w l. 2003-2006 działalności LIBER w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej. LIBER ma zresztą ambicje, by jej członkami zostały również biblioteki z krajów, które nie należą do UE.

LIBER, powstała w 1971 r. pod auspicjami Rady Europy, zrzesza ok. 360 największych europejskich bibliotek naukowych z 40 krajów, w tym gronie aż 15 bibliotek naukowych z Polski. Od 1972 r. jest wydawany organ LIBER – „LIBER Quarterly”⁵. Poprzez swoje ciała wykonawcze, sekcje oraz doradcze grupy eksperckie LIBER stara się pełnić rolę rzecznika bibliotek, zwłaszcza wobec decydentów. To podstawowy cel zewnętrzny organizacji. Wewnętrznym celem LIBER jest integracja środowiska dużych bibliotek naukowych, czemu służy m.in. zwoływana co roku konferencja generalna, każdorazowo w innym kraju. Po St. Petersburgu (2004), Groningen (2005) i Uppsali (2006) członkowie Liber wybrali Warszawę i Polskę jako miejsce swojego spotkania w 2007 r.

Uczestników 36. Konferencji LIBER gościli dwie największe warszawskie biblioteki: Biblioteka Narodowa i Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, ale organizatorzy zadbali, by tę nietuzinkową okazję wykorzystać do szerszej promocji bibliotekarstwa polskiego, poświęcając jedną z sesji w całości polskim bibliotekom, a ponadto zapraszając miłych gości do Krakowa, w szczególności do zwiedzenia Biblioteki Jagiellońskiej i królewskiego Wawelu.

Konferencja plenarna LIBER zgromadziła 181 uczestników z całej Europy, a także z USA i Kanady. Obrady toczyły się pod hasłem przewodnim: „Integracja europejska: warunki i zmiany dla bibliotek”. Podczas 4 sesji zostało wygłoszonych 16 referatów i niewiele mniej przedstawiono prezentacji. Szczególne miejsce w programie konferencji zajęła problematyka mierzenia jakości usług, zarządzania, standardów i kolekcji elektronicznych (dzień pierwszy i drugi). Dzień trzeci konferencji upłynął pod znakiem problemów nowoczesnej konserwacji zasobów bibliotecznych.

Konferencja dała okazję bibliotekarzom z całej Europy, USA i Kanady do podzielenia się wiedzą i doświadczeniami, a polskim gospodarzom do refleksji nad własną pozycją i dystansem, który nas dzieli od najbardziej zaawansowanych pod względem technologicznym krajów zachodnioeuropejskich. W świetle stawianych sobie przez LIBER na lata 2007-2010 celów strategicznych możemy być pewni życzliwego wsparcia ze strony stowarzyszenia.

Najbliższe spotkania i seminaria LIBER to: konferencja Grupy Eksperckiej LIBER zrzeszającej bibliotekarzy zajmujących się rękopisami w Deutsche Staatsbibliothek w Berlinie (28-30 X 2007), konferencja nt. drukowanych i elektronicznych dokumentów kartograficznych (1-4 VIII 2008) w Amsterdamie oraz

⁴ Skrót od francuskojęzycznego akronimu: Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche.

⁵ Obecnie dostępny także jako czasopismo elektroniczne w trybie online pod adresem <http://liber.library.uu.nl/>

seminarium Grupy LIBER ds. architektury bibliotecznej na Węgrzech (X 2008). Znamy już też miejsce i termin następnej Konferencji Generalnej LIBER: Stambuł, 1-5 VII 2008. Kolejne konferencje generalne Ligi odbędą się w Tuluzie (2009) i Trompo (2010).

<http://liber2007.buw.edu.pl>; <http://www.libereurope.eu>

Z ŻYCIA IFLA

Sierpień dla społeczności bibliotekarskiej oznacza zasłużony czas urlopów, ale nie dla wszystkich. W drugiej połowie sierpnia: 19.23.08. 2007 r. obradował w Durbanie (Płd. Afryka) Światowy Kongres IFLA. Z tej okazji drugi numer biuletynu IFLA – „IFLA Journal” został prawie w całości poświęcony afrykańskiemu bibliotekarstwu. Między innymi znalazł się tam tekst przeglądowy nt. usług bibliotekarskich i informacyjnych w Płd. Afryce, kolejny referat dotyczył edukacji bibliotekarskiej w Płd. Afryce. Obok południowoafrykańskiego bibliotekarstwa redaktor czasopisma Peter Underwood dał szansę zaprezentowania się bibliotekarzom z sąsiadujących z RPA, Zimbabwe i Namibii.

<http://www.ifla.org/I/whatsnew/new.htm>;
<http://www.ifla.org/V/iflaj/IFLA-Journal-2-2007.pdf>

AD MEMORIAM

Dnia 27.07.2007 r. odszedł od nas wybitny polski bibliotekoznawca Janusz Dunin-Horkawicz. Lista zasług Profesora jest bardzo obszerna i różnorodna. Był on autorem ponad 460 artykułów naukowych i 20 książek. Urodził się w Wilnie 26.06.1931 r., ale całe swoje dorosłe życie związał z Łodzią, gdzie, po ekspatriacji z Wilna, zamieszkał, skończył szkołę średnią i – po studiach na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim – podjął pracę na Uniwersytecie Łódzkim. Zapamiętamy go jako znanego nauczyciela akademickiego, długoletniego profesora Uniwersytetu Łódzkiego, dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi, autora wybitnych prac poświęconych książce kramarskiej, brukowej, literackiej oraz książce dla dzieci i młodzieży. Talenty Janusza Dunina uwidoczniły się również na niwie publicystycznej i pisarskiej. Z zapałem i miłością pisał o swoim ukochanym, rodzinnym Wilnie. Warto też wspomnieć o innej stronie życia profesora Janusza Dunina. Przez wiele lat prowadził w PRL działalność opozycyjną, najpierw wspomagając KOR, a następnie działając w NSZZ „Solidarność” oraz Duszpasterstwie Środowisk Twórczych.

Z Torunia dobiegła smutna wiadomość o śmierci Leonarda Jarzębowskiego (6.11.1913 r., Brodnica – 7.04.2007 r., Toruń), wieloletniego bibliotekarza Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. W Bibliotece UMK Jarzębowski był zatrudniony nieprzerwanie od 1946 do 1980 r., wliczając w to dwa lata pracy na stanowisku bezpłatnego praktykanta. L. Jarzębowski przeszedł wszystkie szczeble stanowisk, od asystenta bibliotecznego do starszego kustosa dyplomowanego. Prawie całe swoje życie zawodowe związał z rękopisami i starymi drukami, co bynajmniej nie było dziełem przypadku. Jeszcze przed wojną ukończył gimnazjum klasyczne w Brodnicy (1931), a następnie w 1936 r. uzyskał na Uniwersytecie Poznańskim dyplom magistra filozofii w zakresie filologii klasycznej. Jarzębowski pełnił kolejno funkcje kierownika Oddziału Rękopisów i zastępcy kierownika Oddziału Starych Druków (1950-1962), kierownika Oddziału Starych Druków (1960-1972) oraz – aż do przejścia na emeryturę – kierownika Sekcji Starych Druków. Zapewne szczególnie cenne kwalifikacje i doświadczenie sprawiły, że jeszcze przez 10 lat po przejściu na emeryturę pracował dla toruńskiej

księżnicy. Jarzębowski był nieprzeciętnym bibliotekarzem. Zaraz po wojnie brał udział w zwożeniu do biblioteki uniwersyteckiej zbiorów zabezpieczonych, w szczególności roztoczył opiekę nad księgozbiorem biblioteki gimnazjalnej i szkolnej z Elbląga. Praktycznie większość z 58 tys. starodruków znajdujących się w posiadaniu BUMK przeszła przez „ręce” L. Jarzębowskiego, opracowana przezeń samodzielnie albo pod jego kierunkiem. Znajomość języków klasycznych i nowożytnych pomogła mu niewątpliwie w przygotowaniu i opublikowaniu licznych katalogów starodruków, m. in. katalogu biblioteki chełmińskiej. Dorobek piśmienniczy Jarzębowskiego obejmuje również rozprawy z zakresu dziejów drukarstwa na Warmii, biogramy do *Słownika Pracowników Książki Polskiej*. Łącznie spod jego pióra wyszło 36 publikacji. Leonard Jarzębowski, zapalony bibliofil, słynął jeszcze z jednej umiejętności – potrafił jak nikt opisywać rzeczywistość mową wiązaną.

http://lodzkie.naszemiasto.p/drukuj/754608_40.html;
Informacja o Leonardzie Jarzębowskim uzyskana z BUMK w Toruniu

WYSTAWY W BIBLIOTEKACH

Zwykle o wystawach bibliotecznych dowiadujemy się poprzez zwięzłe komunikaty prasowe albo coraz częściej przez Internet. Informują one o temacie, miejscu i czasie trwania wystawy, czasami wzbogacone są danymi nt. uroczystości otwarcia wystawy. Nie trzeba przekonywać, że za tą krótką formą kryje się wielotygodniowy, a czasem wielomiesięczny trud bibliotekarzy z działu promocji, zbiorów specjalnych, a czasem także z innych działów biblioteki.

Dział Zbiorów Specjalnych Głównej Biblioteki Lekarskiej przygotował wystawę poświęconą dziełu życia, jakim jest pawilon chirurgiczny Szpitala Ujazdowskiego, byłego dyrektora – „Estreichera medycyny polskiej” – Stanisława Konopki. Wystawę można oglądać w dni powszednie w budynku zajmowanym przez Dział Zbiorów Specjalnych GBL, w Warszawie przy ul. Jazdów 6. Wszystkie eksponaty zgromadzone na wystawie pochodzą ze zbiorów GBL.

Wiele wystaw zorganizowano w Bibliotece Uniwersytetu Rzeszowskiego. W maju 2007 r. otwarta została wystawa dokumentów i pamiątek po Tadeuszu Sołdyku, żołnierzu gen. Wł. Andersa, uczestniku bitwy pod Monte Cassino. Ekspozycję współtworzą zdjęcia archiwalne, fragmenty korespondencji, a nawet mundur żołnierski. Współorganizatorem wystawy jest Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Rzeszowie. Miesiąc wcześniej, w kwietniu została otwarta wystawa fotografii prasowej z okazji 10-lecia jubileuszu dziennika regionalnego „Super Nowości”. Sporym powodzeniem cieszyła się już zamknięta ekspozycja poświęcona pamięci zmarłego przed ponad rokiem księdza-poety Jana Twardowskiego, opatrzona pięknym mottem z jego strof: *Można odejść na zawsze, by stale być blisko*. Wystawa stała się okazją do zaprezentowania fotografii ilustrujących życie poety, pięknych sentencji z jego utworów oraz tomików poezji ks. Jana Twardowskiego.

Z okazji 75. rocznicy urodzin Wiesława Myślińskiego i uroczystości nadania pisarzowi Doktoratu honoris causa Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach, 17.05.2007 r. została otwarta wystawa pt. „Krajobrazy Wiesława Myślińskiego”, towarzysząca otwartej dzień wcześniej kolejnej konferencji naukowej poświęconej twórczości tego wybitnego polskiego prozaika. W świat źródeł pisarstwa Elizy Orzeszkowej przeniosła nas wystawa pt. „Grodno Elizy Orzeszkowej wczoraj i dziś”, ukazująca postać pisarki i jej związki z Grodnem. Wystawie towarzyszyła ekspozycja malarskich portretów współczesnego Grodna. Wystawa trwała w okresie 15.02-30.04.2007 r.

<http://www.gbl.waw.pl/gbl/wystawa/wystawa.html>;
<http://www.pu.ielce.pl/bg/index.php?go=20>;
<http://bur.univ.rzeszow.pl/obib.php>

DOBRODZIEJE BIBLIOTEK

Każdy dar, każdy obiekt-książka, rękopis, mapa, fotografia, grafika podarowany bibliotece jest przyjmowany z wdzięcznością. Tę zdawałoby się oczywistość odczytujemy w specjalnym linku strony internetowej Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Toruńska księżnica nie ogranicza się do zwyczajowych w tej sytuacji podziękowań składanych ustnie i pisemnie darczyńcom. Torunianie poszli dalej, zamieszczając w Internecie wykaz największych darczyńców biblioteki z ostatnich 60 lat. Nie dość na tym biblioteka podaje potencjalnym ofiarodawcom praktyczne wskazówki, w rodzaju do kogo z czym się zwrócić. Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego wzbogaciła się w ostatnim czasie o pokaźny dar, kolekcję 600 książek z księgozbioru profesora i matematyka Kazimierza Głazka, Od profesora Stefana Wojneckiego z Akademii Sztuk Pięknych w Poznaniu otrzymała natomiast w darze osiem prac do kolekcji Kartoteki Fotografii.

W czerwcu 2007 r. zbiory specjalne Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego wzbogaciły się o kolejną cenną pozycję: przepięknie wydany reprint dzieła: *Codex Pictoratus Balthasaris Behem*, dar profesora dr hab. Feliksa Kiryka z okazji nadania mu przez Uniwersytet Rzeszowski godności Doktora honoris causa.

<http://bur.univ.rzeszow.pl/obib.php>;
http://www.bu.uz.zgora.pl/bu/pl/o_aktualnosci.htm;
<http://www.bu.uni.torun.pl/darczyncy.html>

DOMENA INTERNETOWYCH REPOZYTORIÓW WIEDZY

Przyzwyczajamy się stopniowo do bibliotek cyfrowych. Z radością, ale też bez ekscytacji przyjmujemy komunikaty o otwieraniu kolejnych regionalnych bibliotek cyfrowych, widząc w nich rzecz jasna, ogromne ułatwienie i upowszechnienie dostępu do tekstów naukowych i wykorzystywanych naukowo. Tak też moglibyśmy potraktować wydarzenie dygitalizacji przez Bibliotekę Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, gdyby nie fakt, iż słownik został posadowiony na stronach projektu DIR w dn. 7.05.2007 r. jako pierwsza publikacja. Warto zatem, czekając na obszerniejszy tekst na ten temat, powiedzieć kilka słów o inicjatywie. DIR, czyli Domena Internetowych Repozytoriów Wiedzy to pierwsza polska biblioteka cyfrowa integrująca w sobie rozproszone dotąd teksty naukowe o nieprzemijającej wartości, aczkolwiek w zamyśle poprzez DIR będą udostępniane zarówno najnowsze, jak i najstarsze publikacje, także dokumenty nieksiążkowe, w tym multimedia, ze wszystkich dziedzin wiedzy. Na naszych oczach powstaje zatem ogólnopolska biblioteka cyfrowa przeznaczona przede wszystkim dla pracowników nauki, ale zarazem wszystkich zainteresowanych. Nie przewiduje się również ograniczeń językowych. Najważniejsze jednak, iż repozytorium cyfrowe umożliwi korzystanie ze zbiorów za pośrednictwem Internetu każdemu użytkownikowi, w dowolnym miejscu na ziemi oraz w dowolnym czasie.

U zarania samego projektu leży umowa podpisana przez Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego (ICM) z Creative Common, amerykańską organizacją pozarządową stawiającą sobie za cel stworzenie alternatywy dla istniejącego systemu prawa autorskiego, ograniczającego wykorzystanie przez użytkowników dóbr kultury i nauki. Partnerami projektu ze strony polskiej jest ICMUW, BazTech⁶ oraz Muzeum Historii Polski. Można tylko wyrazić nadzieję, że dołączą do niej wkrótce inni, jeżeli nawet nie w tej roli, to z gotowością przekazania choćby ułamek

⁶ Baza danych o zawartości polskich czasopism technicznych.

swoich zbiorów do tworzonej biblioteki cyfrowej. Przemawia za tym poglądem fakt ciągłego rozszerzania zasobów biblioteki. Na początku lipca 2007 r. do grona bibliotek – uczestniczących w projekcie dołączyła BUMK, zamieszczając na serwerze ICM 22-tomowy zbiór tekstów źródłowych od XV do XVII w. wydany w serii „Scriptores Rerum Polonicorum”. Trzeba przy tym zaznaczyć, że projektowi towarzyszy troska o przestrzeganie jak najwyższych standardów w zakresie prawa autorskiego. W ramach tej działalności oferowane są twórcom licencje, które pozwalają im zachować własne prawa i jednocześnie dzielić się twórczością z innymi. Licencje Creative Commons działają na zasadzie „pewne prawa zastrzeżone”, poszerzając i dokładniej zaznaczając granice dozwolonego użytku niż w wypadku zasady „wszelkie prawa zastrzeżone”. Także przyjazna architektura biblioteki umożliwia szybkie i dokładne przeszukiwanie zasobów. Zapewniona zostanie możliwość nie tylko wyszukiwania tekstów określonych autorów, posiadających konkretne tytuły, jak i zawierających wskazane przez czytelnika wyrazy, lecz także przeszukiwania treści publikacji pod kątem występowania w nich określonych fraz.

<http://www.dir.edu.pl>

KONFERENCJE NAUKOWE

Dowodem aktywności i żywotności każdego środowiska zawodowego są konferencje, sesje i seminaria naukowe, niepowtarzalna okazja do „niewirtualnej” wymiany poglądów. Jeżeli jeszcze konferencje otwierają lub poszerzają krąg badawczy w danej dziedzinie to radość jest wtedy podwójna. W takich kategoriach należy potraktować dwie konferencje, które odbyły się w dwóch odległych geograficznie od siebie ośrodkach Polski.

Biblioteka Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu – Wydziału Zamiejscowego w Chorzowie 13.04.2007 r. gościła uczestników (ok. 140 z całej Polski) na konferencji nt. „Psychologia w bibliotece”. Tematyka konferencji objęła takie zagadnienia jak: psychologiczne aspekty pracy w bibliotece; problemy obsługi czytelnika, pracę w zespole, stres w pracy, public relations; komunikacja interpersonalna. Referentami byli zarówno psycholodzy, bibliotekarze, jak też specjaliści z zakres PR. W przyszłym roku w kwietniu jest planowana następna edycja nt.: „Psychologia w bibliotece 2”.

W dn. 4-6.06.2007 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Białymstoku zorganizowano konferencję poświęconą problematyce kultury organizacyjnej w bibliotece⁷. Staranny dobór referatów i referentów oraz bogaty program dodatkowy sprawiły, że ponad 100 bibliotekarzy z całej Polski, którzy zjechali na piękne Podlasie, nie miało powodów do narzekania, nie mówiąc już o nudzie. Kultura organizacyjna została przedstawiona w wielu perspektywach: etycznej, prakseologicznej, teoretycznej. Nie zabrakło też przykładów praktycznych zastosowania kultury organizacyjnej. Referenci i uczestnicy dyskusji stwierdzili, że kultura organizacyjna przenika wręcz bibliotekę. Można się jej dopatrzeć w strukturze organizacyjnej biblioteki, w architekturze biblioteki, ale również w polityce kadrowej. Zapowiedziany tom materiałów konferencyjnych ukaże zapewne całe bogactwo i różnorodność poruszanych treści.

ISBNIK. Informator Sekcji Bibliotek Uczelni niepaństwowych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Informacja uzyskana od dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Białymstoku, mgr Haliny Brzezińskiej-Stec.

Zdzisław Gębołyś
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski

Tekst wpłynął do redakcji 20 sierpnia 2007 r.

⁷ Zob. sprawozdanie w tym zesz. „PB”, s. 416-419.

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

Wydawnictwa zwarte

Przenikanie i rozpowszechnianie idei oraz doświadczeń: zagadnienia międzynarodowego bibliotekoznawstwa porównawczego. Kraków: IINiB UJ 2007. Seria „ePublikacje Instytutu INiB UJ”. Red. naukowy Maria Kocójowa, nr 4. ISBN 978-83-921593-2-2, ISSN 1896-3846

WYDAWNICTWO

Koleżanki i Koledzy

WYDAWNICTWO

Wydawnictwo SBP jest dla Was. Publikujemy większość literatury, która będzie Wam potrzebna. Autorami tych książek są sprawdzeni praktycy, dydaktycy i naukowcy.

**Polecamy nasze
CZASOPISMA**

Znajdziecie w nich wszystko, co aktualne i najważniejsze
w bibliotekarstwie i informacji naukowej

BIBLIOTEKARZ. Indeks 352624. Miesięcznik o charakterze fachowym i naukowym. Ukazuje się od 1929 r. Czasopismo wydawane przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy.

PORADNIK BIBLIOTEKARZA. Indeks 369594. Miesięcznik instrukcyjno-metodyczny. Ukazuje się od 1949 r. Czasopismo wydawane przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

ZAGADNIENIA INFORMACJI NAUKOWEJ. Od 1993 r. czasopismo jest wydawane przez Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, jako półrocznik.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY. Czasopismo naukowe ukazujące się od 1927 r. niezbędne dla całego środowiska bibliotekarskiego. Od 2004 r. wydawane wyłącznie przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Kwartalnik.

EBIB. Elektroniczna BIBlioteka i Biuletyn EBIB. Wychodzi w formie elektronicznej od 1999 r. Działa w strukturze SBP od 2001 r.

Adresy: <http://ebib.oss.wroc.pl>; redakcja: ebib.redakcja@oss.wroc.pl

**KAŻDĄ KSIĄŻKĘ I CZASOPISMO NASZEGO WYDAWNICTWA
możesz zamówić:**

pisemnie lub telefonicznie: Dział Promocji i Kolportażu 02-086 Warszawa,
Al. Niepodległości 213, tel. (0-22) 825-50-24, 608-28-26, faks: (0-22) 825-53-49,
e-mail: sprzedaz_sbp@wp.pl

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków, a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków. Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: **przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl**, ewentualnie na dyskietce lub płycie CD-ROM wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: **Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.**

Do każdego artykułu należy dołączyć streszczenie autorskie w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków) oraz zestaw słów kluczowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami obowiązującymi w czasopiśmie naukowych. Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i e-mail. Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany w żadnym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane, wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu nie była umieszczona żadna informacja umożliwiająca identyfikację autora. Podstawowymi kryteriami akceptacji artykułu do druku w „Przeglądzie Bibliotecznym” są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez redakcję.

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane na osobnych ponumerowanych stronach, z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły.

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad.

Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska i Majewski, 2004).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna i Taradejna, 2004, s. 231-233) albo (Zybert, red., 2004, s. 18).

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim = „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim = „p.” w języku

angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane chronologicznie, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a), Dembowska, Maria (1976b) ..., itd. Przykłady opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

Książka jednego lub kilku autorów

- Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej : organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.
- Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.
- Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

Praca zbiorowa

- Biblioteki publiczne województwa toruńskiego : informator*. (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.
- Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.
- Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Artykuł w czasopiśmie

- Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z.1/2, s.3-21.
- Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

Artykuł w pracy zbiorowej

- Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.
- Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

Artykuł w czasopiśmie elektronicznym

- Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>
- Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3; [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w World Wide Web: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>
- Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>

Dokument z witryny instytucji, organizacji lub osoby prywatnej

- American Psychological Association. (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]; [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>
- Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>
- MENiS. (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>

US NLM. (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii (elektronicznie w formie zeskanowanej z rozdzielczością minimum 600 dpi i zachowanej w formacie TIF lub pocztą w formie odbitki o dobrej jakości), danych potrzebnych do oświadczenia podatkowego oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł / stopień naukowy lub zawodowy autora; aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe; najważniejsze publikacje (maks. 3).

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem. Redakcja nie zwraca przesyłanych materiałów.

PRZEGŁĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: wyd.sbp-portal@wp.pl
Dział Sprzedaży – e-mail: sprzedaż_sbp@wp.pl

Konto SBP: Millennium 70 1160 2202 0000 0000 2814 5355

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na piśmie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem;
- wysyłając zamówienie i opłacając roczną prenumeratę na wyżej podane konto do końca marca roku objętego prenumeratą; po tym terminie opłacenie rocznej prenumeraty nie będzie możliwe;
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa SBP;

Ponadto sprzedaż zeszytów bieżących prowadzą: „KOLPORTER” S.A. (02-255 Warszawa ul. Krakowiaków 66/78); GARMOND PRESS S.A. (01-106 Warszawa ul. Nakiełska 3); Księgarnia Wysyłkowa „LEXICON” (03-599 Warszawa ul. Kielecka 16 m. 4); Księgarnia „Skarbnica”. Anna Włodarczyk (31-929 Kraków oś. Centrum C bl. 1); Czasopisma Polskie PRESS (08-110 Siedlce ul. Poznańska 4); „Kapitałka” Poznańska Księgarnia Naukowa Piotr Ślęzak (61-725 Poznań ul. Mielżyńskiego 27/29); Dom Handlowy Nauki Sp. z o.o. Księgarnia Wysyłkowa (02-352 Warszawa ul. Szczęśliwicka 2); INMEDIO Sp. z o.o. (90-446 Łódź al. Kościuszki 132); „RUCH” S.A. Oddział Warszawa (00-728 Warszawa ul. Kierbedzia 8/10) i regionalne oddziały „RUCH” S.A.

Cena prenumeraty na 2007 r. – 130 zł

Wydawnictwo SBP. Warszawa 2007
Nakład 800 egz. Ark. wyd. 8,0. Ark. druk. 8,5
Łamanie: Renard Hawryszko
Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny PRIMUM
Kozierki, ul. Marsa 20, 05-825 Grodzisk Mazowiecki, tel. (+48 22) 724-18-76

**WYDAWNICTWO
SBP**

